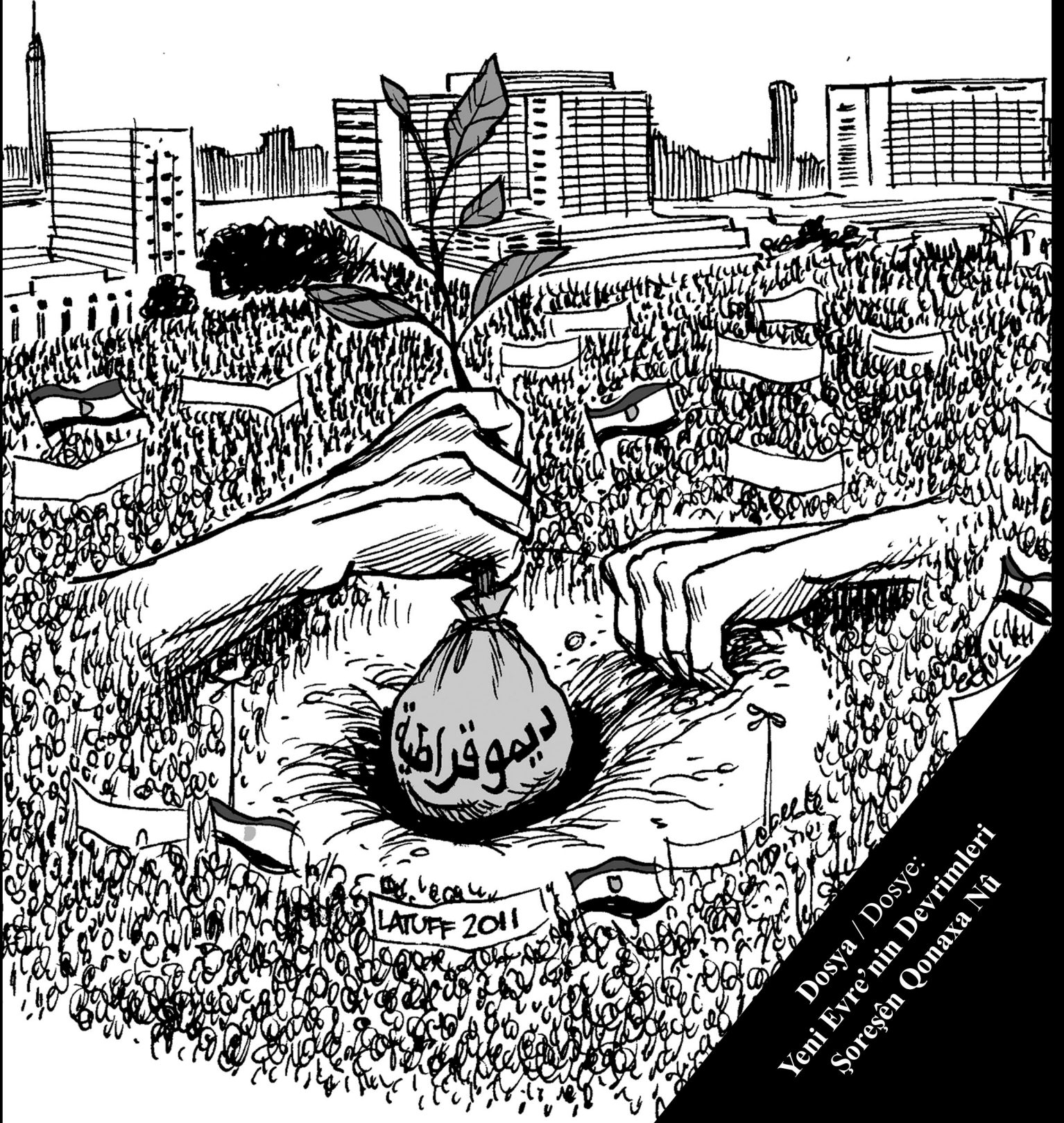

ÖN SÖZ

www.ekinsanat.org

İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir. bu da onun önsözüdür
Sosyalizma ku rizgarkirina mirovan ji xwe re kiriye armanc berhemeke mezin e, ev jî pêşgotina wê ye

Dosya / Dosye:
Soreşên Qonaxa Nû

Ayışığı Sanat Merkezi

Ayışığı Sanat Merkezi olarak 8 yıldır kesintisiz bir şekilde devam ettirdiğimiz konferansımız 23-26 Haziran tarihleri arasında yapıldı. Bir önceki sene 26 Haziran tarihinin seçilmesi bir tesadüf değildi. Bu tesadüf olmayan tercihimizi kalıcılaştırmak için konferanslarımızın adını Aysun Bozdoğan Ekin Sanat Konferansı olarak değiştiriyoruz.

Ekin-Sanat Konferansımız Yeni Evre’de Sanat üst başlığı altında “sanat bir meta mıdır”, “sponsorlar olmadan sanat yapılabilir mi”, “gösteri toplumunun bir parçası mıyız”, “telif hakkı, fikri mülkiyet hakkı, patent hakkı nedir” diye sordu ve bu sorularına dört gün boyunca cevap bulmaya çalıştı. Tüm oturumların sonucunda şunu gördük ki, bir sanatçı olarak eserimizi metalaştırmak istemiyor ve piyasa kaygısı taşımadan özgün yaratıma yönelmek istiyorsak, sponsorların bizi hapsetmek istediği tekellerin bol ödüllü, bol paralı zindanına hapsolmek istemiyorsak, Borusan’ın, Eczacıbaşı’nın, Efes’in reklamcısı olmak istemiyorsak, kendi sanatsal emeğimizin insanlığın yarattığı toplumsal emeğin bir parçası olduğunu biliyor ve bu bilinçle üretiyorsak, onu kendi özel mülkiyetimize değil de insanlığa armağan etmek istiyorsak, hem kendimizi hem de eserimizi gösteri toplumunun bir parçası olmaktan kurtarmak istiyorsak, çok şey istiyoruz demektir.

Aslında bir tek şey istiyoruz: Emeğin yarattığı bütün dünyayı istiyoruz.

Ama kapitalizm emeğin yarattığı dünyayı yok ediyor. Sanatı, bilimi, felsefeyi kendi özünden uzaklaştırıp bir yıkım aracına dönüştürmek istiyor. Sanat bu soysuzluğa hayır diyerek gerçek özgürlüğün yaratımı mücadelesinde ben de varım diyor.

Konferansımız Yeni Evre’nin yeni sanatçılarını bu geçiş çağına uygun mücadeleye davet ediyor. Sanatın, bilimin, felsefenin değiştirici dönüştürücü gücünü devrimler çağında bir kez daha kapitalizmin karşısına etkin ve güçlü bir silah olarak çıkaralım.

Yeni Evre’nin, geçiş çağının sanatına ve sanatçısına merhaba...

ÇINGI/ Çirûsk

**AYIŞIĞI
SANAT
MERKEZİ**

XX

KİTAP DİZİSİ RÊZA PIRTÛKAN

**kültür / sanat / edebiyat
çand / hûner / wêje**

**Genel Yayın Yönetmeni
Derhênerê Gişti Yê Weşanê
Songül Yücel**

**Yazı Kurulu – Komîta Nivîsan
Songül Yücel / Ülkü Şeyda
Fatma Yıldırım / Ruhan Mavruk
Pınar Turan**

**Önsöz'e Ulaşabileceğiniz Adresler
Navnîşanên Gihîştina Onsozê**

İstanbul

İstiklal Cad. Rumeli Han 88/11 Kat: 6 Tel:
0212 249 44 43

İzmir

1337. Sk.No:18 Çankaya
(Batı Dersanesi Karşısı)

Ankara

Bayındır Sok. Hitit Apt. No:22/14 Kızılay
Adana

Çınarlı Mah. Atatürk Cad. 61012 Sk.
Pedük Apt. Kat: 1 No. 2 / Seyhan
Tel: 0322 459 70 62

Antep

Alaybey Mh. Hürriyet Cd. İ.Söylemez Sk.
Halit Sarı İş Mrk. K:3 No:9 (Küçük Sigorta
Yanı) Şahinbey/Antep

Antakya

Zenginler Mah. Kurtuluş Cad. No: 18 20/A
Antakya (Katolik Kilisesi Sokağı)
www.ekinsanat.org
onsozdergisi@gmail.com
istanbulayisigi@gmail.com

Baskı: Haziran 2011 / Çap: Pûşper 2011

Estet Ajans Matbaacılık Tel: 212 565 17 74
Merkezfendi Mah. Fazılpaşa Cad. 4. Zer San. Sit.
No: 16/26 Topkapı / İstanbul

Merhaba dostlar,

Yeni Evre'nin yeni insanların devrimler çağına hoş geldiniz dostlar...

Tunus'tan Yemen'e, Mısır'dan Bahreyn'e, dünyayı değiştirmek için yola çıkan Arap halklarıyla birlikte bizler de aynı coşku ve heyecanı yaşadık. Tahrir Meydanını dolduran insanlardan aldığımız güçle haykırdık bizlerde "Taksim Tahrir Olacak" diye.

Dünya devrimlerinin coşkusuyla karşıladık 2011 1 Mayıs'ını... Baharın tüm isyancılığı ve inadıyla... O gün geldiğinde ucu bucağı görülmez bir insan denizi vardı Taksim'in etrafında... Kızıl meydana, devrim meydanına akmak için bekleyen... Çocuklar gibi şendi yürekler... Nasıl olmasın ki... Yıllardır bu anın güzelliği için değil miydi Taksim'e çıkma kararlılığı... Ve sonunda kazanan biz olduk. Sonunda kazanan işçi ve emekçiler oldu... Taksim'de ısrar ve inat kazandı.

Kürt halkı ile kolkola işçi ve emekçiler kızıl meydana iki halkın birlikteliğinin en güzel karelerini sundular. Kardeşliğin mücadele ile birlikteliğini yaşadık hep birlikte... Enternasyonal ve Ey Raqîp marşı her iki halkın dilinden göklerle yükseldi. Orak-çekiçli bayraklar zafer gününün provası gibiydi.

Dünya'da ve ülkelerimizde bunlar yaşanırken Önsöz olarak bu sürecin uzağında kalamazdık. O nedenle dosya konumuzu Yeni Evre'nin Devrimleri olarak değiştirdik. Türk Edebiyatı dosyamız ise bundan sonraki sayılarımızda yer alacaktır.

Bir sonraki sayımızda görüşmek dileğiyle...

Merhaba Hevalino,

Hûn bixêr hatin Qonaxa Nû, serdema şoreşên mirovên nû...

Ji Tunusê heta Yemenê, Ji Misirê heta Bahreynê, ji bo guhertina cihanê bi gelên Ereb re me jî heman hest û heyecan jîyan kir. Me jî hêza xwe ya ji mirovên ku Meydana Tahrîrê tije kiribûn girt, û em qêriyan me got "Taqşim wê bibe Tahrîr."

Me bi dilşahiya şoreşên cihanê re 1 Gulana 2011'an pêşwazî kir... Bi hemû rik û serhildêriya biharê re... Dema ew roj hat serî û binî xuya nedikir ji deryaya mirovan li derdora Taqşimê... Yê ku ji bo herikîna meydana sor, meydana şoreşê li bendê bûn... Wek zarokan dilên bi coş bûn... Çawa nebe ku... Bi salan ne ji bo derketina Taqşimê bû ev jixwe bawerî... Ê di dawiyê de em biserketin. Di dawiyê de karker û kedkar biserketin... Li Taqşimê rik û baweriyê qezenc kir.

Li meydana sor Gelê Kurd û karker û kedkaran mil bi mil, yekîtiya herdu gelan mînaka xwe ya herî baş nîşandan. Me bi hev re têkoşîna biratî û yekîtiyê jiyankir... Enternasyonal û Ey Raqîb di zimanê her du gelan de gihîştin ezmanan. Alên bi das-çakûç wek roja serkeftinê provayek bû.

Li cihan û welatê me dema ev tişt dibûn me wek Onsoz nikaîbûn ji vê pêvajoyê dûr bimînin. Ji ber vê yekê me mijara dosyaya xwe wek Şoreşên Qonaxa Nû guhert. Dosyaya me ya Wêjeya Tirk jî wê di hejmarên me yê pêş di cî bigirin.

Heta hejmareke din bimînin di xweşiyê de...

Kadına Doğaçlama
Nazım Akarsu

4

Sanata Dair Notlar

Madam Bovary / Gustave Flaubert

D. Dağlı

5 - 8

**Yabancılaşmaya Karşı
Beyin Egzersizleri**

Emrediyorum! Mutlu Ol!

Temade Çınar

9 - 12

**Tarihsel Toplumsal Gelişme
ve Sanattaki Yansıması -8-
Varoluşçuluk**

Özgür Güven

13-19

Nazım Hikmet ve Yannis
Ritsos'la
"Sınırsız Şiir" Konusunda
Bir Söyleşi

20-22

Aklın Lirizmi
Ruhan Mavruk

23-25

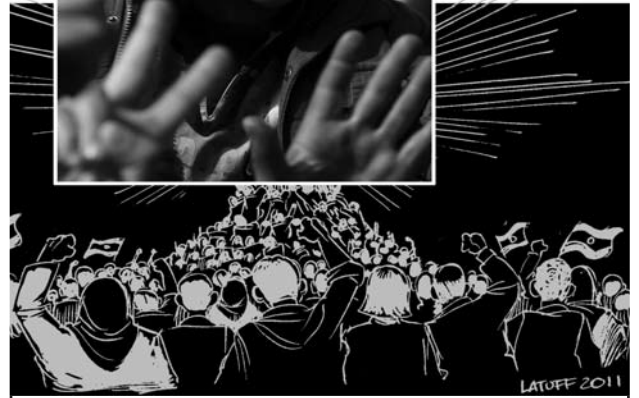
Önsöz / Çeviri

"Ütopyaalar
ve Sanatçılar

26-32

DOSYA / Dosye Yeni Evre'nin Devrimleri

Şoreşên Qonaxa Nû

Kapitalizmin Yeni Evre'si

Songül Yücel

Ortadoğu nereye gidiyor?

Haluk Gerger

Ölü Ruhlarla Konuşma Kılavuzu

Umut Çakır

Yeni Evre'nin Devrimleri

Süleyman Acar

**İhtilalin Ruhu Arap Coğrafyasını Sa-
rıyor**

Volkan Yaraşır

33-70

Gerçekten
"Devrimden Sonra" mı?

71-72

Hoşça kal koca yürek...
Hoşça kal...

73

Orhan İyiler'in Anısına
Rahime Henden

74

Yolcudan On Bir
Selah Özakın

75

"Ölene Kadar Devrime Adanmış
Bir Yaşama Değer"

76-77

Orhan İyiler'in Ardından
Atila Oğuz

78

Bizden Sonra
Hüseyin Şenel

Çocuk
Taylan Efe

79

Röportaj
Bir Mehmet Esatoğlu Var
Ruhan Mavruk

80-83

Masal Ülkesi Çocuklarına
Cıran

84-85

Savaş Uçakları
Tiyatro
Tramvay
Aydın Orak

86

Dağların Çocukları / Zülfikar Tunç

Vurun Ulan / Adnan Çelebi

**DİLPENABER
EY AVÊ AV**

KAR / A. Halim Özdemir

PÊNCKEVİRK / Ahmed Osman

Mektup / Elif Can

Bu dünyadan bir Fahri Yaş geçti

**Otuz Bir Yıldır Bir Defa Bile Kilitlenmeyen
Kapı Berfo Ananın İyileşmeyen Yarası.**

**Soreş Ağır
87-101**

İmkansızlık

Işınlanma

Özgün Denizci

102-104

HABERLER

Dünya Tiyatrolar Günü için Sokaklardaydık

İzmir Ayışığı'ndan Etkinlikler

Adana Ayışığı'ndan Etkinlikler

Bêrîvan filmi bakanlık tarafından sansürlendi
105-109

OĞLUMA MASALLAR

"Şekerci Dede"

110-112

Kadına Doğaçlama II

Nadiren kendini ele veren

büyülü gen

Denizin kabarması

suların çekilişi

özleyiş

iç çekiş

çelişki

gelişkin duygular

derin kaygular

narin buyruklar

gergin bayraklar

belirgin yasaklar

bahar yorgunları

seher dargınları

nehir ılgınları

yağmurun gülüşü

baharın gelişi

turnaların uçuşu

kurnalardan akan su

kaçamak gülüşler

kaçakların peşinden dökülen gözyaşları

başları bulutlarda kavak ağaçları

saçları sulara söğüt ağaçları

öğütlerden bunalmış çocukluk

kendine yabancı gençlik çağları

dokundukça patlayan tomurcuklar

iliklere işleyen sevda

sihirli flüt

zehirli sarmaşık

zihni yoran karmaşık kilit

filinta endam fizik

üstü çizik resimler

küskün çiçekler

bıçkın gerçekler

er geç üstün gelecekler

duvara yazılmış hasret

bulvara kazınmış vuslat

dert kulvarı

sularda kanat çırpın martılar

tırpanlanmış aşklar

çırpınan kuşkular

kırılan muştular

hüzünlü ses

güzün enfes yaprakları

tankları durduran öfke

ilkesel yalnızlık

yalın kestirmeler

melankolik esrimeler

süslü saksılar

sarsıcı dalgalar

yakamoz saatleri

vaatleri yap-boz tahtası

kahkahası kuyuksuz uçurtma

fırtınasız poyraz bakışları

yakarışları kış

alkış tufanı haykırışları

nuh tufanı bırakıp gidişleri

dönüşleri bas bariton

tonlarca serzeniş

derviş sabırlılar

taşkın sular

uslu kumrular

uskumrular

humuslu toprak

yosunlu ırmak

çarmıhta unutulmuş sunak

suna kuşu

yokuşu tırmanan talih

liyakat nişanı

anıları saklı nişanlı

limanların yasaklı gezgini

deniz feneri

şose boyları

huysuz atlar

pusatsız haydutlar

adsız hudutlar

kadransız bisiklet

leit motive

love story

de lori lori

berhamın lori

mor dağların gülü

ol bağların sümbülü

zor çağların bülbülü

yorumsuz bağlanma

kahırlanma

ayaklanma

günün ağarması

özgürlüğün çağırması

içli bir lirin ağlaması

tutkuların dört yol ağzı

zamanın sonsuzluğu...

D.Dağlı

Sanata dair notlar

Madam Bovary Gustave Flaubert

“Güzel bir günün sıcağında
Sevdayı düşünür küçük kız hep”

Roman Fransa’da 19. yüzyılın ilk yarısında, köylü ilişkilerinin anlatımıyla başlıyor. Anlatılan köy eski toplumdan gelen sosyal bir yapı olmasına karşın, kapitalizmin egemenliğiyle birlikte kapitalist toplumun bir parçası haline gelmiştir. Dolayısıyla kapitalizmin tüm ilişkileri, bakış açısı, yeni değer yargıları vb. hepsi kendini bölgede gösteriyor.

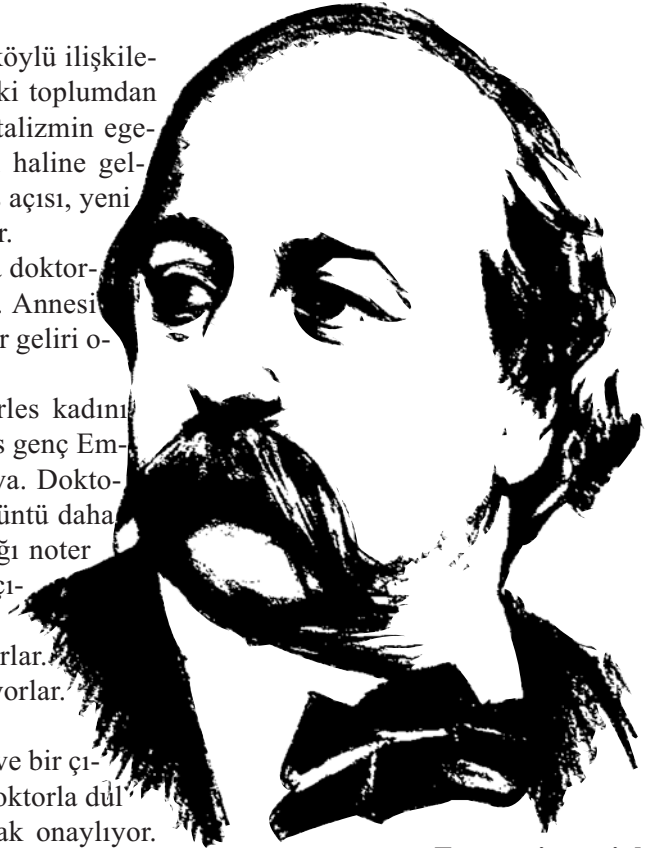
Genç doktor Charles mezun olur olmaz burada doktorluk yapıyor. Düzeni küçük burjuva bir ilişki içinde. Annesi oğlunu hemen epey parası olduğu söylenen ve iyi bir geliri olan dul bayan Dubue ile evlendiriyor.

Evlilik sıradan bir ilişki olarak sürüyor. Charles kadını sevmese de, kadın onu seviyor. Bu sıralarda Charles genç Emma ile karşılaşır ve içten içe bağlanıyor Emma’ya. Doktorun karısının bundan dolayı çektiği sıkıntılar ve üzüntü daha yeni biter gibi görünürken kadının parasını yatırdığı noter paralarla ortadan kayboluyor, gemi hisseleri düşük çıkıyor. Evi ise ipotekli.

Charles’in annesi ve babası kadına yükleniyorlar. Kadının param vardı diye onları kandırdığını söylüyorlar. Kadın o baskı aşağılanma ve üzüntü içinde ölüyor.

Evlilik bir nakit para alış veriş, bir ticari ilişki ve bir çıkar ilişkisi olarak görülüyor. Toplum ve aile genç doktorla dul bir kadının evliliğini ancak bu ilişkiye bağlı olarak onaylıyor. Kadının ekonomik durumu kötüleşince evli olduğu halde aile tarafından saldırıya uğruyor. Kadın kocasına sığınmak zorunda kalıyor. Kocasını karısına sahip çıkıyor ama geç kalarak. Kadın o yıpratıcı, yıkıcı, aşağılık saldırının yarattığı ortamda kısa sürede ölüyor. Burada kadının toplumdaki durumunu görüyoruz. Kapitalizmin özel mülkiyet ilişkisinin en insani ilişkileri yerle bir ettiği, katı, acımasız, bencil, baskıcı özünü burada tüm çıplaklığıyla görüyoruz.

Bayan Dubue’un erken gelen ölümü bu baskının, bu acımasızlığın bir sonucudur.

Yazar Emma imgesiyle kadının kapitalist toplumdaki durumunu, aşklarını, acılarını anlatırken toplumun üretim ilişkilerini de gözler önüne seriyor. Bireylerin karşılıklı ilişki tarzının nasıl işlediğini göstererek toplumsal çevre hakkında bize tam bir fikir veriyor.

Madam Bovary Gustave Flaubert

Burjuva ilişkiler her fırsatı paraya çevirir. Sonra biriken güçle, etkinliği artan parayla, her şeyi satın alıyordu. Kasabanın tüccarı da böyle yapıyordu. Kendisini servet sahibi yapan insanlara ait ne varsa, satın alıyordu. Burjuva toplum her yönden kendi ilişki tarzını egemen duruma getiriyordu.

Emma'nın kaldığı babasının çiftliği sürekli geriliyor. Çiftçilerden milyonlar çıkmadığı gibi her gün zarar ediyor.

O yüzyılın başında tarımın kent sanayisi karşısında gerilemesi, köyün kente bağımlı hale gelmesi ve kentin köy üzerinde, sanayinin tarım üzerindeki egemenliği çok bariz olarak gelişiyor. Kapitalizmin yeni işbölümü sonucu ortaya çıkan yeni üretim dalları ve mesleklerde olanakları hızla gelişirken, eski toplumdaki kalma üretim alanları ya da meslekler süratle güç kaybediyor.

Çiftlikte yaşamın maddi olanakları iyice zorlaşıyor, orada bulunmakta artık tüm cazibesini yitirmiştir. Bertaux çiftliğinin sahibi Rouault Baba da bunun tamamen farkında.

Emma, Charles (doktor) ile evlendi. Düğün kır insanların en neşeli en mutlu günü olarak geçti. Düğün yapılırken dışarıda bahar havası vardı fakat asıl bahar düğünün yarattığı sevinçli ortamdaydı. Sınırlı, dar, sıkıntılı kır yaşamında, düğünler, çeşitlilik, duygu zenginliği ve farklı bir olay demekti.

Sevgi seli Emma ile Charles'i da sarmıştı ama genç kadının düşündüğü sevgi, mutluluk bu muydu? O mutlu değildi. Kitaplarda okuduğu mutluluğun, aşk sarhoşluğunun Emma'nın yaşadıklarıyla hiçbir ilgisi yoktu. Orada yazılanın gerçek yaşamda tam karşılığı yoktu. Kitaplar gerçek yaşamdan kopuktu.

Emma kitaplardaki gibi yaşayamayacağını anlamıştı. Fakat kocasının, ailesinin ve çevresinin o dar çitleriyle çevrilmiş, o renksiz yaşamı içinde de mutlu olamazdı. Emma için, hayalleri olan bir kadın için mutluluk çizilen bu çemberin dışındaydı.

Kocasıyla arasında bir sınıfsal çatışma yoktu. İkisi de aynı sınıftan insanlardı. Küçük burjuva çevre insanları olarak yaşıyorlardı. Aralarındaki çatışma kişilik çatışması, duygu çatışmasıydı. Tutkuları olan, yaşam sevinciyle dolup taşan mutluluğun bu olmadığını bilen bir kadınla, bunların hiçbirine sahip olmayan dar-kafalı bu adamın çatışmasıydı. Emma böyle biriyle mutlu olamayacağını daha ilk günlerde anlamıştı. Birlikte yaşıyor ama birbirlerinden kopmuşlardı.

Emma (Madam Bovary) kocasıyla rastlantı sonucu katıldığı üst sınıfların, sosyetenin balosunun gösterişinden çok etkileniyor. O yalnızca oradaki gösterişin, büyük mülk sahiplerinin ilişkilerinin parıldayan yönlerini görüyor. Bu büyük gösterişin neye dayandığı, altında nasıl bir baskı ve sömürü düzeninin olduğu Emma'yı hiç ilgilendirmiyor. Zaten düşünmüyor...

Gerçekte ise müzikli danslı, eğlenceli, ziyafetli gösteri sadece asalak, sıkıcı, tembel, cansız bir yaşamın üstünü örtüyor.

Emma alt sınıftan ve köy yerinde, bir çiftlikte yaşamış olmakla birlikte eğitim görmüş, kitap okuyan, piyano çalan, resim yapan biri. Aldığı egemen sınıfların eğitim ve kendi küçük burjuva sosyal yapısı, onun, üst sınıfların yaşamına öykünmesine yol açıyor.

Madam Bovary'nin çabası ve iteklemesiyle kocasıyla birlikte bir kasabaya yerleşirler.

Emma hareketsizliği, bir yere bağlı yaşamayı sevmeyen, yeni ve güzel yerler görmeyi, duygular tatmayı seven bir karaktere sahip. Bunların hiç birinin kocasında olmaması onu biraz üzer ama hayallerini öldürmez.

Bir kadın olarak, sınırsız hayalleri ve arzularıyla, kurulu sosyal düzen, sosyal ilişkiler ve yaşamla daima bir çatışma içindedir. Bu çatışma yaşamın her alanında, her adımında kendini hissettirir.

Genç kadın, Madam Bovary ne kocasıyla ilişkilerinde mutluymuş ne de aile çevresinin sıradan ve durgun yaşamını kabul edebilirdi. Biraz olsun mutlu olabilmek, hayallerini, arzularını yerine getirebilmek için çevresiyle çatışmaya girmek, o sıradan renksiz ilişkilerin dışına çıkmak gerekiyordu. Emma bir gençle girdiği duygusal ilişkiyi herkesin görmesine rağmen, kim ne der diye dinlemeden kendi bildiği yolda gidiyordu.

Fakat sevdiğiyle arzuladığı, hayal ettiği gibi birlikte olmanın önünde sayısız engel, kural, değer yarğısı vardı. Ne zaman duygularının isteğine uymayı düşünse ayağına hep eski dünyanın engelleri takılıyordu. Madam Bovary ayağına toplumsal engeller takılınca tökezliyor, sendeliyor, fakat pes etmiyor, teslim olmuyor ve boyun eğmiyordu.

Madam Bovary içtenlikli bir kadın. Özlemi, aynı içtenlikle kendini seven biriyle karşılaşmak, ya da kendisi böyle birinin karşısına çıkmak istiyor. Karşılaştığı ilk genç kendisini bırakıp başka yere yerleşir. Daha sonra karşılaştığı adam ise zengin biri ve mülk sahibi bir erkeğin tüm karakter özelliğini üstünde taşıyor. Emma adama tutkuyla yaklaşıyor. Zengin adam ise macera peşinde. Genç kadını güzel sözlerle aldatmaya kendine bağlamaya çalışıyor. Kandırmacılığın tüm ince özelliklerini teatral bir tavırla sergilemekten kaçınıyor.

Emma evliydi ama bu evlilik ona, arzuladığı hayal ettiği segiyi verememişti. Aradığı neyse, onu sevgilisinde bulduğunu düşünüyordu. Bu konuda rahat olduğu, ya da daha doğrusu rahat bırakıldığı söylenemez. Toplumun baskısı tüm cephelerden kadını kuşatmış durumda. Emma sevmek için bir savaş çevrenin baskısından kurtulmak için ayrı bir savaş vermek zorunda kalıyordu. Toplumun ilişki biçimi, düşünce tarzı, ölçütleri kadına karşıydı. Emma bir savaşın tam orta yerindeydi.

Emma seven kadın, sevdiği için, kendi mutluluğu için göze alamayacağı şey yoktu. İnsanların dikkatlerinin sürekli onun üzerinde olmasına karşın, O çevredekilerin ne düşündüğüne aldırmaz etmeden kendi bildiğince hareket ediyor, yaşam tarzını, hareketlerini, gönlünün istediğine göre düzenliyor. Toplumla çatışması gözle görülür durumda.

Emma'nın aşkı için yenemeyeceği güçlük, aşamayacağı engel yoktu. Fakat aşık olduğu kişiyi iyi tanımayan, insanlarla ilgili, hele sevgilisi söz konusuysa keskin gözlemlere sahip değildi. Emma duygularıyla hareket eden birisidir. Bu yüzden sağlıklı, nesnel bir değerlendirme yapamıyor.

Kendisi aşık, ancak zengin adamın da kendisine aynı duygularla bağlandığını sanıyor. Adam tarafından ortada bırakıldığında ciddi bir sarsıntı geçirmesi

bundandır. Aşk acısı, ne yapsan dindiremezsin. İnsan bir yere sığmaz olur. Emma da aşk acısı, yüzüstü bırakılmanın, ihanete uğramanın acısıyla katlanarak yaşıyor.

Yazar Emma imgesiyle kadının kapitalist toplumdaki durumunu, aşklarını, acılarını anlatırken toplumun üretim ilişkilerini de gözler önüne seriyor. Bireylerin karşılıklı ilişki tarzının nasıl işlediğini göstererek toplumsal çevre hakkında bize tam bir fikir veriyor.

Kapitalist ilişkiler kendi egemenliğini tüm yönleriyle ortaya koyuyor. Bireylerin ilişkisi, para ilişkisi olmuştur. Para, senet, icra ilişkileri günlük yaşamın vazgeçilmez öğeleri haline gelmiştir.

Kasabanın tek tefecisi para ticareti ve Meta ticaretiyle, faizle insanları soyuyor. İnsanlar soyuldukça, o zenginleşiyor, güçleniyor ve kasabanın her tarafında dal budak salıyor.

Bir tefeci olarak, bir tüccar olarak insana ait her şeyden kar sağlıyor.

Emma'nın yürek acısı ve hüznü hali bir süre devam eder. Fakat daima hüznü olmak insan doğasına aykırıdır. İnsanın doğası çok zengindir. Hüznü, sevinç, gülme, eğlenme, şarkı söyleme, sanattan zevk almak, insan doğasının zenginliğini gösteriyor.

Emma'da tiyatroya gitmeye başlar, yaşamdan yeniden tad alır. Emma'nın baharı yeniden gelmiştir, içindeki yaşama gücü bir çiçek gibi açmıştır.

Emma'nın kocasıyla başka bir kente gitmesi, tiyatrodaki sevdiği ilk gençle karşılaşması ve yeniden görüşme umudu doğması onun için baharın zirvesi oldu. Sevdiği gençle karşılaşana dek tiyatrodaki sahne, abartılı aşka kaptırmıştı kendini. Şimdi ise onların nasıl şişirilmiş duygular olduğunu anlıyordu. Sevdiğini görmüşken başka şeylerle, tiyatro sahnesinde olup bitenlerle artık ilgilenmez olur.

Madam Bovary için yeni bir dönem başlar, yeni bir dönem, yeni bir aşk ve yüreği yaşama tutkusuyla atar.

Erkekler kadını sevdiğini söyler fakat kadını köleleştiren, onu erkeğe bağımlı kılan koşulları koruyarak. Sonra var olan koşullara dayanarak kadını her yönden aşağılar ve ezerler. Böylece kadını ezerek, erkeğin ne kadar alçalmış olduğunu da göstermiş olurlar.

Önceki zengin adam gibi, genç adam da kadını kuşatan koşullardan yararlanmanın hazzına varıyor.

Bir erkek daha genç yaşta, kadına nasıl davranılacağını, daha doğrusu bir kadının nasıl aldatılacağını içinde bulunduğu çağdan, çevresinden öğreniyor. Toplum egemen anlayışıyla, egemen kültürüyle, günlük toplumsal talepleriyle bireye öğretiyor, onu eğitiyor.

Emma ile yeniden karşılaşan genç delikanlı da o yaşta erkeklerin kadınlara karşı davranışlarının tüm özelliklerini üzerinde taşıyor. O sadece kadını aşağılayan ve kaba davranışlarını ince sözlerle, görünüşte duygulu gibi görünen ifadelerle gizliyor.

Emma sevdiği adama tutkuyla bağlanıyor, sevdiğiyle geçen her anı yaşam doluluğuyla geçmesini istiyor. O kısa anları en iyi biçimde yaşamak istiyor. O sırada her şey, yaşam, çevre ne güzel görünüyor. Genç kadın bu kısa zaman için nelere katlanıyor ne özverilerde bulunuyor. Genç adamın böyle bir çaba içinde olduğu söylenemez. O genç kadının yarattığı güzellikleri sömürüyor sadece. Böylenin ne gerçek yaşamda bir kahramanlıkları vardır, ne de roman karakterlerinin vazgeçilmez kişisi olurlar.

Sırf kendi duyguları için olsa da Emma'nın aşkı için sevdiğiyle birlikte olmak için çevrenin baskı ve sınırlılıklarına karşı gösterdiği çabalar yaşam güzellik katıyor.

Emma'nın sevgilisiyle geçirdiği güzel anların bir faturası da vardır. Yeni yaşam biçimi genç kadının sosyal durumunu aşıyor. O da sürekli kasabanın tüccarı – faizcisine borçlanıyordu. Evli kadın kocasını ve ailesini soyuyor, tüccarda onu soyuyordu. Emma zevkten kazanıyordu, tüccar ise paradan.

Bu arada kasaba Madam Bovary'nin sırrını öğrenmeye başlamış, genç kadın ise evli bir kadının bu durumlarda yaptığını yapıyor: ortaya çıkan her gerçeğin üstünü yalanlarla örtüyordu. Genç kadını buna, toplumsal ilişkiler, çevrenin baskısı itiyordu.

Emma tutkulu bir kadındır. Tutkulu ilişkilerini varını yoğunu ortaya koyduğu parayla sağladığı halde paraya önem vermezdi. Onun gözünde yaşamı güzelleştiren tutkularıyla birine bağlanmaktı. Fakat aynı şeyi sevdiği insanda bulamıyordu. Her an bulduğunu, daha doğrusu bulduğunu sandığı mutluluğu yitirmekten korkuyordu.

Tek taraflı olan tutkulu bağlar yavaş yavaş çözülmeye başlıyordu. Her kadın gibi Emma'da bunu hissediyordu.

Koşullar, olanaklar ve sevdiği adamın durumu, isteklerine, aşkına, hayallerine darbe vuruyordu. Her taraftan sıkıştırılıyordu. Tüm bunlar Emma'yı çabuk yormuştu. Düşündüğü özlediği yaşam bu değildi. Daha önceleri bir araya gelmek için can attığı adamdan şimdi uzak kalmak için can atıyordu. Onun gözünde bir şey kesinlik kazanıyordu. Karşısında onu sevdiğini söyleyen gerçekte ise onun duygularını sömüren, bencil, sorumsuz, kaypak biri duruyordu. Emma'nın bunu anlaması için zaman gerekiyordu. Emma'nın adamın etrafında oluştur-

duğu hale günün doğmasıyla dağılmaya başlıyordu.

Burjuva ilişkiler her fırsatı paraya çevirir. Sonra biriken güçle, etkinliği artan parayla, her şeyi satın alıyordu. Kasabanın tüccarı da böyle yapıyordu. Kendisini servet sahibi yapan insanlara ait ne varsa, satın alıyordu. Burjuva toplum her yönden kendi ilişki tarzını egemen duruma getiriyordu.

Emma bu ilişkilerin bir parçasıydı ve gittikçe onun egemenliği altına giriyordu.

Emma gün gün kendisini kuşatan borçlara ve borçlulara karşı çok çetin bir savaş veriyordu. Savaştığı yalnızca borçlar değildi asıl olarak şakağına bir silah gibi dayanan erkeklerin iğrençliği idi.

Burjuva toplumda bir insan zayıf düşerse diğerleri hemen harekete geçer ve son darbeyi vururlar. Hele zor duruma düşen bir kadınsa erkekler kadının bu durumundan yararlanmak için en rezil yollara başvurmaktan büyük bir haz duyarlar. Tam da böyle bir durumdayken, Emma'ya yaptıklarıyla bugüne dek hiç kimse erkekler kadar alçalmamıştır.

Emma erkeklere karşı savaşırken kendisinden onur duyuyordu.

Emma sevdiği erkek için, aşkı için varını yoğunu, her şeyini veriyordu. Bunun için özveride gözüpeklikte sınır tanımıyordu. Erkekler ise bunların hiç birini göze almıyor, yapmıyor ve hiçbir çaba göstermiyordu. Erkekler karakterden tamamen yoksundu. Emma onlar karşısında ne kadar da yukarda görünüyordu!

Çevrenin ve erkeklerin tüm kuşatmaları, baskıları zorbalıkları amansızlıkları en sonunda Madam Bovary'i ölüme götürdü. Madam Bovary'nin ölmü trajiktir. Toplumsal bir trajedidir.

Yapılması gereken çevrenin ve toplumsal ilişkilerin, yani dönemin, burjuva toplum ilişki biçimini eleştirmek ve bu ilişkilerin kalıcı olmadığını göstermektir. Toplumsal kök değişince, toplumsal ilişkiler ve sonuçlarda ortadan kalkar.

Madam Bovary (Emma) imgesinde gördüğümüz, kadının, toplumun ve erkeğin baskılarına boyun eğmediği ve buna karşı koyduğunun bir öyküsüdür. Kadın toplumun kuşatmasının, konan kuralının dışına çıkma yönünde bir eğilim içinde olmuştur hep. Ve bu eğilim kendisini dönemlere göre, çeşitli biçimlerde göstermiştir.

Madam Bovary işte bu eğilimi devam ettirmiş ve onu daha ileri götürmüştür. Madam Bovary'nin anlatıldığı dönemde eğilim bir harekete dönüşür.

Madam Bovary, toplumun kadının önüne koyduğu çitleri yıkmak için mücadele eden önemli bir imgedir.

Emrediyorum! Mutlu Ol!

Temade Çınar

yabancılaşmaya karşı beyin egzersizleri

Bob Dylan, “Hayat, gelecek hakkında planlar yaparken başımızdan geçenlerdir” diyor. Etrafımızdan bize ulaşan her uyarın hep daha lüksüne ulaşmamız baskısıyla bugünümüzü ve geleceğimizi kaybetmemize neden oluyor. Her kanaldan emirler yağıyor. “Daha iyisine (markasına, pahalısına, popüler olana) sahip olursan mutlu olursun, herkesin elindekinden daha iyisine, herkesin imrenerek, kıskanarak baktığı şeylere sahip ol. Kimsenin senin önünde olmasına izin verme, herkesi ez geç ve mutlu ol. Kariyer yap bedeli ne olursa olsun, sonunda mutlu olacaksın. Emir alacağın yerde değil emredeceğin yerde ol.” Bizler bu sürgit hırsların peşinde koşarken, hızla ilerleyen teknoloji sürekli değiş(tiril)en beğeniler ve ihtiyaçlar rekabeti daha yukarılara taşıyor. Bu yarışın bir sonu olmadığını görmek için biraz dışına çıkıp bakmak yeterli. Ya da biraz durup “ne yaşıyorum”u sorgulamak.

Eşyanın insandan daha değerli olmasından duyulan şikayetleri duymamak mümkün değil. İnsanın değer kattığı eşya, insana değer katıyor. Yarattığımız herşey bize yabancılaşıyor ve bize düşmanlaşıyor. Ellerimizle yaptığımız gökdelenlerin kapısından elimizi kolumuzu sallayarak giremeyiz. Kendi diktiklerimizi giyemeyiz, yapımında yer aldığımız pek çok şey bizim elimizden çıkar ve ulaşamayacağımız kadar uzaklara gider.

Bize her yoldan empoze edilen, daha fazla ve daha pahalı şeyler aldığımızda bu huzursuzluktan kurtulacağımız ve mutlu olacağımız yönünde. Hep bizden biraz daha uzağa kaçan hedefler peşinde koşarken hem bugünümüzü hem de geleceğimizi mutsuzluğa mahkum ettiğimizi anlayamayacak kadar körleşebiliyoruz. Bu durum bizi iyi çalışan, iyi anne baba ya da iyi vatandaş yapıyor. Mutsuz olarak etrafımızdaki diğer mutsuzları mutlu (?) edebiliyoruz. En ufak bir sapma bu oyunu bozacağı için organize bir saldırıyla geri püskürtülebiliyor. Birdenbire herkes sistemin polisi, jandarması oluveriyor. “Gitme, yapma, sana ne, sen kendini kurtarmaya bak, sen enayi misin? Evinde otur, al, ye, iç, giy, gez ve mutlu ol!.. Huzursuzlanma, şikayet etme, karşı çıkma, başını belaya sokma...”

İnsanın hakedilmiş eğlence, hakedilmiş dinlenme saatlerini bile zehir ediyor bu rekabet. Her kesim kendi çapında bu koşturmacanın bir yerinde. Biri daha yüksek markalı bir arabanın peşindeyken diğeri düğünde giyeceği elbiseyi düğünden daha fazla önemser hale gelmiş durumda. Eline düğün davetiyesi geçenlerin çoğu “ne giyeceğim, ne takacağım” derdinden başka birşey düşünemez hale gelmiş. Aynı şekilde “sevgilerini ebedileştirdiklerini” düşünerek evlenen çiftlerin evliliklerinin ilk yıllarını taksitlere bağlayıp zehir eden kıyafetler, törenler, eğlenceler ve eşyalar gibi... Bir araya gelmiş sevgiden öte rekabet, aileler arası gerginliklere kadar vardırıyor işi. Yirmi otuz yıl süren, yarattığı ekonomik krizden dolayı kavga sesleri hiç eksilmeyen, geleceğimizi ipotek altına almış ev kredileri, yıllarca taksitini ödemekten benzin konulup binilemeyen demir yığınları, faturasını ödeyemediğimiz için bizi arasınlar diye çağrı bıraktığımız son model cep telefonları, sadece facebook’a girmek için kullandığımız, internet faturası biriken bilgisayarımız, üzerinde sancılar çekeerek yürümeye çalıştığımız, kimbilir onun için kaç saat çalıştığımız bir gecelik topuklu ayakkabılar...

Bu sistemin yanında olanlarla, karşısında olanlar... Karşısında olanlar çoğaldıkça yanında olanlar da en az bu büyük birikim kadar birikim kazanıyor ve saflaşıyor. Her gün yeni oyunlar ve yeni aldatmacalar kitleleri “acaba” sorularıyla karşı karşıya bırakıyor. Kitlelerin karşısına onlardanmışçasına çıkanlar, düşmanlığı ortaya çıkmışlardan daha tehlikeli. Dene-me yanılma yoluyla öğrenilen kitlesel bilinç, zaman zaman bu aldatmacaların peşinden gidip hayal kırıklığına uğruyor. Ama bu hayal kırıklığı da toplumsal hafızaya yerleşiyor. Şöyle bir dönüp baktığımızda gitgide daha netleşen bir sınıf hareketiyle karşılaşılıyor.

Alım gücüne hiç aldırmadan adımıza yapılan tatil programları ve tatilde nereye gidiyorsun sorularının baskısı altında gelecek yıl büyük sıkıntılar yaşanılacağını bilerek gidilen yerler... Tüm bunlar “emrediyorum mutlu ol”dan ileri gitmiyor. Uzun zaman sonra karşılaştığımız herkesin “kilo mu aldın, kilo mu verdin” yorumları... “Eyvah kilo mu aldım, spor yapmalı, beslenmemi düzenlemeliyim” kaygılarıyla bir eziyete dönüşen hayatımız. Yoksa kıyafetler yakışmayacak, beğeni standartlarının altında kalınacak. Rekabet kaybedilecek...

O güzelim doğa yürüyüşlerinin kalori hesabı insanı çileden çıkartıyor. Telefonumuzun, arabamızın markası, oturduğumuz evin kalitesi, semti aslında bizim yaşam kalitemizi arttırmaktan başka bir işe yaramazken toplumsal rekabetin bir parçası oluveriyorlar. Sürekli değiştirmek huzursuzluğu, daha iyisine ulaşma çırpınışları hiç bitmeyecek bir kısır döngü. Çünkü Sam amca öyle istiyor. Emrediyor böyle mutlu olmamızı.

Sağlıklı kalma/yaşama hastalığı “ortoreksiya” bir saplantı bozukluğu. Bilgi kirliliğinin içinden gelen şunu ye, şunu yeme, şunu iç, şunu içme uyarıları birbirine karışıkça saplantılar daha da artıyor. Obezitenin (fazla kilo) kaynağı kapitalizm bu hastalıktan yeniden yeniden kazanıyor. Spor salonları, diyet programları, özel diyet besinleri. Ortoreksiyayı yaratan ve ondan yeniden yeniden kazanan da yine kapımızdaki düşman. Doğayı, insanı aşırı kar hırsıyla yıkıma uğratıp bu yıkımdan kar etmek ancak ona özgü olabilir. GDO’lu besinlerden kaçmaya çalışırken yeni bir piyasa yaratıyoruz. Sağlıklı yaşamak yeni bir kazanç kapısı açıyor. Aslında sağlıklı yaşamak, beslenmek, tatil yapmak, spor yapmak gibi insanı mutlu etmesi gereken herşey bir baskı, bir emir haline geliyor. “Çalış, tüket, mutlu ol, beni yaşat” bozuk plak gibi tekrar eden kapitalizmin bütün denklemi bu.

Bütün bunlar yazıldı, çizildi, tartışıldı. Aslında herkesin bildiği günlük yaşamımızda akıp giden hareket bu. Aslolan “ne yapmalı” sorusuna cevap vermek. Çözümü bilmeyen, üretmeyenler sızlanıp dururlar. Günlük gazetelerin köşe yazarları bile hergün bu tür konuları ele alıp sızlanırlar. “Keşke kapitalizm daha yaşanası bir kapitalizm olsaydı, keşke insanlar tüm bu çürüme ve yozlaşma karşısında temiz kalsalardı ya da her şeye rağmen, birbirlerine bitmek tükenmek bilmeyen ‘özel günlerde’ değerli hediyeler, çiçekler ‘almayı’ unutmayıp mutlu olabilselerdi” halyaliyle çırpınıp dururlar.

Sevgi profesörü intihar ediyor, mutlu evliliğin sırlarını yazan ünlü yazar boşanıyor, ilahi mutluluktan bahseden profesör dünyevi mutluluk sırasında

basılıyor, dünyanın sözünden çıkmadığı sağlıklı yaşam uzmanı doktor amansız hastalıklarla boğuşuyor. Yani kimin söylediğine inanacağımıza şaşırılmamak elde değil.

TV’de hergün kaygı içinde, olup bitenlere belki de gerçekten üzülerken durmadan konuşan bu insanların her şeyin sorumluluğunu ve çözümünü bireyin kendisine bırakmaktan öte bir önerisini duyuyor musunuz? Davalı da davacı da biziz. Aileler çocuklarına sahip çıksın, okutsun, eğitime sen de destek ol, engelliler için birşey yap, düşküne yoksula bir el de sen uzat... Uzayıp giden bu listenin yasalar nezdinde “sosyal devletin” sorumluluğu olduğunu hepimiz biliyoruz. Bütün bunları ben yaparsam devlet, daha fazla kaynağı zengini zenginleştirmek için kullanacak ve her geçen gün daha geniş kesimler yoksullaşacak. Dolayısıyla ben yoksula yardım etmiş olmak biryana onun hayatını daha da karartacağım. Nihayetinde bu yol da beni mutlu etmeyecek. Üstelik bu yol da diğer “al mutlu ol” gibi “yap mutlu ol” emrinden başka birşey değil.

Peki öyleyse mutluluk diye birşey yok mu? Sorusu da oldukça güncel. Buna “yok” diyip geçmek de mümkün. Uzun uzun tartışıp bu noktaya gelenler bize çıkışsızlığı göstererek arayışlarımızın önünü kesmeye çalışıyor. Ezen ezilen ilişkisinin olduğu bir yerde ancak ezenlerin bir kısmı mutlu olabilir. Onlara da kendi içlerindeki rekabet ve ezilenlerin her an baş kaldırmaları ihtimalleri izin vermez. Hele böylesi bir çağda, kaleler bir bir yıkılırken... Yazımızın birkaç satırını bile onların mutsuzluklarını yücelterek harcamayalım. Zira her kanalda, her dizide neredeyse onlara acıma noktasına getiren kurgular emekçileri yeterince meşgul ediyor. Biz yabancılaşmaya karşı egzersizlerimizi çözüm arayışlarıyla sürdürülim.

Öncelikle uyarmakta fayda var ki bu sistemin içinde “mutlu ol” emrine itaatsizlik, cezası müebbetten başlayan ciddi bir suçtur. Mutlu değil misiniz? Hayatın böyle sürüp gitmesinden memnun değil misiniz? Birşeylerin değişmesi gerektiğine mi inanıyorsunuz? O zaman onu değiştirme fikrini ve eylemini eninde sonunda edinecek potansiyel suçlusunuz!

Biz, yabancılaşmaya karşı suç işlemeye devam edelim. Suçu ve suçluyu övmeye de...

Mutlu olmanın yolu insanın kendisini gerçekleştirmesidir. Zekasını, yaratıcılığını, enerjisini yapmak istediği şeylerde kullanırken mutlu olur insan. Özgürce ve önünde engel olmadan. Sevmenin önünde engel para, öğrenmenin, yapmanın önündeki engel para... Yapmak isteyip de maddi olanakların önünü zü kestiği şeyleri bir düşünün. Hesap yapmadan ya-

pabileceklerinizi yaptığınız bir hayat düşünmek çok zor değil mi?

Sanatçının “satar mı” diye düşünmediği, sporcunun transfer fiyatının olmadığı, satılmadığı, bilim insanının herhangi bir çıkar grubuna değil insanlığın ve doğanın faydası için çalıştığı, kimsenin sponsor aramadığı bir dünya... Hatta bütün bunları herkesin yapabileceği kadar zamanının olduğu bir dünya... Çalışma saatlerinin birilerinin kar hırsına göre değil, insanın ihtiyaçlarına ve gücüne göre belirlendiği bir dünya... Kimsenin emretmesine izin vermeyen, hem bireysel hem toplumsal mutluluğun paylaşılacağı bir dünya mümkün.

Sokrat soruyor ve cevaplıyor, “yasa koyucular ne işe yarar? Yasa koyucular iyi niyetli insanların iyi niyetlerini gerçekleştirmelerinin önünü açar, kötü niyetli insanların kötü niyetini gerçekleştirmelerinin önünü kapatır.”

Kapitalizmin yasaları kötü niyetlilerin önünü açıyor, iyi niyetlilerin önünü kapatıyor. Sosyalizmin yasaları ise iyi niyetlilerin önünü açıp kötü niyetlilerin önünü kapatıyor. Seçim sizin. Niyetiniz, kendiniz ve tüm insanlık için iyi olanı temel alıyorsa kapitalizmden şikayetçi olmanız çok doğal. Ama bu niyetle hareket etmenin yasalarda hak olmasına sakin aldanmayın. Fiiliyatta suç olduğunu şimdiye kadar görmediyseniz bile kısa sürede göreceksiniz. Kapitalizm kendisinden mutlu olmayanlara, kendisini tehdit edenlere karşı kendi yasalarını tanımaz. Doğanın korunması için, haksızlıklara ve yolsuzluklara karşı mı çıkıyorsunuz, en temel haklarınızı kullanmak mı istiyorsunuz, karşınıza ciddi engeller hatta saldırılar çıkacaktır. İnsanları dolandırmak, birilerinin üzerine basarak yükselmek, birşeylere sahip olmak uğruna insanlık dışı şeyler mi yapmak istiyorsunuz, doğru yerdesiniz. Kapitalizm tam size göre... Hatta sosyalizmi size kesinlikle tavsiye etmiyoruz. Kapitalizm sizi mutlu etmeyecek ama sosyalizmde de mutlu olmayacaksınız.

“Başka bir dünya mümkün” diyenlerden misiniz? O zaman kısır döngüler yumağından çıkmanın vaktidir. Ancak bu dünyaya ulaşmanın bir bedeli var. “Hayır” demek ve yaratılmış sanal mutluluk savaşından vazgeçebilmek. Bütün bizi saran gürültünün içinde sukunetle dolaşabilmek. Çekiştirilen, itiştirilen bir nesne olmayı kabul etmemek. Daha önemlisi gerçek mutluluk için savaşılabilmek. Öncelikle kendi içimizdeki öğretilmişliklerden kurtulmak için savaşabilmek... Sosyalizmi önce kendimizde kuralmalıyız. Bugün hayallerimiz için savaşmıyorsak yarınımızı çoktan teslim ettik demektir. Yapmak istediklerimizi kişisel olanaklarımızla sınırlayan, toplumsal birikimi bir lokmada midesine indiren bu canavarın karşısına

dikilmek için geç kalmak da mümkün. Doğanın yıkımı öyle bir boyuta geldi ki artık gelecek düşlerimizi bile sınırlı doğal kaynaklar üzerinden yapmamız gerekecek.

Toplumun tüm kesimleri bu mücadelede her geçen gün daha net yerlerini alıyorlar. Sezgisel olarak bile olsa yanlış giden, bizim aleyhimize gelişen bir zamanda olduğumuzu hissediyoruz. Burjuvazinin yasalarında “hak” olan bir durum için çarpışırken, gerçek yüzümüze bir tokat gibi iniyor. Ülkelerimizin her yerinde herhangi bir nedenle yola çıkan herkes buna tanık oldu. Hak arayan işçiler, sendikalı oldukları için işten atılanlar, çevrelerinin kirlenmesine, yıkımına karşı çıkan köylüler, emekleri şifre ile heba olan öğrenciler, performans sistemiyle mesleki etikleri arasında seçim yapmak zorunda bırakılan doktorlar, yetkin mühendislik uydurmacasıyla büyük sermayeye hizmet etmekten başka yolu kalmayan mühendisler, tarihi binalarının yıkılmasına ve yerine alışveriş merkezi yapılmasına karşı çıkan sanatçılar, internet sansürünün önüne “porno” gerekçesinin konulmasının bir aldatmaca olduğunu anlayan ve haber alma özgürlüğünün kısıtlanmasına karşı çıkan entelektüeller, devletin yetkin ağzından duydukları aşağılanmayı kabul etmeyen görme engelliler ve yılların mücadele birikimiyle birbirine sıkışıkya kenetlenmiş, sermaye karşısında moral üstünlüğünü ele geçirmiş olan yoksul Kürt halkı... Sayıp dökmenin bile sayfalar alacağı bu büyük liste, bir nedenle yola çıkan ve çıktıkları yolda engellere ve saldırılara tanık olmuş toplumsal hafızanın ta kendisidir. Yola çıkanların aileleri ve çevrelerini de sayarsak, bu sistemde mutlu olamayacağını kavramış büyük birikimi görmemek tam anlamıyla körlük olur.

Bu sistemin yanında olanlarla, karşısında olanlar... Karşısında olanlar çoğaldıkça yanında olanlar da en az bu büyük birikim kadar birikim kazanıyor ve saflaşıyor. Her gün yeni oyunlar ve yeni aldatmacalar kitleleri “acaba” sorularıyla karşı karşıya bırakıyor. Kitlelerin karşısına onlardanmışçasına çıkanlar, düşmanlığı ortaya çıkmışlardan daha tehlikeli. Deneme yanılma yoluyla öğrenilen kitlesel bilinç, zaman zaman bu aldatmacaların peşinden gidip hayal kırıklığına uğruyor. Ama bu hayal kırıklığı da toplumsal hafızaya yerleşiyor. Şöyle bir dönüp baktığımızda gitgide daha netleşen bir sınıf hareketiyle karşılaşılıyor. Geri çekilmenin, uzlaşmanın, beklemenin, dağılmanın, bölünmenin hayal kırıklığını öğrenmiş bir sınıf. Burjuva sendikacıların maskelerini düşüren, köşeye sıkıştıran, reformizmin çekiştirmelerine kulak asmadan yoluna devam eden, kendi içinde inisiyatif geliştirip verilen kararları sorgulayan ve kendi kararlarını verebilen bir büyük güç.

Bütün bu karşı koyuşların “Sınırlı, lokal” bir güç oldukları yönündeki küçümsemeler aslında onların toplumun bilincin yansıması olduğunu kabul etmek istemeyenlerden gelen serzenişlerden başka birşey değil. Emekçilerin bilinci eğer uzlaşmayı reddetme ve doğru olanı izleme cüretine erişmemiş olsaydı sendikacılar ve diğerleri bu iradeye boyun eğmek zorunda kalırlar mıydı? Emekçiler gövdelerini göstermek ve görmek istiyorlar. 1 Mayıs’ta Taksim, ısrarlı mücadelenin kazanacağını görmenin ve onun yanında olmanın moral üstünlüğünü kazandırdı emekçilere. Bu kazanım, emekçilerin birikimleri bu aşamaya gelmeseydi mümkün olmazdı. 15 yıl boyunca yürütülen mücadele, emekçilerin ortak bilinçleri bu noktaya gelinceye kadar, doğruyu gösterme ısrarını sürdürme inancından başka birşey değildi. Sonuç, her zaman olduğu gibi bedellerine değdi.

Ne güzeldir ki süreci çözümleyebilenler için mücadele ederken kaybetmek diye birşey yoktur. Zarara uğrayabilirsiniz ama diyalektik sizi yeni birikimlerle daha güçlü çıkartır ortaya. Engels, “sizi yemeyen her şey sizi güçlendirir” diyor. Yenilen insandır, toplumlar her zaman kazanır.

Mücadelenin adımları, çözümlemekten kaçanlar ya da çözümleyemeyenler için küçük, “insanlık için büyük adımlar.” “Benimle mutlu ol” emrine karşılık “hayır mutluluğun seninle olmayacağını anladım, seni artık hayatımda istemiyorum” itaatsizliğinin adımları. Hangi birliktelik böyle bir emirin baskısıyla, ne kadar sürebilir? Sizi açlığa ve yoksulluğa mahkum eden, hayatınızı daraltan, sizi bir nesne haline getiren, özgürlüklerinizi kısıtlayan, kimliğinizi yok sayan, yozlaştıran ve çürüten bir ilişkiyi ne kadar korkuyla itaat ederek sürdürebilirsiniz. İçinizde bir parça kendinize saygı kaldıysa, o bir parça size karşı isyan edecektir.

“Kapitalizmde işçinin tek özgür olduğu yer eylem alanıdır” diyor Marks. Eğer tanık olmadıysanız ömrünüz tükenip gitmeden önce bir kez tanık olmalısınız. Tekel çadırlarını ziyaret edip, bir daha oradan ayrılamayan onbinlerce emekçi tanık oldu. Konak işçilerinin, Batıgül Tunç’un gözlerindeki kavgayı ve inancı görenlerin artık sıradan hayatlarında, sahte mutluluklarla kendilerini kandırabilme şansları kalmadı. PTT işçileri, Omteks ve Casper işçileri ve daha pek çokları yaydıkları “ben de yapabilirim, yapabilmeliyim” bilincinin belki de farkında bile değillerdir.

“Evet ben de mutlu değilim, mücadele edenleri desteklemek ve böylece bu mücadelenin bir parçası olmak için ne yapabilirim” soruları mı geçiyor aklınızdan? Bütün bu olan bitenleri izlerken, karşı çıkanların haklı olduklarını söylemeniz bile toplumsal

bilince yapacağınız katkıdır. Suskunluk fesadıyla onca eylemi görmezlikten gelen basın bizi oyalamak için açtığı anlamsız tartışmalara taraf olmamak ve mücadele edenlerin doğal muhabiri olmak önemli bir katkıdır. Mücadele edenleri ziyaret edip “ben de sizi destekliyorum” demek yabancılığa karşı atılmış önemli bir adımdır. “Çalış, satın al, mutlu ol, beni yaşat” emirlerini yaşamın içinde sorgulamak ve sorgulanmasını sağlamak her zaman uyanık kalmamızı sağlayan önemli bir antidottur. Bizim toplumsal birikimimizi har vurup harman savurarak, burjuvazinin temsilcilerini seçtirmek için kurulmuş “zaten seçilmişler” sandığına gitme aldatmacasını reddetmek, oy vermemek “itaatsizlik etme, iyi vatandaş ol, kime verirsen ver sandığa git” diye yalvaran burjuva ideologlarına verilecek en iyi cevaptır. Hayatımızı şöyle bir gözden geçirdiğimizde yapabileceğimiz, taraf olduğumuzu gösterebileceğimiz ve yabancılığa karşı mücadele edebileceğimiz pek çok yol ve yöntem bulacağız. Bedeli mi? Bedeli, sahte mutluluklara yabancılışacak ve belki de bulunduğunuz yerde aykırı bulunacaksınız. Ama sizi her zaman takdirle izleyenler ve sizin cüretiniz sayesinde cüret kazancaklar olacak. Dostlarınız değişecek, çevreniz ve dolayısıyla siz.

Tarihe dönüp baktığımızda hafızalarda kalanlar yalnızca toplumun ilerisinde hareket etme cesaretini göstermiş olanlardır. Bilim insanları, sanatçılar, halk önderleri... Hangisinin hayatını okurken içimiz hayranlıkla dolmaz. Ödedikleri bedellerden dolayı ezenlere karşı öfke duymayız.

Kuzey Afrika’da, Ortadoğu’da yükselen dalgalar, tüm dünya emekçileri tarafından merakla izleniyor. Dersler çıkarılıyor. Dünya emekçilerinin bilinci her geçen gün gelişiyor. Özgüveni artırıyor, inisiyatif kazanıyorlar. Moral üstünlüğü emekçilere geçiyor. Yıllarca saldırılar karşısında haklarını kazanmak için uğraşarak ya da kazanılmış haklarını korumaya çalışarak savunmada kalanlar, burjuvalarını, savunma pozisyonuna getirdiler. Buna bütün dünya tanık oldu. Emekçiler birlikte olmanın gücünü tattılar. Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak.

Tüm bu olup bitenleri izlerken tarafsız kalmak denilen şeyin “emre itaat” etmekten başka birşey olmadığını biliyoruz. Eylem alanlarında pek moda olan ve her alanda karşımıza çıkan, Moğolların “bişey yapmalı” sözlerine bırakalım Rıfat Ilgaz cevap versin:

“Benden geçti mi diyorsun, aç iki kolunu iki yana korkuluk ol!”

TARİHSEL TOPLUMSAL GELİŞME ve SANATTAKİ YANSIMASI-8

Varoluşçuluk

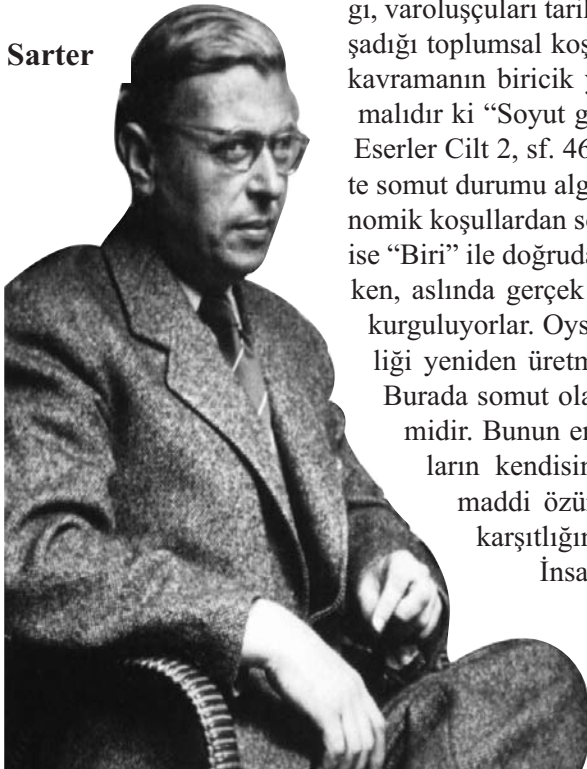
19. yüzyılın özellikle ikinci yarısında toplumsal ilişkilerin bütün alanlarında egemen hale gelen kapitalizm, bireyle toplum arasındaki çelişki ve çatışmaları da bir üst boyuta çıkarıp derinleştirdi. Bireyle toplum arasındaki bu derin çelişki, toplumsal yaşamın bütün alanlarında olduğu gibi, manevi yaşamın bütün alanlarında da kendisini gösterdi. Kapitalizm topluma ve kendi emeğine karşı iyice yabancılaştırdığı üretici-emekçiyle toplum arasındaki karşıtlığı da derinleştirdi: Kendi kendisinden başka hiçbir şeye önem vermeyen bireyi yarattı. Artık birey için dış dünyadan daha çok kendisi vardı; kendi arzuları, kendi duyguları ve kendi istekleriydi önemli olan. Bunun sonucunda ortaya çıkan öznelcilik oldu. Birey açısından nesnel gerçeklikten daha çok kendi düşünce ve duygularının öne çıktığı öznelcilik, toplumbilimde de önem kazanarak kendisine geniş bir alan açtı.

20. yüzyılda daha da belirginleşip öne çıkan bu gelişme, kendisini felsefi alanda da gösterdi. Varoluşçu felsefenin öncülerinden Edmund Husserl, “Son zamanlarda ve son günlerde felsefe, insanbilimciliğe öylesine bir eğilim göstermiştir ki, neredeyse bu kuramın hatalarının bütünlükle dışında kalan bir düşünür artık kolay kolay rastlanmamaktadır.” (Aktaran B. Suçkov, Gerçekçiliğin Tarihi, sy. 112). Husserl bunu söylerken bireyin topluma yabancılaşmasının, toplumdan kopuşunun ve benmerkezciliğin vardığı boyutta öznelciliğin nasıl geliştiğine, bunun felsefi alandaki etkisine dikkat çekiyordu. İnsan bilincinde giderek daha çok etki eden bu metafizik soyutlama, tarihsel-toplumsal sürecin nasıl ters algılandığını göstermenin yanında, modern burjuva toplumda yabancılaşmanın nasıl derinleştiğinin de bir göstergesiydi. Yabancılaşmanın ulaştığı bu metafizik soyutlama artık, toplumun bilincinde belirgin olarak yer almaya, kendisine egemenlik alanları açmaya başladı. Özellikle emperyalizm koşullarında toplumdaki bireylerin karşılıklı bağımlılığının yanında toplumsal sınıf ve katmanlar arasındaki ilişkilerin ve bağların da gelişmesi, felsefe de olduğu gibi sanat alanında da kendisini gösterdi.

İnsanın toplumdaki ve dünyadaki yeri, diğer insanlarla kurduğu ilişkiler ve insanın kendi yaşamı üzerine yoğunlaşan felsefi ve sanatsal bir akım olan Varoluşçuluk, bu koşulların bir ürünü oldu. Varoluşçuluğun tutarlı, bütünlüklü bir görüş sistemi olduğunu söylemek doğru olmaz. Felsefi alanda daha çok gazetelerde yayımlanan makalelerle kendisini ifade eden varoluşçu düşüncelerin görüşleri, bu nedenle daha geniş bir çevre tarafından okundu, tartışıldı, benimsendi. Bu akım içindeki edebiyatçılar birbirlerinden çok farklı siyasal görüşlere sa-

İnsan, Marksizme göre toplumsal ilişkilerin bütünü olarak vardır. Ancak varoluşçuların hepsinde olduğu gibi, bu felsefenin önde gelen isimlerinden Sartre'da insanı toplumsal ilişkilerin bütününden soyutlayarak ele alır. Üstelik Sartre, Marksist olma iddiasına rağmen böyle yaparak Marksizmin kendisini değil, ancak lafzını anlayabildiğini göstermiş olur.

Sarter

hip olmalarına rağmen 20. yüzyıl burjuva toplumuna özgü modernizmi oldukça başarılı bir biçimde çizmişlerdir. Her ne kadar bu çizim başarılı ve ikna edici olsa da burjuva bakış açısıyla, burjuva algının darlıklarıyla sakatlanmış tek yanlı bir çizimdir. Bu tek yanlılık ve darlıklarına rağmen, 20. yüzyıldaki sanayi toplumunu gerçekçi bir biçimde çizmeye çalışan kimi yazarları da etkilemiş, varoluşçuluğun kendi kavramlarıyla yaşamı açıklama çabaları bunlarda da görülebilmektedir.

Varoluşçular her ne kadar insanın kendi özel yaşamı ve öznelci yaklaşımıyla, diğer insanlarla ilişki alanları üzerine yoğunlaşsalar da, bu, onların toplumu ve toplumsal ilişkilerin gerçek bir görünümü başarıyla çizdikleri anlamına gelmez. Varoluşçular modern sanayi toplumundaki çağdaş yaşamı ele alırken, çizdikleri burjuva topluma ait insan yaşamıyla sınırlı olduğu gibi, bir de insana dair sorunların maddi temelleriyle verilmesinden çok, ağırlıklı olarak psikolojik yanı üzerinde yoğunlaşırlar. Bir olayı, olguyu veya anlatmak istedikleri konuyu ele alırken, hareket noktaları hep birey olarak soyutlanmış insandır; "Biri" olarak varolan insandır. Bu "Biri" nin varoluşu hem kendisi için bir varoluştur hem de diğerleri için. İşte bu varoluş biçimi, varoluşçulara göre "birlikte yaşama" oluyor. Varoluşçular bu yaklaşımı nedeniyle isteselerde istemeselerde insanmerkezci bir bakış açısının darlıklarıyla sakatlanmışlardır; görüşleri, anlatımları, düşünceleri ve ufukları, kapitalizmin emperyalizm aşamasındaki yabancılaşmanın kendi ürünü olan bu birey-insanın, "Biri" nin bireysel kişiliğiyle birlikte varoluşunu belirleyen sınırları aşmaz.

Modern burjuva toplumu ele aldıkları halde varoluşçular için bu toplum, eşit birimlerin, eşit toplulukların toplamı olarak varolurlar. Yani, onların bu algılarında ve anlatımlarında 20. yy emperyalist-kapitalist dünyasının gerçek, nesnel bir görünümü yoktur. Tekelci egemenlik, sınıf karşıtlıkları temelindeki sınıflar mücadelesinin verili andaki durumu, sermayenin insanı, toplumu, doğayı büyük bir hızla içine sürüklediği felaket, milyonlarca insanın içine sürüklendiği sefalet, açlık, yokluk, yoksunluk ve bir avuç burjuvanın elinde toplanan muazzam birikim... Bunların hiçbiri gerçekçi biçimde yoktur onların eserlerinde. Bunların yerini, birbirlerine eşit birimlerin oluşturduğu bir varoluş almıştır. İşte bu algı, varoluşçuları tarihsel-toplumsal gerçeklikten koparır; onlar, insanı, içinde yaşadığı toplumsal koşullardan, ilişkilerden soyutlayarak ele alırlar. Oysa gerçeği kavramanın biricik yolu, bütünü diyalektik olarak kavranmasıdır. Unutulmalıdır ki "Soyut gerçek yoktur, gerçek her zaman somuttur." (Lenin, Seçme Eserler Cilt 2, sf. 460) Yani gerçeği kavramak, kendi nesnel koşullarıyla birlikte somut durumu algılamakla mümkündür. İnsanı içinde yaşadığı sosyal ve ekonomik koşullardan soyutladığımızda, insanı tanımak imkansızlaşır. Varoluşçular ise "Biri" ile doğrudan gerçeklik arasına bir mesafe koyup birey-insanı soyutlarken, aslında gerçek yaşamın verili ana özgü bütünlüğünü bozup onu yeniden kurguluyorlar. Oysa bütünü diyalektik kavranışı, insan düşüncesinde gerçekliği yeniden üretmenin olduğu kadar, gerçeği anlamının da tek yöntemidir. Burada somut olan bütündür ve gerçekliğin kendine özgü; asıl varoluş biçimidir. Bunun en açık kanıtı ise tarihsel olarak verili olan toplumsal koşulların kendisinde; yani kapitalist toplumdaki toplumsal varoluşun asıl maddi özünde; üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki uzlaşmaz karşıtlığın kendisinde bulunmaktadır.

İnsan, Marksizme göre toplumsal ilişkilerin bütünü olarak vardır. Ancak varoluşçuların hepsinde olduğu gibi, bu felsefenin önde gelen isimlerinden Sartre'da insanı toplumsal ilişkilerin bütününden soyutlayarak ele alır. Üstelik Sartre, Marksist olma iddiasına rağmen böyle yaparak Marksizmin kendisini değil, ancak lafzını anlayabildiğini göstermiş

olur. Sartre'a göre "Biri" olarak varolan birey-insan ile topluluk arasındaki ilişki şöyle kurulur: birey-insan, "görüşleri" nedeniyle başkalarıyla bağlantı halindedir. Eğer "başka biri" ile bu "görüşler" üzerinden bağlantı halinde değilse, o zaman bu "başka biri"nden ayrılmıştır. Sartre'ın burada "görüş" kavramının içeriği çok önemlidir. Bu, "biri" ile "başka biri"nin ya da birey-insanların birbirlerini algılamasının, birbirleriyle ilişki kurmalarının bir yoludur. Başka biri, birinin görüşüne göre nesne olarak varolur. Bunun tersi de doğrudur, yani başka birinin görüşüne göre biri de nesne olarak varolur, varlığa kavuşur. Öznelcilik kendisini burada en açık biçimde ortaya koyar; bizim dışımızda varolan nesnel gerçeklik, varoluşçulara göre ancak bu "görüş" vasıtasıyla varolabilir. Boris Suçkov'a göre Sartre için "Ben başka biri değilim bilgisi, 'benim dünyam' denebileceği şeyi barındıran kendi varlığımdan gelir. 'Benim dünyam' ile başka birisi arasındaki ilişki ise ancak dil, sevgi, acı çekme-çektirme, ilgisizlik, istek, beğeni, iğrenti yoluyla etkilenir." (B. Suçkov, age sy. 185). Sartre göre insanlar arasındaki asıl ilişkiler bunlardır. Oysa "Benim dünyam" öznel bir belirlemedir ve burada sayılan "ilişki biçimleri" değil, insanların dış dünya karşısındaki duygularından bazılarıdır.

Toplumsal ilişkilerinin bir bütünü olarak varolan insanı eyleme yönelten temel dürtü, toplumsal amaçlar ve çıkarlardır. Varoluşçu felsefe, insanı kendi somutluğundan, yani toplumsal varoluş koşullarından kopararak soyutlar ve nesnel olanın yerine öznel olanı; yani birey-insanın kendi varoluşunu kapsayan bir "tasarı" koyar.

20. yüzyılın bir diğer varoluşçu düşünürü Heidegger "teknoloji çağımızın alinyazısıdır diyerek varoluşçuluğun teknolojik gelişme ve ilerlemeyi kabul ettiklerini belirtme ihtiyacı duyuyordu ama onlar her ne kadar teknolojik gelişmeyi kabul etseler de, bu gelişmenin burjuva bakış açısıyla sığlaşıp darlaşmasını önlemek için "teknolojinin sanat yoluyla" maddi alandan manevi alana taşınması gerektiğini söylerler. Bu nesnel alandan öznel alana geçiş ve varoluşçuluğun belirgin bir özelliğidir. Heidegger bir başka yerde "özgürlük, yazgının kendi alanıdır." diyor. İşte bu bir tek cümle varoluşçu felsefeyi özetler sanki. Yabancılaşmış insan bilinci için özgür olmamam duygusu kesintisiz bir duyumdur. Ama aynı zamanda özgürlük birey-insanın doğrudan kendi iradesine bağlıdır. Öyle ki birey hem toplumsal ve ekonomik güçlerin karşısında onların bir parçası olarak vardır hem de bunlardan bağımsızdır. Sartre, buradan hareketle "İnsan özgür olmaya yazgılıdır." sonucuna varır.

İnsanlar varoluşlarından beri sürekli olarak üretim yaparlar, yarattıkları emek ürünlerinden yararlanarak yaşamlarını sürdürürler. İnsanın varoluşundan bu yana bu iki cümlede özetlediğimiz yaşam kadar gerçek olan bir diğer olgu da ölümün kendisidir. Yaşamla ölümün bu birlikteliği bu karşıtlık, varoluşçuları bir tür doğa dini olan Stoacılığa kadar götürür. Doğaya uymak, maddeye uymak, akla uymak ve ölüm, varoluşçular için kendi içinde bir hiçlik taşır. Bu düşünce, zaman zaman yaşamın saçmalığı fikrine kadar varsa da, esasen varoluşçuların özgürlük anlayışı iradecilikle kaderciliğin birleşimidir. Varoluşçulara göre asıl olan Biri'nin özgürlüğüdür, bunun nasıl elde edildiği önemli değildir.

Heidegger

İnsanlar varoluşlarından beri sürekli olarak üretim yaparlar, yarattıkları emek ürünlerinden yararlanarak yaşamlarını sürdürürler. İnsanın varoluşundan bu yana bu iki cümlede özetlediğimiz yaşam kadar gerçek olan bir diğer olgu da ölümün kendisidir. Yaşamla ölümün bu birlikteliği bu karşıtlık, varoluşçuları bir tür doğa dini olan Stoacılığa kadar götürür. Doğaya uymak, maddeye uymak, akla uymak ve ölüm, varoluşçular için kendi içinde bir hiçlik taşır. Bu düşünce, zaman zaman yaşamın saçmalığı fikrine kadar varsa da, esasen varoluşçuların özgürlük anlayışı iradecilikle kaderciliğin birleşimidir. Varoluşçulara göre asıl olan Biri'nin özgürlüğüdür, bunun nasıl elde edildiği önemli değildir.

Salinger

Varoluşçuluğun bir diğer karakteristik özelliği ise, ele aldığı olayı ve olguyu kendi iç gerçeğinden ve somut özünden soyutlamak ve böylece toplumsal olanla bağımlı koparıp, ona kalıcılık, evrensellik yüklemektir. Bunu yapmakla aslında, canlı ve çok yönlü değişkenlik halindeki hayatı durağan, statik hale getiren varoluşçular, ele aldıkları olayın tarihsel-toplumsal temellerine de gölge düşürerek onu mistikleştirirler.

nemli değildir. Hem iradeci hem de kaderci olan bu yaklaşım, tarihsel bir yaklaşım gibi görülse de aslında tarihsel olanla bağımlı koparılmasıdır. Varoluşçu düşünceye göre birey, ancak kendi kişisel varoluşunu bilebilir, dolayısıyla birey, tarihsel varoluşun bireyin kendi varoluşunu aşan evrensel boyutunu bilme şansına sahip bile değildir: Tarihsel olan reddedilmiştir.

Varoluşçu felsefenin bu ideolojik çerçevesi, gerçekçilikle ideolojik olarak taban tabana ters olduğu gibi, ortaya koyduğu tezleri de edebiyat eserlerindeki gerçekçi dünya görüşüne zarar vermektedir. Dünyanın gerçek olarak algılanıp çizilmesini akılcılaştırmaya, şematikleştirmeye yönelen varoluşçuluk, yarattığı kalıplarla yer yer natüralizme dek gidebilmiştir. Bütün bunlardan daha da önemli olanı ise, varoluşçuluğa ait bu tezlerin insan davranışının temelinde yer alan, insanı harekete geçiren gerçek dürtülerin ve bu dürtüleri ortaya çıkaran toplumsal ilişkilerin algılanmasına engel olması, böylece tarihsel-toplumsal olanı inkar etmesidir.

Varoluşçu yazarlar eserlerinde her ne kadar 20. yüzyılın özellikle ortalarında ki modern sanayi toplumunu ve yaşamı anlatıyor olsalar da, özünde tarihsel-toplumsal olanı reddeden ideolojik-felsefi alt yapıları, 20. yüzyılda iki büyük savaşa yol açarak milyonlarca insanın hayatına mal olan dünyayı bir uçtan öteki uca yakıp yıkan emperyalizm aşamasındaki kapitalizmi kendi gerçekliği içinde kavramalarını ve çizmelerini engellemiştir. Hareket noktaları ne olursa olsun, bu yüzden modern sanayi kapitalizmine özgü sınıflar arasındaki karşıtlığın aldığı biçimleri, toplumsal ilişkileri, devinim ve hareketin itici gücü olan kitlelerin hareketini, bu hareketin içinde özel olarak proletaryanın yerini kendi gerçekliği içinde çizmeyi de başaramamışlardır.

Varoluşçu yazarların eserlerindeki ortak karakteristik özelliklerinden bir diğer gerçekliğin algılanışında olduğu gibi onu yeniden çizerken de içine düştükleri ikilem (düzlem) dir. Onların eserlerindeki olaylar hep iki boyutludur. Biri varoluşçu diğeri gerçeğe daha yakın. Bu da sonuç olarak modern sanayi toplumundaki çağdaş yaşamın barındırdığı gibi çelişki ve çatışmaların toplumsal içeriğinin doğru algılanmasını engeller.

Varoluşçu sanatın önde gelen isimlerinden Sartre ve Salinger dahil, pek çok sanatçıda burjuva topluma yönelik eleştiriler yer almasına rağmen, bu tavır, insanı insanlıktan çıkaran, büyük acılara ve kötülöklere neden olan kapitalist sistemin reddine kadar gitmez hiçbir zaman –bunun nedeniyse, Varoluşçu felsefenin kendi dokusundaki mistisizmdir. Bu mistisizm, insanın korku ve kaygılarına olduğu kadar tasarılarına da nüfuz etmiş, onun karakteristik bir özelliği olmuştur.

Varoluşçuluğun bir diğer karakteristik özelliği ise, ele aldığı olayı ve olguyu kendi iç gerçeğinden ve somut özünden soyutlamak ve böylece toplumsal olanla bağımlı koparıp, ona kalıcılık, evrensellik yüklemektir. Bunu yapmakla aslında, canlı ve çok yönlü değişkenlik halindeki hayatı durağan, statik hale getiren varoluşçular, ele aldıkları olayın tarihsel-toplumsal temellerine de gölge düşürerek onu mistikleştirirler. Bu mistikleştirme, en açık haliyle Albert Camus'da görülür. “Açlıkta” olsun “Veba”da olsun ya da diğer eserlerinde olsun fark etmez, Camus'un ayırt edici özelliği bu mistisizmdir. O, gerçekliği sanki dış dünyasıyla ve bütünü içindeki yeriyile veriyormuş gibi yaparak, doğrudan olayın kendisinin üzerine mistisizmin o gizemli perdesini örter. Bunun nedeni, sahip olduğu ideolojik felsefi altyapıdır. Camus'de yerleşik olan bu bakış, onun yaşamı ve yaşamdaki gerçek çelişki ve çatışmaları doğru algılamamasına, nesnelere ve nesnel süreçlerin kendisini bizzat kendi tarihsel toplumsal bağlantılarıyla birlikte bütünlüklü olarak algılanmasını ve kavramasını önler. Camus'un eserlerinde varolan birey-insan tragedyası, yaşamın “saç-

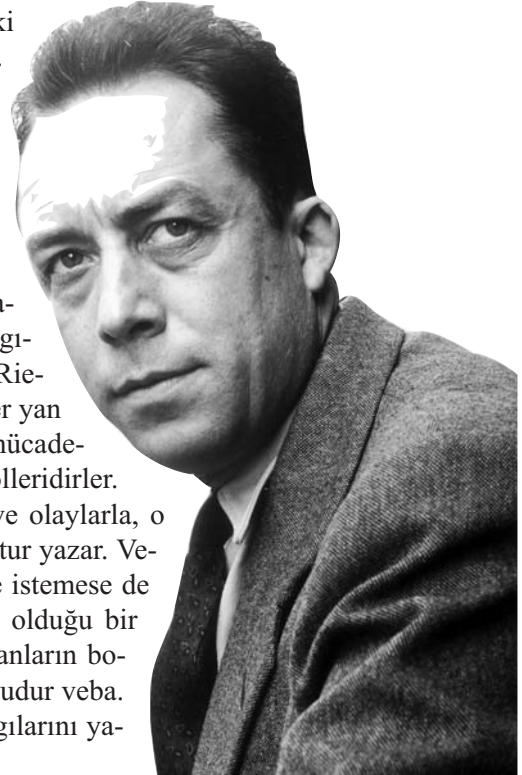
ma” oluşundan kaynaklanır. İnsanın varoluşunun saçmalığı, karmakarışık, akıldışı ve adil olmayan bu dünyada yaşamasından ileri gelir. Bu birey-insan yaşamı “saçma” oluşunun farkındadır. Bu saçmalığı görmektedir, fakat bu “saçma” duruma son verebilecek güce de eyleme geçme iradesine de sahip değildir. İnsanın bizzat kendi varoluşundan gelen bu “saçma” durumu değiştirme umudu dahi yoktur. Umutsuzluk halindeki bu “saçma” oluş birey-insanı ahlaki normlara karşı bir başkaldırıya, götürür, bu başkaldırı bireyi özgürleştirir.

Camus’un anlatımlarında başvurduğu yoğun imgelem, anlatılan olayın kendisini felsefi bir perdenin arkasına gizler. Bu felsefi örtüyü çekip aldığımız zaman, aslında metafizik boyutlardaki bu saçmalığı ve bireysel anarşizmi savunup çizdiğini görmek, daha kolay ve olanaklı hale gelir. Camus, siyasal gericiliğe ve faşizme karşı çıkarken, emperyalist savaşlar ve faşist teröre karşı hiçbir şey söylemediği gibi; toplumsal devrimler ve burjuva sınıftan Rusya’dan sonra bütün Doğu Avrupa’da yaşadığı yenilgilerle dolu kendi çağının somut olaylarına dair de hiçbir şey söylemez. O, 20. yüzyılın bu büyük toplumsal alt-üst oluşlarının ortasında yaşadığı halde; insanlığa müthiş acılar yaşatan, ama aynı zamanda, insanlığın gerçek kurtuluşunun ilk örneklerini de yaratan bu çağın, sadece kötülüklerini karanlık yanını gören Camus, bu acılar ve karanlıklardan doğan tarihsel ilerlemeyi, içinde yaşadığı bu karanlık ve kötücül dünyanın proletarya tarafından değiştirileceğini ve değiştirilmekte olduğunu görmek istememiştir. İnsanlığın ve elbette Camus’un birey insanın da sosyalizmle kurtulabileceğini daha baştan reddeder yazar, kendi “saçma” Varoluşçu tezleri dışında, toplumsal değişim ve gelişme konusunda olduğu gibi özgürlük konusunda da hiçbir tezi, fikri kabul etmez. “Benim kuşağım dünyayı dönüşüme uğratamayacağını bilmelidir.” (Aktaran B. Suçkov, age. sy. 190) diyen Camus’ye göre insanın eylemi de yaşamı da hiçbir değişime olanak tanımayan “saçma” bir toplumsal durum içinde cereyan eder. Varolan koşulları hiçbir şekilde değiştiremeyecek olan insanın eylemi sadece o bireyin yazgısını ifade edebilir.

Yaşamı çok yönlülüğü ve bütün renkleriyle birlikte hareket halinde kavrayamayan Camus, bütün varoluşçular gibi yaşamın kendisini iç ve dış dünyayla birlikte insanı bütün gerçekliğiyle çözümleyip çizme yerine, birey halindeki soyut insanlardan oluşan, biri ve diğerlerinin oluşturduğu toplumda, insandaki yılgınlık, korku, düşmanlık, suçluluk, görev, vb. pek çok “ilişki biçiminin” vardığı “saçma” durumunun çizimini yapmaya girişir. Camus, en büyük eserlerinden biri olan “Veba”yı, sanki insanın varoluşundaki bu “saçma” durumun değişmediğini anlatmak için yazmış gibidir. Kitap boyunca bu “saçmalığa” son verecek bütün girişimler boşa çıkar, bütün çabaların hiçbir anlamı yoktur; insanın tek yazgısı umutsuzluktur ve hiçbir çaba bu umutsuzluğu değiştiremez, bu “saçmalığa” son veremez.

Cezayir’de bir kentte ortaya çıkan veba hastalığı, aslında faşizmin ve otoriter yapının bir simgesidir. Kitap boyunca veba salgısına, yani faşizme karşı mücadele eden, eder gibi görünen DR. Rieux, işçi Tarrau, katip Grand gibi ana karakterler olsun ya da diğer yan karakterler olsun, hepsi de o dönem Cezayir’inde faşizme karşı mücadele eden toplumsal sınıfların ve katmanların temsilcileri, sembolleridirler. Kitap boyunca vebaya karşı verilen mücadeledeki gelişmeler ve olaylarla, o dönem süren anti-faşist mücadele arasında bir paralellik kurmuştur yazar. Veba, insanın kendi varlığını sürdürebilmesi için, kendisi istese de istemese de diğer insanlarla bir araya gelmek, birlikte davranmak zorunda olduğu bir mücadeleyi gerektirir. Bütün bu süreç boyunca bütün birey-insanların boğuşmak zorunda kaldığı anlaşılmaz, insanlık dışı, kötücül bir olgudur veba. Birlikte oldukları halde bu süreçte her birisi ayrı ayrı kendi yazgılarını yaşamaya yazgılıdır insanların.

Beckett’in insanları gerçek değildirler, ne yüzleri vardır ne de somut bir varlıkları. Onlar sadece soyut insan olarak gösterilirler. Bu soyut insan gerçek dünyadan ve gerçeklikten yalıtılmış, yaşama dair hiçbir somut düşüncesi, amacı olmadığı gibi geleceğe dair de aynı kayıtsızlık, çaresizlik içindedir. Kafasında bir belirip bir kaybolan, eriyip giden anlamsız fikirlerin baskısı altında kendisi de sürekli olarak eriyip gider. Oradan oraya savrulup duran bu soyut insan hiçbir amacı olmayan, mantıksız, boş düşünce kırıntıları dışında hiçbir şeye de sahip değildir

Camus bu eserinde vebayı, yani faşizmi salt bir soyutlama olarak ele alır, ancak bu illete karşı mücadele- nin doğduğu somut tarihsel-toplumsal koşulları tama- men görmezden gelir. Böylelikle veba, yani faşizm herhangi bir tarihsel evrede herhangi bir toplumsal sis- temde de ortaya çıkabilen kalıcı, evrensel bir olguya dönüştürülür.

Bütün varoluşçu yazarlardaki belirleyici ve ortak özellikler Camus'da da vardır. 20. yüzyıl burjuva ro- manı, içinde kısmen gerçekçi unsurlar taşısa da, yaşa- mın çok yönlü gelişimi ve canlılığını çizme konusunda güçsüz kalır. Buna ek olarak, hepsi, 20. yüzyıldaki bü- yük alt-üst oluşu, gelişme ve değişimi, bu ileri hareke- tin motoru olan işçi sınıfı ve emekçi kitlelerin devini- mini algılamada olduğu kadar, çizmede, göstermede de başarısız olmalarıdır. Bunun nedeni, varoluşçu sanatçı- ların tamamının, gerçekçi sanat açısından vazgeçilmez ve temel bir özellik olan toplum çözümlemesinden u- zaklaşmış olmalarıdır. Toplum ve yaşamı gerçekçi bir çözümlemenin yerini, sembolizmle bütünleşen metafizik bir yöntem alır. Pek çok burjuva sanatçı ve yazar, kendi yöntemlerinin yaşamı çözümleme, algılamada olduğu kadar çizmede de yetersiz ve zayıf kaldığının farkındadır. Bu, onları, bu zayıflığı gidermek için kimi arayışlara ve denemelere itse de, bu çaba salt biçimsel düzlemde kalır.

Yeni Roman

Yeri gelmişken, ayrı bir akım olmasa da Yeni Ro- man (Nouveau Roman) üzerinde de durmak gerekiyor. Yeni romancılara göre modern çağ denilen bu çağ, ar- tık “Kuşku Çağı”dır. Söylenenlerle yapılanlar birbirin- den farklı farklı şeyler olmuştur; ahlaki olanla toplumsal kurumlar arasında insan ilişkilerinin bütün alanla- rında bir kopuş, bir uzaklaşma, bir yarıma vardır; top- lum artık bütünsel bir yapı değildir, doğal olmaktan çıkmıştır; suni ve kurgusal bir şeydir. Bunu söylemek- le yeni romancılar da tıpkı varoluşçuların yaptığını yap- par; birey-toplum diyalektiğini reddederler; insan ken- di somut varlığından, varoluşundan sıyrılmış, soyut bir birey haline gelmiştir. Bu nedenle yeni romancılar her ne kadar kabul etmeyip kendilerini ayrı bir edebiyat akımı saysalar da gerek anlatım biçimleriyle, gerek insa- nı soyut insan olarak ele alışlarıyla ve gerek tarihsel- toplumsal olanla aralarındaki sorun nedeniyle varoluş- çuluk içinde yer alırlar.

Sartre'daki “bulantı” ya da Camus'deki “saçma- lık”, yeni romancılarda kılık değiştirerek “görüş” veya “hazır bulunma” kavramlarıyla yerlerini alırlar. Ama bunlara ek olarak şunu da belirtmek gerekir; yeni ro- mancıları varoluşçular arasına katan asıl özellikleri, tıpkı varoluşçular gibi burjuva topluma dair kimi eleş- tiriler yapıyor olsalar bile tip çizimini reddederek, va- roluşçuların “biri” olarak ifade ettikleri toplumsal ko-

şullardan soyutlamış birey-insanı kendi anlatılarının te- meline “sen” olarak yerleştirmeleridir.

Estetikselsel olarak romanda bilme eylemi, tiplere, çizilen somut karakterlere bağlı olarak vardır. Yeni ro- mancılar, gerçekçiliğin vazgeçilmez temel özelliklerin- den biri olan tip çizimini reddedip, bunun yerine soyut insanı koyarken, aynı zamanda birey-toplum ilişkileri- nin gerçekçi, somut bir anlatımını, bireyi içinde yaşadığı dış dünyanın nesnel koşullarıyla birlikte anlatmayı da reddetmiş olurlar. Böylece tarihsel olanı da reddedip varoluşçularla aynı yerde buluşurlar.

Eserlerinde Faulkner'den Proust'a, Kafka'ya ka- dar pek çok sanatçının eserlerini yaratırken kullandık- ları yazım tekniğinden yararlanırlar, ama anlatılarında kendi çok yönlülüğü içinde akıp giden yaşamı canlı ve zengin biçimde somut olarak vermek yerine kesitlere ayırarak, durağanlaştırarak verirler; olayı, olguyu ken- di objektif koşulları içinde hareket halinde vermenin yerini statik bölümler alır. Nesneyi somut olarak gös- terme yerine, kübistlerin resimde uyguladığı tekniğe başvurup bakış açısını durmadan değiştirerek adeta o- kuyucunun başını döndürüp, verilen nesnenin somut varlığını belirsizleştirip, anlaşılmasız kılarlar. Oysa kü- bist resmin ustası Picasso, resimde bu tekniği kullanır- ken, objenin görünümünü pek çok açıdan aynı anda çizerek, onu bütün yönleri ve somutluğuyla çizmeye, göstermeye çalışıyordu. Yeni Romacılarda ise bu tek- nik görüneni belirsizleştirmeye, bulanıklaştırmaya, a- deta bir sis perdesiyle örterek somut olanı soyutlamaya yarar.

Bu soyutlama sırasında tıpkı varoluşçular gibi yo- ğun simgelere başvurmanın yanında, gereksiz biçimde iç monologlara başvurarak, güya “yaşamın durağan ya- pısını” aşmaya çabalarlar. Ama aslında modern burju- va toplumun gerçek çelişmelerini anlayamadıkları için tarihsel hareketin ileri yürüyüşünü de algılayamaz, ve- remezler.

Yeni romancılar da dahil varoluşçu sanatçılar, ta- rihsel-toplumsal gelişme ve hareketin temelinde yatan gerçek nedenleri anlamak ve açıklamak yerine kendi tasarılarını, tasarı yoluyla oluşturdukları soyut görüş ve tezleri vermeye çalıştılar. Oysa bir edebiyat eserinde, e- ğer yaşamın gerçek içeriği verilmek isteniyorsa, top- lumsal olayların, gelişen hareketin, insan ilişkilerinin somut olarak ele alınması; toplumun gerçekçi biçimde nesnel olarak çözümlenmesi; “tip” çizimi yoluyla ka- rakterler yaratarak, genel olanın içindeki bir defalık ola- nı gösterme yoluyla gerçeğin gerçekçi biçimde veril- mesi gerekir.

Edebiyat sanatının amaçlarından biri de yaşamın kendisini anlamak, açıklamaktır. O, bunu sanat yoluyla yaparken, toplumsal ilişkileri ideolojik ve estetik ola- rarak irdeler. Gerçekçi edebiyat, toplumsal ilişkileri

bizzat kendi gelişim süreci içinde ele alırken, toplumsal dokunun kendisinde varolan somut, karakteristik özellikleriyle birlikte aktararak bizzat o topluma özgü olan temel yanları açığa çıkarır. Bunu yapmakla toplumun, toplumsal yapının kendisindeki hareketi dünü, bugünüyle incelediği gibi, bizzat bu toplumsal sistemin ortaya çıkardığı insan ilişkilerini de görünür kılarak hareketin, değişimin yönüne de işaret eder. Gerçekçi sanat açısından toplumsal dokunun bilinebilmesi ve açıklanması bir amaçsa, insan ilişkilerinin ve insanın somut olarak incelenmesi de bunun bir aracıdır. Toplumun kendi bünyesinde barındırdığı çelişkilerin ve çatışmaların somut bireysel biçimlerini anlamının yolu olduğu kadar, bütün karmaşıklığı içindeki toplumsal varlığıyla insanın bilgisine ulaşmanın yolu da budur.

“Toplumsal bağ ve ilişkilerin çok yanlı incelenmesi, edebiyatta her zaman bilinçli bir önem taşımış; geçmişin en büyük başarıları, hep insan ile toplum arasındaki bu ilişkilerin çizimine dayanmıştır. Bugünkü çağdaş, tarihsel koşullar içinde, bu tarz bir inceleme özel bir önem kazanmış bulunmaktadır; çünkü ancak bu inceleme yoluyla edebiyat, insanın yabancılaşması durumuna bir son vermekte olan nesnel koşulları, yani bireyin çıkarları ile toplumun çıkarları arasındaki uzlaşmazlığı ortadan kaldıracak toplumsal ilişkilerin yerleşmesini hazırlayıp uygulamasına geçen, bireyin çıkarları ile toplumun çıkarlarını bir uyuma sokan, yetenekleri ile içgüdülerini tam olarak geliştirmesi için bireye her türlü fırsatı tanıyan koşulları algılama ve saptama olanağı elde edebilmektedir.” (age. sy. 193, ita-likler orijinalinden)

Bireyle toplum arasındaki ilişkileri irdelerken Marx, sınıflı bir toplum koşullarında insanın ikili bir varlığa sahip olduğuna dikkat çeker. Marx’a göre insan hem kişisel hem de toplumsal bir varlıktır. Bu nedenle sınıflı bir toplumda, özellikle kapitalist toplumda her bir bireyin kendi çıkarları ve ihtiyaçlarıyla, genel olarak toplumun çıkarları arasında bir uygunluk değil, karşıtlık vardır. “Siyasal devletin gerçek gelişmiş biçimine ulaşmış olduğu yerlerde, insan yalnız kendi düşünce ve bilincinde değil, ama gerçeklikle yaşamda, göksel ve dünyasal, ikili bir yaşam sürer; kendisini bir toplumsal varlık olarak fark ettiği siyasal bir topluluk içinde bir yaşam; bir de başkalarını bir araç olarak görüp, kendisini bir araç haline indirgeyen, yabancı güçlerin bir oyuncağı haline gelen, özel bir kişi olarak hareket ettiği sivil toplum içinde bir yaşam.” (akt. B. Suçkov, age. sy. 199, altı orijinalden çizili). İnsanlar, bunun doğal bir sonucu olarak bireyle toplum arasındaki uyumsuzluk ve hatta karşıtlık yanında, toplumsal ilişkilerin acımasızlığı, vahşiliği ve karmaşıklığı

ğının nedeniyle de acı çeker. Artık her bir insanla hem genel olarak toplum arasında bir karşıtlık vardır hem de diğer bireylerle. Bu karşıtlık, giderek kaçınılmaz biçimde çatışmaya dönüşür.

Günümüz açısından kapitalist üretim ilişkilerinin yarattığı birey bencil ve rekabetçidir; toplumla olduğu kadar toplumdaki diğer bireylerle de tam bir karşıtlık halinde vardır. Bireyin çıkarı ile toplumun çıkarı arasında çelişkin bir birlik vardır; bu çelişkin birlik toplumdaki her sınıf ve katman arasında da vardır. Proleteryanın çıkarı burjuvaziye, burjuvazinin çıkarı proleteryaya karşıdır; birinin yararına olan diğerinin zararına. Bu çelişkinin çözümü sınıfların ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşecektir. Bu sağlanmadan bütün üretim araçları tüm toplumun ortaklaşa mülkiyeti haline getirilmeden; bu da yetmez “herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre” prensibi hayata geçmeden, toplumda uyumlu bir birliktelikten söz edilemez.

Komünizmin ilk evresi olan komünizme geçiş dönemi de diyebileceğimiz sosyalizm koşullarında henüz burjuva hukukun dar ufku aşılmamış olsa da, bu çelişkinin çözümü yolunda belirli bir yol alınabilir, bireyin çıkarı ile toplumun çıkarı; toplumun çıkarı ile bireyin çıkarı uyumlu hale getirilebilir.

Bütün 20. yüzyıl boyunca yaşanan tek yanlı sosyalizm örnekleri, bunun kanıtlarıyla doludur. Hatta rahatlıkla denebilir ki, en kötü uygulanan sosyalizm örneği bile, en gelişkin, en ileri burjuva demokrasiden daha iyidir. Kapitalizm, burjuva toplum sermayeye dayalı bir toplumdur; insanın insanı sömürmesi, artı-değer sömürüsü olmadan kapitalizm olmaz. Oysa bugüne kadar yaşanan bütün sosyalizm örneklerinde üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete son verilerek sermaye ortadan kaldırılmış, yasaklanmış, artı-değer sömürüsünün koşullarının ortadan kaldırılmasıyla girişilmiştir. Proletarya, daha iktidarı ele geçirir geçirmez, devrimci dönüşümü gerçekleştirmeye girişmiş, sermaye kullanımını tamamen ortadan kaldırmaya yönelmiştir.

Burjuva toplumun sınırlarını aşamayan varoluşçuluk da dahil bütün edebiyatın sorunu da işte buradadır. Onların eleştirileri, eleştirel yaklaşımları burjuva toplum olan kapitalizm ufkundan öteye geçmez, geçmez. Oysa, günümüzde, gerçekçi edebiyat, özellikle burjuva toplumun çok yönlü eleştirisini yapmalı, bununla da yetinmeyerek giderek daha çok girift hale gelen toplumsal ilişkileri derinlemesine çözümleyip, keskinleşen çelişki ve çatışmaları göstermeli, hatta bu çelişkinin çözümünü de işaret ederek, burjuva toplumun aşılmasına katkı sunmalıdır.

Nazım Hikmet ve Yannis Ritsos'la “Sınırsız Şiir” Konusunda Bir Söyleşi

- Yaşadığımız şu günlerde, çağdaş insan bakımından şiirin önemi konusunda kuşku duymak iyi bir tavır sayılıyor. Bu nedenle ilk sorumuz şöyle olacak: Çağdaş şiirsel yaratıcılığın anlamı ve ödevleri üstüne sizin görüşünüz nedir?

Siir, adına layıkça eğer, bir sözcük oyunu değildir. Öyle geliyor ki bana, sözün önemi, uyumdan ve ezgisellikten çok daha ağırlık taşır. Dilimizdeki, konuşma dilinde ve bu demektir ki şiir dilindeki her söz, birbirini anlama yolunda harcanmış binlerce yıllık çabaların deneyini, ellerin ve beynin çalışmasını birleştiren bu deneyimi içerir. Her sözün içeriği öyle bir ağırlık taşır ki, ondan basit bir oyuncak yapmak, hoş görülemez bir boş düşüncelilik olurdu.

Ristos: Oldukça basit görünen soru, pek çok su altı taşı gizliyor içinde. Aslında, eski zamanlardan başlayarak günümüze kadar, şiirsel yaratıcılığın tüm sorunlarını içermektedir bu soru. Şiirin kendisini tanımlamak, bu soruyu yanıtlamaktan daha da güç. Bu tanımlama, belki de yanıt yerine geçecektir. Yeni bir şey söyleyecek değilim: Şiir diye adlandırdığımız olgu, yüksek ölçüde karmaşık bir şey. Biyolojik, toplumsal, tarihsel, ahlaki (etik) vb. pek çok etkenin etkisi sonucunda ortaya çıkan bir olgudur bu. Çeşitli etkenler birbirini etkiliyor, çarpışıyorlar, iç içe geçiyorlar ve bu bakımdan hangisinin üstün geldiğine karar verebilmek güç. Şiirin her tanımı, şiirsel yapıtın her nitelenişinde olduğu gibi, bir tehlike gizliyor içinde, çünkü şiir tam bir açıklamaya teslim olmaz. Fakat gerçekten de şiir açıklanamaz değil midir ve onun büyüleyiciliğinin ve erdeminin özelliklerinden biri değil midir bu açıklanamaz yanı? Düşüncenin ve şairin ruhunun ciddi dönemeçlerini barındırmıyor mu kendinde bu açıklanamazlık; ve gizleri açma yolunda ilerleyen okuyucuyu şiirsel yaratış sürecinin bir katılımcısı olmaya zorlamıyor mu? Şiirin görevlerinden biri (fakat biricik görevi değil; diğer görevlerinden de söz edeceğim) okuyucuyu sadece heyecandırmak değil, onu da yaratıcı yapmaktır. Böylece şiir bir yaşam keşifçisi olmakta ve bilinmeyeni açan yaşamsal bir ilke olarak ortaya koymaktadır kendini.

Sanatın hiç kuşkusuz toplumsal bir olgu olduğu çok eskiden beri biliniyor. Ounun yaşamı kapsamak, tümüyle ele geçirmek isteği bu niteliğinin mantıksal gereğidir. Fakat şiirden toplumsal bir olgu olarak söz ediyorsam, gözönünde bulundurduğum şey, uyakla ve uyumla söylenmiş basit sloganlar değildir. Daha ciddi sorunlardır sözkonusu olan ve bu sorunların önemi, bizi, sanata, tıpkı geçmiş, şimdiki ve gelecek yaşama baktığımız gibi bakmaya zorunlu kılar. Daha somut söylersem: Şiir, adına layıkça eğer, bir sözcük oyunu değildir. Öyle geliyor ki bana, sözün önemi, uyumdan ve ezgisellikten çok daha ağırlık taşır. Dilimizdeki, konuşma dilinde ve bu demektir ki şiir dilindeki her söz, birbirini anlama yolunda harcanmış binlerce yıllık çabaların deneyini, ellerin ve beynin çalışmasını birleştiren bu deneyimi içerir. Her sözün içeriği öyle bir ağırlık taşır ki, ondan basit bir oyuncak yapmak, hoş görülemez bir boş düşüncelilik olurdu. Sözlere gereken sorumlulukla davranmak konusundaki ısrarlı istek, buradan gelir. Ve ben özellikle buna bağlı olarak çağdaş şiirin büyük hizmetini, sözlerin gerçek önemini bulmakta; sözü, onu gerçek ve temel içeriği ile ifade etmekte görüyorum. Söze karşı derin bir sorumluluk bilinci, özellikle bu, insanların birbirlerini anlamasında şiiri gerçek bir aracı yaptı, şiir böylece herkesi herkesle tanıştırdı. Sadece toplumsal olmakla kalmayıp uluslar arası ve evrensel de olan çağdaş şiirin önemi de bence buradadır işte.

Nazım Hikmet: Tümüyle aynı kanıda olduğum dostum Ritsos'un sözlerine candan katılırım. Sadece iki düşüncemi belirtmek istiyorum. İlki şu: çağdaş şiirin görevi, buğday tarlalarının ve sanayi kuruluşlarının görevlerinden pek az farklıdır. Şiir de onlar kadar önemlidir. Bir zamanlar eski Yunan'da ve benim eski zamanlar Türkiyem'de böyleydi bu. Fakat sonradan, başka toplumsal koşullarda, yaşamsal bir gerekliliğin zoruyla şiir, yapacak bir şeyi olmayan insanların oyuncağı oldu. Şimdiyse tarihsel gelişimin diyalektiğinin sonucu olarak şiir, yine başlangıçtaki rolüne dönüyor.

İkinci düşüncem şu: Şiir sadece bir gereklilik değil, çağdaş toplumumuzun en devrimci ilkelerinden biri; insanı, onun ruhunu, ve sonunda insandaki temel değişimleri öğrenmenin en etkin bir aracıdır. İnsanlığın teknik gelişimi son on yıllarda gerçekten fantastik bir boyuta ulaştı. Hemen en yakınımızdaki gelecek on yıllarda, örneğin şu sigarayı altına çevirebilmemiz olanağını sağlayacak siklotronların ve diğer araçların buyruğumuz altında olabileceğini var sayabiliriz. Fakat yine de insan ruhunu değiştirmenin sigarayı altına çevirmekten çok daha güç ve karmaşık olduğuna inanıyorum ben. İşte Yannis Ristos'un sözünü ettiği, şiirin bu kesinlikle belirlenemez yanı, akışkanlığıdır ki (fluidum) şiire insanı değiştirmede kesin bir biçimde yardım eden bir olgu olarak ortaya çıkan. Çünkü şiirin bu yanı, denebilirse bugünün insanının ruhunda henüz açıklanmamış, belirlenmemiş, istem dışı kalan yanlarına yanıt olur. Şair, doğallıkla, tüm başkaları gibi bir insandır. Fakat o, salt, gerçekliği somut biçimde aydınlatmak değil, geleceğin kokusunu duymak olanağına da sahiptir. Bir zamanlar Engels, şairlerin geleceğin kokusunu duymadıklarını söylemişti. Onların özellikle bu yeteneği insan ve toplum üzerinde etki yapabilir.

Ritsos: İnsanı değiştiren bir etken olarak şiir üstüne söyledikleriniz, daha önce belirttiğim düşüncenin tutarlı bir devamı oluyor. Çağdaş şiirin karakteristik özelliğinin, insanların birbirini anlaması ve dolayısıyla da kardeşliğinin aracı olarak, söze karşı özenli bir tutum olduğunu savlıyorsam; bu, aynı zamanda, şairin, dünyanın geneldeki değişim sürecine de katılması demektir.

Bugün insanların karşılıklı olarak birbirlerini anladıklarını ve kardeş olduklarını söyleyemeyiz henüz. Şiir, bence de, sizce olduğu gibi, insanlığı değiştirmektedir.

- **Konuşmanızda, şiirin evrenselliği sorununu getirdiniz. Dilleri ve değişik düşünce tarzlarını ayıran uçurumun üzerinde sadece çağdaş şiirin bir köprü olabileceğini savlıyorsunuz. Bu düşüncenizi biraz daha açıklar mıydınız?**

Ritsos: Bunu, çağdaş şair için en canalcı sorunlardan biri sayıyorum. Çünkü kanımca şiiri gereksiz süslemelerden ve bezeklerden kurtaran sadece budur. Ve çağdaş şiirin bugünkü konumunu sağlayan olgu da budur özellikle. Kuşkusuz, insan toplumunun gelişmesinde kayıtsız olarak görev üstlenmiş bir şiir; Mayakovski'nin, Hikmet'in, Paul Eluard'ın ve Pablo Neruda'nın, Aragon'un ve Guillen'in, Asturias'ın şiiri ve izin verirsiniz, bir ölçü de kendi şiirimdir sözkonusu olan burada. Bu şairleri ve onların yaratıcılıklarını etkileyen hangi toplumsal gereklilik, nasıl bir karşı durulmaz güç olmuştur? Bana öyle geliyor ki; insanlar arasında bir anlayış gereksinimi, bir görüşme gereksinimidir bu. Ve bu genel ödevine belirli bir biçim yanıt verebilir. Öyle bir biçim ki, şiirsel dilin bir dilden bir başka dile çevrilmesine, hem de güzelliğine fazla zarar vermeden çevrilmesine olanak tanısin. Çünkü şiir sadece yaratıldığı biçimde varolur. Fakat eğer söz oyunları, sert uyaklar ve alışılmadık bir uyumla ağırlaştırılmışsa, şairin iç gereksinimini karşılarsa da, onun dilini bilmeyen okuyucuya ulaşamaz. Bu görüş açısından, şiirin uyakları, uyumu ve ezgiselliğinin başka bir dilde karşılığını bulmak güç ve kimi zaman olanaksızdır. Bu türden şiirsel yapıtlar, tek bir ülkenin, tek bir halkın kazanımı olarak kalmaya yazgılıdır; tabii genel olarak belli bir ülkede yayılabilme güçleri varsa. Çünkü her şiir kendi belirli dilinde yaratılır. Fakat adına yaraşan gerçek şiir, her şeyden önce bir düşünce ve duygu yükü içerir ki, uluslararasıdır bu yük. Dil, sözcük, daha doğrusu sözün çınlıtısı, fonetiği, ulusal; sözün içeriği, anlamı ise, geneldir. Şu ya da bu halkın diliyle sınırlı, yani ezgiselliğe, ünlü ve ünsüz harflerin müziğine pek fazla önem veren şiiri çevirmek olanaksızdır. Bu bakımdan, benim kanımca, gerçekten çağdaş şiir, tüm yan öğelerden, onu ağırlaştıran, bir ülkenin ve bir halkın sınırından büyük bir sıçrama yapmasını engelleyen gereksiz her şeyden kendini kurtarmaktadır. Çünkü halkın sınırları hiçbir zaman şiirin sınırları değildir. Bu da, benim görüş açımdan, insanların karşılıklı olarak birbirlerini anlamaları ve kardeşlikleri idealine yanıt veren, tam anlamıyla çıplak şiire, asıl şiire varmak isteğiyle çağdaş şairin neden tüm gereksiz süslemelerden uzak durduğunun kanıtıdır.

N. Hikmet: Ay ışığında, deniz kıyısında, süslenip püslenmiş ve sık bir biçimde giyinmiş olarak duran kadın her zaman güzeldir. Fakat burada bir yapmacıklık ögesi vardır. Gerçek güzelliğini bilmek istiyorsak, çıplak ve ögle aydınlığında görmeliyiz onu. Ancak böyle tanırız kadını, ancak böyle tanırız şiiri.

- **Evrensel dağılımına engel olan her şeyden arınmış bir şiirden söz ediyorsunuz. Fakat şiiri şiir**

yapan bir öge daha var ki ona değinilmedi henüz. İmgeden söz ediyorum. Onu bir dilden bir başka dile çevirmek her zaman olanaklı değil, hele ulusal gelenekler ve deneylerden doğmuşsa.

Ritsos: İmgesiz şiir olmaz. Fakat ben “imge” derken, daha önce imge denirken anlaşılardan daha farklı bir şeydir gözönünde bulundurduğum. Şiirsel imgenin, benim onu anladığıma göre, ne resimle, ne süsleme sanatıyla, ne de bir düşünce ya da duygunun yüzeysel betimiyle hiçbir ortak yanı yoktur. Şiirsel imge, şiirin vücududur. Ve o, daha önceki dönemin şiirinde yer bulandan farklı, yeni bir simgesele dayanır. Yüzlerce yıllık geleneklerin ve deneyin yarattığı belirlenmiş (saptanmış, koşullu) simge; düşünce ya da duyguyu basit bir ima ile ifade etmek olanağını verdiği için, bugünün gerçekliğinin karşılığı olacak kendine özgü bir simgeseli aramaktan kurtarıyordu şairi. Çağdaş şairin sorumluluğunun tipik noktası, bence, onu sadece, zaten var olan simgelere dayanmak değil, tersine, onları da kapsayan, daha geniş, kökleri çağdaşlığa uzanan bir kadran yaratmasıdır. Çağdaş şair, imgelerini buradan çıkarır. Bizi kuşatan sandalye, koltuk, Makine, çağdaş yaşamın tüm atmosferi gibi gündelik şeylerin bugünün şiirsel estetiğinde böyle büyük bir önem kazanması bundandır. Çünkü bizi kuşatan şeyler, maddenin dış görünüşü değildir sadece. Onlar insan eyleminin milyonlarca yıllık ürünüdür. Onlar tarihin somut ifadeleridir. Ve eğer aydınlık ve derin bir bakışla bakabilirsek, tüm dünyayı görürüz onlarda.

N. Hikmet: Çağdaş şair nesnel olanı (eşyayı) seviyor, bu bakımdan çağdaş şiirin kendine özgü bir özelliği de, dolaysızlığı ve somutluğudur.

Ritsos: Şiirimiz dolaysız ve somuttur, fakat o aynı zamanda karmaşıktır. Kadın ve erkek, yaşam ve ölüm, aşk ve nefret, aydınlık ve karanlık ilişkisi gibi somut ve karmaşıktır. Bana öyle geliyor ki şiirsel görüşün (görmenin) somutluğu, soyut görüşün (görmenin) tersine, nesnenin (eşyanın) daha karmaşık bir çözümlemesine götürmektedir. Hatta diyebilirim ki bugünün şiiri soyuttan somuta giderken, daha önceki dönemin şiiri somuttan soyuta gitmekteydi.

N. Hikmet: Bunu sadece şiire değgin olduğunu sanmıyorum. Somut kavramını basitle, soyut kavramını karmaşıkla değiştirmeye hakkımız yok. Soyut diye nitelenen pek çok çağdaş sanat yapıtının, somut diye adlandırılan sanattan nasıl daha yalın ve apaçık biçimde gerçekliği içermeyi başardığını görüyoruz. Öte yandan sanatta pek çok yapmacık somut, nasıl da su katılmamış soyuttan başka bir şey değildir!

(Çeviren: A. Behramoğlu)
Sanat Emeği Dergisi

Nazım Hikmet'e

*Nazım kardeşim
mavi gözlü Nazım
mavi yüreğin
ve daha da mavi düşlerinle
sen ki karanlığa derin derin
baktığın zaman
en ufak bir kin duymadan
karanlığı bile mavileştirirsin*

....
*Nazım
grevci dok işçilerini gördüm
vinçler direkler şiirler arasında
çuvallar sandıklar güller arasında
ve büyük geminin yanında
bekleyen iki mavi ışık
demir almak üzereydi gemi
(Kim bilir hangi yolculuğa?)
kavgaydı bu
sevdaydı bu
ve sen Nazım kaptanıydın
sınırlardan öteye yönelen bu yolculuğun*

....
*Ama sen Nazım
hangi zındandan
gecenin hangi köşesinden
hangi ölümden olursa olsun
gülmüsiyorsun
dünyanın gülümseyişini koruyan
o masmavi gülümseyişinle
Nazım kardeşim
yoldaşımız bizim
selam selam Nazım*

*Nazım
sen bizi öyle çok sevdim
biz seni öyle çok sevdim ki
küçük adınla çağırır herkes seni
herkes sen der sana
Franda da Rusya da Yunanistan da
Aragon da Nazım
Neruda da Nazım
ben de Nazım
özgürlük ki adlarından biridir senin
o senin en güzel adın.*

Selam Nazım

Yannis Ritsos

Aklın Lirizmi

Ruhan Mavruk

“Diyalektik düşünce yalnızlığı çoğullaştırmasını bilir.”

Geçtiğimiz kış yitirdiğimiz değerli usta, sosyalist aydınlanmacı Orhan İyiler’in çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmış ya da hiç gün ışığına çıkmamış yazı ve öykülerinden oluşan “Aklın Lirizmi” adlı yapıtı, Şubat 2011 tarihinde Ayışığı Kitaplığı tarafından okurla buluşturuldu.

“Bir tek toz tanesi yok edilebilseydi eğer, bütün evren çökerdi” der Demokritos. Orhan İyiler ve onun gibi kültür emperyalizminin sisleri arasında hapsedilmeye çalışılmış gerçek aydınların yok sayılmasına izin vermemeliyiz. Kültür ve düşünce savaşımı “karanlık”la mücadelenin önemli bir parçasıdır çünkü. Toplumsal aydınlanmacılar yaşamı insan soluğuyla süslemeli, altı yoklanmadık tek taş, kitleye ulaştırılmamış tek bir sosyalist düşün insanı kalmamalıdır.

Orhan İyiler’in yapıtlarında, “**düşünen insanla duyan insan birbirinden ayrılmaz, diyalektik bir bütünlük içindedir**” ilkesi belirgindir. Bu nedenle bu kitaba ustanın “Aklın Lirizmi” adını vermesi titiz bir değerlendirme ve bilinçli bir seçimin sonucudur. Aklın Lirizmi “derinliğin serinliği”dir aslında. İnsanın bütünselliğidir. “**Diyalektik düşünce yalnızlığı çoğullaştırmasını bilir**” der dehlizlerde yolunu arayan okura.

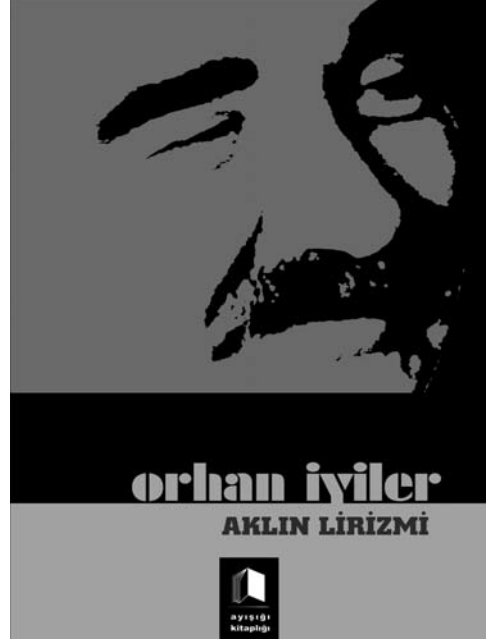
İyiler’in yazıları felsefeye özünde bağlıdır. “Belli bir felsefi anlam taşımayan tek bir sanat yoktur... Felsefi yan, yapıtın dışında sonradan eklemleme değildir. **Sanat özü gereği felsefidir**, çünkü yaşamın anlamından söz eder, varoluşun temelini kavramakta insana yardımcı olur ve onun dünya görüşünü etkiler.”(1) gibi gerçekçi ve ödünsüz bir yaklaşımdır onun yazım felsefesi.

Bilinç, cesaret ve dirençle yaşam biçimini belirlemiş insanlar kadar, temel çelişkinin farkında ama baskılar ve günlük ayrıntı içinde kalmış, suskunluğun vicdani bedelini ödeyen insanı da, onun çözüm arayışlarını da yazarak okuru kendi içinde bir yolculuğa çıkması için uyarır. “Bir Küçük Burjuvanın Tanık Olduğu Olaylar” adlı öykü bu amacın bir örneğidir.

Geniş bir vizyonu olan yazar, Karl Marx’ın “**Felsefe kendisini inanç ve inançsızlığın ve yalanla doğrunun içiçe girdiği anlarda ve alanlarda çözümleyici çıkış noktası olarak varedebiliyor.**” yaklaşımını içselleştirmiştir.

ABD’nin Irak’a saldırısını anlatan 16 Ocak 1991 adlı yazısı ilk kez “Aklın Lirizmi”nde yayımlanmıştır. “**Herkes silahını birbirine çevirmişken ben de silahımı -kalemimi- emperyalizme çevirdim**” der.

Tüm yapıtlarında dil yalın, duygular yoğun ve özgürdür. “Özgür Tutsak Notlarında” yaşanmışlıklarımıza öyle yaklaşır ki, yüreğimize dokunur tül den parmaklarla, özellikle “Ana” bölümünde... Hüdayi Arıkan’ın annesinin her bayram günü elinde çiçeklerle Deniz’in, Hüseyin’in ve Yusuf’un mezarına gelişini anlatır. “**Unutmadık, unutturmayacağız!**” der okura...

Aklın Rizimi
Ayışığı Kitaplığı
2011 / Şubat

**“Yaşamaya mahkumsun. Yazmaya. Yetiştirmeye. Öğrenmeye. Öğretmeye. Eleştirmeye. Savaşma. Özgürlüğe. Özgürlüğe MAHKUMSUN!
Nice mahkumlar faşist çizimleri hücrelerinin önünden rap rap geçerken yazmayı sürdürdüler. Haydi çalışmaya ve yaşamaya... Haydi!”**

Iraklı Ali İsmail'e Açık Mektubumdur adlı mektubunda, Amerikan-İngiliz ordularının bombardımanında bacakları kopan yüzlerce yaralıdan olan Ali İsmail ve diğerlerine göstermemiz gereken duyarlılığı lirik bir dille anımsatır.

Yine bu mektupta Etyopya'da bir çocuğu anlatır, yaşatır: “Bir yaşında mı beş yaşında mı bilmiyorum. Kuraklıktan çatlamış sapsarı topraklarda, açlıktan gezegenimiz gibi şişmiş karnı, yalnız kemikleri kalmış... Sürüne sürüne yiyecek arıyor...”

İşte emperyalizmin sömürü dehşetiyle halklar üzerinde yarattığı acımasız tablo!

21. Yüzyıl Gerçeğinde Gördüklerim'de, devrimin gerçekleştirildiği, dünya halklarının dünya burjuvazisinin tüm sorumlularını önüne katıp Küba'nın Guantanamo bölgesine sürüp attıklarını düşler... Baba-oğul Bush'ların, soyguncu çetesi Office of Special Plans (Özel Planlar Bürosu)nu oluşturan Paul Wolfowitz, Karanlık Prensi Richard Pere, CIA başkanı George Tenet gibilerinin “İnsanlık Suçu-Jenosid” gerçekleştiren tutuklular kapsamında nasıl tutsak alındığını ve anlatılmaz bir korkuyla bekleştiklerini düşler...

Lodos'lu Bir İstanbul Gecesinde sokakları dolaşa dolaşa düşündüklerini paylaşır okurla. İşkenceyi açığa çıkardığı için Fransa'da OAS (Gizli Ordu Örgütü) tarafından öldürülen Yarbay Pierre Rançon'un eşinin Mitterand'a yazdığı mektubu anımsatır okura. **Başka ülkelere kaçmanın emperyalizme karşı çözüm olmadığı vurgusunu yapar.**

“Uzaktaki Dostlara” mektuplar yazar yürek dolusu... Siyasi mülteci olan bir dostuna özlemine dile getirir. Toplumsal alt-üst oluş dönemlerinin getirdiği doruklardaki lirizmin içinde bilgi sunmayı da ihmal etmez. IMF'nin sıkıştırmasıyla açıktan bankalara gözdağı vermeye çalışan Özal hükümetinden sözeder, örneğin.

“Bazı yapıtlar öğretir, eğitir, aydınlatır insanı... Bilincin uyanıklığında gün ışığı gibi aklın tad alışıdır bu” diyerek Balzac'a olan hayranlığını da paylaşır okurla.

İlk Sorgulama Günü adlı yazısında Kürt halkına yapılan işkenceyi, baskıyı cesetlerin yakılmasını anlattığı için “milli duyguları küçük düşürme” gerekçesiyle nasıl yargılandığını anlatır. Savcının dikkatinin dağılık, yüzünün hummalı bir hastalıktan kalkmış gibi solgun olduğunu yazar. Bundan çıkaracağımız sonuç şudur: **“Köle sahibi köleden daha tutaktır Yargı bağımsız değildir. Proletarya diktatörlüğündeki halk mahkemeleri yargılamaları haricinde hiçbir devlet yapılanmasında bu bağımsızlık mümkün değildir... Onlar! Korkuyorlar, türkülerimizden, öykülerimizden, yüreğimizden!..”**

“2 Şubat 1982” adlı yazısında yaşantısındaki baskı ve zorluklardan, sağlık sorunlarının getirdiği kısıtlamalardan söz ederken, etkinin getirdiği tepkiyi vurgular hemen: Umudu!

“Yaşamaya mahkumsun. Yazmaya. Yetiştirmeye. Öğrenmeye. Öğretmeye. Eleştirmeye. Savaşma. Özgürlüğe. Özgürlüğe MAHKUMSUN!

Nice mahkumlar faşist çizimleri hücrelerinin önünden rap rap geçerken yazmayı sürdürdüler. Haydi çalışmaya ve yaşamaya... Haydi!”

“Çift Yıldızlı Bir Generale Raporumdur” isimli yazısında militarizmin insanlar üzerinde yarattığı korkunun nasıl sanal olduğunu anlatır:

“Sen kininle birlikte, ardında uzun namlulu silahlarıyla seni koruyan erlerin arabası... Kara, kapkara bir akrebe benzeyen Kadillağın'la yitip gidince gözden, ben donuklaşan maviğimle geçtim karşı kaldırıma ve işte şunları gördüm: Çakı gibi kasılan erler bir sıkıntıdan kurtulmuş gibi hemen gevşeyip yaktular sigaralarını birbirlerinin ve kazık gibi çakılan o güzel gün parçası yine kendi doğasallığına kavuşup sürdürmeye başladı yaşamını...”

Sen gider gitmez bir umursamazlık, üstüme iyilik sağlık bir utanmazcasına yaşama sevinci kaplayıverdi sokakları...”

Orhan İyiler iyi bir gözlemcidir. **Sosyalist gerçekçi sanatın yaşamı bir gözlem laboratuvarı olarak ele aldığını, somuttan soyuta, ordan yine somuta döküldüğü gerçekliğini içselleştirerek yazar.** Yapıtları sayısız insan, olay ve olgudan almıştır besinini. “Herkes ona düşüncelerini, umutlarını, ve varoluş biçimlerini sunmaya gelmiştir, o çoklukla başkalarının -yaşamın içinde varolan herkes ve her şeyin- etkilerini biçmiştir.” (2)

16 Mayıs 1982 adlı yazısında ölüme mahkum çingene kızı Dudu Gül'ün gerçek yaşamdan alınmış öyküsünü anlatır. Cinayetten yargılanarak ölüm hüccesine konan Dudu Gül'ün otantik giysilerini, hüznünlü gülüşünü, ölümü beklerken oyalanmak için yanından a-

yırmadığı elışı torbasını öyle canlı betimlemelerle anlatmıştır ki, yanımızda değil içimizde duyarız onu.

İyiler, Dudu Gül'le **“İnsan suçlu doğmaz, suç toplu yaratır”** idesinden yola çıkarak devlet cinayetiyle öldürülmüş tüm tutuklulara vurgu yapar.

Zamansız aşklarından dolayı öldürülmüş veya elini kana bulamış kadınlardan söz açarak, kadının yaşadığı fiziksel ve duygusal sorunları getirip bırakır düşün ve duygu dünyamıza.

Gelelim görüş adlı öyküye!

Cezmi Bey, semt çocuklarının diliyle Şimendifer Amca, devrimci görüşlerinden dolayı Metris Askeri Cezaevinde tutuklu bulunan kızı Nuray'a tepkilidir ve altı yıldır görüşe gitmemektedir.

Eşi Lütfiye Hanım görüş sırasında edindiği izlenimler ve ailelerden aldığı bilinçle kızını, ve diğer politik tutukluları savunmakta, kocasının tutumunu eleştirmektedir. İyiler, öyküde Nuray'ın gözaltına alınışını, işkence altında sorgulanmasını ve hapisanedeki koşulları anlatır. Yaşadığımız ve tanıklık ettiğimiz olayları tekrar yaşattığı için bu öyküyü kendime çok yakın bulduğumu ifade etmek isterim.

Cezmi Bey'in karlı bir havada minibüste tanıştığı genç **“hiç kıvancını yitirmeyen güneşli sesiyle”** Metris'te politik tutuklu olan ağabeyini görmeye gittiğini, düşünce suçunun(!) nasıl ve niçin adaletsizce cezalandırıldığını anlatır, inançla kararlılıkla...

Bu konuşma Şimendifer Amca'nın kızıyla ilişkisinde bir dönüm noktası olacaktır. Onu görmeye karar verir ve görüşe gider.

Bu bölümde ailelerin nasıl baskı ve hakaret gördüğünü öğrenir okur. En trajik olanı, Cezmi Bey'in kalabalığın arasından güç bela sıyrılıp kabinde kızını gördüğü anda ani bir kalp kriziyle gelen ölümüdür.

Öykü de gözden kaçırılmaması gereken bir yönde minibüsteki gencin tutumudur, bence. **Biz, devrimci tutsakların amaçlarını ve sorunlarını ne kadar iyi anlatırsak aileler ve halkın bakış açısında o kadar büyük kazanımlar elde ederiz.**

Sınıflı toplumlarda, emek, mücadele özgürlük gibi kavramlara -mümkün olabilecek her yerde en güneşli dille- vurgu yapmak ve sürekli gündemde tutmak gereklidir. Böylece “halkçı devrimciliğin” önemi de gözönüne geliyor bu öyküde.

Orhan İyiler'in düş gücü çok yüksektir. Özellikle Eldorado Gezegeni ve son öykü “Odasını Boyayan Adam”da. “Gerçek sadece duyduğumuz, gördüğümüz şeyler değil aynı zamanda düşleyebildiklerimizdir. Düşlediklerimiz gerçek tarihten ayrılamaz” diyen Rit-sos'un izinden gider.

“Eldorado gezegeninde” bu düş -hepimizin düşü-doruklardadır. Yazar, her olanağın bol; her şeyin eşsiz kusursuzlukta olduğu, kimsenin ezilmediği bir gezegen düşler, yani sınırsız, sınıfsız ve sömürsüz bir dünya

toplumunu... bu öyküde en çok dikkatimi çeken de “yeniden doğma evleri” oldu.

Sağlıklı yaşama imkanını kaybeden yaşlılar kendileri bu evlere gidiyor ve sevdikleriyle sohbet ede ede, bir uykuya dalar gibi ölüme yolculuğa çıkıyorlardı. Eldorado “genç” insanın ölümünden doğacak acıları hiç yaşamıyordu. İnsan sağlığı öyle bir aşamaya gelmişti ki, genç ölüm hemen hemen silinip gitmişti.

Odasını Boyayan Adam, adlı öyküde düş gücünün doruklarındadır yazar. Kültürün pazarlamasının olmadığı, gerçeklerden korkulduğu için sanat ve kültür insanlarının yokedilmeğe çalışıldığı bir ülkede, akademi öğrencisi bir genç ressamlığı bırakıp boya atelyesinde çalıştığı patronunu kızıyla evlenmiş ve “kapitalist dön-günün” içinde yerini almıştır. Sıradanlık, ödünler ve pişmanlıkla geçen bir ömre atılan imza “saygıdeğer patronu” akıl hastahanesine kadar götürcektir. Adamın gençliğiyle yüzleştiğini düşler üstad ve genç adama sistemin buyruğuna girdiğinde yaşayacaklarını gösterir.

Bütün sanatçıların okuması gereken bir öyküdür: Ya yoksulluğun, sayrılıklarınla yaşamayı ve sanatsal üretiminle direnmeyi seçeceksin ya da süreç içinde kendine yabancılaşmayı ve insansızlaşmayı...

Bu öykünün yazıldığı tarih süreci soran bir okuruna hak vererek kitabına şu notu düşer yazar:

Olayların başlangıç tarihi: 15 Ekim 1981 (Partilerin yönetimce feshedildiği gün)

Bitim tarihi: 13 Mart 1982 (Adamın kliniğe yerleştirildiği gün.

Bu tarih aynı zamanda üç işçi önderinin; İbrahim Ethem Coşkun, Seyit Konuk ve Necati Vardır'ın kayalıklardaki bonzailer gibi renginden ve onurundan ödün vermeden darağacına yürüdükleri günün tarihidir.

Gelecek erteleyenlerin, vazgeçenlerin, bahane arayanların değil, sınırsız, sınıfsız, sömürsüz bir dünya için maviye yürüyenlerindir.

Öykü ve yazıların toplamında kapitalizmin ve sosyalizmin tüm boyutlarıyla yüzleştirilmesi, olaylar, olgular ve insanlara bütünsel bakış açısı ve diyalektik akıl ilkesi kendini açıkça ifade etmektedir.

Bu denli maskesiz bir yapıtı okura kazandırdığı için Yeni Evre Yayıncılığın Ayışığı Kitaplığına teşekkür ediyorum. Gezegenimize Hoş geldin sevgili usta, sevgili Orhan İyiler!

1- Anver Ziss

2- Goethe

Çeviri

Ütopyalar⁽¹⁾

ve Sanatçılar

Ütopyacılık genellikle olumlu veya olumsuz, yazarının yaşadığı toplumdaki farklı imgesel bir toplumu öngörmedir. **Utopia** veya **outipia** kelimesi Grekçe'den türemiştir. Anlamı, "olmayan yer"dir. Kelimenin yaratıcısı Thomas Moore (1478-1535) eutopia ile (iyi yer) kelime oyunu yapmıştır. Ütopya kurgusu, genelde olmayan iyi veya kötü yerleri tanımlar. Farklı dönemlerin ütopyaları, çağdaşları için anlaşılırken diğer dönemlerin okuyucuları için dehşet verici, garip olabilir.

Edebi bir tür olarak **ütopyalar; hayali bir toplumu belirli detaylarla tanımlayan çalışmaları anlatır**. Ütopyacı düşünce büyük ölçüde bir hayal olarak yorumlansa da sadece buna indirgenmemiştir. Mevcuttan çok farklı bir toplumu ya sosyal-ideal bir tip olarak veya ters bir altüst etmede hayal etme istekliliği ile birleşen; öngörüselsel, (hristiyanlıktaki) bin yıllık barış ve refah dönemi (millenarian), vahiysel ve de anayasal yazmaları da kapsamaktadır. Ancak hayali edebi, sosyal ve politik düşüncelerin hepsi ütopya olarak adlandıramaz.

Bilinen ilk ütopyalar, insan yaşamının daha kolay ve daha tatmin edici olduğu veya olacağı, insan ırkının geçmişine veya ölümden sonrasına bakan mitlerdir. Avrupa/Hristiyan geleneğinde çeşitli isimleri vardır: Altın Çağlar, Arcadia (insanlarının kır yaşamındaki masumluğu ile tanınan eski Grek'te dağlık bir bölge), yeryüzü cennetleri, kutsanmış adalar, uğurlu adalar... Buralarda önceki atalarımız yaşamaktadır; kahramanlar, nadiren kadın kahramanlar, erdemli ölümler, bazen de az bilinen çağdaş, soylu canavarlar. Bu iyi ütopyalarda; **basitlik, güvenlik, ölümsüzlük veya kolay bir ölüm, halkı ve tanrıları arasında birlik, çok emek verilmeden var olan bolluk, insanlar ve diğer canlılar arasında düşmanlık olmaması** ortak noktalar. Eğer kadınlar varsa (genelde yoktur) acı çekmeden doğum yaparlar. **Bu iyi ütopyalar insan çabası olmadan başarlır ve doğanın veya tanrıların hediyesi olarak görülür**. En iyi bilinenleri Hesiod'un Altın Çağı, Eden (Cennet Bahçesi), milenyumun bazı türleri ve bazı Grek ve Roma mitleridir. Bu duygusal memnuniyet ütopyaları en basitinden sosyal rüyalar. Her kültürün bu türden öyküleri vardır.

Ama insan, doğanın veya tanrıların kaprisine bağlı olmaktan hoşlanmaz. Rüyalarımızın kontrolünü ele geçirmeye ilk adım olarak, entellektüel olarak bunu yapabilir duruma gelindiğinde benzer imgeleme ölümden sonraya değil dünyadaki gelecek yaşama yansıtılmıştır. Virgil'in Dördüncü Eclogue'u (Çoban Şiiri) bunun bir örneğidir. Her ne kadar bu değişiklikler hala insan kontrolünde olmasa da en azından insanın kendi kaderini kontrol edebileceği düşüncesi vardır.

İkinci adım Saturnalia (Aralık'ta kutlanan, eğlenilen eski Roma festivali), Aptallar Festivali, Karnaval gibi, dünyanın birkaç günlüğüne altüst olduğu ve en azından fakirlerin sadece bugünlerde geçici olarak bir şeylere sahip olduğu ve düş gördükleri festivallerin varlığında görülebilir.

Üçüncü adım, Cockaigne'de (lüksün ve tembelliğin olduğu ütöpik bir yer) ve onun çeşitlerinde bulunabilir. İnsanlar duygusal memnuniyete, ergenliğe

Sözlü ve yazılı anlatımın başladığı ilk çağlardan beri insanoğlu dünyanın daha güzel ve yaşanır bir yer olacağını, çeşitli imgesel şehirleri, düzenleri anlatageldi. Köşemizde iki şeyi birlikte yapmaya çalışacağız: Bir yandan Ütopyalar'a bakarken bir yandan da şairlerin, yazarların hayatını öğrenmeye, onları eserlerini yazmaya iten sosyo-ekonomik, kültürel ve kişisel itki-leri anlamaya çalışacağız. Bu bölümde Hesiod, Ovid ve Pindar'a yer veriyoruz.

geçiş törenleri gibi muazzam törenler sonrası ulaşabilecektir.

Dördüncü ve en önemli adım; sosyal düzenin tüm boyutlarının insan kontrolüne tabi olduğunu, bu sayede yeni bir gelenek yaratılabileceğini hayal etmektir. İnsanın düzenlediği ütopyalar genellikle imgesel bir şehirde biçimlendirilir. Platon'un Cumhuriyeti bilinen en erken Batı örneğidir.

Thomas Moore 1516'da yukarıda bahsedilenlerin öncülü olduğu bu türü icat etmiştir. Ütopyalar ve uğradıkları değişimler bir kültürün kendisini nasıl gördüğüne dair paradigma değişikliklerini hem doğurmuş hem de aktarmıştır.

Thomas Moore'da Ütopyacılığın Tarihsel Ayrımı

İlki; 16. ve 17. yüzyıldaki dinci radikalizm, Spartacı idealizme ve Hristiyan manastır hayatına bağlı komünal mülkiyeti içeren eşitlikçi planlara öncelik verilen tasarılar yarattı. Bu düşünce ilmiği 19. yüzyılda sosyalizmin doğmasına neden olmuştur.

İkincisi, 16.yüzyıldan itibaren yapılan keşif seyahatleri ilkel halkların değerli ve olumsuz yönleri, onların orjinal masumiyet çağının pagan ve hristiyan gelenekleriyle ilişkileri üzerinde sıkı bir tartışma başlattı ve toplumlar için yapılan bu türden tartışmalardan alınan dersler, **artan zenginliğin ahlaki bozulmayı tehdit ettiğiyle ilgilendi.**

Üçüncüsü, 17. yüzyıldan itibaren başlayan bilimsel keşifler ve teknolojik inovasyonlar; insan türlerinin daha iyi sağlığa, daha uzun yaşama ve insanlığın çıkarları doğrultusunda doğaya hükmetmesinin sınırsız ilerlemesi sözünü vaatmeye başladı. 20. yüzyıl bilimkurgusu kendi çağımızın umutlarını ve korkularını anlatan karakteristik bir tür olarak ortaya çıkmıştır. Modern distopi ileriye doğru gelişme yürüyüşüne artan ölçüde eşlik eden evhamları belirginleştirir.

Son olarak, daha çok sosyal eşitlik arzuları 18. yüzyıl sonunda daha büyük erdem, eşitlik ve sosyal adalet öneren ütopyacı toplum vaadinin ulusal ölçüğe yansıtıldığı Kuzey Amerika ve Fransa'daki devrimci hareketlerde ortaya çıkmıştır. Bu gelişme, küçük ölçekli komüniteryarizmin merkezi devlet sosyalizmi inancını yer değiştirdiği sosyalizmin 1848 sonrasındaki dönüşümü ile eşleşmiştir.

Küçük ölçekli toplumsuluk (komüniteryarizm), beş veya daha çok yetişkin ve onların çocuklarından oluşan, birden çok çekirdek ailenin ortak değerlerini veya ortaklaşa anlaşılabilir diğer konuları güçlendirmek amacıyla oluşan grup veya komünlerin kurulmasında yansımıştır. Bunun gibi pek çok topluluk kurulmuş, bazen devletlerin oluşma biçimine (ABD'de sınırlı toplulukları ve İsrail'de Kibbutizm), diğer zaman-

larda da sosyal reform hareketlerine (1960'ların Hippie komünleri) bağlanmışlardır. Halen yaşayanları da vardır.

Thomas Moore Öncesi Ütopyacılık

Modern ütopya biçimini Moore yaratmış olsa da ilk ütopyayı o yazmamıştır. Aslında, yazının en erken biçimlerinde çok daha iyi yerler tanımlanmıştı. Bu gibi ütöpik anlatımlı eserler daha önceki sözlü geleneklerin sonucuydu. Hristiyanlık, ütopyacılığın gelişmesindeki en belirleyici güçlerden biridir. Çok kuvvetli, laik ütopyacılığa doğru akan ütopyacı akımları içerir. Ütopyacı gelenekte Hristiyanlığın kendine özgü önemi iki türdür: İlki ütopyacı unsurları uyumlu bir kalıba sokar; ikincisi, öbür dünya yaklaşımında ütopyacı boyutları vurgular. Hristiyan inancının ütopyacı unsurları Cennet (Eden), yeryüzü cenneti (Eden yeniden keşfedilecektir), kıyamet ve millennium ve cennettir.

Hesiod

İ.Ö. 700'lerde yaşayan, "Grek didaktik şiirinin babası" olarak nitelendirilen, bilinen en eski Grek şairlerindendir. Eserleri; Theogony (Tanrıların Mitleri) ve Works and Days (İşler ve Günler)'dir. İkincide kır yaşamını anlatır. Yaşamı hakkında kesin bilgiler yoktur. Önce rapsodist (profesyonel olarak ezbere şiir okuyan kişi) olduğu ve epik şiirin teknikleri ve kelimelerini çok iyi öğrendiği söylenebilir. Şiirsel becerilerini, keşisine bakarken bizzat gördüğünü söylediği "Musesii"lerden almıştır. Müzler ona, "**ölümsüz kutsal tanrılar ırkının şarkılarını söyle**" demiştir. Hesiod Homeros'un ihtişamlı dünya tasvirine yararlı düzeltmeler yapmıştır. Hesiod yaşama ciddi bir bakışa sahiptir ve varoluşun daha kasvetli yönleriyle uğraşır.

Theogony'de Tanrılar'ın tarihini anlatır. Önce Chaos, Gaea (Yeryüzü) ve Eros doğar. Gaea Ura-

nus'u (Cennet), Dağları ve Pontus'u (Deniz) doğurur. Gaea Uranus'la birleştikten sonra diğer tanrılar doğar. Bunlardan biri Titan Cronus'dur. Uranus'a başkaldırır, onu hadım eder ve Zeus onu tahtından indiren kadar herşeyi yönetir. İşte bu suç ve isyan hikayesi Theogony'nin ana temasıdır. Hesiod mitsel aile ilişkilerine kendi spekülasyonlarını da ekler. Deniz tanrısı Nereus'un babaları olduğu 50 deniz bakiresi (Nereid'ler) ile Hesiod denizin farklı özelliklerine değinir. Yine erkekleri çileden çıkartması için Zeus tarafından dünyaya gönderilen ilk kadın olan Pandora'nın hikayesi, Hesiod'un Zeus'un üstün ve karşı konulamaz gücüne olan sağlam inancını gösterir. Hesiod'unkine benzeyen Hurrian teogonisininin keşfi Hesiod'un önemli bölümlerini Orta Doğu modellerine borçlu olduğunu gösteren güçlü kanıtlardır.

İşler ve Günler (Works and Days):

Eserde kardeşi Perses'e seslenir. Perses Hesiod'a karşı hilekarlık ve rüşvetle kendilerine kalan mirastan çok fazla bir kısım almayı başarmış ve daha da fazlasını edinmeye çalışmaktadır. Hesiod kardeşini bu gibi kötü davranışlardan vazgeçirmeye ikna etmek için eserinin ilk iki bölümünde; acınası insan yaşamında dürüstçe ve son hadde kadar (sıkı) çalışmanın gerekliliğini anlatır. Sonra Pandora'nın öyküsü devam eder (meraklılığı nedeniyle kendisine verilen kutuyu açarak insanların üzerine çeşit çeşit kötülükleri salıverir). Sonra diğeri, Altın Çağ'dan beri insanlığın düşüşünü anlatır. Hesiod çağdaşlarının adaletsizliği ve barbarlığına karşı adalete duyduğu sarsılmaz inancı tekrarlar. Onun açısından adalet bir tanrıcadır, gerçekte Zeus'un kızıdır, bireylerin ve toplumların mutluluğu O'na (Adalete) nasıl davrandıklarına bağlıdır.

“Başarıdan önce ölümsüz Tanrılar alnımızın terini yerleştirdi” der. Sıkı çalışmak refahın ve seçkinliğin tek yoludur. Kardeşi Perses'e doğrudan seslenerek entrikalarından vazgeçmesini ve hayatını sürekli ve ağır çalışma ile kazanmasını ister. Şiirin ikinci bölümünde takvimin her bölümüne uygun pratik çalışma koşullarını çok detaylı anlatır. Bunların nasıl başladığına değinir. Kırsal takvimin tasviri insan yaşamının ve doğanın güçlerinin canlı duyguları ile canlandırılır. Şiir bir dizi ilkel tabu ve hurafelerle sona erer. Ancak bu bölümlerin Hesiod'a ait olduğuna inanmak zordur.

Dünyanın Evrelerinin Mitleri

Grek mitleri en eski zamandan beri ahlak temelinde eleştiriye ve değişimlere açık görünmektedir. Günler ve İşler eserinde Hesiod Dört Devre'den yararlanır: Altın, Gümüş, Bakır ve Demir. Bu ırklar veya çağlar Tanrılar tarafından ayrı ayrı yaratılmışlar-

dır. Altın Çağı Cronus, diğerlerini Zeus yaratmıştır. Altın Çağ'dakiler hiç bir zaman yaşlanmamış, sıkı çalışarak yorulmamış, zamanını eğlence ve şölenle geçirmiştir. Öldükleri zaman da Dünya'nın koruyucu ruhları olmuşlardır.

Altın Çağ'ın neden sona erdiğini Hesiod açıklayamaz ama onu Gümüş Çağ izlemiştir. Aşırı olarak uzatılmış bir çocukluktan sonra Gümüş Çağ'ın insanları küstahça davranmaya başladılar ve Tanrılarını unuttular. Sonuçta Zeus onları yeryüzünde gizledi ve ölümler arasında ruhlar haline geldiler.

Zeus daha sonra Bronz Çağı'nın, vahşi, karşılıklı kendilerini mahveden insanlarını yarattı. **Bu noktada şair araya Kahramanlar Çağı'nı sokar. Böylece tarihin yararına olarak mitlerin simetrisini bozar.** Günümüzde Minoan- Mycenaean dönemi olarak bilinen dönem antik çağda yaşamak için iyi bir zaman olarak görülürdü. Bu kahramanlardan en sevileni, oğlu Zeus tarafından onurlu bir sürgüne zorlanan Cronus'un yönetimi altında Kutsal Ada'daki Altın Çağ varolmasına geri döndürülür.

Son çağ, şairin kendisinin de yaşama şanssızlığında bulunduğu Altın Çağ'ın antitezi olan Demir Çağı'dır. Ancak bu en kötüsü değildi çünkü çocukların yaşlı doğacağı ve evrensel moral çöküntüsüne karşı hiç bir yardım kaynağının olmayacağı bir zaman daha gelecekti. Kötülüğün varlığı Pandora'nın alelacele ölümcül kutuyu açmaya koşmasıyla açıklanır.

Hesiod kendi yaşadığı dönem hakkında olumlu şeyler söyleyemiyordu:

Beşincisi, kendimin saydığım ve nefret ettiğimdir

Ya ölmek, ya daha sonra veya daha önce doğmak!

Bu Demir Çağı. Karanlık, kötü onların durumu.

Emek ve acı onların

Ve geceleri

Ölümün kederi ve tanrılar onlara sıkıntı verir

ve öldürür

Her ne kadar çok sayıda kötülüğün ortasında

çok az iyilik olsa da...

Grek ve Roma edebiyatında bu şekilde ardıl peyriyodların varlığı, en kötüye ulaşıldığı zaman sistemin aşamalı olarak (Plato'nun Politikos'unda) veya hızla (Virgil'in Dördüncü Eclogue'unda) Altın Çağ'a dönüşeceği inancıyla birlikte var olmuştur. Hesiod bu versiyonu bildiği için ya daha önce ya da daha sonraki Çağ'da doğmayı istemiştir. Ayrıca, el işçilerinin tanrısı olan Prometheus ile ilişkilendirilen ilerleme miti de sınırlıdır. Çünkü bir 19. yüzyıl kavramı olan **sonsuz ilerleme** Grek düşüncesinde yoktu.

İşler ve Günler

*Yaşama yeri olarak Olimpos'u seçen tanrılar,
Ölümsüzler, önce ölümlülerden Altın Çağı yarattılar
(Kronos'un cennette yaşadığı zamanlardaydı bu)*

*Ve onlar tıpkı tanrılar gibi yaşadılar
ve hiç yürek sıkıntısı çekmediler*

*Ne çok çalışmaya ne de acınası ileri yaşlara
endişelendiler*

*Ama elleri hala güçlü ayakları hala zarar görmemişti
Neşe içinde bayram yaptılar,*

*acılarla kararmamışlardı
Sanki uykuya dalarmış gibi öldüler*

*ve iyi şeylerin tümü
onlarındı, çünkü bereketli yeryüzü*

*esirgemedен doğurdu
bolluğunu zorlamadan, ve onlar stoklarının ortasında
hiçbir şeyin rahatsız edemediği,*

*yerleşmiş rahatlığın keyfini sürdüler
Tanrılar tarafından sevilerek
ve pek çok hayvan yönünden zengince.*

Ovid "Her şey değişir, hiçbir şey yok olmaz"

Adı Ovidius Naso'dur. Roma İmparatorluğu'nda Sulmano'da M.Ö. 20 Mart 43'de doğmuş, yine bugün Romanya'da bulunan Tomis'de M.S. 17'de ölmüştür. Ars Amatoria (Aşk Sanatı) ve Metamorphoses (Dönüşümler) en bilinen eserleridir. Dizeleri hem klasik mitlerin imgesel yorumları hem de üst düzeyde teknik başarılarıyla çok büyük etkiye sahiptir. O da pek çok Romalı edebiyatçı gibi taşradandı. Yaşamını otobiyografik şiir Tristia'da (Üzüntüler) anlatmıştır. Ailesi köklü ve saygındı. Babasının durumu onu ve ağbisini Roma'ya eğitime gönderecek kadar iyiydi. Roma'da en iyi eğitimle

menlerle hitabet sanatı çalıştı ama bunun yerine şiir yazmayı seçti. Roma şövalyeleri sınıfına ait olarak (halk ile Senato arasındaki pozisyon) resmi bir kariyer yapması beklenirken önce Atina'ya eğitimini tamamlamak için gitti, sonra da Anadolu (Asia Minor) ve Sicilya'ya seyahat etti. Gönüllü olarak küçük yargısal görevler aldı ama kısa sürede kamu hayatının kendisine uygun olmadığına karar verdi. Şiire ve şairler dünyasına daldı.

Ovid'in ilk eseri Amores (Aşkılar) ani bir başarı elde etti ve sonra Epistolae Heroidum, diğer adıyla Heroides (Kadın Kahramanların Mektupları), Medicamina faciei ("Cosmetics" veya Güzellik Sanatı), Ars amatoria (Aşk Sanatı) ve Remedia amoris (Aşka Çareler)i yazdı. Hepsisi de içinde yaşadığı zeki, sofistike ve zevk peşindeki toplumu anlatıyordu. İlk şiirlerinin ortak teması aşk ve aşk entrikalarıydı. Üç defa evlendi, ikisi kısa sürdü. Üçüncüsüne saygı ve bağlılıkla seslendi ve o da ölüncüye kadar Ovid'e bağlı kaldı. Roma'da yazar ve şairlerin arkadaşı ve destekçisi Marcus Valerius Messalla'ya yakın oldu. Horace Ovid'in arkadaşıydı. Bir trajedi olan **Medea** Roma'da yazılmış ama kaybolmuştur. Eser eleştirmen Quintilian ve tarihçi Tacitus tarafından övülmüştür ve aynı konuda yazan Seneca'nın oyununu etkilediği söylenebilir.

Ovid daha sonra daha büyük projelere başladı: Metamorphoses ve Fasti (Takvim). İlkini tamamladı ama ikincisi ani ve yıkıcı bir darbe ile mahvoldu. M.S. 8'de İmparator Augustus onu Karadeniz'e Tomis'e sürgüne gönderdi. Bu sürgünün nedeni asla tam olarak öğrenilemedi. Ovid yazılarında bunun nedenini "suç" değil "hata" olarak tanımlar. Bu düşüncesizliğine ilişkin yapılan çok sayıda tahminden birisi Augustus'un torunu genç Julia'ya yönelik zinaya istenç dışı yardımcılık yapmasıdır. Julia da aynı dönemde sürgüne gönderilir. Ars Amatoria bu skandal hala taze iken ortaya çıktı ve Augustus'un ahlaki reformlarına ve imparatorluk ailesine zarar verdi. Ancak mülkiyetine dokunulmadı ve karısı Roma'da kalarak bunlara sahip çıktı. Onun bağışlanması için yalvardı.

Yarı Grek yarı barbar Tomis'e sürgün, Ovid gibi eğilim ve alışkanlıkları olan birisi için zalim bir cezaydı. Bağışlanacağına, en azından cezasının hafifletileceğine yönelik ümidini hiç yitirmedi. Tristia ve Karadeniz'den Mektuplar'da karısı ve arkadaşları aracılığıyla İmparatora hazin yalvarmalarda bulundu. Ancak ne Augustus ne de sonrasında Tiberius onu bağışlamadı.

Ovid'in kaybolmadan bugüne gelmiş şiirleri, Metamorphoses (Dönüşümler) hariç hüznü beyitlerdir. İlk şiirleri (Aşkılar) M.Ö. 20'den başlayarak 5 kitap halinde aralıklarla basıldı.

Heroides (Kadın Kahramanlar): Ovid, Propertius'un kullandığı bir düşünceyi (kahramanları anlatan uzun soluklu şiirsel anlatımlar) yeni bir edebî tür gibi düşünüp geliştirdi. İlk 15 mektup efsanevi kadınlardandı: uzaktaki kocalarına veya sevgililerine yazan Penelope, Dido ve Ariadne gibi. Bunlar dramatik, tek kişinin konuşmalarıdır (monolog). Burada Ovid'in retorik eğitiminden aldığı dersleri karakter çizmede (ethopoiea) başarıyla kullandığı görülür. Son 6 mektupta 2'li yazan - cevap veren şeklinde uyguladığı yöntemle, özellikle Paris ile Helen'in yazışmaları antik çağların küçük başyapıtlarındandır.

Ars Amatoria: Şehirli adamın kadınları baştan çıkarma ve entrika rehberidir. Ovid baştan çıkarmayı kötülese de anlattıkları bunun için kullanılacak şeylerdir. İlk iki kitap erkekler, üçüncüsü kadınlar içindir. Modern okuyucuların pek çoğu için Ovid'in başyapıtı Ars Amatoria'dır.

Fasti (Takvim): Bir Roma takvim yılının ayrıntılı dökümüdür. Dinsel festivalleri de anlatır. 12 kitaptır. Değişik festivaller efsanevi kökenlerine değinilerek anlatılır. Ulusal bir şiirdir. Augustus'un gözünde itibarını yeniden kazanmak ve eğitim müfredatlarında verilmesi için yazıldığı söylenebilir. Vatanseverlik ve imparatorluk ailesine övgüler dikkat çekicidir.

Metamorphoses (Dönüşümler): Virgil'in daha önce yazdığı Aeneid'den sonra böyle bir çalışma doğal olarak onunla kıyaslanacaktı. Aeneid tarihi veya mitolojik bir epik eserd. Ovid bu tuzağa düşmemek için Virgil'in yaptığı gibi; yeni bir planla, benzersiz ve kendine özgü bir destan yazdı.

Metamorphoses, 6 ayaklı dize (hexameter) ile yazılmış 15 kitaba yayılmış, 12.000 dizeden oluşan uzun şiirdir. Mitolojik ve efsanevi, dönüşümlerin yer aldığı öykülerdir. Evrenin yaratılışından başlayarak kronolojik olarak Julius Caesar'ın ölümü ve tanrılaştırılmasına kadar olan dönemi (kaos, iç savaş, yeniden kurulan düzeni) anlatır. Mitsel karakterler tanrılara boyun eğen veya başkaldıran şekilde anlatılmış ve sonunda eylemleri nedeniyle ya ödüllendirilmişler ya da hayvana, sebze veya astronomik biçimlere dönüşümle cezalandırılmışlardır. Şiirin ana teması tutkudur ve bu içsel bütünlüğü başarıyla sağlar. Ovid'in ilk şiirlerindeki yapı genişleyerek ve derinleşerek insan duygularının hepsinin açıklandığı bir maceraya dönüşmüştür. **Bu zorlu görev Ovid'in tüm gücünü ortaya çıkarmıştır: Nüktedanlığı, etkileyici söz söyleme sanatı, mitoloji bilgisi ve üretken hayal gücünün olağandışı özellikleri.** Ovid'in Latince ve

Grekçe okuduğu ve özümlediği engin dizeler yaratıcı uyarılma süreciyle orjinal ve hiç tahmin edilemeyen biçimlere dönüşmüştür. Ovid dahiyane anlatımı ve canlılığı ile Grek efsanelerinin daha önce az bilinenlerini sonraki kuşaklar için bilinir hale getirdi. Başka hiç bir edebiyat eseri tek başına Grek imgelelerinin zenginliği günümüze bu kadar başarıyla iletebilmiştir. M.S. 8'de tamamlandı eser. Bu tarih sürgüne de gönderildiği tarihtir.

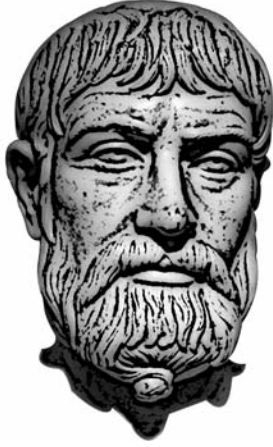
Tomis'de kitap ve sivil toplum azdı. Çok az Latince konuşuluyordu. Yalnızlık ve depresyon içinde Ovid yeniden, daha kişisel ve iç gözlemsel türde şiire döndü. Bu arada Roma'daki karısı ve arkadaşları aracılığıyla durmadan af diledi. Tristia ve Epistulae ex Ponto burada yazıldı ve Roma'ya gönderildi. **Tüm depresyonuna ve kendine acımasına karşın Ovid'in asla terk etmediği pozisyon, şairlik statüsüdür.** Bu Tristia II. Kitapta Ars'ı savunurken çok öne çıkar.

Ovid'in popülaritesi özellikle Rönesans'da, hümanistler arasında artmıştır. Onlar düşünmenin, duyguların ilk çağlardaki biçimlerini yeniden yaratmaya çalışıyorlardı. 1471'den sonra Ovid'in kitapları yaygın şekilde basıldı. Ondaki bir dize söylemek kişinin eğitilmiş olduğunu gösteriyordu. 15.-17. yüzyıllar arasında ona borçlu olduğunu söylemeyen ne bir şair ne de ressam vardı. Dönüşümler (*Metamorphoses*), Grek mitolojisine götüren en çekici yoldu. Ovid'in çekiciliği yazımının insancılığından kaynaklanır: Neşesi, sempatisi, coşkuluğu, resimselliği ve duygusal kalitesinden. Onun bu özellikleri çağlar boyunca aşıklardan (ozanlar) saray aşklarını anlatan şairlere, Geoffrey Chaucer'den William Shakespeare'e, J.W. von Goethe'den **Ezra Pound'a**, Ovid'i başvuru olan bir şair haline getirmiştir.

BAŞKALAŞIM (METAMORPHOSIS)

Başlangıçta Altın Çağ vardı, insanlar (erkekler) kendi rızalarıyla, cezalandırılma tehdidi ve yasalar olmadan dürüstlüklerini korudular ve doğru olan şeyleri yaptılar. Korkulması gereken cezalar yoktu, yasal eylem tehditleri taşıyan bronz tabletler dikilmemişti, merhamet dileyen ve yargıcının önünde titreyen suçlular kalabalığı da yoktu. Gerçekte yargıçlar da yoktu ve insanlar onlarsız da güven içinde yaşıyorlardı. Henüz dağlarındaki evinden kesilip yabancı toprakları ziyaret etmek için okyanus dalgalarına salınan hiçbir çam ağacı da yoktu. İnsanlar sadece kendi kıyılarını biliyorlardı. Şehirleri tamamen kale hendekleriyle çevrilmemişti; tamamı pirinçten borazanları yoktu, kafalarını saran pirinç miğferleri ve kılıçları yoktu. Herhangi bir korkuyla sıkıntıya düşmemiş Dünyanın insanları, acelesiz ve barışçıl bir varoluş yaşıyorlardı

ve hiç asker kullanmıyorlardı. Dünyanın kendisi, zorlama olmadan, çapayla bakireliği bozulmadan, herhangi bir hisse ile bölünmemiş durumda şeyleri kendiliğinden üretti ve insanlar ekilmeden (kendiliğinden) büyüyen yiyeceklerden memnundular. Kocayemiş meyvesi, dağ meyveleri, vahşi kirazlar ve dikenli böğürtlen çalısı demetlerine tırmanmış böğürtlenleri topladılar. Veya Jüpiter'in yayılmış meşesinden dökülen meşe palamutlarını topladılar. Hiç bitmeyen baharın olduğu bir mevsimdi, barışçıl rüzgârlar ılık nefesleriyle, dikilmeden kendiliğinden büyüyen çiçekleri okşuyorlardı. O zaman dünya, sabanlanmamış olsa da mısır da yetiştirdi ve asla nadasa bırakılmayan topraklar tahılların ağır başaklarıyla ağarmıştı. Sonra, nektar, süt ve yeşil çam meşesinden damlayan altın renkli bal nehirleri akıyordu.

PİNDAR

M.Ö. 518 dolaylarında Boeotia (Yunanistan) doğduğu, M.Ö. 438'de Argos'ta 80 yaşında öldüğü bilinmektedir. İlk çağ Grek dünyasının en büyük lirik şairidir. Pythian, Olympic, Isthmian ve Nemean oyunlarını kutlayan, koro tarafından okunan şiirler yazmıştır. Pindar Spartalı soylu bir ailenin oğludur. Pindar'ın ilk dönem şiirlerinin neredeyse tamamı kaybolmuştur. Ününün Boetia dışına taşması tanrılar onuruna yazdığı ilahilerden dolayıdır. M.Ö. 5. ve 6. yüzyıllarda kent temelli ekonomilerin etkisi, koloniyel yayılma ve paranın dolaşımı ile ortaya çıkan ticaret imkanları şairlere de yeni roller yükledi. Pindar yönetenleri överek iyi bir yer edinmiştir. Şiirlerinde tanrılara övgü ve tapınma dini ilahilere dönüştü. Ayrıca mitleri kullanarak, bugünün başarısını geçmişle bağlayarak geçici zafere kalıcılık kazandırmaya çalışmıştır. Pindar sözlü şiir, epik hikaye anlatma geleneğinden de yararlandı. Pindar farklı konuları bir arada işler. Hatta bu geçişlerin anlaşılmasının zorluğu nedeniyle "Pindaric uçuş" deyimini türetilmiştir. Onun şiirleri yazıldığı dönemdeki okuyucular için

anlaşılması güç şeylerdir. Kendisine Müzler'in şairi der. Çağdaşları onu anlamakta zorlanır ve uzak bulurlar.

PARÇALAR (FRAGMENTS)

*Ama gün ışığında her zaman adil
İyiye bağlı kal ve onların tüm geceleri ve günlerinde
Eşit bir ihtişam giyilir
Asla övülmeyen emek gibi eski değil
Fakir ve boş ihtiyaçları için toprağı incitirler
Sulu denizlerde çift sürerler
Ama muhteşem tanrılarla birlikte yaşayarak
Gözyaşı olmayan bir yaşam geçirirler
Ki dünyadaki neşeleri verdikleri sözü tutmaktı;
ama bundan uzakta
Geri kalanlara işkence eder insan bakışı için
çok karanlığı korumak
Bazıları atlarla ve güreşle eğlenir; diğerleri oyun
ve lirle; bu arada onların yanında
Gerçek mutluluğun zarif çiçeği açar.
Onlar tanrıların sunaklarında yanan ateşte
tüm tütsüleri karıştırırken
Ve bu sevgili toprakların amber kokusu yayılır*

Ülkemizdeki sanatçılar da ütopyalarını oluşturmakta, ilk çağlı öncüllerinden devraldıkları mirası zenginleştirerek çalışmalarını sürdürmektedirler Nazım A-karsu'dan bir örnek.

*Akşam yumunca
kömür karası gözlerini
Derin uykulara dalarım
Dünyalar dolusu yangın
ayaklarım
Yıldızlar arasında voltaya çıkarım
Seher kanatlı bir martı
Daldırınca kanatlarını
sulara
Atlar yakalarım umutlarını
Mavnalar yükü kadar
Doldururum yureğimin kabına
Işıldar içim sıra
masmavi yolculuklar
Dünyanın bütün limanlarına*

uğrar
Kendi dillerinden "merhaba" derim
tüm insanlara
En çok da mavi kahkahalar atan
çocuklara
Dalgın bakışlarını sulara kilitlemiş
analara
Sonra
Yelkenler fora
Dudaklarımda poryuşka poru
koşarım okyanuslara
Rüzgarla kucaklaşa kucaklaşa
Dört nala gider atlar
Çok uzak bir kıydan
bulutlarla beraber
yol gösterirler bana
"Bura
Hiç azalmayan
umutların ülkesi
Bura
Kuşların kanatlarına
gökkuşağının dolandığı ülke"
"Burası
acılardan damıtılmış
mutluluklar ülkesi"
"Bura aşkların en güzel sonatlarına
ayıışığının tutulduğu ülke"
"Burası karınca kararınca paylaşılan
dostlukların ülkesi"
"Bura
yoldaşlıkların en büyük hatıralarına
yenilerin katıldığı ülke"
Gözlerimi
bir an bile ayırmadan
bakar
bakarım
Ve sonra
atların yanan soluklarında
oradan oraya
yol alırım durmadan
Arar
arar
bulurum
Acıları, aşkları, umutları

Anıları, şarkıları, dostlukları
Yoldaş ellerinde yoğrulan hayatı
Yaşanmış
Tüm yaşamları
Ve
yaşanacak olanları
Bir çocuk gülüşüne
usta bir nakkaş
gibi işleyen
Emekle güzelleşen o ülkeyi
Ve güneşin o lepiska bukleleri
dökülünce yüzüme
Uyandığında düşlerimden
O güzelim ülkeyi
göğsümün üzerinde
bir gül gibi
açmış bulurum...

Dipnot

1 Bu bölümde The Utopia Reader (Ed. Gregory Claeys and Lyman Tower Sargent) kitabının 1-76. sayfalarından (Utopianism Before Thomas Moore) yararlanılmıştır.

2 Müzler (Muses): Grek mitolojisinde adı geçen 9 tanrıça kız kardeştir. Sanat, müzik ve tiyatro ile ilgilidiler.

1. Calliope: Kahramanlık anlatan epik şiirin müzüdür. Genellikle yazma tableti tutar elinde.

2. Clio: Tarih müzü (elinde parşömen tomarı tutar)

3. Erato: Lirik ve aşk şiirleri müzü (lir çalar)

4. Euterpe: Müzik ve flüt müzü (flüt çalar)

5. Melpomene: Trajedi müzü (trajik bir mask tutar)

6. Polymnia: Kutsal şiirin ve mimik sanatların müzü (genellikle üzüntülü bir yüzle gösterilir)

7. Terpsichore: Dansın ve korosal şarkının müzü (dans ederken ve lir tutarken resmedilir)

8. Thalia: Komedi müzü (Genellikle komik mask taşır)

3 Kaynak: www.britannica.com

4 Teogoni: Eski Yunan'da Tanrıların soyağacını çıkarma. Eski Yunan'da tanrı anlamına gelen "theos" ile "doğuş", "oluş" demeye gelen goneia'dan türetilmiş deyim ;"tanrıdoğum" ya da "tanrıtasarım". Hesiod'un Theogony'sinden beri "Tanrıların Doğuşu"nu soruşturan, tanrıların kökenini, nasıl ortaya çıktıklarını konu edinen öğretilere verilen addır.

DOSYA / DOSYE

**Yeni Evre'nin
Devrimleri**

Şoreşên Qonaxa Nû

Yeni Evre'nin Devrimleri

5 Haziran Pazar günü düzenlediğimiz Yeni Evre'nin Devrimleri başlıklı bir panel düzenledik. Panele Haluk Gerger, Volkan Yaraşır, Songül Yücel ve Süleyman Acar katıldı.

İlk sözü alan Songül Yücel aldı. Yeni Evre'yi anlattı. Nasıl bir sürecin içinden geçtiğimizi anlatmak için son yaşanan Arap Devrimleri'ni örnek veren Yücel, "Kimsenin beklemediği bir anda Mısır'da insanlar sokağa çıktı, bu şaşkınlıkla karşılandı. Bu, şaşılacak bir olay mıydı, duru gökte çakan bir şimşek miydi? Yoksa kapitalist sistemin gelişim aşamasının, yarattığı yıkımların bir safhasında doğan ayaklanmalar, devrimler miydi, böyle bakmak gerekiyor" dedi.

"Arap İsyanı"nı anlatmak için sözü alan Haluk Gerger, Songül Yücel'in Arap ülkelerinde yaşanan devrimlerin Yeni Evre'yle alakalı olduğunu söylemesine hak vererek, bunu biraz daha geçmişe bağlayacağını söyledi. Arap isyanlarının geçmişine değinen Gerger, Arap halkını etkileyen 3 büyük dinamikten söz etti. İlk olarak 300-400 yıl boyunca Osmanlı boyunduruğunda yaşadıklarını ve 1. Dünya Savaşı'ndan sonra bunun ulusal kurtuluş mücadelelerine dönüştüğünü; ikinci olarak Osmanlı'nın çöküşünden sonra yaşanan İngiliz ve Fransız sömürgeciliğini ve Arap isyanlarının sömürgecilğe karşı verildiğini; üçüncü olarak da 2.Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin soğuk savaşı ve siyonist hançerin Arap topraklarına sokulmasına karşı isyanlar yaşadığını anlattı.

Ve günümüze kadar uzanan koşulları değerlendirdikten sonra "Her isyan steril değildir. Şablona uygun devrim yoktur. Kimse oturup Marx şöyle demiş, Lenin böyle demiş diye devrim yapmaz. 'Böyle devrim mi olur' diyemezsiniz" dedi.

Devrimin Ruhunun Arap Coğrafyasını sarışını anlatacak olan Volkan Yaraşır da, yaşanan bu devrimlerin sol tarafından başlangıçta istisnai, münferit olaylar olarak görüldüğünü, sonra o yıkıcı dalgaların geldiğini söyleyerek başladı. Kapitalist sistemin yıkımlarına, sistemin göbeği olan Avrupa'dan örnekler verdi. Yunanistan'da 15 ayda 11 genel grev, Fransa'da 1,5 ayda 6 genel grev yaşandığına dikkat çekti. Yaşanan ekonomik krizler ve yıkımın Avrupa, Akdeniz ve K.Afrika'daki etkilerinin bu şekilde kitle eylemlerine yol açtığını anlatarak Ortadoğu'da da 2 odak olduğunu söyledi, Kürdistan ve Filistin.

İnsanlığın son 15-20 yıldır sokakta olduğunu ve tarih yazmaya başladığını söyleyen Acar, Arap ülkelerinde yaşanan devrimlerin bizim önyargılarımızı yıkması gereken olaylar olduğunu, devrim için bilinç-örgütlülük-hazırlık gerektiği önyargılarının yıkıldığını söyleyerek "devrim programının sokaklarda yazıldığını gördük" dedi.

Acar görevlerimizin çok fazla olduğunu şu sözlerle hatırlatarak bitirdi konuşmasını: "1 Mayıs'ta gördük, Taksim Meydanı, Amed Özgürlük Meydanı neden Tahrir olmasın?" diyerek bitirdi.

Sizlerle paylaşıyoruz

Dünya tarihinin ilk naklen-canlı yayınlanan devrimine tanıklık ettik. Bir polis arabasını deviren zorbalığın karşısında ayağa kalkan insan onurunu yüreğimiz ağızımızda izledik. Mısırlı devrimcilerin panzer altında ezilişlerinin acısını paylaştık. Ayağı kayıp düşen isyancıya ekran başındaki milyonlarca el aynı anda uzandı adeta. Ve 10 Şubat gecesi, devrimin zafarinin ilk taksitini kopartıp Mübarek ve ekibini kokuşmuş çukuruna gönderdikleri o saatlerde, onlarca yıllık korkunç sefaletinden, sonu gelmez görünen baskılardan, tüm korkularından arınıp yepyeni bir insan olmuş o pırıl pırıl kalabalıkların coşkusuyla deliye döndük.

Kapitalizmin Yeni Evre'si

Songül Yücel

Hiç kimsenin beklemediği anda, hiç beklenilmeyen ülkelerde başlayan devrim dalgasının yarattığı şaşkınlık atlatıldıktan sonra, olaylara daha sakin bakacak durumdayız.

Gerçekten bu olaylar kuru gökte çakan şimşekler miydi? Yoksa, kapitalizmin yarattığı yıkımların sonucunda oluşan olmazsa olmaz zorunlu hareketler miydi?

Bu sorulara cevap verebilmek için emperyalist-kapitalist sistemin içine girdiği yeni evrenin olgularını incelemekte fayda var.

Dünyanın her yanı kapitalizmin yaşadığı çöküş ve yokoluş dinamiğinin yarattığı toplumsal patlayıcılarla dolu... Böylesi bir ortamda; bir ayaklanmanın, bir kitle çatışmasının nerede ne zaman ortaya çıkacağına karar vermek mümkün değil.

İşte bu gerçekliğin altında yatan nedenleri yeni evrenin yarattığı koşullarda aramak gerekir. Bunu yaratan nesnel bir koşul var. Kapitalizm doğuşu ile birlikte yıkım üretmeye başlayan bir sistemdir ama bugün ulaşılan bu yıkım insanlığın geleceğini yok edecek düzeydedir. Kapitalizmi ele alırken, hangi aşamadaki kapitalizmi ele aldığımızı bilmemiz gerekir. İlkel sermaye birikimi aşamasındaki kapitalizmle, emperyalizm aşamasındaki kapitalizmi aynı biçimde ele alamayız. Doğuş halindeki kapitalizm, üretici güçleri geliştiren kapitalizmdir; emperyalist aşamadaki kapitalizm ise üretici güçlerin gelişimini engelleyen, onların önünde ayak bağı olan çöküş halindeki kapitalizmdir.

Bugün içinden geçmekte olduğumuz yeni evre bir geçiş çağıdır. Bu insanlığın yeni bir tarih dönemine geçişidir. Bu süreçte kapitalizm, önceki tarihi dönemlerinde olduğu gibi yavaş yavaş değil, sıçramalı biçimde çöküşe gidiyor. Proletarya ile burjuvazi arasındaki uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarının tarihi olarak gelişmesi kapitalizmin çözülüp dağılmasına yol açacak düzeydedir.

Sermayenin merkezileşme eğilimi, dev tekellerin dünyayı talanı üretici güçleri yok ediyor. Ekonomik ilhak bağımlı kapitalist ülkelerin yaşam kaynaklarını yok ediyor. Üretici güçler geri dönüşsüz bir şekilde yaşamdan kovuluyor. İşsizlik hiçbir dönem olmadığı düzeye ulaşmış durumda ve bunların geri dönüş hakları yok. Tüm bu olguların sonucu dünyanın her yanında küresel isyanlar yaşanıyor. Devrimci durum ve iç savaşın varlığı tüm dünyanın bir gerçekliği olmuş durumda.

Mısır ve Tunus Devrimleri Üzerine Notlar

1- Tunus ve Mısır'da, Bin Ali ve Hüsnü Mübarek'in toplum üzerindeki egemenliği yıkıldı fakat, burjuvazinin emekçiler üzerindeki egemenliği çok daha çıplak bir şekilde ortaya çıkmıştır. Buralardaki baskıcı rejimlerin çökmesiyle birlikte buralarda asıl sorunun işçi sorunu, emekçiler sorunu olduğu iyice açığa çıkmıştır.

Burjuvazinin parlamenter cumhuriyeti kitlelerin büyük mücadelesiyle ne kadar ileri götürülürse götürülsün, parlamenter burjuva cumhuriyet burjuva sınıf egemenliğinin bir biçimidir. Kaldı ki Mısır ve Tunus'ta henüz bu noktaya bile ulaşılmış değil.

2- Her iki ülkede gerçekleşen şu anki birliktelik, oradaki sınıf ilişkilerinin ve sınıf çelişkilerinin geçici bir evresidir. Bu evre sona ermek durumundadır. Devrime katılan her sınıf, her politik hareket devrime kendi yönünde bir içerik kazandırmaya çalışıyor. İşçiler, emekçiler, yoksul halk bu devrimi kendi istemlerini gerçekleştirmek üzere daha ileri götürme mücadelesini veriyor, oradaki verili koşullar nedeniyle devrime katılan burjuva çevreler ise devrimin burjuva çerçeveyi aşmaması çabası içerisindedir. Bu geçici ve fiili birliktelik daha fazla devam edemez.

Farklı sınıfların birlikte yer aldıkları bütün devrimlerde olduğu gibi, Mısır ve Tunus'ta da, devrime katılanlar, devrimden sonra, silahlarını birbirlerine çevirirler.

89-91 karşı devrim saldırısıyla sosyalist sistemlere dönük savaşının altında yatan neden kapitalizmin sona yaklaşan yaşamını biraz daha uzatma çabasından başka bir şey değildi. On yılı aşkın bir süre kapitalizm, insanlığın geleceğinin yalnızca kendi ellerinde olduğunu, sorunların çözümünün kapitalizm sınırları içinde gerçekleşebileceğini, kapitalizm dışında bir seçeneğin olmadığını ilan etti. Belirli bir dönem etkisini gösteren bu ideolojik saldırı, yaşamın katı gerçekleri karşısında tuzla buz oldu. Kapitalizmin yaratmak istediği, "her şey bitti artık", "elveda proletarya" mayasının tutmadığı bir ülke oldu bu toraklar. Tabi bu eğilim olarak böyleydi. O dönem, 90'lı yıllar sosyalizm cephesinden kaybettiğimiz güçlerde oldu. Sınıf hareketi belli noktalarda gerilemelerde yaşadı. Ama yaşanan nesnellik, devrimci durumun varlığı, kitlelerin özlem ve talepleri bu dalgayı tamamen dağıttı. Kısa sürede, sadece bizim ülkemiz açısından değil Latin Amerika'da Zapatistaların yürüyüşü ile başlayan ve tüm kıtayı saran Latin isyanları başladı. Latin Amerika'da çeşitli biçimde diktatörlerin yargılandığı, yıkıldığı yerine farklı türde hükümetlerin kurulduğu süreç oldu.

Yeni bir bin yıla girenken, kapitalizm şunu yaptı: "Biz artık 21. yüzyıla giriyoruz. 21. yüzyıl ayaklanmalar yüzyılı olacak ve bu ayaklanmalar yüzyılına hazırlanmamız gerekiyor." O kendi cephesinden sorunu ilan etmişti ve ona karşı nasıl savaşmak gerektiğini 11 Eylül'le birlikte tüm dünyaya, "ben sizin için tek seçeneğim ve her tür yol yöntemle benim gerçekliğimi ve ihtiyaçlarımı karşılamak zorundasınız" dedi. Ardından gelişen olayları hatırlayalım. Dünyanın her bir yanında uzun yıllar göremediğimiz Avrupa'nın göbeğinde, ABD'nin merkezinde, tekelere nerede toplantı yapıyorsa emekçi halklar orada eyleme geçti. Onlar yüzler binler değil milyonlarla ifade edilen kapitalizm karşıtlığı, emperyalizm karşıtlığı dünyayı sardı.

Emperyalist-kapitalist sistemin yıkım gerçekliği sonucu 90'lı yıllar neo-liberal vaat ve sözlerin çok gerisinde kalan koşullara tanıklık etti. 90'lı yılların başında sermayenin "kutsal müdahale hakkı için" Irak'a savaş ilan edildi. Balkanlarda, Kafkaslarda, Orta Asya'da ve Afrika'da patlak veren düzinelerce iç savaşla birlikte "Yeni Dünya Düzeni"de çöktü. Sovyetler Birliğine vaat ettikleri "mucize"nin tam bir yıkım olduğu görüldü. Japonya ekonomik durgunlukla, Afrika işsizlik olgusuyla yüzyüze kaldı. Neo-liberal on yıl böyle geçti. Amerika kıtasında gelişme durdu. Afrika'da açlık, iç savaşlar gibi kıtanın ayrılmaz parçası haline geldi. Tek örnek olarak gösterilen Asya Kaplanlarının 1997'deki çöküşü neo-liberal gelişme masalının sonu oldu.

Büyük çoğunluk masalın etkisiyle derin uykularda yolculuk ederken, gerçek marksist leninistler, proletaryanın sınıfsız sömürsüz bir dünya kurma özleminin savaşımını vermeye devam ediyorlardı. Bu savaşımına katkı sunan parmakla sayılır düzeydeki aydın, sanatçı, bilim adamı, felsefecinin bilimsel çalışmaları ayrı bir kulvardan sınıf savaşımına destek veriyordu.

Yine de tüm çabalara rağmen, bazı sözler vardır söylendiği zaman karşılığını bulamayan, boşlukta sahibini bulamadan kaybolup giden, ancak etkisini gelecekte gösterebilen... Bu sözün yanlışlığından değil, muhatabını bulamamasındandır. Söze hayat verecek olan muhatapları gözleri kapalı, bilinçleri dumura uğramış, kendi yaşamsal gerçekleri dışında yolculuk etmektedir. Ne zamanki bu yalan yolculukları sona erer, gerçeklerin inatçılığı onları derin uykularından uyandırıp gözlerini ve bilinçlerini açarsa, işte o zaman söz anlamını bulur, yaşamaya başlar.

“Gerçeklerin inatçılığı” karşısında yalnızca vaatlerle durabileceğini zanneden kapitalizm, hesaba katmadığı nesnel gerçekliğin harekete geçirdiği işçi ve emekçilerin kitlesel eylemleriyle sarsıldı. 93 yılı sonlarında Avrupa’da gelişen kitle eylemlerini geçici bir olgu olarak değil, giderek yükselişe geçecek, daha bilinçli, programlı hareket edecek sınıf temelli eylemlerin başlangıcı olarak değerlendirmiştik. -Bu iddialarda, öngörülerde bulunmanın hiç de kolay olmadığı dönemlerde- Bu değerlendirme bizim öznel niyetlerimizin değil, Avrupa’yı, ABD’yi ve Japonya’yı etkisi altına alan kapitalizmin yapısal bunalımının zorunlu bir sonucudur. Ve gerçek olan emperyalist-kapitalist sistemin içine girdiği ekonomik krizi atlatmanın yolu olarak bağımlı kapitalist ülkelerin ilhak sürecini sonuna kadar vardırma olgusu tüm çıplaklığıyla ortaya çıktı. Dünya halkları kölelik koşullarında yaşamayı kabul etmeyeceğini, dünyanın her yanında girdiği eylemlerle ortaya koydu.

Tüm bu gelişmeler şunu gösteriyor: Gelişen bu kitlesel hareket, kapitalizmin yarattığı yıkıma karşı bir ayaklanmadır, hem de dünya çapında bir ayaklanmadır. Öncelikle neo-liberal politikalara karşı bir tepki olarak ortaya çıkan bu hareket, çok kısa sürede kendini anti-kapitalist temelde ortaya koymuştur. Anlık gelişen bir tepki eylemi değil nesnel gerçekliğin zorunlu sonucu olarak ortaya çıkan ve süreklilik arzeden bir niteliğe sahip olduğunu -Seattle’dan Melbourne, Davos’tan Prag’a göstermiştir. Eylemlerin sınır tanımaz niteliği aynı anda birçok yerde birden ortaya çıkışı, emperyalist-kapitalist sistemin bir sistem olarak çöküş içinde olduğunu göstermiştir.

Kapitalizmin yaşadığı çöküş, kısa zamanda tüm yalanlarının ortaya çıkmasına ve karşısında çok güçlü bir hareketin doğmasına neden oldu. Kapitalizm artık toplumu yönetme kabiliyetini kaybetmiştir. Uyguladığı politika hangi alanda olursa olsun dünya halklarının ortak eylemine neden oluyor. Savaş ilanını milyonların savaş karşıtlığını, uygulanan ekonomik yıkım programları açlık isyanlarını, doğanın yıkımı kapitalizm karşıtlığını güçlendirdi.

Yeni bin yılın başında, Küresel talan politikalarına karşı, proletarya ve emekçi halklar dünyanın her yanında aynı talep ve özlemlerle grevlere gösterilere girişti. Kamboçya’da çoğunluğunu kadınların oluşturduğu 1 Mayısla birlikte başlayan grev, Almanya’da 3 milyon kamu işçisinin uyarı grevi, Brezilya’da Topraksız Köylü Hareketinin örgütlediği toprak işgalleri, 500 bin kamyonunun grevi, Norveç’te hayatı durduran grevler, Madrid’de yürüyen çiftçiler, Hindistan’da “ülkenin çok uluslu tekellerin kullanımına açılmasına, işsizliğe ve körükörüne yapılan özelleştirmelere” karşı 20 milyon emekçinin grevi, Güney Afrika’da işten atmalara karşı genel grev, Meksika’da eğitimciler, Nijerya’da petrol zammını geri aldırın emekçiler, Güney Kore’de özelleştirme karşıtı genel grev, Ekvator’da öğretmenlerin kitlesel eylemi, Fas’ta işsizlerin ayağa kalkışı, Arjantin’de 20 bini aşan işçinin “Mali Diktatörlüğü Yenebiliriz” sloganı ile meclis binasına yürüyüşü, Guatemala’da zamlara karşı protesto, dört ölü onlarca yaralı, Venezuela’da toprak işgalleri, Bolivya’da isyan dalgası, isyanı destekleyen genel grev, Belçika’da 20 bin çiftçinin yürüyüşü, Amerika’da işsizliğe karşı büyük yürüyüş... ve daha bir çok grev, gösteri, yürüyüş...

“Yüzyılların yüzü yılların yüzünden meydana” gelirmiş. 21. yüzyılın nasıl bir yüzyıl olacağı, ilk on yılına bakarak anlaşılacaktır. Bu büyük değişimlerin, kanlı-kavgalı sınıf savaşımının, toplumsal altüst oluşla-

3- Emperyalizm ve işbirlikçi burjuvazi, halkın devrimci değişim istemini ve hareketini önleyemeyeceğini anladığı içindir ki, halk mücadelesini kabul edilebilir sınırlarda tutmak için büyük bir gayret gösteriyor. Varlığını halen sürdüren eski iktidarlardan kalma ordu, bürokrasi, mahkemeler değişmiştir. Bu devlet aygıtları burjuva güçlerin toplum üzerindeki hâkimiyetinin devamını sağlayacak önemli dayanaklardır.

4- Burjuvazi devrimin sonuçlarını burjuva sınırlara çekmek için çok yönlü bir faaliyet içerisinde. Bu konuda dünya burjuvazisinin kesin desteğine sahiptir.

Yeni kurulacak burjuva hükümet işçi ve emekçi hareketine, sosyalistlere ve devrimci gençliğe saldırımadan ve onlar üzerinde baskı kurmadan devrimin sonuçlarını burjuva sınırlara çekemez.

5- Dün eski rejimler adına hükümet edenler, bundan böyle halk adına hükümet edeceklerdir. Halkın çoğunluğunun desteğine sahip olmakla, halk kitlelerinin çıkarlarını temsil etmek aynı şey değildir. Orada dünkü muhalif burjuvazi bugün devrim rüzgarını arkasına alıp, halk kitlelerinin geniş desteğini sağlasa da gerçekte halkın çıkarlarını savunmayacaktır. Burjuvaziye dokunmadan, kapitalist mülkiyete dokunmadan emekçilerin çıkarları savunulamaz.

Bu gerekçelerle emekçiler, oradaki yeni burjuva hükümetleri destekleyemezler. Tersine burjuva hükümetlere karşı açık tavır almalıdırlar. Devrim ve belli bir halk desteğine sahip yeni hükümetler hemen devrimci yöntemlerle devrilemiyorsa, bunun koşullarını oluşturacak biçimde burjuva yönetime karşı kitleler içerisinde düşmanlık bilinci yaratılmalıdır. Burjuva hükümetler kesinlikle teşhir edilmeli, onların emekçilerin hiç bir temel sorununu çözemeyecekleri ikna edici biçimde ortaya konmalıdır.

rın yaşanacağı bir yüzyıl olacaktır. Komünizme geçiş çağının yılların yüzünde yansımaları izleyeceğimiz bir yüzyıl...

15 Şubat tüm dünya işçi ve emekçilerinin kapitalizmin savaş çıkartkanlığına karşı isyan günü oldu. Tarihte benzerine az rastlanır bir kitlelilikle dünya halkları meydanları doldurdu. Savaş başlamadan yapılan savaş karşıtı gösteriler, içinde bulunduğumuz geçiş döneminin, yeni evrenin bir özelliğidir.

Tarihsel gelişmenin yasaları onların istek ve taleplerinin tersi yönde ilerliyor. Tarihin burjuva biçimi çöküş aşamasındadır ve bu nedenle kendi karşıtı olan yeninin her alanda önünü zor yöntemleriyle kesmek istemektedir. Ama tarihsel gelişmenin yasaları, eskinin çöküşünü hızlandırmakta, yeninin önünü açmaktadır. Seattle'dan Cenova'ya yükselen başka bir dünya arayışı, sermayenin her anlamda egemen konumunu sarsmıştır. Marx'ın Komünist Manifesto'da ortaya koyduğu gibi "toplumu devrimcileştiren düşüncelerden sözedildiğinde, eski toplumun içerisinde yeni toplum öğelerinin yaratılmış olduğundan ve eski düşüncelerdeki çözülmenin eski yaşam koşullarındaki çözülmeyle atbaşı gittiğinden başka bir şey ifade edilmiş olmaz." Bu anlamda insanlığın yaşam koşullarını kapitalizmin bakış açısından farklı bir biçimde ele alışı, her anlamda devrimci düşüncenin öne çıkışı, kapitalist sistemin çöküş dinamiğinin bir sonucudur.

Kapitalizm altında insanlık gelişmesinin sonuna gelmiştir. Artık yıkım üreten, kendi tarihsel zorunluluğunu tamamlamış bir toplumsal düzenin son saatinde olduğumuz anlaşılacak zorunda. Zaten bu gerçekliğin yarattığı bilincin sonucu değil mi, başka bir dünya arayışı ve bunun mümkün olduğu... Öyleyse sorun kapitalizmin dizginlenmesi, insanileştirilmesi değil, sokaktaki insanın ortaya koyduğu gibi kapitalizme son verilmesidir.

İnsanın insanlaşma yolunda verdiği savaşımın son ama zorlu bir aşamasındayız. Bu burjuvazi ile proletarya, kapitalizmle sosyalizm arasında bir yüzyıl boyunca süren devrim ve sosyalizm mücadelesi, uzun çarpışmaların, bir dizi ekonomik-politik gelişmenin, yenilgi ve yengilerin, en yüksek insanlık değerleriyle en aşağılık ihanetlerin birarada yaşandığı, bazen devrimin, bazen de karşı devrimin geçici zaferler elde ettiği, ama sonuçta her yenilgiden küllerinden yeniden doğmasını bilen anka kuşu gibi zaferle yeniden yeniden doğmasını bilen devrim ve sosyalizm güçlerinin ilerleyişini sürdürdüğü, karmaşık bir dizi gelişmenin yaşandığı bir süreçtir. Ama daima ileriye doğru olan, sınıfsız, sömürsüz, sosyalist ve komünist bir dünyanın adım adım ilmek ilmek yaratılmasıdır.

Çelişkilerin artık kördüğüm halini aldığı günümüzde, bu düğümün çözümünün tek yolu proleter devrimdir. Proleter devrim gelişmenin önündeki engelleri kaldıracak, insanlığın insanlaşma çağını başlatacak tek güçtür, tek silahtır. Bu silahı kullanmamak, yaşamın yok oluşunu izlemek demektir. Dünyadaki koşullar, proletaryanın devrimleri için yeterince uygundur. İşte tam da bu uygun koşulların sonucudur Tunus ve Mısır'la başlayıp tüm bir bölgeyi etkisi altına alan devrimler.

Ortadoğu nereye gidiyor?

Haluk Gerger

Arap isyanları yeni değil. Kadim topraklardaki yakın tarih isyan geneğine, Arapların Osmanlı hegemonyasına karşı başkaldırmaları ile başlayabiliriz. Burada Araplar, resmi ideolojinin beyinlere aktığı çimentonun yazdığı gibi, Türkleri kallesçe sırtından vurmadı elbette. Ulusal kurtuluş için ilk büyük adımdı bu isyan. Ne yazık ki, 400 yıllık boyunduruk hemen kırılmadı, kıvılcım çakıldı ama.

Birinci Dünya Savaşı'nda doruğa çıkan kurtuluş hareketi, savaşın bitiminde bir başka felakete uğradı. Arap coğrafyası, irili-ufaklı farklı devletlere bölündü; Ürdün gibi yoktan ülkeler var edildi. Birbirleriyle kanlı-bıçaklı sülalelerden piyonlar krallıkların, emirliklerin başına geçirildi; bunların kan davaları, yeni mikro milliyetçiliklerle körüklendi. Aşiretler, mezhepler, etnik unsurlar "milli" cadı kazanları içine hapsedildiler. Şeklen bağımsız ya da manda statüsünde bütün Arap alemi daha önceki Mısır, Cezayir, Tunus örneklerinde olduğu gibi, bildik İngiliz-Fransız sömürgeciliğinin pençesine düştü. Bu süreçte, bir uçta da Batıcı Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. Öte uçtaysa, Kürtlerin dramı ortaya çıktı; onlar da dörde, beşe bölündüler ve üstelik bir statüden bile yoksun bırakıldılar.

İkinci Paylaşım Savaşı sonrasında, yeni saldırılarla sarsıldı Ortadoğu. İran'da, büyük halk baskısı karşısında, petrolü millileştiren yurtsever Musaddık hükümeti, bir CIA darbesiyle devrildi, kaçak Şah yeniden başa geçirildi ve İran petrolü emperyalistler arası güç dengelerine uygun biçimde Batılı şirketler arasında pay edildi. Bu arada Filistin bölündü ve Siyonist Devlet hançeri saplandı Arap dünyasının yüreğine. Eş zamanlı olarak da, ABD'nin büyük Soğuk Savaş saldırısı geldi.

Ortadoğu'ya yönelik saldırısında Amerikan emperyalizminin iki hedefi sözkonusuydu. Bunlardan birincisi, sömürge topraklarında, yani Ortadoğu dahil Asya ve Afrika'nın mazlum halklarının coğrafyasında gelişmekte olan milli kurtuluş hareketlerini ve oluşması kaçınılmaz bağımsız devletleri, beynelmilel sermayenin denetimi altında tutmak idi. İkinci hedefse, onları, Sovyetler Birliği şahsında yürütülen büyük anti-komünist saldırıda tetikçi olarak kullanmaktı.

Ele aldığımız dönemin ikinci Arap direnişi bu koşullar altında başladı. Arapların hedefi, egemenlik haklarını elde etmek, ekonomik kalkınma hamlesini başlatmak, demokratikleşmek, Filistin'de adaleti sağlamak, Arap birliğini gerçekleştirmek ve Soğuk Savaş'ta tarafsız kalmak olarak ortaya çıktı.

Arap dünyasının dörtbir yanında toplumsal muhalefetin milyonları harekete geçirdiği, işbirlikçi diktatörlükleri felç edip emperyalist hedefler karşısında muazzam bir toplumsal barikat kurduğu bu dönem sonunda, eski yapılar birer birer yıkılmaya başlandı. Mısır'daki Nasır iktidarıyla başlayan süreç, Suriye ve Irak'la sürdü. 1957 yılında ancak Lübnan ve Ür-

6- İşçi sınıfı, emekçi kitleler burjuvaziden tamamen ayrı hareket etmelidir. Burjuva partilerle ortak hareket etmek emekçi hareketi yıpratır, güçten düşürür. İşçi sınıfı bağımsız bir çizgi izlerse devrimi ipleri götürebilir ve toplumu dönüştürebilir. Emekçi sınıf kendi kurtuluşunu kapitalist toplumda aradığı sürece girişeceği her hareket zorunlu olarak yenilgiye uğrar.

7- Proletarya devrimle birlikte toplumdaki ağırlı artmış, toplumu dönüştürecek yeteneğe sahip bir sınıf olduğunu ortaya koymuştur. Uluslararası burjuvazi proletaryanın her iki ülke devriminde oynadığı etkin ve tayin edici rolü uzun süre gözden uzak tutmaya çalışmıştır. Fakat devrim ilerledikçe orada devrimlerin etkin gücünün emekçiler ve sosyalistler olduğu açığa çıkmıştır.

8- Devrimin gerçekleşmesinde böylesine büyük bir rol oynayan emekçi halk ve sosyalistler, devrimin yarı yolda kalmaması ve gerçek bir halk egemenliğiyle sonuçlanması için sınırsız özveri ve kahramanca girişimler göstermeleri gerekmektedir.

9- Burjuvazinin bütünlüğüne karşı tavır alınmadan, savaşmadan daha ileri gidilemez.

10- Görünen o ki, işçi sınıfı bilinç yetersizliği ve örgütlenme yetersizliği nedeniyle devrimi emeğin iktidarına kadar götüremiyor. Bu durumda ikinci bir devrimin gündeme gelmesi kaçınılmazdır. Yeni bir devrim, emekçi halkın isteklerini gerçekleştirecektir. Geniş emekçi kitlelerini örgütleme ve harekete geçirme becerisi böylesi bir devrimin ön koşuludur.

İşçi sınıfı devrim sırasında büyük bir hareket yeteneği kazanmış, devrimci enerjisini hareket geçirmiş ve önemli bir savaş kapasitesi kazanmıştır. Kısacası kendi isteklerini gerçekleştirecek ve tüm emekçileri kurtaracak koşullara, malzemeye ve olanaklara sahiptir.

dün'e yapılan askeri müdahalelerle ABD ve İngiltere bölgedeki varlıklarını koruma altına alabildi. Bu iki ülkeye ek olarak Türkiye de, fiilen İngiltere denetimindeki Kuveyt ve öteki despotik feodal şeyhliklerde, Şah'ın pençesindeki İran'da ve bir büyük Amerikan askeri üssüne dönüştürülmüş Suudi Arabistan'da emperyalizm kendini tahkim etti. Emperyalizmin uzantısı İsrail de Filistin'i kontrol altında tutmaktaydı. Buna karşılık, Arap dünyasının kilit üç ülkesi Mısır, Suriye, Irak ile Fransa'ya başkaldırmış Tunus ve Cezayir'de Arap İsyanı başarıya ulaşmıştı. Daha da önemlisi, her yerdeki Arap yığınların aklı ve gönü isyancı dinamikten yanaydı. Bölge Direnişi karşısında, ABD-İngiliz-Fransız blokuyla, işbirlikçi bölgesel blok, Türk militarizmi, İsrail Siyonizmi, Arap işbirlikçiliği, Körfez feodal despotizmi, konumlanmıştı. Şah'ın İran'ıysa ileriki Körfez polisliğine hazırlanmaktaydı.

Nasırcı ve BAAS'cı iki akıma evrilen Arap "ulusalcı sol" rejimleri şimdi Arap isyanlarının yeni lojistik tahkim barikatları olmuşlardı. Bunlar "ulusalcı" yani milliyetçiydiler çünkü emperyalizm ve Siyonizm ile çelişki ve çatışma içindeydiler. "Sol" idiler çünkü yeterli özel sermaye birikiminin olmadığı ülkelerinde ekonomiye devlet müdahalesini öngörmekteydiler. Kamu mülkiyetinin ve devlet müdahalesinin, tabanlarını oluşturan yoksul yığınları kollaması gerektiğini savunuyorlardı. Onların demokratik taleplerini dile getiriyorlardı. Daha sonraları, Sovyetler Birliği ile ittifak yapmaları ve "kapitalist olmayan yol"un yolcuları olarak, bu "ilerici-sol" karakterlerini daha da pekiştireceklerdi. Tabii bu küçük burjuva önderlikli akımlar ve rejimler, aynı zamanda anti-komünistler; "sınıf" bakışını "milli birlik ve beraberlik" yanlısı ulusalcılar olarak şiddetle reddediyorlardı. Özlerindeki "sağcılık", "ilerici-sol" perdesi tarafından örtülmekteydi.

Arap isyanları, Nasırcı ve BAAS'cı versiyonlarıyla egemen oldukları ülkelerde, "Arap sosyalizmi" olarak da adlandırdıkları "devlet kapitalizmi"ni kurdular. Büyük devletleştirmeler ve kapsamlı sayılabilecek "toprak reformları" sonucunda, 1960'lı yılların ortalarında örneğin Mısır ekonomisinin yüzde 90'ından fazlası kamu (devlet) mülkiyetine geçmişti. Irak ve Suriye'de de durum pek farklı değildi. Küçük-orta toprak sahiplerinin yanısıra ulaşım, inşaat gibi sınırlı sektörlerde küçük özel mülkiyete de izin verilmişti.

Bu rejimlerde, yaygın kamu ekonomisi, devlet mülkiyeti, kamu iktisadi teşebbüsleri, büyük fabrikalar, işletmeler, muvazzaf ve emekli subayların başını çektiği devasa bir bürokrasi tarafından yönetilmekteydi. Toplum korporatif bir tarzda örgütlenmişti. Ülke yönetimi radikal subayların komutasındaki Silahlı Kuvvetler'in elindeydi. Karizmatik asker kökenli önderlikler rejimlerin simgesi durumundaydılar.

Zaman içinde, doğrudan bu "devlet kapitalizmi"nin kendi doğal dinamiklerinden kaynaklanan kaçınılmaz gelişmeler ortaya çıktı. Emperyalizmin ve Siyonizmin baskılarının da, bu süreçleri güçlendiren etkileri oldu.

Doğal üç sonuç şöyleydi: Birincisi, silahlı-silahsız bürokrasinin sultasındaki bu rejimler, kendi halklarını ezen askeri diktatörlüklere, polis devletlerine, totaliter-diktatoryal yönetimlere dönüştüler. Yığınlardan ve onların meşru demokratik taleplerinden koştukça, temel ihtiyaç, çıkar ve beklentilerine yanıt veremedikçe yalnızlaştılar; yalnızlaştıkça, kendi halklarından da korkar oldular. Bu durumda ellerindeki ana koz, "milliyetçilik-ulusalcılık" oldu, İsrail'in varlığı ve emperyalizmin saldırganlığı karşısında ülkeyi ve Arap halklarını korumak iddiası ile sözde Filistin

duyarlılığı, özünden boşaltarak sığındıkları ve dolayısıyla da kötüye kullandıkları meşruiyet araçlarına dönüştürüldü. İktidarlarının temelini, bu içi boş “retorik” oluşturmaya başladı.

1967 İsrail saldırısıyla, bu ülkelerin boğazına kadar ekonomiye, yolsuzluğa, siyasete batmış silahlı kuvvetleri büyük bir bozguna uğradılar. Rejimler ve önderlikleri de büyük itibar kaybı yaşadılar. Sonuçta en büyük iddiaları fos çıkmış, meşruiyet temelleri büyük yara almış oldu. 1970 yılında yıkılmış, yenilmiş, yılmış bir efsane olarak Nasır öldü.

Baskıcı rejimlerin devlet zoruyla yeniden tahkiminin ardından ulusalcı-sol devlet kapitalizminin öteki iki dinamiği hükümlerini icra etmeye başladılar. Bu rejimlerin iki hakim gücü vardı. Biri, ekonomiyi yöneten, denetleyen silahlı-silahsız bürokrasydi. Bu hakimiyet süreci, kaçınılmaz olarak, bir “bürokrat burjuva” yaratmıştı. Bunlar devlet mülkiyetine özel olarak sahip değillerdi, miras yoluyla ailelerine bırakamıyorlardı, kişisel tasarrufları sınırlıydı ve özel olarak yolsuzlukla beslenmekteydiler ama ayrıcalıklı konumlarıyla farklı bir egemen sınıf nüvesi de oluşturmaktaydılar. Bu egemen sınıf nüvelerinden ikincisiyse, bir zamanlar devletleştirilmelerin “gadrine uğramış” ama ekonomik gücünü ve özel teşebbüs faaliyetlerini tarımda ya da izin verilmiş sektörlerde ve batılı şirketlerin acenteliklerinde sürdüren “eski” burjuvaziydi. Güçlü devlete sığınarak varlıklarını sürdürebilen bu unsurlar da, o devlet fideğinde “burjuva bürokrat” bir karakter kazanmışlardı. Bu tür unsurların nesnel sınıfsal dinamiklerinin bir yönü, devlet/bürokrasi vesayetinden kurtulmak ve bu manada ekonomiyi/mülkiyeti “özelletirmek”tir. İkinci yönse, emperyalizmle uzlaşmak güdüsünden ortaya çıkar. Beynelmilel sermayeye sığınmak, evrensel sınıf kardeşi burjuvaziyle buluşmak arzusu olarak somutlaşır.

Araplar bakımından emperyalizmle uzlaşmanın yolu, bir Amerikan (o dönemde Nixon-Kissinger ikilisi) koşulu olarak İsrail’le barışmaktan geçmekteydi. Enver Sedat bunu yaptı. Önce Kudüs’e gitti, Knesset’de konuştu. Ardından Beyaz Saray’da ağırlandı.

Sedat’ın bir devlet töreninde öldürülmesinden sonra başa geçen eski Hava Kuvvetleri Komutanı Hüsnü Mubarek’e de egemenlik sisteminin ikinci gereğini yerine getirmek kalmıştı. Onun döneminde de devasa özelleştirme furyası başlatıldı.

Benzer süreçler, Suriye ve Irak’ta da yaşandı. Bu iki ülkede yaygın özelleştirmeler gerçekleştirildi. ABD ile uzlaşma çabalarıysa, geçilmesi gereken yolun tıkanıklığı nedeniyle kabul görmedi. Suriye, 1967 savaşında İsrail’e toprak kaybetmişti. Rejim, Golan Tepeleri’ni geri almadan İsrail’le barışmamaktaydı ve bu olmadığı sürece de ABD ya da Avrupa ile uzlaşma sağlanamamaktaydı. İsrail Mısır’la barış uğruna Sina’da işgal ettiği çöl alanlarını rüşvet olarak geri vermişti ama stratejik Golan Tepeleri konusunda ödüne yanaşmıyordu. Neredeyse varlık nedeni Filistin duyarlılığı ve İsrail çelişkisi olan Saddam da, ABD uğruna İran’la savaşmasına, bir milyon insanın öldüğü kanlı maceraya atılmasına rağmen, İsrail şartını yerine getiremedi ve sonunda ülkesini “çürümüş bir meyve” misali emperyalizmin ağına düşecek hale getirdi. O, böyle gitti. Suriye rejimi de, çırpınıp duruyor.

Bütün bu çürütücü süreç içinde, bir zamanlar milyonları harekete geçirebilen büyük komünist partileri de tarih sahnesine çıktı Arap dünyasında. Anti-komünist rejimlerce şiddetle ezilmelerine karşın bu partiler “ulusalcı sol” önderlikler karşısında hep ikircikli kaldılar. Önce, emperyalizme karşı mücadelede “küçük burjuvaziyi ürkütmek ve böylece emperyalizmle uzlaşmasına bahane oluşturmamak” gerekçesiyle mülkiyet ve

11- Emekçi hareket, sosyalist hareket, emekçilerin kapitalizmden kurtuluşunu sağlayacak bir hareketi geliştirirken, sosyalizmin dünyadaki nesnel durumu ve dünya devriminin yarattığı büyük olanakları ve etkiyi gözönünde tutmalıdır. Özcesi hem içerde devrimi yaratan koşullar, hem de dünya devriminin yarattığı koşullar daha ileri gitmek için son derece uygundur.

12- Mısır ve Tunus devrimleri gençliğin devrimde, toplumun dönüşümünde ne denli etkin bir rol oynadığını gözler önüne sermiştir. Her iki devrimde de işçi ve işsiz gençliğin devrimin gerçekleşmesinde ve sürdürülmesinde çok aktif ve sürükleyici bir rol oynadığı özellikle belirtilmelidir. İşçi sınıfı gençliği yanına çekmeden, onun dinamizmini ve enerjisini harekete geçirmeden başarıya ulaşamaz.

Gençlik artık burjuva ölçütlere göre yaşamak istemiyor. O, her yerde konmuş olan burjuva sınırları parçalamak için bir eğilim ve hareket içinde.

13- Mısır ve Tunus devrimleriyle birlikte uzun süredir devam eden gericilik dalgası kırılmıştır. Devrimler yeni bir dalgayı, proleter, sosyalist, devrimci dalgayı ortaya çıkarmıştır. Bu, çok önemli tarihsel bir sürece işaret etmektedir. Bölgede bugüne kadar bir varlık göstermeyen komünist ve devrimci hareketler devrimin yarattığı dalgaya dayanarak öne çıkabilir ve toplumu değiştirecek etkin devrimci güç haline gelebilirler. Bu, tamamen onların burjuvaziden ayrı ve onlara karşı bağımsız ve gerçek devrimci bir güç olarak hareket etmesine bağlıdır. Leninistler bu konudaki görüşlerini bölge komünist partilerin katıldığı bir toplantıda açıkça ifade etmişlerdir. Devrim deneyimleri proletaryanın tarihsel rolünü yerine getirebilmesi için bütün burjuva güçler karşısında bağımsız bir güç olarak davranmasının ne denli belirleyici olduğunu göstermiştir.

14- Tarihi sadece pasif bir devrimci gelişme biçiminde görenler Mısır ve Tunus'taki devrimci halk ayaklanmalarını açıklayamazlar. Orada mücadele kendi içinde sıçramaları ve patlamaları barındırmıştır. Orada tarih Marx'ın söylediği gibi, yirmi yıl bir günden daha uzun değildir.

sosyalizm meselesini pek öne çıkartmadılar, ittifak (daha doğrusu kuyrukçuluk) ilişkilerini sürdürdüler. Ardından, devletleştirmeleri ve bunun sonucu olan devlet kapitalizmini benimsediler. Sovyetler'le ittifaklar gündeme gelince, artık kendilerine yapacak şey kalmamış gibi davranmaya başladılar. "Kapitalist olmayan yol" formülasyonu da onların ölüm fermanı oldu, teorik bir gerekçe olarak kuyrukçu eğilimleri perçinledi. Giderek, bu rejimlerin (partileri illegal olmasına karşın) sadece destekçisi olmakla kalmadılar, Nasır rejiminin kilit noktalarında görev alacak, Esad ya da Saddam hükümetlerine üye verecek kadar onlarla özdeşleştiler. Tabii bu rejimlerin bütün suçlarına da böylece ortak oldular, en azından öyle algılandılar. Onlarla beraber itibar kaybederken de, BAAS katliamları ya da Nasırcı periyodik zulüm kampanyaları bile artık bu partileri kitleler nezdinde aklamayacaktı.

İşte Arap dünyasındaki son 20-25 yılın çürüme eğilimleri böyle ortaya çıktı. Kitleler, büyük destek verdikleri ulusalcı solculardan ya da komünistlerden uğradıklarına inandıkları ihanetin bedelini hem ödettiler, hem ödediler. Ödettiler, desteklerini çektiler. Ödediler, çünkü iki sonuç ortaya çıktı. Birincisi, tutundukları dallar kırılınca kaçınılmaz olarak, iki ayrı şeye sığındılar. Bir bölümü, Marks'ın "gerçek koşullara karşı gerçek protesto" çile çeken kitlelerin bu acımasız dünyadaki "sığınağı ve çılgılığı" olarak tanımladığı dine, dinciliğe döndüler. Bir kısmı bu dünyadan çekilirken, bir bölümü de, "diredikleri" için Hamas, Hizbullah gibi örgütlerin yörüngesine girdiler.

Bir büyük kitleyse, uğradığı ihanetler ve düş kırıkları sonucu anemik bir içe çekilme süreci yaşadı. Kamu işlerinden ve toplumsal sorunlardan dar, bireysel/ailesel dünyaya çekilme, apolitikleşme ve boşvermişlik; kaçınılmaz olarak sadece kendini düşünen bencil bireyin moral tahribatını, insani yıkımını, boyun eğişini getirdi. Toplumsal sorumluluktan uzak bireyler toplama, bir ulusal afet gibi çöktü Arap coğrafyasının üstüne. Bütün bunlara, sistematik yozlaştırma çabalarının yaygın yoksulluk, yoksunluk, yolsuzluk, gerilik ummanı karşısındaki umutsuzluğun, işsizliğin, hastalığın, açlığın, yaşamı tahrip eden olgular karşısındaki çaresizliğin yıkıcı etkilerini de ayrıca eklemek gerek.

İrkçı Siyonist Devlet karşısındaki Filistin trajedisinin travması, aşağılayıcı yenilgi ve gerilemeler, nihayet Irak'ın işgali, Bağdat'ın dünyanın gözleri önünde vandal yağması, Abu Geraib'in, Guantanamo'nun Arap ruhunu yaralayan barbarlıkları, hepsi birden, derinden sarsıcı etkiler bıraktı umarsızlığa mahkum edilmiş milyonlarda.

Ama yine de kadim halkların ve uygarlığın üzerine serpilen çürütücü "ölü toprağı" egemen kılınamadı. Arap atı ehlileştirilemedi. Kendi küllerinden ayağa kalkan Anka kuşu öldürülemedi.

İşte üçüncü Arap İsyanı bu koşullar altında doğdu.

Ezilen yığınların her isyanı bağrında iki çelişik olguyu barındırır. İsyan edenlerin talepleri, beklentileri, özlemleri ve sadece eskisi gibi yönetilmeyi reddeden öznel konumları değil, nesnel çıkarları da, eskisi gibi yönetemeyen egemenlerin durumu da, isyan süreci içinde mülkiyet (üretim) ilişkileriyle devletin sınıf niteliğini değiştirmeye yönelik olguyu, yani "devrim" ögesini içerir. Buna karşılık, egemenlerin kendilerini ve kendilerine hayat veren düzeni savunma/koruma içgüdüleri, refleksleri ve önlemleri de "restorasyon" olgusunu temsil eder.

Kriz sürecinin devrime ya da düzen için çözümlere, yani restorasyona evrilmesi, belli koşullara bağlı olarak belirlenir. Bunların başında da ideolojik vuzuh, örgütlülük ve önderlik gelir.

Devrim, ideoloji, hedeflerde netlik, örgütlülük ve önderlik gerektirir. “İsyan” a içkin olmayan, dışardan, bazen de sonradan edinilen niteliklerdir bunlar. İsyanlar, bu nitelikler var olduğu için de çıkar, bunlarsız da. Bu unsurlar isyanların nedeni de olabilirler, sonucu da. Bütün bu eksiklikler, var olduğu ölçü ve boyutlarla orantılı zaafllara, güçsüzlüğe işaret eder.

Arap dünyasındaki üçüncü evre isyanlar da, kendiliğinden nitelikleri ağır basan büyük ölçüde ideolojisiz, politik vuzuhu olmayan, örgütsüz, önderliksiz ayaklanmalar olarak ortaya çıktı. Baskıcı hoyrat rejimler, örgütlenmeyi ve önderliğin oluşturulmasını büyük ölçüde baltaladı, engelledi. Aynı zamanda, neo-liberal global saldırısının “ideolojisizleştirme” afetinin de yıkıcı etkileri ortaya çıktı. Ufku, liberalizmin dayattığı politik, ekonomik, ahlaki sınırlarla sınırlanmış, başka bir yaşam tarzı, farklı seçenek ve yaşam projeleri düşleyemeyen insanlar yığınına dönüştürüldü toplumlar. “Ahmaklaştırma kampanyası”yla ideolojisizleştirme saldırısı birbirlerini besleyerek yürüdü dünyanın dört bir yanında. Farklı sosyal-politik-düşünsel sadakat odaklarını tahrip edip, “kendi başına birey” çıkmazıyla yarattığı boşluğu, “ideolojisizliğin ideolojisi”yle dolduran neo-liberal saldırı, toplumsallığı yok ederek geleceği karartan bir afete dönüştü bütün dünyada. Arap isyanları da bu ateşten çember içinde, onun yakıcı izlerini bağrında taşıyarak doğdu

“Restorasyon” ise tam tersine, örgütlüdür genellikle çünkü bünyesinde krizin parçalanmasını taşısa da, egemenlik sisteminin ve aygıtlarının kendisidir öz örgütü. İdeolojisi belli, hedefi nettir. Egemenlik bloku içindeki kriz parçalanmışlığı, önderliksizlik anlamına da gelmez. Sadece önderliğin blok içinden kompozisyonu değişebilir. Restorasyon, bu manada “primordial”, hayvani, doğal, içgüdüselidir. Bütün bu bakımlardan da avantajlıdır. Avantajlı konumu, yığınların bu konulardaki zaafllarıyla birleşince, elbette daha da pekişir.

Restorasyon çoğu kez, sadece şiddete başvurarak, isyanı ezerek gerçekleştirilemez. Böyle bir durum sonrasında dahi, restorasyon basit bir “eski duruma dönüş” olarak ortaya çıkmaz. Kriz ve isyan sonrasında gereği olarak ortaya çıkan restorasyon, geri çekilme yoluyla egemenlerin ikeriye doğru hamle yapmasıdır. Bu manada düzen basitçe yeniden üretilmez. Restorasyon, onun geri çekilme aracılığıyla güçlendirilmesi ve yeniden üretilmesidir. Geri çekilme, isyan edenlere, düzenden müşteki olanlara ödünler, yani reformlar olarak ortaya çıkar. Reformlar, aynı zamanda, düzenin güçlenerek restorasyonunu sağlar.

Bu konuda Tülin Öngen, Gramsci’nin “pasif devrim” (restorasyon-düzenin konsolidasyonu) kavramından hareketle, restorasyon olgusunun günümüzdeki formuna ilişkin olarak, Birgün Gazetesi’ndeki “Devrim Olmayan Devrimler” başlıklı yazısında şöyle diyor:

“ ‘Pasif devrim’in..., günümüz krizine bir yanıt niteliği taşıyan ve hem merkezde hem de periferide uygulamaya konan [biçimi] neoliberal-yeni muhafazakar restorasyon süreçleridir. Vahşi neoliberal iktisat politikalarının yarattığı tahribatı gerici-sağcı-muhafazakar özde sosyal, kültürel ve siyasal programlarla (göstermelik demokratik reformlar) telafi edip, kitleleri düzenle bütünleştirmeyi amaçlayan yeni ‘pasif devrim’ süreçleri’, birikimi restore etmeye ve kapitalist devleti yeniden yapılandırmaya dönük bir sınıf stratejisinden başka bir şey değildir.

15- Mısır ve Tunus’taki devrimleri ve bu devrimleri yaratan koşulları doğru kavramak için olaylara dünya devrimi bakış açısıyla bakmalıyız. Bugüne dek Leninist Parti’nin somut dünya devrimi üzerine ortaya koyduğu görüşler karşısında sessiz kalanlar şimdi yüzeysel bir şekilde eklektik olarak dünya devriminden söz etmeye başladılar.

Dünya devrimi uzun süredir bir süreç olarak geliyor ve her tarafta kendi sonuçlarını yaratıyor. Bir süre önce Latin Amerika’yı temellerinden sarsan toplumsal ayaklanmalar ve toplumsal devrimler, şimdi Afrika’yı ve Ortadoğu’yu sarsıyor.

Dünya devrimi zincirleme devrimler biçiminde ilerliyor. Dünya devrimi yükseliş çizgisinde.

Yaşasın Dünya Devrimi!
Dünya Emeğin Olacak!

16- Mısır’da devrim Hüsnü Mübarek’i devirecek kadar güçlü, fakat orduyu, polisi, bürokrasiyi, devlet aygıtlarını dağıtamayacak kadar güçsüz olduğu için askeri yönetim iktidara geldi. Askeri yönetimin ilk uygulaması da devrimin sembolü Tahrir’e saldırmak oldu.z

17- Burjuvazi, karşı-devrim, askeri yönetim döneminde toparlanmaya ve devrimin kazanımlarını yıkmaya çalışacaktır.

18 - Gerici parti (burjuva dinci parti) bir taraftan geçiş dönemi iktidarıyla anlaşmaya çalışırken, diğer taraftan devrimin yarattığı gücü kullanmak için sokaktan da çekilmeyecektir. Meydanı sosyalizme bırakmak istemiyor.

19 - Bu demektir ki, çatışma bundan sonra, halk kitleleriyle, devrimci güçlerle devlet aygıtı ve burjuvazi arasında olacaktır. Bu ise ikinci bir devrimin şartlarını hazırlayacaktır.

İkinci bir devrim, birincisinin ikinci bir baskısı olmayacaktır. Hem istemler yönünden, hem de bileşimi yönünden, birincisinden farklı olacaktır. İkinci devrim emekçilerin kurtuluşunu hedefleyecektir.

'Pasif devrim'in iki ana tipi vardır: Kitlesiz-yukardan devrim ve kiteli-halkın katılımıyla gerçekleşen demokratik devrim. İlkinde yönetici sınıfın çıkarları ve iradesi öncelikliken, halk ayaklanmalarına karşı bir reaksiyon niteliği taşıyan ikincisinde kitlelerin bir takım talepleri de gözetilmektedir. 'İlerici restorasyon' olarak da nitelenen bu ikinci tür reformlar, aşağıdan yukarıya kitlesel mobilizasyona dayanmakla birlikte kitlelerin talepleri sonuçta egemen sınıfın çıkarlarıyla sınırlıdır. Zaten bu sınırlar aşılmışsa artık 'pasif devrim' değil, devrim söz konusudur.

'Pasif devrim', devrim ya da karşı devrimden farklı olarak bir grubun toplumsal dokuyu bozmadan, yani mevcut sınıfsal güç ilişkilerini korumak, daha çok ona adapte olmak suretiyle düzen içinde bir takım değişiklikler yapması ve iktidara yerleşmesi sürecini anlatır. Kuşkusuz her hükümet ya da rejim değişikliği pasif devrim sayılmaz. Pasif devrimden söz edebilmek için bazı koşullar var olmalıdır: İlki, bir devrimci dönüşüm tehdidinin bulunmasıdır. İkincisi, bu tehdidi bertaraf edecek güçte kapsamlı reformların yapılmasıdır. Eğer kitlelerin bir takım taleplerini de dikkate alan reformlar yapılmış ve bunlar sayesinde kitlesel muhalefet nötralize edilip devrimci kopuş tehlikesi ortadan kalkmışsa, pasif devrim gündemde demektir."

Reformlar, düzenin restorasyonu ve tahkimidir ama toplumsal muhalefete de yeni hareket alanları, manevra imkanları açarlar, düzen içinde gedikler yaratırlar ve böylece toplumsal muhalefet güçleri bakımından da yeni mevziler oluşur. Sonuçta karşılıklı ödünlerle, kendi açılarından, iki taraf da güçlenir. Mücadele, yeni olanak ve araçlarla daha üst düzeyde sürer ya da yeniden başlar. Taraflar sadece kazandıklarıyla değil, kendi kayıpları olan hasmın kazançlarıyla yüzleşmek zorunda kalacakları yeni bir aşamada karşılıklı konumlanırlar. Kazanç ve kayıp, dayatma ve taviz diyalektiği, restorasyon süreçlerinde böyle işler. Ama nihai sonuç devrimin yenilgisi, hatta gündeme bile sokulamadan sönümlemesidir.

Bugün Arap dünyasında her ülkenin kendine özgü yapısal koşulları içinde, isyanın örgütlü güçlerini ideolojik konumlarıyla sınıflandırırsak, liberaller ve dinciler öne çıkmaktadır. Bu ideolojik tasnif, sınıfsal konumlara da, Pazar'ın geleneksel ve yeni palazlanan mülk sahiplerine de işaret ediyor. Geleneksel Çarşı ve uluslararası kapitalizme eklemlenmiş Piyasa, kendi ideolojilerini üretiyor. Kuşkusuz bu iki ideoloji de, isyanların tabanının büyük bölümünü de, sınıfsal konumlarından bağımsız olarak peşinden sürüklüyor. Her iki ideolojik konumlanışın da, "devrim"den uzak ve reform ağırlıklı "restorasyon"a dönük olduğu açıktır.

İsyan eden yığınlar içinde ve arasında etkin olmakla beraber esas olarak, düzenin yeniden üretilmesi saflarında yer alan bu unsurlar dışında, iki örgütlü güç daha sözkonusudur. Bunlar özellikle Mısır'da düzene içkin bir konumda olan Emperyalizm ile silahlı-silahsız bürokrasidir. Aslında bu iki gücün de, Tunus ve Mısır gibi yerlerde, halkların ve koşulların dayatmasıyla - en azından şimdilik - geleneksel pazarın ve modern piyasanın mülk sahipleri (burjuvazisi) gibi, reform ağırlıklı bir restorasyon safında yer aldıkları söylenebilir.

Tabii, Libya'da, Bahreyn'de ya da Yemen'de, Suriye'de durum farklıdır. Başından beri bölgede feodal despotizm ile ittifak halindeki emperyalizmin, örneğin Bahreyn'deki tavrını anlamak kolaydır.

Yine Suriye'de alınacak tavrın belirleyici öğelerini, uzlaşma/teslimiyet sürecinde 1967 öncesi sınırların durumu, Filistin Direnişi ile ilişkiler gibi İsrail'in çıkarları ile İran stratejisi oluşturacaktır.

Libya türü haydutluğun temelinde ise, hiç kuşkusuz petrol kaynağının istikrarlaştırılması kadar, isyanların ve onun sosyal kompozisyonunun, böylece de hedeflerinin, sonuçlarının etkilenmesi, değiştirilmesi stratejisi yatmaktadır. İsyancıların zaten yeterince vuzuha kavuşturulamamış politik hedeflerinin ve ideolojik pozisyonunun iyice saptırılması, işbirlikçi öğelerin güçlendirilip öne çıkartılması, meşruiyet temelini Küreselleşme/Yeni Dünya Düzeni paradigmasına bağlanması gibi hedefler emperyalist müdahalenin temel yönelimleridir. Bunun sadece Libya'yı değil, genel olarak isyanların, toplumsal muhalefet dinamiklerinin tamamını etkileyeceği, etkilemekte olduğu elbette hesaplanmaktadır.

Aslında 1989'dan itibaren planlanan, 1991 Körfez Savaşıyla fiilen başlatılan ve 11 Eylül sonrası terör seferleriyle doruğa ulaşan büyük emperyalist saldırının, yeni bahanelerle ve yeni koşullar altında sürdürülmesidir yaşananlar. Sermayenin yerkürenin her bir noktasına serbestçe nüfuz edebilmesini ifade eden Küreselleşme sürecinin askeri, politik, hukuki üstyapısını oluşturan Yeni Dünya Düzeni'nin özellikle "müdahale hukuğu"nun yaratılmasının fiili oldubittilerinin yenilerine tanık olmaktayız. Sermaye gibi, emperyalist devletlerin de, dünyanın her bir köşesine, sermayenin nüfuzunu kolaylaştırmak ve güvence altına almak üzere, askeri/politik girişini öngören sürecin neredeyse hukuki bir hak, meşru bir "insancıl emperyalizm" pratiği sayıldığı günlerdeyiz.

Verili durumun bütün olumsuz görünümüne karşın aslında büyük iki kazanım sözkonusudur bugün.

Birincisi, ezilmiş, aşağılanmış, değersizleştirilmiş, hatta hiçleştirilmiş "baldırı çıplaklar", yeryüzünün lanetlileri, o "halk" dediğimiz büyük insanlık serüveni, tarihi kendisinin yaptığını, zalimler karşısındaki gücünün gerçek olduğunu, harekete geçtiğinde zulüm setlerini parçalayabildiğini, bir kez daha yaşayarak gördü. Yığınlar, kendi güçlerine bizzat tanık oldular. "Ölü toprağı" silkinip atılınca, yenilmez sanılan zalimlerin nasıl boş bidonlar gibi devrildiklerine, kullanılmış kirli mendiller gibi bir tarafa atıldıklarına tanık oldular. Daha da önemlisi, bunun bizzat kendi eserleri olduğunu gördüler. Bu, tek başına büyük bir kazanımdır. Kolektif belleğin ve dolayısıyla da tarihin canlanmasıdır bu kadim coğrafyamızda.

İkinci büyük kazanım, halk güçleriyle yerli-yabancı egemenler arasındaki psikolojik dengenin artık sonsuza dek değişmesidir. Artık hiç bir şey eskisi gibi olamayacaktır. Halkın gücüyle, onun karşısında konumlanmış işbirlikçilerin, paranın, inancın, tekniğin ve bütün zor aygıtlarının; lanetli kölelerle efendilerin, ezilenlerle ezenlerin, ilişkisinin güç dengesi algılanması ve bunun psikolojik yansımaları, iki tarafta da köklü bir değişikliğe uğramıştır. Korkanlar ve korkutanlar yer değiştirmiştir. Bu, doğadaki büyük depremlerin de ötesinde devasa tektonik değişim ve jeolojik formasyonlara benzer etkiler, sonuçlar doğuracak düzeyde toplumsal hareketliliklerdir. Zikzaklı gidişatı yenilgiler ve düş kırıklıklarıyla örülse bile, eski dünyanın bitişini ve yeni bir sürecin başlangıcını da ifade etmektedirler. Artık ideolojisizlik, örgütsüzlük ve önderliksizlik altyapısı çökmüş, bu "şeytan üçgeni"nden çıkış yolu açılmış, bunların yeşereceği bir dönem başlamış, bir zemin oluşma sürecine girmiştir. Halklar, karanlığın koyuluğundan kurtuldukça, ışıdamaya başlayan yeni günde kendi yollarını bulacaklardır.

Devlet terörü, yoksulluğun yığınlığı, büyük yenilgilerin manevi travmaları, içe kapanmanın ve neo-liberalizmin bireyciliğinin çürümesi hep birlikte, bir "toplumsal felç" durumu yaratmıştı Arap coğrafyasında. Şimdi kabuk kırıldı, nefessiz kalmış milyonlar toplumsal eylemin canlan-

20 - Proletarya ve emekçi kitlelerle burjuvazi arasındaki sınıf savaşı bundan böyle çok daha hızlanacak, yoğunlaşacak ve yayılacaktır. Devrimin yarattığı yeni güçler dengesi ve bu ilişkinin belirlediği politik ortam emekçilerin kurtuluşu için çok uygun bir duruma gelmiştir.

Kitleler hem devrim deneyimine sahip oldu, hem de devrimle yeni bir itiş noktası kazandı. Artık devrim eğitiminden geçmiş ve savaş kapasitesi artmış bir konumda giriyor yeni dönemdeki sınıf kavgasına. Emekçi kitleler özcesi daha ileri bir konumla hazırlanıyor gelecek savaşa.

21 - Mısır ve Tunus örnekleri göstermiştir ki, demokrasi sorunu bir devrim sorunudur. Demokrasi sorununu burjuvaziyle uzlaşma içinde çözebileceklerini sanan reformist ve oportünist grupların bu konudaki görüşleri ya da kurnutuları çökmüştür.

Oradaki kitleler sadece demokrasi istemiyle ayaklanmadılar, ekonomik istemleri de vardı, fakat tam da ekonomik istemlerini karşılamak için, demokrasi sorununun, politik iktidar sorununun çözülmesi gerektiğini anladılar ve bu bilinçle tüm taleplerini iktidar sorununun çözümüne bağladılar. Ekonomistler bunu hiç anlayamaz.

22 - Gençlik özellikle de işçi gençlik ve işsiz gençlik her iki devrimde de hareketi ateşleyici, hızlandırıcı ve örgütleyici bir rol oynadı; devrimin vurucu gücü oldu.

Burjuvazi Mısır ve Tunus devrimlerinin kapitalist düzenin kendisinden kaynaklandığı, ekonomik ve politik durumun derinliklerinden oluşup gelen ayaklanmaların sonucu olduğu temel gerçeğinin üstünü örterek olayı sadece bir politik gençlik hareketi ve "Gençlik Devrimi" olarak çarpıtmaya çalışıyor. O, bunu, devrimin sınıfsal temelini, sınıfsal çelişkilerinin ve sınıf savaşımının üstünü örtmek için yapıyor.

Gençliğin buradaki devindirici rolü şuradadır ki, burjuva topluma karşı, onun emekçiler üzerindeki sömürsüne ve politik baskılarına karşı, kitlelerde birikmiş olan öfke, hoşnutsuzluklar ve kini eylemlerle açığa çıkarmış ve cesaretle devrime yönelmiştir.

Devrimlerin gençliğin devrimci potansiyeline ilişkin ortaya çıkardığı önemli sonuç: Gençliğin devrimci enerjisi, devrimci gücü ve etkin devrimci rolü ancak devrimci eylemlerde, sokaklarda, devrimci çatışmalarda açığa çıkar.

dırıcı havasını solumaya başladılar. Özgürleştirici toplumsal enerji bir kere açığa çıktı mı, onu yeniden hapsedmek, gömmek kolay değildir. O enerjinin yıkıcı (demokratik) etkilerinin yapıcı (devrimci) kanallara akması, elbette yeni kanallar, ek kolektif emek ve en fazla da zaman gerektirmektedir. Bu durumlarda, erken pes etmenin ve yılgınlığın ebesi aceleciliktir, şıpsak, kitabi ve ideal kalıplara uygunluk beklentisidir.

Unutmamak gerekir ki, konsolide rejimler istikrarı kolay sağlayamayacaklardır. Restorasyonun ardındaki ABD'nin iki temel hedefi, yeni rejimler üzerinde taşınması zor yükler oluşturacaktır. Bu hedeflerin politik/stratejik karakterli olanı, "ABD-İsrail eksenine" tabi olmaktır. Ekonomik/sosyal özlü olanıysa, kamunun (devletçi korumacı) uygulamaların tümünden devreden çıkartılarak, "ilkel birikim" türünden bir furyayı başlatacak vahşi kapitalizm uygulamaları yoluyla neo-liberal düzen inşasıdır...

Son olarak, bütün bu hengame içinde özel bir konumda olan Kürtlerin durumuna bakmak gerekmektedir.

Kürtlerin hali gerçekten özel bir durumdur. Çünkü onlar "ezilenlerce de ezilen" bir halk gerçekliğini temsil etmektedirler. Bir başka ifadeyle, Kürtlerin sorunu sadece rejimlerle, devletlerle, değildir, hakim milletlerle de sorunludur ilişkileri. Bu, sadece, ezilmişliklerinin o ezilenler adına gerçekleştiriliyor olmasıyla sınırlı değildir. Keşke sadece o kadar olsaydı. Oysa biliyoruz ki, kendileri de ezilen, nesnel olarak kendileri de dolayısıyla mazlum saflarındaki hakim milletler, insanı ürperten duyarsızlıktan "doğrudan şiddet"e uzanan bir karşıtlık konumunda yer almışlardır, Kürt halkına ilişkin duruşlarında. Kendi adlarına uygulanan terör karşısında sadece sessiz kalmamışlar, yer yer, zaman zaman bunu aktif olarak desteklemişler, daha fazlasını bile talep etmişler, uygulanmasında uğursuz roller üstlenmişlerdir. En önemlisi de, şovenizm ve militarizm virüsüyle öylesine zehirlenmişlerdir ki, sadece meşru-demokratik-masum talepleri karşısında değil, doğrudan Kürt Varlığı karşısında bir bari-kata, hatta Kürdü berhava etmeye uyarlanmış canlı bombaya dönüşmüşlerdir. O kadar ki kendi esenliklerini, özgürlük ve refahlarını, giderek, varlık ve bekalarını Kürdün inkarına, bastırılmasına, imhasına bağlar; kendi özgürlük ve kurtuluşlarını Kürde düşmanlığa feda eder hale gelmişlerdir. Kürtlerle birlikte köleliğin uçurumuna atlamayı yeğler duruma düşürülmüşlerdir.

Her hakim milletin ülkesinde, Kürt karşıtlığı ve bunun yarattığı şiddet ortamında insanıl öz, en hafif deyimle, zedelenmiş, toplumsal atmosfer boğuculaşmış, bilimsel, düşünsel, sanatsal ortam zehirlenmiş, demokratik çabalar heba olmuş, kurumlar bozulmuş, çürümüş, zıddına dönüşmüş, istikrar ve refah kurban verilmiş, yaratılan heyulada hayati kayıplar ortaya çıkmıştır.

Şimdi acaba, insanlığın ortak özünü zedeleyen ve bölgenin ortak kültürel/tarihsel dokusunu berhava eden milliyetçi, dini ve benzeri önyargıların, militarist değerlere bağlılığın, Batı Oryantalizmi'ne boyun eğişin kırılacağı, bu türden düşünsel prangaların parçalanacağı bir özgürleşme gerçekleşecek midir?

Yetmez ama, halkların bu milliyetçilik-ulusalcılığın, onun kuyrukçusu çarpık solculuğun ve anti-tez görünümünde benzer çürütücü sonuçlar yaratan liberalizmin sultasından kurtulması imkanının yaratılması, demokratikleşme hareketinin moral kurtuluşa ve düşünsel özgürlüğe atılan ilk adımı olarak, kuşkusuz önemlidir.

Demokratikleşmenin, gerçekleşirse, zihinleri özgürleştirici özelliğinin, Kürtlere yapılanlar bağlamında da, kafalarda betonlaşmış tortuların, demir parmaklıkların, karakolların yıkılmasına, Kürtler gibi “ötekileştirilmiş” mazlumları anlamaya, kitlelerin doğrudan aracı oldukları baskıların niteliğini kavratmaya yardımcı olabileceğini umabiliriz.

Ama en önemli demokratik kardeşlik zemini, en azından bir potansiyel olarak, zalime karşı direniş ve mücadelede “ortaklaşma”da ortaya çıkmaktadır. Hakim milletlerin ezilenlerinin ve adlarına hareket edenlerin birlikte, yıkıma uğrattıkları Kürtlerin şimdi ezenler safında yer almışlarla birlikte asıl zalime karşı mücadele içinde ortaklaşması, fiili bir gerçeklik olarak, geleceğe yönelik iyimserliğin başlangıç noktasını oluşturabilir.

“Ortak düşmana karşı mücadele içinde olmak” nesneliliğinin yaratacağı bilinç, ilerki dayanışma/kardeşlik duygusunun özel bir geliştiricisidir kuşkusuz.

Şimdiye dek birbirlerinden, tarihsel ve başka pek çok nedenden dolayı, pek de hazzetmeyen ülkeler/rejimler bakımından Suriye-Türkiye-Irak-İran dörtgeninde, Kürtler bir “olumsuz işbirliği”nin köprüsü olmuşlardı. “Olumsuz işbirliği”nin çünkü, “işbirliği köprüsü” Kürt karşıtlığı üzerinde inşa edilmiş, işbirliği ilişkileri bu temel üzerinden yürütülmüştü. Bu durum bugün de sürmektedir. Oysa şimdi, yeni Ortadoğu koşullarında tersine bir sürecin kimi altyapısal temelleri inşa edilebilir hale gelmektedir. Demokratikleşme, bu bakımdan hayatidir.

Şayet rejimler/devletlerarası “negatif işbirliği”nin nesnesi olan Kürtler, halklar arasındaki bir pozitif “işbirliği köprüsü”nün öznesi olabilirlerse bu yeni Ortadoğu’nun en temel kurtuluşçu, özgürleştirici unsuru olacaktır. Hakim unsurların kültüründen etkilenmiş, bunların olumsuz yanlarından çok çekmiş Kürtlerin bunları ayıklayan, iyi yanlarını içselleştiren ve kendi kültürünün değerleriyle harmanlayan sol damarı, direniş dinamiği ve insancıl sentezi, demokratik Ortadoğu’nun yeni ortamında meyvelerini vermeye başlayabilirse, devrimci değişimler bekleyebiliriz.

Şimdi ortaya çıkan bu yazgısal ortaklaşmada halklar buluşurlar mı, birbirleriyle kenetlenerek, farklı bakımlardan her birine onulmaz acılar çektiren, zararlar veren çerçeveyi kırıp kardeşliğe yol alırlar mı, bilinmez. Ama bilinebilecek olan o ki, her yerde olduğu gibi bölgemizde de, halkların tarihsel güvencesi ve sigortası kendi dostlukları, dayanışmaları, kardeşliğidir. Demokratikleşme süreçleriyle, bu bilincin karşısındaki engeller birer birer etkisizleşiyor, işlevlerini yitiriyor, bertaraf ediliyor, giderek yıkılıyor. Toplumsal altüst oluşlarla ortaya çıkan birliktelikler ve dinamikler bu zorlu yolu açabiliyor çoğu zaman.

Tutsak Kürdistan’ın parçaları, ezenler bakımından da tutsak alan, ezen, çürüten tampon bölgelerdi. Özgür Kürdistan ise tam aksine, bir kardeşlik alanı, “pozitif işbirliği” köprüsü, bölgesel özgürlük hattının ana uğraklarından biri olabilir. Ortadoğu “Commonwealth”inin, geleneksel “Asabiyya”nın modern özü belki böyle ortaya çıkar.

Bu hiç olmamış da değildir. Irak’ta BAAS barbarlığına karşı Iraklı komünistlerin özgürlük sığınağı Irak (Güney) Kürdistanı’nın dağları, ovaları olmuştu. Türkiye (Kuzey) Kürdistan’ı, Kaypakkaya’ların, Sinan Cemgillerin özgürlük arayışlarında özgürlüğü ilk tattıkları bir vahaydı. Daha sonraları, buralarda, bu mücadele ortaklıklarında başka kurtuluş dinamiklerinin de tohumları atıldı.

Demokratik Ortadoğu da, sonunda, zaten böyle oluşacak. Yaşananlar, belki de, bu sürecin ilk kıvılcıklarının işaretleridir...

(Demokratik Modernite Dergisi’nden alınmıştır.)

23 – Muhalif burjuvazi bu devrime neden katıldı. Bu, her iki ülkenin somutunda aranmalıdır. İktidarı elinde tutan bir avuç burjuva güç, iktidar olanaklarına dayanarak büyük bir servet biriktiren iktidar dışında kalan burjuva güçler ise önlerine konan engellerden dolayı tam bir gelişme gösteremediler. Üzerlerindeki iktidar baskısı ve engeller kalkmadan serpilip gelişemeyeceklerini biliyorlardı. Bu durum diğer Arap ülkeleri için de geçerlidir.

Buralarda servet sahibi olmak için iktidar güçleriyle ilişkide olmak gerekiyor; bu ilişki ise sadece dar bir çevrenin girebileceği şeklide düzenlenmiştir. Yani bu demektir ki, iktidar dışında kalanlar için, iktidar olanaklarından yararlanma imkanı hiç yoktur. O nedenle orta sınıflar, çeşitli isimler altında, çeşitli politik toplumsal vb. motifler kullanarak iktidara ve egemen burjuvaziye karşı bir ayaklanmayla amaçlarına ulaşabileceklerini bildikleri için büyük bir istekle devrime katılan kitlelerin yanında yer aldılar.

24 - Devrimler ve ayaklanmalarla birlikte bölgedeki komünistlerin de etkin bir güç olarak öne çıkma koşulları, olanakları ve malzemesi oluştu. Devrimci girişim ve devrimler hepsine bir canlılık bir dinamizm ve ileri atılma cesareti verdi ve onları ateşledi. Eğer değerlendirilebilirlerse bu, onlar için, sosyalizmin geleceği için yeni bir tarihsel dönemdir.

Komünist hareket bölgede çok eski olmakla birlikte uzun süredir etkin ve önde görülmedi. Olduğu ülkelerdeki egemen burjuva güçlerle girdiği ilişkiler bu partileri büyük ölçüde yıprattı, zayıflattı ve çürüttü. Bağımsız bir hareket olarak davranmadan, burjuvaziye karşı, iktidarlara karşı mücadeleye etmeden, onlara karşı halk içinde düşmanlık duyguları uyandırılmadan etkin bir güç olunamaz. Devrimler bu dersi onlara çok açık olarak göstermiştir.

25 - İşçi sınıfının çeşitli burjuva çevrelerle devrimde yan yana gelmesi artık sona ermiştir. Burjuva güçler düzeni devam ettirme ve devrim gücüne dayanarak çeşitli ekonomik ve politik imtiyazlar elde etme peşinde. Proletarya kesin olarak bağımsız bir politika izlemeli devrime katılan burjuva güçlerin durumunu, politikasını teşhir etmeli ve emekçilerin kurtuluş hedefine devrimci bir çizgi izleyerek varmayı hedeflemelidir.

Ölü Ruhlarla Konuşma Kılavuzu

—Umut Çakır

“Devrimler yapılmaz, devrimler gelir.” diyordu Rosa Luxemburg, Lenin’in ona yakıştırdığı isimle Devrimin Kartalı. Marx’tan bu yana nice devrim kartalları, kitlelerin en küçük ileri adımında dahi inanılmaz heyecanlar duyarak, yüzyıl ötesinde bile yankılanan bilgece sözler bıraktılar dünyamıza. Bu heyecan yoksa geriye ne kalır? Altı üstü, ölü ruhların mızımız fisiltıları olur.

On yıllar boyunca nice zaferler yaratan komünist kavga, öylesine muazzam bir miras yarattı ki, kartalların yanında pireler bile bu mirastan kesip biçtikleri kostümlerle, o iddia ve hayalden yoksun zihniyetlerini halka pazarlayabildiler. Ama devrim, ah o muhteşem yangın, sahteyle gerçeği, sözle eylemi, kostümle gerçek zihniyeti, nasıl da birbirinden ayırıyor. Gerçek bir devrim hem de koca kıtaları birbiri üzerine devirerek gelirken, şu oportünizm, iddiadan yoksun zihniyetini artık eskisi gibi satamayacak olmanın sancısıyla nasıl da kıvranıyor.

Kritik Soru: Öncü Kim?

Her şeyi kendi kafasının diyalektik devranında düzene koymuş lafazanların, devrimci alt üst oluşlarla birdenbire karşılıklarına çıkıveren uçurumdan korkmaları doğal. Bu yüzden, bütün Arap coğrafyasına yayılan ve etkisiyle tüm dünya tarihini kökünden sarsan devrimleri, ya suskunlukla geçiştirecekler ya da ukalaca itirazlar yükselteceklerdi. Varolanla, kafasındaki şablon uyuşmayınca, hemen o can alıcı soruları sıralayıverirler: “Peki ama kim yapıyor bu devrimleri, kim örgütleyip planlıyor?” Böylece, bam teline basmış, taşı gedigine oturtmuş olmanın rahatlığıyla arkasına yaslanır ve pek bilgiç bakışlarla sizin bu can alıcı sorular karşısında çöküşünüzü izlemenin keyfine hazırlarlar kendilerini.

Pekala, devrim lafazını oportünist! Madem ki, on milyonların eylemleri size hiçbir şey anlatamıyor, bir de biz deneyelim.

Evet, kim örgütüyor bu devrimleri, kim yön veriyor? Ortada, öngörüsü yapılmış, programı çıkartılmış, çağrısı ulaştırılmış, harekete geçme anı belirlenmiş, yürünecek yol adım adım ifade edilmiş bir devrim yok. Tuhaf mı? Değil. Tarihteki pek çok halk devrimi gibi, Tunus ve Mısır’da başlayıp tüm coğrafyaya yayılan ayaklanmalar da, bizzat “General Devrim” tarafından yürütülüyor. Şu ya da bu partinin stratejisinden, gücünden, öngörüsünden ve hazırlığından bağımsız olarak olgunlaşan nesnel koşulların, milyonlarca emekçiyi “ya sefalet içinde yok oluş, ya da

çılgınca bir adım” noktasına getirdiği ve kitlelerin öncüyü sürüklediği bir devrim bu. Aynı zamanda, bu onun hem ne kadar derin köklere sahip olduğunu hem de zayıf tarafını işaret ediyor. Bu zayıflıktan kaygımız, kökleri sağlam bir devrime güven duygumuzun önüne geçmez, geçemez. Genel devrim, halklara, on yılda öğrenemeyeceği gerçekleri on günde kavratır.

İspanya iç savaşını anlatan kitabında Ronald Frazer, bir anda tüm ülkeye yayılan çatışmaların nedenini şu sözlerle anlatıyor:

“Toplumsal kriz uç noktaya ulaştığında ve sadece bu anlarda, oluşan atmosfer, kişilerin olaylara tepki gösterme tarzlarını belirleyen faktör haline gelir. Çünkü fiziksel varlığı olmamakla birlikte atmosfer asla soyut ya da belirsiz değildir. İnsanlar onu hissederler. Ve insanların hissettikleri şey eylemlerinin zeminini oluşturur.” (İspanya’nın Kanı)

Böyle bir atmosfer oluşmadan, bir anda on milyonların sanki düğmeye basılmış gibi sokağa çıkışını açıklamak olanaklı olmazdı. Bu atmosfer, bizzat nesnel koşullar tarafından olgunlaştırılan devrimci durum ve politik öncülerin varlığından bağımsız süregiden sınıf savaşmaları tarafından hazırlanır. Elbette bu noktada: “Arap ülkelerinde sınıf savaşmaları mı vardı?” diye bir soruyla karşılaşsak, ellerimiz çaresizlikle iki yana düşecek, darkafalı bir bilgiçlikle tartışmanın yararına dair bir anda bastıran şüphelerimizle bir süre boğuştuğundan sonra, sabırla devam edeceğiz. Arap ülkelerinde sınıflar yok mu, peki ya kapitalizm? Marx, işçi sınıfının en küçük sendikal örgütlenmeden dahi tamamen yoksun olduğu 1815-1860 yılları arasında, çalışma saatlerine dair neredeyse bir iç savaşın yaşandığını yazarken gerçek olaylardan hareket ediyor, şablonlardan değil.

Game Over

Dünyayı her bir köşeden sarsan bugünün devrimci ruhunu anlayabilmek için, 1848 devrimleri uygun bir karşılaştırma olanağı sunuyor. Tıpkı bugünkü gibi 1848’de bir kıvılcımla parlayan yangın, tüm Avrupa başkentlerine zamanın en hızlı ulaşım aracından bile daha büyük bir hızla yayılmıştı. Koca kıtada bu yangından kendini uzak tutabilen, neredeyse yalnızca İngiltere’ydi.

Tıpkı bugünkü gibi, zamanın egemenleri de köhneleşmiş iktidarlarını devam ettirebilmek için adeta uzatmaları oynuyordu. 1789 Fransız devriminin ilerici ruhunu kuşatma altına almak amacıyla, Avrupa’nın tüm gerici feodalleri, çelikten bir baraj gibi Kutsal ittifak oluşturdular. Hedef, zamanı çoktan gelmiş, koşulları alabildiğine olgunlaşmış devrimleri, olağanüstü bir gericilik, baskı, nefes aldırılmaz bir sansür ve zalimlikle boğmaktı. Bunun için, zamanın tüm Avrupa güçleri birbirleriyle savaşmayı bırakmış, kendi kıtasal iç savaşlarını başlatmışlardı. Her köşeye bir ajan, her sokağa bir polis, her köye bir karakol, tüm kıta ölçeğinde bir iç güvenlik ağı oluşturuldu. Günümüzle benzerliği tartışılmaz.

Sonuçta ne oldu? Kıtasal iç savaşın eşitlediği halklar, aynı duygu ve koşullar tarafından harekete geçtiler; engel tanımayan toplumsal evrim, ne kadar bastırılırsa o kadar güçlü patlayan devrimlerle kendini, yolunu buldu. 1848 baharında parlayan kıvılcım, kısa sürede sadece haftalar içerisinde, kıtanın tüm başkentlerini tutuşturdu. O güne kadar korkunun ve baskının pençesinde zorla tutulmuş, ama bir yandan da gelişen ekonomik, maddi imkanlarla iyice kıskırtılmış ne kadar özlem, umut, irade varsa, harekete geçti. Milyonlar, kendi önyargularını ve geçmişin hayaletlerini boyunlarında taşıyarak devrime aktı, ateş içinde arındı, kendisine ait dili buldu, çıkarlarını ayırıştırmaya, tüm ahlaki ve sahte politik söylemlerin ardın-

26 - Ayaklanmaların ve devrimlerin böylesine kısa bir sürede derin bir etki yaratması, zincirleme olarak gerçekleşmesinin ortak nedenleri var.

Ekonomik nedenler: Bu ülkeler kapitalizmin egemenliğine girmiş ülkelerdir; kapitalist üretim temel üretimdir. Kapitalist üretimin tüm yasaları ve sonuçları buralarda kendini göstermiştir.

Üretimin temeli ücretli emek sömürsüdür. Üretici güçlerle ilişki biçimi arasındaki çelişki toplumun esas çelişkisidir.

Bütün sınıf çatışmaları, bütün ayaklanma ve devrimler bu temelde ortaya çıkar.

Bu ülkelerde emekçilerin ekonomik koşulları ortaktır, aynıdır. Emek-sermaye çelişkisi buralarda aynıdır.

Politik olarak... Bu toplum bir baskı toplumdur. Baskı en iğrenç şekilde halk kitleleri üzerinde uygulanmıştır.

Tüm bunlara karşı sürdürülen sosyalist ve komünist mücadeleler çok ağır biçimde bastırılmış ve devrimcilere yönelik şiddetli saldırılar yapılmıştır.

İşçi sınıfının örgütlenmesi ve mücadelesi kesintisiz olarak baskı altına alınmış ve engellenmiştir.

Sonuçta bu ülkelerde büyük bir öfke, hoşnutsuzluk ve devrimci güç birikmiştir.

Şimdi ayaklanma ve devrimde büyük bir patlamayla ortaya çıkan kitlelerin büyük öfkesi, gücü, özlemleri ve istemleridir.

27 - Halk bu ülkelerde burjuva düzene karşı burjuva ölçütlerle yaşamaya karşı ayaklandı. Kitleler burjuva düzeni yıkacak yeterli bir bilinç ve örgütsel düzeye sahip değildi, fakat bu yolda büyük bir sıçrama yapmıştır.

28 - Tarihteki her büyük toplumsal olayda, her devrimde olduğu gibi kadınlar Arap ülkelerindeki devrimlerde de etkin bir rol oynuyorlar. Kadınlar katılmadan ayaklanma ve devrim bu denli tutkulu, coşkulu ve etkin olmazdı. Kadınların ayaklanmalarda ne kadar tutarlı ve içten davrandıkları görüldü. Devrimlerin başarıya ulaşmasında kadınları kesin rolü var.

daki sınıf gerçekliğini görmeye başladı. Çok değil, birkaç ay içinde, kıtayı iç savaş ağı içinde tutan, feodallerin çelik barajı kutsal ittifak parçaya parçaya oldu. Ve evet, bu devrimler dizisi de öncülerden yoksun başlamıştı. Ama hareketin kendisi kitleler içinden doğal öncülerini buldu, tarihi koşulların elverdiği sınırlara ulaştı ve büyük Fransız devriminin burjuva ilkelerini tüm kıtaya, bir daha kazanmamak üzere devretti.

Günümüz devrimleri de aynı derecede olgunlaşmış tarihi koşullara hazırlandı. Toplumsal evrim, emeği sosyalleştiren, onu dar-yerel çerçevesinden çıkartıp geleneksel düşünce tarzını kökünden sarsan, dünya çapında ilişkilerle zenginleştiren, bu zengin çeşitliliğe paralel olarak gelişen ihtiyaçları karşılamakta giderek daha da umutsuzluğa düşen milyonları yarattı. Yeni ve daha ileri bir topluma geçiş için bütün koşullar böylesine hazırken, gerçek özgürlüklerin sadece çılgınca bir girişimle elde edilebileceği bir nesnel ortam hali hazırda kitlelerin gözü önünde bu kadar belirginleşmişken, asıl soru "Bu kitleleri nasıl böyle ayağa kaldırıyor?" değildir. Asıl soru "Neden bu kadar geç kaldıkları"dır. Ama bir kez devrim başladı mı, bu sorunun da önemi kalmaz. Yine de, asıl sorunun cevabını merak eden oportüniste, aynaya bakmasını öneririz, cevabı orada görecektir.

Steril Devrim Olmaz

General Devrim'in sürükleyici gücü elbette geçicidir; bir noktadan sonra, tüm sınıf çıkarlarını birleştirerek bir araya gelen kitleler, sınıfsal konum ve çıkarlarına uygun ayrışmalar yaşayacak ve devrim arınarak, kendi karakterine uygun öncüler yaratarak ilerleyecektir. Bu sürecin hangi hızla, hangi güçle ilerleyeceğini şimdiden söylemek olanaksız, gerekli de değil. Şimdi biz, hemen gözümüzün önünde gerçekleşen devrimlerin, kendi emekçilerimiz arasında yarattığı heyecan dalgasından sonuna kadar yararlanmakla görevliyiz. Dünyanın her köşesinde benzer sosyal koşullar altında yaşayan yüz milyonlar, kuşkusuz, Tahrir Meydanı'ndan dünyaya seslenen genç işçinin şu duygularını paylaşıyor. "Bütün bu olanlar, hayallerin gerçekleşmesinden öte bir şey."

Sadece Arap coğrafyasında değil, tüm dünyada korku kamp değiş-tirdi. Sevinç, umut, heyecan, cüret, emekçilere ait; korku, endişe, tedirginlik, egemenlere. Sermaye sınıfı şimdi tüm bozkırın kupkuru olduğunu gördü ve gökten kar misali yağın kıvılcımların bozkıra düşmemesi için tek tek her kıvılcımı yakalamaktan başka bir şey yapamaz. Çünkü anladı ki, o yangın bir kez başladı mı itfaiyeler işe yaramıyor. Tüm dünyada sınıflar dengesini hızla ve dramatik biçimde değiştiren bu olaylar karşısında, şaşkınlık yerine hayranlıkla bağırarak gerekiyor: "Nasıl da kazmışsın toprağı koca köstebek!"

Not:

Lenin, 1916 İrlanda ayaklanmasına tıpkı bugünkü ortalamalar gibi tukaka diyenlere yönelik şu satırları kaleme almıştı:

"Kim 'katıksız' bir sosyal devrim bekliyorsa, bunu hiçbir zaman yaşamayacaktır. O, gerçek devrimi anlamayan, sadece lafta bir devrimcidir.

1905 devrimi, burjuva demokratik devrimdir. O, nüfusun bütün hoşnutsuz, sınıf, grup ve unsurlarının bir dizi mücadelesinden oluşuyordu. Bunların içinde en saçma önyargılara, en belirsiz ve hayali mücadele hedeflerine sahip kitleler, Japonya'dan para alan grupçuklar, spekülörler ve serüvenciler vs. vardı. Kitlelerin hareketi nesnel olarak, Çarlığı sars-

miş ve demokrasinin yolunu açmıştır; o nedenle sınıf bilinçli işçiler başını çekiyorlardı.” (Seçme Eserler, Cilt 5, İrlanda Ayaklanması adlı makale, Sf. 342).

...

Bastırılanın Büyük Geri Dönüşü

Fas'tan Bahreyn'e, Yemen'den Irak'a oldukça geniş bir coğrafyayı kapsayan Arap ve Müslüman toplumlarda meydana gelen devrimler ve isyanlar, buralara dair pek çok önyargıyı yıktı. Bu topraklardaki yüz milyonlarca insanın, dinsel gericilik ve cemaat örgütlenmelerinin pençesinde muazzam bir yoksulluğu bir kader gibi algılayıp, adeta uyuşmuş gibi tarihin dışına itildiklerine dair o önyargı, gerçekte, bizzat emperyalizm tarafından yaratılmış koca bir yalandan ibaretti. Oysa aynı topraklar, elli yıl önce çok kitlesel komünist partilere, yaygın işçi hareketlerine ve devrimci ulusal kurtuluş mücadelelerine ev sahipliği yapmıştı.

Ondan fazla ülkeye yayılmış ve nüfusun ezici çoğunluğunu Arapların oluşturduğu Kuzey Afrika ve Ortadoğu, 20. yüzyılın başlarından bu yana, emperyalist sömürgecilikten öylesine acılar yaşadılar ki, sosyalist sistemin güçlü varlığı bu ülkelerin bağımsızlık mücadelelerinde büyük rol oynadı. Sermaye birikimi zayıf, burjuvazisi dağınık ve örgütsüz olduğundan, hemen hepsinde sömürgeciliğe karşı savaşımın başını küçük burjuva kadrolar çektiler. Bölgenin komünist partileri, bu büyük bağımsızlık dalgasından alabildiğine yararlandı, güçlerini arttırdılar, toplumda derin kökler saldılar.

Fakat bu ilerici gelişmeler, onar yıllık periyotlarla gelen üç büyük darbe yüzünden 30 yıllık bir kesintiye uğradı. Birinci darbe, 70'lerde başlayıp 80'lerde iyice hız kazanan emperyalist “Yeşil Kuşak” projesiydi. Her ülkede dinci gericilik, bizzat emperyalizmin desteğiyle, bölgedeki tüm ilerici gelişmenin karşısına çıkartıldı. İkinci büyük darbe, 89-91 yıllarındaki sosyalist bloku dağıtan karşı-devrimlerden geldi; işçi sınıfının örgütlerini büyük ölçüde darmadağın eden bu darbe, bölge iktidarlarının işbirlikçi rengini de açığa çıkardı. 90'lı yıllar boyunca emperyalist kapitalist sömürünün en özgün biçimleri bu ülkelerin yoksulluğunu olağanüstü arttırdı. Ve nihayet üçüncü darbe, 11 Eylül'le birlikte geldi. Böylece ABD'nin başlattığı, 3. Dünya Savaşı'nın en derin etkilerini yaşayan bu devletler, yoksulluktan bitap düşmüş halklarının üzerinde tam iç savaş makinesi olarak çalıştılar.

Fakat emperyalist-kapitalist sistemin nefesi daha fazlasına yetmedi. Kuşatılan, bastırılan ve kırma uğratılan devrimci gelişim, ne denli batsa o denli şiddetle geri fırlayan denizdeki bir tahta gibi, görkemli bir geri dönüş gerçekleştirdi.

...

Naklen Yayın Devrim

Dünya tarihinin ilk naklen-canlı yayımlanan devrimine tanıklık ettik. Bir polis arabasını devirirken zorbalığın karşısında ayağa kalkan insan onurunu yüreğimiz ağzımızda izledik. Mısırlı devrimcilerin panzer altında ezilişlerinin acısını paylaştık. Ayağı kayıp düşen isyancıya ekran başındaki milyonlarca el aynı anda uzandı adeta. Ve 10 Şubat gecesi, devrimin zaferinin ilk taksitini kopartıp Mübarek ve ekibini kokuşmuş çukuruna gönderdikleri o saatlerde, onlarca yıllık korkunç sefaletinden, sonu gelmez görünen baskılardan, tüm korkularından arınıp yepyeni bir insan olmuş o pırıl pırıl kalabalıkların coşkusuyla deliye döndük. Yalnız, ukalaca bilgelikleri ve ihtiyarlara özgü ödlele ruhlarıyla bu yüzyılın ilk muazzam halk devrimine burun kıvrıyanlar, yalnızca onlar, bu inanılmaz güzellikteki duyguları paylaşmaktan aciz kaldılar.

29 - Kuzey Afrika devrimleri ve Ortadoğu ayaklanmaları bir gerçeği gözler önüne sermiştir. Tunus'ta başlangıçta bir olayla başlayan devrim ateşi kısa sürede tüm ülkeye yayıldı ve devrime giden yolu açtı. Başka zamanlar küçük bir olay büyük bir devrime yol açmaz; ama eğer tüm nesnel koşullar bir araya toplanmışsa, küçük bir çatışma büyük bir devrime yol açar. Tunus'ta olan koşullar Mısır'da, Libya'da ve Ortadoğu'da var. Ekonomik ve politik koşulların bir devrime yol açması için, bir olay hızlandırıcı bir rol oynayabilir. Burada önemli olan patlamaya hazır bir durumun oluşmuş olmasıdır. Tunus'taki ilk devrimci ayaklanma, Mısır'daki devrime ve bölgedeki diğer ayaklanmalara bir ivme verdi, çabuklaştırdı. Eğer bu ülkelerde devrimin koşulları ortaya çıkmamış olsaydı, Tunus'taki ayaklanma diğer yerlerdeki ayaklanmaya ve devrime yol açmazdı.

Bu ülkelerde devrimin öznesi devrimci gençlik, işçi kitleleri ve emekçiler oldu. Durumu çok iyi değerlendiren devrimci kitleler son derece pratik davranarak hemen ayaklanmaya giriştiler ve kısa sürede eylemlerle büyük kitleleri devrime yönelttiler.

30- Devrim çok kısa süre içinde geniş kitleleri büyük bir dönüşüme uğrattı, koşulları değiştirdi. Koşullar ve insanların aynı anda dönüşüme uğraması devrimle gerçekleşti.

31- Eski rejimin zindanlarda tuttuğu tutsakları özgürleştirmemişse, bir halk zaferinden devrimin başarıya ulaştığından söz edilemez. Kendi Bastillerini yıkamayan bir zafer erken bir zafer olur.

Mısır ve Tunus'ta durum budur. Tunus'ta kurulan "14 Ocak Cephesi" tutsakların varlığından söz ediyor ve onları özgürleştirme hedefini açıklıyor. Bu, devrimin henüz tutsakları kurtaramadığını ve bu yüzden kendisinin tam başarıya ulaşamadığını ifade ediyor.

Bir devrimin ilk ürünlerinden zafere ulaştığının ilk güçlü işareti tutsakların özgürlüğe kavuşturulmasıdır. Bir devrim tutsakları özgür yapmazsa onlar başka nasıl kurtulacaktır. Devrim bu işi halen çözememişse, bu nokta onun en zayıf yanıdır. Tutsakları özgürleştiremeyen bir halk gerçek anlamda henüz özgür değildir.

"Umut ve korku arasında gidip gelen içi boş kuru bağırsaklar" diyordu Lenin, bu küçük burjuvalar için. Umut kalmayınca, korku daha çok büyüyor. Onları bu muazzam coşkuya ortak olmaktan, devrim karşısında duydukları korku uzak tutuyor. Her devrim, gerçek olanla sahtesini, gelip geçici olanla kalıcı olanı ayırır. Henüz devrim yokken ortada, yaka-bağır yırtmak kolaydır. Ama yanı başında belirdi mi devrim, taşkın inanç ilanlarının yerini, bilgiççe vaazlar alır, kül yutmaz kibirlilik alır.

Gerçekliğin Geri Dönüşü

İletişim teknolojilerinin gelişiminin devrimlere sunduğu olanakları, daha önce pek çok kez işledik. Bu konuda şu temel ilişkiyi her zaman aklıda tutmakta yarar var. Bilim ve teknik, üretici güçlere dâhildir. Sermayenin bilimi ve tekniği kendine mal etmesi, onun gelişimini tümüyle kontrol altına alabileceği anlamına gelmez. Nasıl ki, üretici güçler, sermaye biçimi ve kimliği içerisinde gelişerek, bir noktadan sonra bu biçimin içine sığamaz hale gelir ve üretim ilişkilerine başkaldırırsa, bilim ve teknik de üretici güçlerin öğeleri olarak aynı kaderi izler.

"Devrim televizyondan naklen yayınlanmayacak sinyora" demişti Venezuelalı devrimci, bu söz bir kitabın adı olmuştu. Dünyayı ordularıyla, polis gücüyle; yetmedi akademileri ve üniversiteleriyle; yetmedi basını ve yayınıyla katmer katmer kuşatan sermaye, bugüne dek her devrimci gelişmeyi kalın perdeler ardında gizlemeye çalıştı. Ama ezilen halklar, özgürlük yolunu arayan emekçiler, eline geçen her nesneyi, her teknik gelişimi bu amaç uğruna kullanmasını öğrendiler. Ta ki, gerçekliği vurulduğu zincirlerden kurtarana dek.

1991 yılında ilk körfez savaşı sırasında, dünya ilk kez naklen yayın savaş izlemişti. Uydular aracılığıyla televizyon kanalları Bağdat'ın yerle bir edilmesini anı anına tüm dünyaya izlettiler. Kameralarda görünen sadece emperyalist şiddetti, kurtuluş umuduna yer bırakmayan bir güç gösterisiydi. Bu sayede tekelci sermaye basını, emekçileri açıkça tehdit etmekle kalmıyor, aynı zamanda onların bilincini etkileyecek muazzam bir aygıtı da yeniden inşa ediyordu. Olanı biteni ekranlardan izleyen bizler için, gözümüz beynimizin yerine geçmişti. Bilince giden süzgeçler ortadan kaldırılmış, geriye yalnızca ham bir algılayış, manipülasyona ve kurguya açık bir algılama düzeyi kalmıştı. Tekelci basın gerçekliği kendi kurgusundan geçirip ekranlara ulaştırma gücünü elinde bulundurduğu sürece, dünya halklarına istediği yalanı yutturabileceği sanısına sapıldı. Nitekim 11 Eylül 2001'de, bu kez canlı yayın bir provakasyonla, üçüncü dünya savaşını başlatan şok etkisini yaratacak, elinde tuttuğu manipülasyon ve kurgu gücünü çok önemli bir testten geçirdi. 91 yılından 2001'e, on yılın içinde sürekli, tekrarlanan yalanların, sonunda gerçek gibi algılanacağını söyleyen Nazi partisi propaganda bakanı Goebbels'i kanıtlar gibiydi.

Sözkonusu on yılda muazzam teknik ilerlemeler kaydeden iletişim, tek kaynaktan beslenen tek taraflı bir akıma sahipti. Bir yanda, kurgulanmış gerçekliğin kaynağı olarak sermaye duruyordu, öbür yanda manüpile edilmiş bilgiyi alan kitleler. İletişim teknolojileri bu tek yönlü karakterini koruduğu sürece, sermayenin eline hiç olmadığı kadar güçlü bir propaganda, kurgu, manipülasyon ve yalan gücü veriyordu. Sonuçta halklar, yazılı metinlerden çok daha fazla bizzat gözleriyle gördüğüne inanma eğilimi taşıyordu.

Fakat iletişim teknolojisi bu kabuğu çabucak parçaladı. Gelişim yine sermaye kimliği altında gerçekleşti, ancak denetlenemez noktaya u-

laştı. İletişim tek yönlü niteliğini, karşılıklı etkileşime dayanan ağlar sayesinde kaybetti. Bundan böyle bilgi akışı yalnızca sermaye kaynaklı değil, ama bizzat devrimci arayış içindeki kitlelerin de denetimine açık hale geldi. Nerede bir toplumsal eylem olsa, tekelci sermaye basınının süzgeçlerine takılmadan dünya halklarına ulaşıyordu. Görüntülü iletişim, dil engelini de ortadan kaldırdı, görüntü her şeyi anlatmaya yetiyordu. Kameralar yalnızca tekelci basının elinde değil, herkesin elinde ve çekilen görüntüler anında tüm dünyaya servis edilebiliyor. Teknoloji sayesinde görüntülü iletişim ucuzladı, basitleşti, altı yaşında bir çocuğun bile üstesinden gelebileceği hale büründü. Elbette, devrimci arayış içine giren kitlelerin, bu alabildiğine ucuz, basit, hızlı ve doğrudan iletişim aygıtını kullanmasının önüne hiçbir engel konamazdı. Gerçeklik zincirlerinden böyle kurtuldu ve ne mutlu ki, sinyorita, artık devrim naklen yayınlanabiliyor.

Sezgiden Bilince, Özlemden İradeye...

Mısır'da bu iletişim aygıtının kullanımını önlemek için dünya egemenleri hemen harekete geçti. Ancak yapabilecekleri fazla bir şey yoktu. Çünkü bu sosyal ağların kullandığı fiber optik altyapısını bankalar, borsa ve şirketler de kullanılıyordu ve kabloları kesip atmamak mümkün değildi. Yapabilecekleri tek şey teknik ayarlarla oynanarak iletişimi engellemeye çalışmaktı. Protokol numaraları iptal edildi. DNS ayarları değiştirildi. Ancak, dünyanın dört bir yanından teknik yardımlar Mısır'a yağdı ve çok değil sadece bir gün içinde Mısır'ın ayaklanmış kitleleri, tekelci şirket ağlarından bağımsız, kendilerine ait bir internet iletişim ağı kurmuş oldular. Sermayenin attığı adım, denetimin tümüyle kaybına yol açtı.

Tunus ve Mısır'daki muazzam halk ayaklanmaları ve devrimlerin, iletişim teknolojisinin bir eseri olduğunu iddia ediyor değiliz. Eğer halklar korkunç sefaletin gölgesinde yaşamaktan yeterince bıkmamış olsaydı, baskının dayanılmazlığını çıplak bedenlerinde ve aç midelerinde yeterince hissetmemiş olsaydı, en mükemmel iletişim aygıtları bile böyle muazzam halk hareketini yaratamazdı. Fakat, basitleşen iletişim aygıtları sayesinde insanlar yalnız ve güçsüz olmadıklarını görebildiler; aynı ruh halini yaşayan milyonları keşfettiler. Geçmişte bu ruh hali ortaklığı, emekçi sınıflarda bir sezgi, bir içgüdü düzeyinde geliyordu. Sezgi ve içgüdü, iletişim yoluyla, hızla her karanlık mekâna sızan bir bilinç iklimi oluşturdu. Buna ek olarak yoksul yığınlar, kendi yarattıkları zenginliklerin hemen yanı başlarında, ellerini uzatsalar alacakları konumda olduğunu gördüler. Bunu gördüler, kulaktan kulağa fısıldanan bir hayalet gibi değil, canlıkanlı biçimlerde bir sefahat birikiminin saklanamayan görüntüleriyle. Bir hayalet, bir buğu olarak kaldığı sürece sadece korkulu bir özlemi besleyen gerçeklik, şimdi yalnız olmadıklarının farkına varan milyonların apaçık iradesine dönüşüyordu.

İletişim teknolojilerini aynı düzeyde barındıran, benzer sınıf çelişkilerini ve sefalet koşullarını yaşayan daha pek çok ülke duruyorken, devrimin neden Tunus ve Mısır'da patlak verdiğine dair birkaç gözlemi paylaşmak yerinde olacak. Her iki ülkede, yakın tarihe dek sömürgeci işgal altındaydı. Ve bu yüzden halklar, yaşadıkları yoksulluğun kaynağını, hep bu sömürgeci geçmişe atfettiler. Yoksullukları adeta kendi tarihi kaderleri gibi algılandı, işbirlikçi sermaye egemenleri bu algıyı yaratarak onyıllar boyu yönetimde kalmayı başardılar. Fakat bu iki ülke, dünyanın en yoğun yabancı yatırım çeken piyasalarına da sahipti. Dev tekeller, en ünlü marka ürünlerinin üretimlerini bu ülkelere kaydirdiler. Ve böylece, milyonlarca Tunuslu ve Mısırlı, kendi ürettiklerinin, dünyanın zenginliğine bu bur-

Tutsakların zindanlardan kurtarılması devrimci halkın ilk ve ivedi görevlerinden biridir. Eğer bu sorun, devrime dek çözülememişse, tutsakları özgürlüğe kavuşturmak ayaklanmanın ve devrimin ilk yapacağı iştir ve öyle olmalıdır.

Devrim yapılan Arap ülkelerinde halk, daha ayaklanmanın ilk günlerinde bu sorunu öne çıkardı. Ayaklanmanın baskısıyla ilk günlerde az sayıda tutsak serbest bırakıldı. Aynı durum ayaklanmanın başladığı diğer Arap ülkelerinde de gerçekleşti. Devrimin gerçekleştiği ülkelerde devrim kendiliğinden yapıldı ve tutsakların tümünün serbest bırakılması hemen gerçekleştirilemedi. Yine de halk ayaklanmaları tutsakların kurtarılması sorununun halkın önüne bir görev olarak koymayı başardı ve dünyanın gündemine çarpıcı bir şekilde soktu.

32- Arap ülkelerindeki düzenler, çağdaş ve evrensel gelişmeye dar geliyor ve gelişmenin önünde engel. Burjuva toplumsal ilişkiler, büyüyen toplumsal üretici güçlerin evrensel gelişme eğilimiyle çatışmakla kalmıyor; eğitilmiş, kültürlü ve entelektüel birikime sahip, çok geniş bir insan kuşağıyla da çatışma içinde.

Çağdaş gelişmeye dayanan insanlar hiçbir şekilde eski düzenin o dar sıklığı ve sınırlı yapısı içinde yaşamak istemiyorlar. Burjuvazi artık hiçbir şekilde toplumu yönetemiyor. Arada sürekli bir gerilim ve çatışma var. Gerilim ve çatışmadan çıkış yolu, toplumun o dar ilişkilerinden kurtulması ve sermayeden özgürleşmesidir.

Topluma egemen olan bir avuç kapitalist, üretici güçleri, bilimi doğayı, emekçileri tutsak almış durumda. Toplumsal üretici güçler toplumsallaşan insanlık bu sermaye olma niteliğine, bu tutsak oluşa isyan ediyor, başkaldırıyor ve onunla çatışıyor. Toplumsal bir devrim her bakımdan kaçınılmazdır.

Arap ülkelerinde kitleler bu hedefe varmak için eski düzenin getirdiği politik engellerden kurtulmakla işe başladılar.

juva sefahate nasıl büyük katkı yaptığını gördü. Şimdi anlıyorlardı ki, yoksul oluşlarının nedeni sömürgeci dönemin onları geri bırakmış oluştundan kaynaklanmıyordu. Aksine, modern makine ve tekniklerle üretime buldukları halde, yoksunlukları devam ediyordu. Bu ülke halklarının zihnine ağır bir karabasan gibi çökmüş olan sömürge döneminin hayaleti, yerini, kendi elleriyle yarattıkları gelecekte paylarına düşen karanlığın dayanılmazlığı aldı. Mısır'da insanlar kendi geleceklerinden öylesine ümitsizdi ki, evlenme oranı % 40'ın altına düşmüştü. Tarih bu ülkelere cömert davranmadığı için yoksulluk yaşadıkları anlatılmıştı onlara. Oysa şimdi görüyorlardı ki, kendi ürettikleri dünyanın en gelişmiş pazarlarında satılırken onlar, nesli tükenmekte olan vahşi hayvanların çılgınca endişesine boğulup gidiyorlardı. Öyleyse tarihin çizdiği kaderi değiştirmenin zamanı gelmişti. Emperyalist tekellerin küresel tedarik zinciri esasına göre kurdukları bu üretim mekanizmasının üzerinde şekillenen bu yeni algılayış, tarih-kader çizgisine sıkışıp kalmış halkları, tam bir patlama biçiminde sıkıştırdıkları yerden çekip çıkardı. Kolayca paylaşılan ve kolayca çoğaltılan gerçeklik olarak bilgi, iletişim olanakları geliştikçe, bu yeni "hakikat algısını" pekiştirdi.

Devrimin Hızlandırılmış Kursu

Dünyanın ilk canlı yayın devriminin tarihi nasıl hızlandırdığına, yoğunlaştırdığına şahit oluyoruz. Aynı sefaleti, aynı zulmü, aynı yoksunlukları yaşayan dünya emekçi sınıfları, şimdi artık devrimi başarabileceklerini, bir araya geldiklerinde hiçbir polis gücü ve modern ordunun karşılarında duramayacaklarını biliyor. Zafer umudu ve kesinliği önüne geçilmez bir çığ gibi ülkeden ülkeye yayılıyor, yeni ayaklanmaları tetikliyor. Sermaye sınıfı neredeyse iki yüz yıl boyunca, halkların bu en basit ve temel gerçekliği bilmesin diye her şeyi yaptı. Savaşlar çıkardı, halklar arasında düşmanlık tohumu ekerek, şovenizmi şahlandırdı, yetmedi, devrimci öncülerini idam sehpalarına çıkardı, zindanlara attı, devrimi anlatan kitapları yasakladı. Tüm bunlar dünya emekçi sınıfları durumlarını bir kader gibi benimsesin, devrim fikri ve umudu yeşermesin, cehalet ve fikri yozlaşma içinde debelenip dursun diyeydi. Ama işte tüm dünya, sanki aynı anda, Ne Yapmalı, İki Taktik, Nisan Tezleri okuyorsa, naklen yayından bir devrimin her gelişim aşamasını izlediler, dersler çıkardılar, sezgilerini bilince dönüştürdüler, özlemlerini iradeye dönüştürmek için arayaşa girdiler.

Yeni bir enternasyonalizmin doğuşuna tanıklık ediyoruz. Partilerin protokol toplantılarına sıkışıp kalan enternasyonalizm artık geride kalmıştır. Şimdi bizzat eylem alanında, devrim içinde, canlı ve anlık kurulan diri ilişkiler var. Mısırlı devrimci kitleler, anı anına, tüm dünyadaki devrimci gruplarla, en başta Tunus'la ilişki içinde oldular: "Şu sorunu nasıl çözdünüz?", temel soru buydu. Beklentiler, temenniler; teorik konulara sıkışıp kalmış kısır bir ilişki değil, doğrudan devrimi pratikte örgütlemeye yönelik bir ilişki kurdular. Zorluklar, acılar, zaferin coşkusunun anı anına paylaştığı bir enternasyonalizm, sınırlı kadrolarla değil, milyonlara açık, beslenme kanalları zengin, çok yönlü, etkisi hızlı bir enternasyonalizm.

İletişimin sermaye denetiminde olduğu dönemin simge filmi olan "Matrix"de "Gerçeğin çölüne hoş geldiniz" deniyordu. Geçti, geride kaldı o çöl. Şimdi rahatça diyebiliriz: Sermayenin cehennemine, Yeni Evre'nin yeni insanların devrimler çağına hoş geldiniz!

Yeni Evre'nin Devrimleri

Süleyman Acar

“Bir devrime devrim diyememek, devrimler karşısında inanılmaz kuşuklara düşmek, eski-köhnemiş kalıplara sarılmak, sokakları ele geçiren o müthiş kitlesel güç karşısında inanılmaz bir ilgisizliğe gömülmek, onu küçük görmek, kitabi kıstaslar üzerinden neredeyse mahkum etmeye kalkmak... İşte son dönemdeki hemen her devrim ve devrimci kalkışmada karşılaştığımız durum bu!”

Devrim çağları vardır. Adı devrim ile anılan dönemler, yıllar vardır. Dünyayı sarsan devrim dalgaları vardır. Bu türden dönemleri yaşayan kuşaklara ne mutlu! İlerde üzerine ciltler dolusu değerlendirmeler, anılar kaleme alınan “devrim deneyimlerini” bizzat yaşayanlara ne mutlu!

Mensubu olduğum kuşak 12 Eylül’e ilkokul sıralarında yakalandı. Lise ve üniversite çağlarında devrimci duygu ve düşüncelere yelken açtığımda bu defa 89-91 karşı-devrim fırtınasına tutuldu! Bu öylesine bir fırtınaydı ki... devasa partileri ve hareketleri yuttu.

Genç kuşağı ayakta tutan ilk şey, dünyanın aksine, bu topraklarda hızlı bir yükseliş eğilimine giren devrimci mücadeleydi. Dünya genelindeki kopan karşı-devrimci tantanaya karşıt bir şekilde bu topraklarda grev ve

33- Arap halklarının devrimle elde ettiği pratik kazanımlar:

a) Her türlü gelişmenin önünde engel oluşturan eski politik düzenler devrilerek emekçilerin toplumsal kurtuluşunun yolu açıldı. Bu yol ancak eylemle, çatışmayla, devrimle açılabilirdi. Devrimle birlikte emekle sermaye arasındaki sınıf savaşımı yeni bir döneme girmiş ve öne çıkmıştır.

b) Pratikte sokakta meydanlarda özgür bir ortam sağlanmıştır. Doğmuş olan özgür ortam demokratik süreç, proletaryanın sermayeye karşı savaşımını güçlendirici bir zemin sağlamıştır. Devrimci proletarya görüşlerini amacını çok geniş kitlelere anlatabilecek ve yığınları kendi etrafında toplayıp birleştirebilecektir.

c) Halk kitleleri ayaklanmayla birlikte savaşımın çelikleştirici, yetkinleştirici okulundan geçti; başka biçimde kolay kolay elde edilemeyecek olan savaşım ve devrimin deneyimine sahip oldu. Devrimci savaşım deneyimi işçi sınıfının gelecek savaşımında önemli dayanak noktasıdır.

34- Mısır ve Tunus'ta halk a-nayasa değişikliği, serbest seçimler ve başka reformlarla devrimden sonra burjuva güçlerce oyalanı-yor. Fakat kitleler geçici hükümet-ten ve burjuva çevrelerden bir şey çıkmayacağını bildiği için, kendi gerçek hedeflerine ulaşmak için sokaklardan ayrılmıyor. Tahrir Meydanı canlılığını korurken, Tu-nus'ta da halk karşılanmayan is-temleri için sık sık gösteri yapıyor. Kitleler burada burjuva güçlerin ü-zerinde baskı uyguluyor. Yiğınla-rın kararlılığı heyecanı ve devrimci ateşliliği sona ermiş değil. Burjuva-zi kendi egemenliğini yeniden kur-mak için kitlelerin öfkesinin ve ha-reketinin sönmesini bekliyor.

Halkın burjuva politik çevre-lerin üzerinde bir baskı gücü ola-rak hareket etmesi yetmiyor. Halk esas olarak kendi iktidarı için sa-vaşmalıdır. Yeni devrimci bir he-def için dövüşmediği sürece, kitle-leri bekleyen ayaklanmak, beklen-tiye düşmek ve dağılmak olacaktır.

sokak gösterileri, fabrika işgalleri, öğrenci hareketleri yaygınlaşıyor, Kürt halkı ilk serhıldanlarına atılıyordu. Genç kuşağın "akıntıya karşı" yürüyüşünde işte bu devrimci atılım muazzam bir önem taşıyordu.

Sanırım buna bir de devrimci coşkuyu eklemek gerek. O coşku sa-yesinde yıkılan duvarların ötesinde kalmayı başardı genç kuşak.

Devrimci coşku, devrimci pratik, bir marksist için olmazsa olmaz-lardandır. Lenin, Finlandiya'da gizlenirken kaleme aldığı o ünlü eseri Devlet ve Devrim'in son bölümünde 1905 ve 1917 Şubat Devrimlerini e-le almayı planlamıştı. Ne ki Ekim ayaklanmasının pratik hazırlıkları yü-zünden bu bölümü yazamadı. Ama bunu asla dert etmedi. Eserin son-söz'ünde de belirttiği gibi "bir devrim deneyi" yapmak, o konuda yaz-maktan daha güzel ve daha yararlıdır." Bizzat Marx ve Engels'ten başla-mak üzere, bütün büyük marksistler, bu devrimci coşkuyu bir an olsun yitirmediler. Dünyanın devrimci dönüşümü mücadelesinde her pratik at-ılım, onlara müthiş bir heyecan verdi. Çünkü onlar DEVRİMCİ'ydiler. Bu devrimci coşku, bu devrimci bakış olmaksızın ne dünyanın doğru bir yorumu mümkündür, ne de dünyayı değiştirmek. Gerçek bir marksisti bir laf ebesinden ayıran temel faktörlerden biri, işte bu devrimci coşkudur, devrimci bakış açısıdır.

Daha Feuerbach Üzerine Tezleri'nde genç Marx'ın, devrimci prati-ğe ısrarla yaptığı vurgular anımsansın; yine aynı şekilde Engels'in Hegel eleştirisinde onun "burjuva saç örgüsüne" yaptığı alaylı gönderme anım-sansın. Olayları, gelişmeleri devrimci bir tarzda ele almak zorundayız.

...

Dünya genelindeki karşı-devrim fırtınası uzun soluklu olamadı. Halklar her yerde bir hareketlilik içindeydi. Küresel anlamda ilk etkili devrimci çıkış, Zapatist hareketin 1994 başında düzenlediği yürüyüş ol-du. Aynı yıl yaşlı Avrupa grev dalgasıyla sarsıldı. Özellikle kamyoncu grevleri tüm Avrupa'yı sarstı. Avrupa'dan Japonya'ya çiftçi eylemleri dalga dalga yayıldı. Emperyalist dünya silahla, savaşlarla, bölgesel çatış-malarla sonuç almaya çalışırken, dünya halkları alanlara, sokaklara çıkı-yor, gücünün farkına varıyordu. Artık milyonlar, sokaklarda, pratik ola-rak yapıyorlardı siyaseti. Teorinin onları kucaklayıp önlerini açmasından önce kitleler, bizzat pratik olarak açıyorlardı yollarını. Eylem sözden ön-ceydi ve durum hala da böyledir.

Bundan yarım asır önce değişime ayak uyduramayan resmi komü-nist partileri peş peşe sağa kayar ve reformistleşirken, boşluğu küçük burjuva radikalizmi doldurmuştu. 89-91 karşı-devrimleri genel olarak bu radikalizmin de sonuna işaret ediyordu. Bu küresel geri düşüş, aynı za-manda yeni sıçramanın şartlarını yarattı. Uluslararası komünist hareket saflarında bir dağınıklık vardı. Bu doğru. Fakat kapitalist uygarlık da art-ık yolun sonuna gelmişti. Durumu gizleyen incir yaprağı beklentilerden daha hızlı düşüverdi. Ve yeryüzünde milyonlarca emekçi, tarihte ilk kez, eş zamanlı olarak kendi tarihlerini yapmak üzere harekete geçtiler. Kendiliklerinden harekete geçtiler. Dağınık, çoğu yerde örgütsüz, hazırlık-sız... Ama harekete geçtiler. Geçtiğimiz yüzyılın son yıllarını onların a-yağa kalkışı belirledi.

...

Dünya devrimi dalgası yükselişe geçti. Tüm kıtaları bir bir etkisine aldı. Geçtiğimiz yüzyılın sonlarında Latin Amerika'da sarsıcı sonuçlar yarattı. Şimdi de Arap coğrafyasında sarsıcı sonuçlar yaratıyor.

"Dünya devrimi uzun süredir bir süreç olarak geliyor ve her taraf-ta kendi sonuçlarını yaratıyor. Bir süre önce Latin Amerika'yı temelle-

rinden sarsan toplumsal ayaklanmalar ve toplumsal devrimler, şimdi Afrika'yı ve Ortadoğu'yu sarsıyor.”

...

Yaratıcılığı ile bizleri hep şaşırtan bir kıta, Latin Amerika, neredeyse iki yüzyıl boyunca gerilla savaşının anakarası olan bu topraklar, geçmişte başarısız bir darbeye kalkışmış bir albayı 1998'de başkan seçerek farklı bir devrimci deneyime ev sahipliği yaptı. Venezuela'da “bolivarcı devrim” başladı. Gerilla savaşının ve sık sık yinelenen büyük ayaklanmaların ve çatışmaların coğrafyasında farklı bir devrimci güzergah oluşturulma çabaları gündeme geldi. Daha henüz araftan geçmemiş olan bu devrim, darbe girişimleri dahil pek çok maceralardan geçti. Ve hala daha sonuç almaktan abildiğine uzakta bu deneyim. Ama sonuçta bir deneyim. Farklı bir yol arayışı. Pratikte ilerleyen bir süreç.

Üstelik Latinlerde hızla yaygınlaşan bir yol haline geldi seçimler ve aşağıdan hareket olarak gelişen hareketler. Darbe girişimleriyle de karşılaştı. Honduras hariç, diğerlerini püskürtmeyi de başardılar.

...

Her devrimin başlı başına “nevi şahsına münhasır” olduğu, özgün ve tekrarlanamaz olduğu, her devrimin bilgi ve kalıplarımızı sürekli değiştirdiği, hatta kimi zaman paramparça ettiği gerçeğini sık sık unutmak gibi bir hastalığımız var. Önyargılarımız her devrimle parçalanıyor, bir sonraki adımda karşımıza dikilmek için yenileriyle “zenginleşmiş” bir başka önyargı olarak ayağa kalkıyor. Ve biz her adımda öncelikle bu önyargılarla boğuşmak zorunda kalıyoruz! Hatta bu önyargılar devrimci coşkudan nasibini almamış, tam tersine, dünyaya karamsar bir pencereden bakanların elinde hepimizin önüne dikilmiş koca duvarlara dönüşüyor. Bir devrime devrim diyememek, devrimler karşısında inanılmaz kuşuklara düşmek, eskiköhnemiş kalıplara sarılmak, sokakları ele geçiren o müthiş kitlesel güç karşısında inanılmaz bir ilgisizliğe gömülmek, onu küçük görmek, kitabi kıstaslar üzerinden neredeyse mahkum etmeye kalkmak... İşte son dönemdeki hemen her devrim ve devrimci kalkışmada karşılaştığımız durum bu!

Öyle bir durum çıktı ki ortaya, halklar çeşitli marksistlere devrim beğendiremez oldular! Olgü, gerçeklik kendi şartları içinde, önyargılardan uzak, ve gerçek içeriğiyle ele alınmıyor. Eski bir marksist (ki kendisi hala kendini marksist olarak görüyor) “bu olanlar devrim ise, nasıl bir devrimdir, iktidar mı değişmiştir” diye soruyordu hezeyan içinde! Öyle ya, “İktidarın bir sınıftan ötekine geçişi, sözcüğün salt bilimsel anlamıyla olduğu kadar, politik ve pratik anlamıyla da bir devrimin birinci, başlıca ve esas belirtisidir.”(Lenin) Şu halde Tunus'ta veya Mısır'da bir devrim olduğu nasıl söylenebilir ki!

Plan yok, proje yok, bir parti olarak örgütlenmiş işçi sınıfı yok, burjuva iktidara karşı kendi iktidarını, sosyalist iktidar alternatifini ileri süren bir güç yok... o yok, bu yok! Öyleyse nasıl bir devrim ki bu!

Tüm devrimci coşkusunu yitirmiş, bir halk devriminin başlıca ve temel özelliğinin tam da bu olduğunu, kendiliğinden kopup geldiğini, kural olanın bu, istisna olanın “projeli devrim” olduğunu unutmuş, “ne devrimi” diye soruyor. Oysa tarih verili iktidarları yerinden oynatamayan koca koca devrimlerle doludur. Bütün bir Avrupa'yı boydan boya kasıp kavuran 1848, veya çarlık Rusyası'nı sarsan 1905, Çin'in 1912'si... Yani özcesi başarısız devrimler dizisi!

Unutulmasın, 1917 Şubat'ının ardında kendiliğinden ve başarısız 1905 yatar. Ve bu durum, neredeyse her büyük devrimde yinelenen bir kuraldır. Sonu görüp onun geçmişi gözden kaçırmak, bir marksiste yakışmaz.

35) Tahrir'de bir araya gelen sınıfların ve politik güçlerin “birlik-teliğinin” geçici olduğu yapılan anayasa referandumu sırasında ortaya çıktı. Referandum oylamasında burjuva çevreleri kısmi anayasa değişimine “evet” derken Devrimci Gençlik Koalisyonu ise “hayır” dedi.

Gerçek devrimci güçler, devrimi daha ileriye götürmek, devrimin kazanımlarını korumak, devrimin getirdiklerini kalıcılaştırmak için mücadele veriyorlar. Diğerleri yani tüm burjuva çevreler ise egemenliğini sağlamak ve ayrıcalıklarını korumak peşinde. Onlar bu amaçla geçiş dönemini ve geçiş dönemi hükümetini sonuna dek kullanmak istiyorlar.

Devrim güçleriyle düzen güçleri arasında bugünden başlayan çatışma giderek genişleyecek, yoğunlaşacak ve sertleşecektir.

36- Çeşitli sınıfların devrim karşısındaki tutumu kadar, devrimden sonraki tutumu da irdelenmelidir.

Gerek egemen burjuva güçler, gerek muhalif burjuva güçler, politik örgütleri aracılığıyla iktidarı paylaşmak için tüm olanaklarını, ilişkilerini ve etkisini harekete geçirmiş durumda. Aralarındaki tüm çıkar çatışmasına karşın, işçi sınıfına, emekçi halka, halkın devrimci istemlerine karşı ittifak içinde davranıyorlar. Emekçi sınıf, yeni bir devrimci dalgayı başlatmaya görsün, burjuva güçler koalisyonu, gerici bir düzen gücü olarak yığınlara karşı etkin bir şekilde harekete geçer. Bunu ilerde göreceğiz.

Burjuva ittifakın bu koalisyonun iktidara yansımalarının, yani iktidarın kamacı, ayaklanmanın ve devrimin tüm izlerini silmektir. Çünkü biliyorlar ki, ayaklanma ve devrim emekçi halk kitlelerinin bilincinde, örgütlenmesinde ve mücadelesinde yaşadığı sürece, toplum üzerinde egemenliğini gerçek anlamda sağlayamaz.

Kitlelerin devrimci bilincine, devrimci örgütlenmelerine ve devrimci mücadelesine saldırıcaıkları açıktır.

Buradan da anlaşılacağı gibi, karşıtlar arasındaki çatışma kaçınılmazdır.

Devrim, çağların birikimidir. Süreklilik içinde bir kopuştur. Ve o kopuşu yaratan şey, sürekliliğin ta kendisidir.

...

Hemen her devrim genel ayaklanma ve ayaklanmalar zincirini içerir. Her ayaklanma devrim anlamına gelmez. Ama bir genel ayaklanma, devrimden başka bir anlama gelebilir mi? Ayaklanma dereciklerinin birleşip büyük bir ayaklanma veya ayaklanmalar dizisini oluşturması tam da bir devrim demektir. Halk yığınları ister uzun süreli savaşımın sonucu örgütlü ve hazırlıklı olarak, ister uzun yıllar biriken çelişkilerin sonucu kendiliğinden bir şekilde, kendi yazgısını eline almak için harekete geçmişse, bir “genel bahane” sonucu ayağa kalkmışsa, bu, apaçık bir devrimden başka bir şey değildir. Bu devrim başarılı olur ya da olmaz. Bu ayrı bir konudur. Devrimin başarısı ile devrimin kendisi bir ve aynı şeyler değildir. Tarih, başarılı devrimlerden çok başarısız devrimlere tanıklık etmiştir. Ama başarısız olması, devrimi devrim olmaktan çıkarmaz.

...

Arap devrimlerinden bahsederken, doğal olarak ülkelerin iktisadi durumlarına işaret edilir. Zengin-yoksul uçurumu, işsizlik ve sefalet, yolsuzluklar, bir nevi kleptokrasi, vs. vb. Tüm bunlar etkenlerdir, doğrudur. Ama sanırım burada atlanan, tüm bunların, bir grup ülkeye, bir coğrafyaya has olmayıp, kapitalizmin yapısal özellikleri oluşu gerçeğidir. Marx’ın dile getirdiği nispi fazla nüfus yasası, zenginlik ve yoksulluğun karşıt kutuplarda birikmesi yasası, sermaye birikiminin yasaları veya kaçınılmaz sonuçları, yoğunlaşma ve merkezleşmenin yarattığı durum... tüm bunlar tam da yukarıda tekil örnekler olarak ele alınan durumun altında yatan sebeplerdir. Ve kapitalizmin yeniden ve yeniden ürettiği, üretmek zorunda olduğu durumlardır. Sınıflar mücadelesinin prizmasından geçerek, şu veya bu görünüm altında ortaya çıkan durumlardır bunlar. Diyelim Tunus’ta, Bin Ali ve şürekasının, özellikle Tunus’un Leydi Macbeth’i Leyla Tarabulsi ve ailesinin yolsuzlukları, resmen bir kleptokrasiye, bir hırsızlar egemenliğine dönüşen yönetim, halkta öfke uyandırıyor. Tamam. İyi de, bu yolsuzluklar, bu hırsızlık, bizde yok mu? Ya da aklınıza gelebilecek herhangi bir kapitalist ülkede? Var, hepsinde var. Ve kuşkusuz arada başka halkalar, “patlamayı geciktirici” tonla etmenler de var. Orada patlamaya yolaçan etmenler, başka yerlerde başka etmenlerle dengelenebiliyor. Burası ayrı bir konu. Ama unutulmasın, devrimlerin patladığı ülkelerde sıralanan nedenlerin tamamına yakını, tüm kapitalist ülkelerde çeşitli biçim ve düzeylerde var. Bunlar kapitalizmin içkin yasalarının sonuçlarıdır. Farklı olan bir dizi politik ve kültürel etmendir. Sınıflar arası güçler dengesidir vs. vs.

Şartlar oluşmadan hiçbir güç bir hareketi yaratamaz. Bu, özellikle emperyalist “komplolar” açısından ele alınmalı. Öte yandan, mevcut devrimci şartlar olmasaydı, Tunus olayları bir adım öteye geçemezdi. Salt kendi içinde sınırlı kalırdı.

...

Dünya eski dünya değil. Yirminci yüzyıl sosyalizmleri, sosyalizmin tek yanlı örneği. Her pratik devrim ve sosyalizm tek yanlıdır.

Çağımız insanı ile geçen yüzyılın insanı elbette farklı. Toplumlari da farklı. Seçme seçilme meselesinden tutun, örgütleniş ve yapısı farklı olacaktır. Özgürlük ve değişim çok daha belirleyicidir. Geçmişten farklı olarak böyledir. Bu, yeni evrenin devrimlerinde temel önemdeki konulardan biri olacaktır.

İhtilalin Ruhunu Arap Coğrafyasını Sarıyor

Volkan Yaraşır

Uzun yıllar Arap coğrafyasına sessizlik hakim oldu. Öfke ve kin uzun yıllar birikti. Tunus ayaklanması bu yıkıcı birikimin patlamasıyla oldu. Bir politik devrim potansiyeli taşıyan ayaklanma, önce Cezayir ve kısa bir zaman sonra Mısır'ı sardı. Her gelişme kendi dalgasını yaratarak Lübnan'dan Yemen'e, Ürdün'den Umman'a, Suudi Arabistan'dan Suriye'ye kadar etkisini gösterdi, gösteriyor.

Tunus ayaklanması en başta bu yönüyle yakın dönem Arap halkları tarihinde bir moment olarak öne çıktı. Yeni bir tarihsel dönemin başlangıcını işaretledi.

Bu süreçte; devrimin ve isyanın o muhteşem, yenileyen, ruhları ayaklandıran gücü ve kudreti ortaya çıktı. Kitlelerin isyan dalgası içinde yeniden doğuşu, ayağa kalkışı ve tarih yapışı bütün çıplaklığıyla kendini gösterdi. Üst sınıfların çözümsüzlüğü ve asalaklığına karşın, alt sınıfların başta proletaryanın yaratıcı zenginliği ve yıkıcı gücü hissedildi.

Tunus'ta ve Mısır'da isyanın içinde kurulan çeşitli özyönetim organları bunun en somut göstergeleri oldu. Kendilerine doğrultulmuş namlulara çıplak bedenleriyle korkusuzca yürüyen onbinler birkaç gün içinde çeyrek asırlık diktatörlükleri alaşağı etti. Bu kitle hareketlerinin gücünün ve kudretinin ifadesiydi. Alt sınıfların muktedir olma becerisiydi.

Tunus ayaklanması Arap halklarına yol gösterdi ve umut verdi. İnternet üzerinden sosyal paylaşım sitelerinin yanısıra El Cezire gibi yayın organları iletişimi sağlama, yaygınlaştırma ve hızlı koordine olma imkanını sağladı. Sansür ve dezenformasyon politikaları boşa çıkarıldı. Tunus ayaklanması Arap halklarının içinde bulunduğu olağanüstü olumsuz koşulların altını bir kez daha çizdi. Her ne kadar Arap coğrafyasında dünyadaki doğal kaynakların yüzde 45'inin, petrol rezervlerinin yüzde 58'inin, doğalgaz rezervlerinin yüzde 30'unun bulunmasına rağmen Arap halkları kronik yoksulluk, işsizlik ve sefalet içinde yaşıyor.

Arap Birliği ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın hazırladığı rapora göre; Yakındoğu ve Ortadoğu'da 22 Arap ülkesinde 140 milyon kişi yoksulluk sınırında yaşıyor. Arap nüfusunun yüzde 19'u ise günlük 2 doların altında bir gelirle yaşamını sürdürüyor. 22 Arap ülkesinin toplam nüfusu 280 milyondur. Arap Birliği üyesi bu 22 ülkenin toplam GSMH ise İspanya'nın GSMH'sından daha azdır.

Arap ülkelerinde işsizlik oranı resmi rakamlara göre yüzde 15 ama gerçek işsizlik oranı yüzde 20'nin üzerine çıkmış durumda. Özellikle genç işsizlerin oranı tüm ülkelerde çok yüksek. Ayrıca 65 milyon Arap okuma yazma bilmiyor. Kadınlar içinde bu oran daha vahim. Her üç Arap kadınından ikisi hiçbir düzeyde formal eğitimden geçmiş değil. Bu tablo Arap halklarının çıplak yoksulluğunu ve sefaletini ortaya koyuyor. Bir başka anlamda on yıllar içinde birikmiş öfke ve kinini işaretliyor.

Tunus "devrimi" bu kini ve öfkeyi, kısacası "Arap İhtilali"ni simgeledi. Ya da "Arap İhtilali" kendini Tunus "devrimi"nde biçimlendirdi. Yönetenlerin artık yönetemez, yönetilenlerin de artık yönetilemez olduğu devrim günlerinin etkisi Yemen'den Ürdün'e, Filistin'den Mısır'a kadar yayıldı. Arap halklarına yönelik uzun yıllardan beri uygulanan segregasyon ve diskriminasyon politikası kitlelerin görkemli ayağa kalkışıyla parçalandı. Sol içinde de etkili olan oryantalist eğilimler iflas etti. Sessiz, biat eden ve köle ruhlu olduğu iddia edilen Arap halkları isyan ve devrim günleri içinde ye-

37-) Arap ülkelerinde, devrimin zorunluluğunu halk tarafından kesin olarak ve açık biçimde kavranmıştır. Eski yapılar devrimden politik özgürlükler kazanılmadan, demokratik bir ortam oluşmadan geçmişle köklü bir kopuş sağlanmadan ileriye gidemeyeceğinin ve kendisine yeni bir yaşam kuramayacağını bilincinde.

Halk bu noktaya yaşayarak dünya devrim deneyimlerinden öğrenerek ve kendi eğitim, kültür düzeyini geliştirerek geldi.

Bu ülkelerdeki gerici burjuva diktatörlükler ne yaparsa yapsınlar artık devrimleri önleyemezler. Ne dış müdahale ne de halkın dikkatinin dış sorunlara çekilmesi devrim sürecini durdurabilir. Bugüne değin, bu yöntemlerin tümü de kullanıldı. Halk bunları yaşadı ve artık bunlardan etkilenmiyor.

Kitlelerin bilinci ve devrimci hareketi o noktaya geldi ki, bu sorunların hiç biri kitleleri geriye götürmüyor. Tarihin çarkı artık geriye çevrilemez.

38- Temel yaşamsal sorunların yalnızca devrimle çözüleceği anlayışı öylesine gelişkin bir noktaya ulaştı ki, gerici burjuva yönetimler, devrimin önünü kesmek için ileri sürdüğü bir dizi reform ödümleri emekçileri ikna etmiyor, hareketin yükselişini kıramıyor.

Yığınlar iktidar kendi ellerine geçmeden, verilen ödünlerin hiçbir işe yaramayacağını biliyor. Bu gerçeği bildikleri için yönetimlerin verdiği tüm tavizlere rağmen ayaklanmaktan bir adım bile geri atmıyorlar.

Ayaklanmayla, devrimle iktidarı ele geçirmek Arap halklarının vazgeçilmez hedefidir.

niden ayağa kalktı. “Unutanlara” halkların yaratıcı ve yıkıcı gücünü hatırlattı. Devrimi işaretledi. İsyanın erdemini muazzam yenileme gücünü ve “sıradan insanın” tarih yapışını simgeledi.

Bugün Tunus’ta ve Mısır’da “sıradan insanlar” tarih yapıyor. Bugün Tunus ve Mısır’da yaşananlar gerçek bir sınıf mücadelesidir. Alt sınıfların, başta işçi sınıfının, yoksulların, ezilenlerin kendi kaderlerini ellerine alma çabasıdır. Oscar Wilde “tarihi okumuş olan herkesin gözünde itaatsizlik bir insanın ilk erdemidir” der ve devam eder. “İlerleme itaatsizlik sayesinde olur, itaatsizlik sayesinde ve isyan sayesinde ileriye gideriz.”

Tunus ve Mısır’da halklar itaatsizlik ve isyanla kuşanıyor. Özgürlüğü avuçlarının içine alarak sokakları ve caddeleri işgal ediyor.

Mısır: “Cevap esen rüzgarda” (1)

Mısır kadim bir kültürü simgeler. Ortadoğu ve Arap halklarının entelektüel merkezidir. Politik açıdan da bu özelliğini korumuştur. Ortadoğu ve Arap dünyasında gelişmelerin nabızı Mısır’dan okunabilir. Bir başka yanıyla Mısır Ortadoğu ve Arap halklarının laboratuvarıdır.

Özellikle Tunus isyanının yarattığı dalganın Cezayir sonrası Mısır’ı vurması Ortadoğu’da ve Arap dünyasında bir dönemin bitişi, yeni bir dönemin başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Mısır’ı tutuşturan bir isyan Ortadoğu jeopolitiği kadar dünya jeopolitiğini etkileyebilecek içeriktedir. Mısır’daki gelişmeler ve altüst oluşlar her zaman siyasal vakum etkisi yaratmıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda yaşanan bir dizi gelişme Mısır’ın jeopolitik konumunun altını tekrar tekrar çizmiştir.

Tunus ve Mısır ayaklanmalarından sonra Ortadoğu ve Arap dünyasında hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Artık tüm statükolar parçalanmış ve parçalanma sürecine girmiştir. Daha sürecin başındayız. Daha dipten gelen dalganın bunlar ilk yıkıcı sarsıntıları ve bu sarsıntılar devam edecek. Arap halkları sömürgeci tahakküme karşı 1950-60’lı yıllarda nasıl ayağa kalktıysa “Arap İhtilali” Arap ulusal kurtuluş mücadelesi nasıl bütün coğrafyada yankı bulduysa Tunus ve Mısır ayaklanmalarının etkisi benzer ölçüde olacaktır.

Mısır’ın yakın dönem siyasal tarihine baktığımızda Ortadoğu’da ve Kuzey Afrika’da kilit rolünü daha iyi anlayabiliriz. Uzun dönem Osmanlı İmparatorluğu’nun tahakkümü altında kalan Mısır, 1882 yılında İngiltere tarafından işgal edildi. Mısır bir dünya imparatorluğu olan İngiltere için stratejik önem taşıdı. Mısır’ın Kuzey Afrika ile Ortadoğu arasında bir köprü işlevi görmesi imparatorluğun küresel tahakküm politikalarına hizmet etti. Ayrıca Mısır, İngiltere’nin tekstil sektörüne yönelik bir pamuk tarlası olarak işlevlendirildi. Ülkenin bütün kaynaklarına İngiliz tekelleri tarafından el konuldu. Koloni-sömürge rejimi İngiliz Valisi, krallık, feodal toprak ağaları ve komprador burjuvaziden oluşuyordu. 19. yüzyıl’ın son çeyreğinde bazı sanayi dallarında gelişmeler yaşandı. Ayrıca demiryolu, limanlar ve sulama tesisleri inşa edildi. Özellikle pamuk plantasyonları yaygınlaştırıldı.

I. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrası ulusal burjuvazinin ve öğrenci gençliğin önderliğinde bağımsızlık mücadelesi güçlendi. 20. yüzyılın başlarından itibaren demiryolu, liman ve pamuk plantasyonlarında çalışan işçilerin mücadelesi gelişti. Çeşitli örgütlenmeler yaratıldı. Sınıfın bu nesnel ve öznel şekillenme süreci 1920 yılında Mısır Komünist Partisi’nin kuruluşuyla yeni bir evreye girdi. Aynı dönem (1928) Mısır’da bir başka önemli akım olan siyasal İslam’ın ortaya çıkışına sahne oldu. Müslüman Kardeşler Örgütü Mısır siyasal yaşamında etkili bir güç olarak hızlı bir gelişim seyri izledi. 1923 yılında İngiltere Mısır’ın resmi olarak “bağımsızlığını” tanıdı. Bu tanıma İngiliz sömürgeciliğinin gerileme dönemine tekabül etmekteydi ve Mısır’da İngiliz tahakkümünün restorasyonunu içeriyordu.

Özellikle İngiltere, ordu üzerindeki hakimiyetini sürdürdü. Mısır ordusu 1936'ya kadar protokol ordusu özelliği taşıdı. 1920'li yılların sonunda işçi sınıfında belirli hareketlenmeler yaşandı. 1929 yılında 35 grev yapıldı. İngiltere Mısır'da protektora ya da himayeci bir rejim kurdu. Özellikle Süveyş Kanalı'nın denetimini kaybetmek istemiyordu. II. Emperyalist Paylaşım Savaşı'nda İngiltere Mısır'ın stratejik konumundan ve hammadde kaynaklarından olağanüstü biçimde yararlandı. Savaş sonrasında işçi sınıfı, köylüler, zanaatkar ve aydınların aktif yer aldığı sömürgecilğe karşı kurtuluş mücadelesi gelişti. Kolonyal sömürü İngiliz tekellerinin hakimiyetine güç veriyordu.

Mayıs 1948 Arap-İsrail Savaşı Ortadoğu'nun tarihi kadar Mısır tarihi açısından da önem taşıdı. Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Suudi Arabistan yeni kurulan İsrail devletine karşı savaş açtı. Çatışmalar sonucunda İsrail bazı Arap topraklarını ilhak etti. Başta İngiltere ve diğer emperyalist devletler ilhakları BM kararlarına rağmen tanıdı. 1948 Arap-İsrail Savaşı yenilgisi, Mısır hükümetinin İngiliz işgaline son vermemesi Mısır halkının tepkilerini yoğunlaştırdı. Mısır ordusunda reaksiyonlar ortaya çıkmaya başladı. 1951-1952 yılları içinde öğrenci, köylü, işçi ve subayların kurduğu gerilla güçleri İngiliz birliklerine karşı etkili vur-kaç eylemleri gerçekleştirdi. 25 Ocak 1952 tarihinde İsmailiye'de halka yönelik İngilizlerin katliamı büyük tepkilere yol açtı. İngilizlere ait çeşitli bina ve kuruluşlar yakıldı. Halkın artan tepkisi sonucu Kral Faruk, hükümeti azlederek yeni hükümet kurulması için çeşitli kişileri görevlendirdi. Ayrıca ulusal kurtuluş mücadelesine karşı yoğun bir terör kampanyası başlattı. Çeşitli örgütlenmeler bu saldırılardan ağır darbeler aldı. Ama bu olay özellikle Müslüman Kardeşler'in güçlenmesine neden oldu. Bu arada küçük burjuva ve köylü kökenli genç subaylar illegal örgütlenmelere girişti. Bir taraftan İsrail yenilgisi öte taraftan Süveyş Kanalı'nın halen İngiliz denetiminde olması ve kralın orduyu denetim altına almak için uyguladığı taktikler genç subayları ajite etmekteydi.

İçinde Enver Sedat'ın da bulunduğu 12 kişilik Hür Subaylar Grubu orduyu harekete geçirerek 1952 yılında krallığa son verip iktidara el koydu. Hür Subaylar'ın önderliğini Cemal Abdülnasır yapmaktaydı. Hür Subaylar arasında İslamcı güçlerden, Marksistlere kadar birçok hareketle bağlantılı kişiler bulunuyordu. Mısır İhtilali diye anılan bu politik devrim sürecinde bütün iktidar Nasır'ın elinde toplandı. Nasır'ın politik çizgisi belirgin bir ideolojik hat taşıymıyordu. Ağırlıkta pratik uygulamalar sonucunda geliştirilen eklektik fikirleri içeriyordu. "Arap sosyalizmi" vurgularıyla bezenmişti. Nasır iktidarı tipik bir Bonapartist diktatörlüktü.(2) 20 yıllık iktidarı döneminde Nasır Mısır'ın iç ve dış siyasetini oligarşik yetkilerle belirledi. Krallığın yıkılmasında önemli payı olan Müslüman Kardeşler ve Komünist Parti'ye yönelik sistemli tasfiye operasyonları gerçekleşti. İşçi sınıfına karşı yoğun şiddet uyguladı. 1952'de Kafr-el Dawar olayında yaşadığı gibi işçilerin üzerine tanklarla, ordu birlikleriyle gitti. İşçi önderlerini idam etti.

Mısır'da komünist hareket, Arap komünist hareketinin genel çizgisinde şekillendi. Arap komünist partileri(3) pro-sovyetik bir çizgide yer aldı. Özellikle II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrası SSCB'nin Ortadoğu'ya ilişkin politikalarına tam bir angajman yaşadılar. Mısır Komünist Partisi politikalarını Nasır SBKP ilişkileri belirledi. Nasır'ın toprak reformu, millileştirme politikaları komünist partinin varoluş zeminlerini yok etti. Parti, Nasır'ın politikalarını aktif olarak destekledi. Hatta o kadar ileri gidildi ki, parti, "kapitalist olmayan yol" tezinden hareketle kendini feshedip Nasır'ın liderliğini yaptığı Sosyalist Birlik Partisi'ne katıldı. Köklü bir geçmişi olan "parti" Mısır'ın siyasal yaşamından giderek silindi.

TUNUS: 20. Yüzyılın ikinci yarısında Fransız sömürgecilerinden kurtulan Tunus halkı, burjuva kesimlerin sözcüsü Habip Burgiba'yı ölene dek başkan ilan etmişti. Fakat 70'li yıllarda gelişen çok güçlü sendikal hareket, genel grevler ve ekmek isyanları, ulusal kurtuluşu sağlayan burjuva kadroların toplum nezdindeki itibarlarını fena halde sarstı. Emperyalizm destekli gerici dinci partiler de, kitlelerin uyanışını boğamadı. Bu arada, ipleri eline alacak kadar palazlanan işbirlikçi sermaye, Bin Ali rejiminin faşist kurumlaşmasına destek verdi. Sendikalar öncülerini kaybettiler, burjuva yöneticilere teslim edildiler; komünist parti ve komünist hareket Bin Ali rejimini sarsmaya başlamıştı, ancak bu kez imdada 11 Eylül yetiştirdi ve Bin Ali, küresel iç savaşın en ateşli destekçisi oldu. Ağır baskıları ne yazık ki, komünist hareketin ana gövdesini reformistleştirdi. Öyle ki, devrim patlak verdiğinde, bu öncülerin hiçbir hazırlıklarının olmadığı görüldü. Bugün dahi, bu ana gövde varolanı korumaktan öte ileri bir adım atmaya dahi göze alamıyor. Ancak burada devrim, kendi öncüsünü yaratarak, eskiyi aşarak yoluna devam edecektir. Tunus emekçilerinin yüksek bilinç düzeyi, işçi sınıfının güçlü örgütlülüğü, bu ülkede devrimin, diğer ülkelerden daha ileri gitmesi için gerekli zemin oluşturuyor.

CEZAYİR: Romanlara, film-
lere konu olan Cezayir Kurtuluş
Savaşı, 1959'da Fransa'ya karşı
zafere ulaştığında, mücadelenin
başında küçük burjuva aydınlar
bulunuyordu. Fransa KP'nin etkisi
altındaki Cezayir Komünist Partisi,
kentlerdeki güçlü varlığa rağmen,
ulusal kurtuluş savaşına oldukça
geç bir dönemde dahil oldu ve on
yıllar boyunca bu tarihi hatasının
cezasını çekti. Yine de, Ahmet
Ben Bella yönetimindeki Cezayir'in
sosyalist blokla ve Küba'yla
sıcak ilişkiler kurulmasında etkili
oldu. Sosyalist blok dağılınca ve
yeşil kuşak projesinin besleyip si-
lahlandırdığı dinci gerici isyana
kalkınca, Cezayir yönetimi hızla
burjuva güçlerin eline düştü ve
gericileşti. Zengin petrol ve doğal-
gazıyla, AB'nin gözbebeği oldu.
Fakat içeride biriken sefalet ve
yükseltelen Arap şovenizmi, niha-
yet 2008'de Berberi halkının geniş
çaplı ayaklanmalarına yol açtı. Ay-
nı yıl yükselen gıda fiyatları nede-
niyle kentlerde kanlı çatışmalar ya-
şandı. Dinci gerici isyanlara karşı
90'lı yıllarda çok kanlı bir iç savaş
yaşayan Cezayir, anlaşılabilir odur
ki, tüm bölgeyi kasıp kavuran dev-
rim trenine geç katılanlardan ola-
cak.

Nasır iktidarının en önemli özelliği bir kitle partisinin desteği olma-
dan yönetimi ele geçirmesiydi. Eski devlet mekanizmasına dokunulmadı,
bürokraside yapılan birkaç düzenlemenin dışında bürokratik yapı olduğu
gibi kaldı. Nasır iktidarı döneminde bürokratik diktatörlük bütün ağırlığı-
nı hissettirdi. Yapılan bazı büyük sosyal atımlarda bürokrasinin ağırlığı
ve tutuculuğu kendini gösterdi. Kısaca bürokrasi bütün diktatörlüklerin te-
mel dayanağı olduğu gibi Nasır'ın da dayanağıydı. Sınıflar üstü, partiler
üstü görünmeye çalışan diktatörlük asker, polis ve bürokrasiden güç aldı.
Bunun yanında Nasır, Mısır kapitalizminin rasyonalizasyonu yönünde ö-
nemli adımlar attı, 1952 yılında toprak reformu gerçekleştirildi. Devlet,
toprak mülkiyetini sınırladı ve kamulaştırdığı toprakları topraksız köylüye
(fellahlara) dağıttı. Toprak reformu, Mısır ihtilalinin en ciddi sosyal ve po-
litik gelişmesiydi. Nasır'ın Arap halkları içinde ününü arttırdı, imajını güç-
lendirdi. Toprak reformu başarıyla uygulandı. Böylece feodal sınıfların
gücü önemli ölçüde sınırlandı. Ne var ki bu süreç toprak burjuvazisinin et-
kinliğini arttırdı. "Mısır İhtilali"nin sosyal potansiyeli böylece kırıldı. Ge-
lişmelerin rotasını burjuvazi belirledi. Nasır ayrıca millileştirme kampan-
yaları başlattı. Birçok şirket ve bankanın yanısıra Süveyş Kanalı da millile-
ştirildi. Devlet bu süreçte önemli rol oynadı. Bu aynı zamanda büokra-
sinin politik ve ekonomik alanda ağırlığını arttırıcı faktör oldu. Bütün bu
adımlar burjuvazinin gücünü geliştirici bir içerik taşıdı. En verimli toprak-
ların büyük bir bölümü ticaretin yüzde 50'sinden fazlası, inşaat ve taahhüt
işleri burjuvazinin denetimindeydi.

Burjuvazi devletin açtığı yeni olanaklardan da faydalandı ve özelli-
kle devletin gölgesinde ve eteğinde toptan ticaret, inşaat ve büyük bayındır-
lık projelerine girdi. Bu süreç asalak ve parazit bir kapitalist sınıfın (kapi-
talist sınıf genel karakteristik olarak asalak ve parazittir. Buradaki vurgu
devlet himayesine ilişkindir) türeyip gelişmesini sağladı. Millileştirme po-
litikalarının bir başka boyutu ise işçi sınıfı üzerinde hissedildi. Nasır ikti-
darı, bu adımlarla Bonapartist politikalarını daha rahat hayata geçirdi. Ö-
zellikle bu politikaların paternalist etkileri sınıfın bilinç ve örgütlülük dü-
zeyini aşındırdı.

Nasyonalizm, ulusal kalkınmacılık, vulger bir sosyalizm anlayışıyla
birleşen Arap sosyalizminin ünlü ismi Nasır, Mısır'da Bonapartist bir iş-
lev gördü ve Mısır kapitalizminin gelişmesinin önünü açtı.

Bunun işçi sınıfı için anlamı hayal kırıklığı ve çıplak diktatörlüktü. A-
rap milliyetçiliği etkisinde olan ve yaygın bürokrasi ve kamu sektörü için-
de yer alan küçük burjuva kökenli bürokrat ve teknokrat kadrolar Nasır ikti-
darının temel dayanağı oldu. Bu "yeni sınıf" büyük imtiyazlarla, büyük
burjuvazinin değerleriyle bütünleşti ve Mısır'da kapitalist yolun açılması-
na hizmet etti.

Mısır Nasır döneminde "kapitalist olmayan yol", Mısır sosyalizmi gi-
bi vurgulara rağmen dünya kapitalist sisteminin dışına çıkamadı. Ulusla-
rarası düzeyde meta zincirini kıracak, sermaye dolaşımını engelleyecek bir
programı hayata geçiremedi. Emperyalist-kapitalist sistem Mısır'daki ge-
lişmelerden bu bağlamda çok rahatsız olmadı. 1960'larda Kennedy-Nasır
diyalogunun başlaması bunun göstergesi oldu. Ayrıca Nasır sonrası Mı-
sır'ın siyasal ve toplumsal değişim yaşamadan dünya kapitalist sisteme en-
tegre oluşu dikkat çekicidir ve "kapitalist olmayan yol tezi"nin özü ulusal
kalkınmacılıktan öte anlam taşımamaktadır. İki kutuplu dünyada makro
dengeler Sovyetler Birliği'nin nüfuz alanı politikaları Mısır'daki gelişme-
lerin "kapitalist olmayan yol" diye rasyonalize edilmesini sağladı. Nasır
dış politikada Sovyetler Birliği ve Çin eksenli bir çizgide yer aldı. Bağlan-
tısızlar Hareketi içinde konumlandı.

Küresel düzeyde ABD ve SSCB arasında makro denge böylesi pratiklerin gerçekleşme zeminlerini yaratıyordu. Sovyetler Birliği'nin izlediği 'büyük devlet' politikasının bir yansıması olan "kapitalist olmayan yol tezi" antikapitalist içerikten yoksun bir düşünce yelpazesinin gelişmesine yol açtı. Üçüncü dünyacılık, Baasçılık, Nasırizm, Arap sosyalizmi gibi akımlar ortaya çıktı. Bu akımlar 1960-1970'li yıllarda Türkiye'de etkili oldu. 27 Mayıs Darbesi, Doğan Avcıoğlu ve 9 Mart 1971, MDD tezleri, kemalizmin sol içinde kurduğu ideolojik hegemonya bu sürecin parçası olarak değerlendirilebilir.

Nasır sonrası iktidara gelen Enver Sedat Mısır'da bir restorasyon süreci başlattı. Sedat döneminde emperyalizmle ilişkiler kurumsallaştırıldı. Bonapartist devletin işleyişi içinde "örtük" kurulan emperyalist-kapitalist sistemle ilişki ve bağlantılar Sedat döneminde alenileştirildi. Mısır dünya kapitalist sistemi içinde açıkça yerini aldı. Camp David zirvesi ve Mısır-İsrail anlaşması bunun somut göstergeleri oldu. Mısır ABD emperyalizminin Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki ileri karakolu haline geldi. İsrail-Mısır anlaşması, Mısır'ın İsrail için bir dalgakıran işlevi görmesini sağladı. Arap bloğu parçalandı. Ayrıca İsrail devleti meşruluk kazandı. En önemli Arap ülkesi siyonist politikalara onay verdi. İsrail, Mısır, Suudi Arabistan, Şah dönemi İran ve Türkiye Cumhuriyeti Ortadoğu emperyalizminin vurucu güçleri olarak konumlandı.

Enver Sedat, ABD'nin bölgeye ilişkin politikalarını Arap dünyasında savunan, meşrulaştıran ve realize eden bir tarzda ve tam bir işbirlikçi olarak hareket etti.

Arap ülkeleri içinde Mısır, kapitalist "gelişme" düzeyi en yüksek olan ülkedir. Nasır döneminde izlenen ekonomik politikaların Mısır'ın bu aşamaya gelmesinde oldukça önemli payı vardır.

Sedat dönemi, Mısır'ın emperyalist kapitalist sisteme hızla entegre oluş dönemi idi. Uluslararası sermayenin yatırımlarında yoğunlaşmalar görüldü. Mısır Ortadoğu'da yeni sömürgecilik politikalarının merkezinde yer aldı.

Sedat iktidarı "1977 Ekmek Ayaklanmaları"nda görüldüğü gibi toplumsal muhalefete karşı yoğun şiddet ve terör politikası uyguladı. Sivil diktatörlük kurumsallaştı. Özellikle ordu ve polis, CIA, Pentagon ve MOSSAD aracılığıyla yeniden yapılandırıldı.

Enver Sedat'ın Sovyet ekseninden uzaklaşarak ABD angajmanlı politikaları milliyetçi Arap yığınları içinde ve işçi hareketindeki gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan sol çevrelerce tepkiyle karşılandı. Sedat hem iç dengelerden dolayı hem de ABD'nin bölge politikalarına uyumlu olarak islamcı güçlerle hareket etmeye başladı. Nasır döneminde örgütsel gücü dağıtılan islamcı güçler bu dönemde toparlanma sürecine girdi. Enver Sedat, özellikle "İhvan" grubu ve Müslüman Kardeşler'le ilişkiler geliştirdi. Cezaevindeki İslamcı kadrolar serbest bırakıldı. Sola ve milliyetçi Arap kesimlerine karşı İslam bir denge unsuru olarak kullanıldı. (4) Enver Sedat ekonomide liberalleşme ve serbest piyasa yönelimli politikalar izledi. Bu yönelim uzun yıllar ticaretle uğraşan güçlü bir sermayeye sahip İhvan yanlısı İslamcı aktörlerin piyasaya girişine olanak sağladı. Müslüman Kardeşler gibi örgütlerin önemli pay sahibi olduğu bu sermaye grupları kısa sürede güçlü şirketler kurdu. İçlerinden birçok işadamı çıktı ve bazı bankalar bu cemaatlerin denetimine girdi.

İslamcı hareketin yükselişi yoksul kesimler tarafından da desteklendi. Fakat yoksul Mısırlılar zengin sınıfların aksine "İran Devrimi"ni model olarak benimsedi. Bazı (El Cihad El İslami, El Cemaat El İslami gibi) radikal örgütler kuruldu.

MISIR: 1952'de bir ordu darbesiyle krallığı yıkan, Süveyş Kanalı'nı ulusallaştıran Albay Nasır, uzun yıllar hem sosyalist sistemden büyük destek aldı, hem de Küba'nın da içinde bulunduğu "bağlantısızlar" hareketine öncülük etti. Nasır sonrası Enver Sedat başa geçene dek, ülkede komünist güçlerin oldukça etkin olduğunu görüyoruz. Bölgenin ilk kurulan komünist partisi olarak, kökeni 1920'ye dek uzanan Mısır Komünist Partisi, ülkenin kültürel iklimi üzerinde oldukça etki uyandırdı. Arap dünyasının entelektüel birikiminin adresi Mısır oldu. Fakat, ABD desteği ve Suudi parasıyla palazlanan gerici Müslüman Kardeşler, Arap dünyasının bu en ileri entelektüel birikimine sahip ülkesini, ortaçağ karanlığının hurafelerine boğarken, Sedat ve Mübarek rejimlerinin faşist baskıları onlara kan taşıyordu. 2006 yılından itibaren işçi eylemleri yoğunlaştıkça, Müslüman Kardeşler'le rejim arasındaki kavganın nasıl bir kayıççı dövüşü olduğu anlaşıldı. O günden bu yana toparlanan, güç biriktiren devrimci güçler, 11 Şubat'ta tüm dünyanın canlı yayında izlediği devrimin ilk zaferini kazandılar.

SUDAN: Bağımsızlığını kazandıktan sonra, sosyalist bloka yakın duran bağımsızlıkçı bir çizgi izleyenlerce yönetildi. Afrika kıtasının en güçlü komünist partilerinden biri olan SKP'nin desteklediği Numeyni ve izleyicileri, 89 yılında gerçekleşen gerici bir darbeyle yıkıldı. Kaddafi'nin başrolde olduğu bir komplo ile komünist partinin tüm üst düzey kadroları bir gecede katledildi. Komünist kıyımı bile gerici Sudan cuntasının emperyalizmle arasını düzeltmeye yetmedi. Güney'deki Hristiyan topluluğunu temsil eden ve ABD-İsrail tarafından desteklenip silahlanan Sudan Halk Kurtuluş Ordusu ile süregiden iç savaş, özlenen işbirliğini geciktirdi. Arap coğrafyası devrimlerle çalkanırdan, Sudan'ın gündemi bambaşka idi; ülkenin ikiye bölünmesini resmileştiren referandum ve buna bağlı çatışmalar, şimdilik Sudan'ı devrimci fırtınanın dışında bıraktı.

Yaşanan süreç yoksul İslamcı kesimlerle zengin İslamcı kesimler arasında gerginliklerin yaşanmasına yol açtı. Bu gerginliğin kökleri 1960'lara ve Seyid Kutup'un öldürülüşüne dayanıyordu. Yoksul İslamcı yığınları düzen içi arayışlara yöneltmeye çalışan zengin kesim denetimindeki finans kaynaklarını geniş ölçüde kullandı. Amerikan modeline uygun, "ılımlı" İslamcı çizgide hareket edecek yeni bir orta sınıf yaratılması için uğraşıldı. Bu arada İhvan içinden de radikal gruplar çıktı. Seyid Kutup çizgisi hakim çizgiydi. Seyid Kutup İhvan içinden çıkan önemli bir İslamcı kimlikti. Kutup, İhvan'ı pasiflikle ve düzenle uzlaşmayla suçladı. Radikal islamcılar yoksul kesimlerin desteğini hızla kazandı. Seyid Kutup ve yandaşları cihad çağrısında bulundu. Bu cihad emperyalizme karşı olduğu kadar nefse karşı mücadele düşüncesini içeriyordu. Ayrıca Müslümanların lüks düşkünlü yaşamlarını ve Amerikancı eğilimlerini eleştiriyordu. Seyid Kutup düzenden kopmayı ve düzene karşı savaşı içeren bir İslam anlayışını savundu. Daha sonra islamcılar arasında Kutupçu çizgi diye anılan örgütlenmeler doğdu. Seyid Kutup'un düşünceleri radikal islamcılarının ideolojik temellerini oluşturdu.

İhvan grubu Seyid Kutup çizgisine karşı sert tutum aldı. Güçleri bölün bir fraksiyon olarak değerlendirildi. Seyid Kutup 1967 yılında Nasır döneminde idam edildi. Seyid Kutup ölümü bir "dava adamı" gibi karşılandı. (5) Seyid Kutup Mısır'ın yanında uluslararası düzeyde islamcı hareketleri etkiledi. Özellikle Enver Sedat suikasti Mısır'da radikal islamcı güçler için dönüm noktası oldu. Eylemi düzenleyen Cihad örgütü diğer radikal islamcı gruplar gibi Kutup çizgisini devam ettirmeye çalışıyordu.

Enver Sedat'ın öldürülmesinin ardından radikal islamcılara yönelik sert yaptırımlar uygulandı. İktidara geçen Hüsnü Mübarek, sistematik bir devlet terörü başlattı. 1980-90'lar radikal islamcılar ile devlet güçleri arasında savaflara sahne oldu. Radikal islamcılar büyük kentlerin banliyö bölgelerindeki yoksul kesimler içinde ciddi örgütsel güç sağladılar. 1991'den sonra islamcı örgütler yeniden eylemlere geçti. Mübarek yönetimi başta Cihad ve İslami Cemaat grupları ve Müslüman Kardeşler'i kapsayan sert operasyonlara girişti. Kısa sürede 5 bine yakın militan tutuklanarak cezaevine kondu. 1993'ten sonra radikal islamcılar sansasyonel eylemlere yöneldi. Bu dönemde özellikle Kanal bölgesinde devlet güçleri ile islamcı militanlar arasında çatışmalar yoğunlaştı. Mübarek ancak bir müddet sonra kontrolü sağlayabildi.

Müslüman Kardeşler yasaklanmasına rağmen yaygın olan örgütlenmelerini korudular. Liderleri ülkeyi terketti. Örgüt devleti rahatsız etmeyecek politikalar izledi. Özellikle neoliberal yıkım politikaları yarattığı boşluğu çeşitli sivil örgütlenmelerle (hayır kuruluşları, yardımsever organizasyonlar) etkin olarak doldurdu. Müslüman Kardeşler bu faaliyetleriyle ciddi meşruluk ve örgütsel güç sağladı. Kontrol altında tutulan ılımlı ve uyumlu sistemle bütünleşen bir yapı Mübarek yönetiminin de işine geldi. Müslüman Kardeşler yerel ve genel seçimlere farklı siyasal ad ve yapılarla katıldı. 2005 seçimlerinde bağımsız adaylarla yer aldı. Parlamenteoya 88 milletvekili sokmayı başardı. Müslüman Kardeşler Mısır'ın en yaygın ve örgütlü grubudur. Mısır'ın bundan sonraki tarihinde de önemli bir yere sahip olacaktır.

Mübarek dönemi: "Sessizlikten isyan ve ayaklanmaya"

Enver Sedat sonrası iktidara gelen Hüsnü Mübarek özellikle radikal islamcılarının varlığını ve çatışma ortamını gerekçe göstererek, bir polis devleti kurdu. Ordu, gizli servis ve bürokrasi sac ayağına dayanan sivil diktatörlük Mısır'da 30 yıl terör estirdi. Ülkede 30 yıl olağanüstü hal uygulandı. Mübarek dış politikada Enver Sedat'tan aldığı mirası, yani emperyalizme uşaklığı derinleştirdi. ABD Mısır'da stratejik askeri üsler inşa etti. Özellikle Süveyş Kanalı'nın denetlenmesi ABD açısından önemliydi.

Mısır ABD'nin son çeyrek asırda Ortadoğu'ya yönelik emperyalist projelerine tam angaje oldu. İsrail'le birlikte bu politikaların aktif uygulayıcısı olarak hareket etti. Bunun en somut örneği Filistin sorununa yaklaşımda kendini gösterdi. Mısır İsrail'in siyonist politikalarını meşrulaştırdı. En az onun kadar katı ve saldırgan tutum sergiledi. "Modern" bir soykırım olan Filistin ablukasının "görünmeyen" mimarlarından biriydi. İsrail'in güvenliğinin garantörü gibi davrandı. Mübarek bu tutumuyla ABD tarafından her zaman ödüllendirildi. ABD Mısır'a Camp David Anlaşması'yla başlayan her yıl yapılan 2 milyar dolarlık yardımını sürdürdü.

Mübarek döneminde neoliberal politikalar hayata geçirildi. Kritik önemdeki birçok devlet işletmesi özelleştirildi. 1990'ların başında neoliberal dönüşüm daha radikal uygulanmaya başlandı. Mısır'da uluslararası sermayenin tam bir soygunu ve talanı yaşandı. 1991'de IMF ile imzalanan standby anlaşması (Sedat döneminde 1976, 1978 ve 1980'de imzalanmıştı) geniş ve yaygın özelleştirmeleri dayatıyordu. Devletin ekonomik alandan bütünüyle çekilişini içermekteydi. Ayrıca sermaye hareketlerinin serbestliği yönünde düzenlemeler yapıldı.

Mısır liberalleşmede gösterdiği performansı nedeniyle ödüllendirildi. ABD ve Arap ülkelerine olan 14 milyar dolarlık borcu silindi. Nasır döneminden kalan kamusal varlıklar bütünüyle uluslararası sermayeye sunuldu. 1992-1998 arasında 314 kamu işletmesinin 92'si finans kapitale satıldı. 2000 yılında hükümet 90 kamu işletmesini satışa sundu. Özelleştirmeler 2000'li yıllarda hız kesmeden sürdü. Mısır'da her alanın piyasalaşması ve metalaşması yönünde adımlar atıldı. Motorola, Citi Bank, General Electric gibi uluslararası birçok tekel Mısır burjuvazisi ile ortak yatırımlar (Orascom Osman, Bahgat gibi gruplarla) gerçekleştirdi.

Ekonominin çeşitli alanlarında oligopoller oluştu. Bu arada 1974 yılında Mısır'da bankalar 7 iken 1998'de bu sayı 98'e ulaştı. Ayrıca "kar payı dağıttığı" iddiasıyla kurulan 100'ün üzerinde islami yatırım şirketi halktan topladıkları paraları kullanarak çeşitli spekülasyon hareketleriyle ciddi karlar elde etti. Bu sürecin Mısır halkı için anlamı kronik işsizlik, yoksulluk ve sefaletti. Tarımda uygulanan tasfiye politikaları köylülük için yıkım oldu. Toprak kiralalarının artması, topraksız kiracı çiftçilerin yığınsal işsizliğine yol açtı. Hızlı bir proleterleşme süreci yaşandı. Radikal özelleştirmeler sonucu toplu tensikatlar gündeme geldi. İşsizlik kronikleşti. Resmi rakamlara göre işsizlik her ne kadar yüzde 10 ilan edilse de gerçek oran yüzde 20'nin üzerindedir. Sefalet korkunç boyuta ulaştı. Sadece başkent Kahire'de mezarlıklarda 500 ila 800 bin arasında yoksul yaşamını sürdürüyor. 82 milyon nüfusa sahip Mısır'ın yarısı yoksulluk sınırının altında yaşıyor. 23 milyona yakın kişi günlük 2 dolarla geçiniyor. Nüfusun yine üçte biri kronik açlık çekiyor. Böylesi olağanüstü şartlara karşı kitlelerden yükselecek her tepki polis devleti tarafından şiddetle bastırıldı.

Mısır'da 2004 yılından sonra yükselen işçi hareketi Mübarek rejimi tarafından ciddi bir tehlike olarak görüldü. Sınıfı, korporatist ve bürokratik sendikalar aracılığıyla kontrol etmeye çalışan rejim bunu başaramayınca değişik taktiklere başvurdu. Grev kırıcıları kullanılarak grevler engellenmek istendi. Önder işçilere yönelik tutuklama operasyonları yapıldı. Ayrıca her işçi direnişi ve eylem şiddetle bastırılmaya çalışıldı. Özellikle çıkarılan anti-terör yasalarıyla ve Müslüman Kardeşler'e karşı "savaş devleti"ne dönüşmüş hukuki düzenlemeler ve uygulamalarla sınıf hareketi terörize edilmeye ve bastırılmaya çalışıldı. Mübarek rejimi tarımın tasfiyesine yönelik kır emekçilerinin radikal direnişine karşı da şiddet uyguladı. 1997-2001 arasındaki direnişlerde, köylülerle devlet güçleri arasında bir dizi çatışma yaşandı. Bu çatışmalarda 90'a yakın kişi hayatını kaybetti. 500'ün üzerinde kişi yaralandı. 800 kişi tutuklandı.

YEMEN: Bugün birleşik bir ülke olan Kuzey ve Güney Yemen'in İngiliz sömürgecilikinden kurtulma tarihleri 60'lı yıllara rastlar. Kuzey'de Arap milliyetçisi gerici bir yönetim hakim olurken, Güney Yemen'in rafinerilerle ve sanayi işçileriyle dolu kentlerinde ulusal kurtuluş mücadelesi, marksist-leninist örgütler tarafından gerçekleştirildi. Çetin bir şehir gerillası çarpışmalarıyla zaferi kopartan cephe, Güney Yemen'i sosyalist bir cumhuriyet olarak yeniden kurdu. Dış politikada Küba ile birlikte davrandı. Sosyalist blokun dağılmasından hemen sonra gerici kuzey ile birleşmeye zorlanan Güney Yemen devrimci hükümeti, bu birleşmenin ilhaka dönüşmesi üzerine, kanlı bir yenilgiyle sonuçlanan iç savaşı başlattı. Mısır ve Suudi Arabistan tarafından desteklenen kuzey birlikleri başkent Aden'i kuşatınca, sosyalist güçler yasal alanda çalışma serbestliği karşılığında teslim oldular. Yemen, ABD'nin başlattığı küresel iç savaşın önemli merkezlerinden biriydi. Gerici Ali Abdullah Salih hükümeti, ABD uçakları kendi halkını bombalarken, bu operasyonları kendi hükümetleri El-Kaide'ye karşı yapıyormuş gibi gösterdi. 2008'den itibaren Güney'deki sosyalist hareket silahların da kullanıldığı bir direnişe girişti. Gerici süni rejim tarafından ezilen Zeydiler de silah kuşandı. Bugün Yemen'de süregiden ayaklanmayı, bu grupların başını çektiği çok geniş bir koalisyon yürütmekte.

UMMAN: 70'li yılların başında, ülkenin Hadramut bölgesinin özgürlüğü ve sosyalist Güney Yemen'le birleşmesi için, devrimci bir gerilla örgütü kuruldu. Che'yi kendilerine önder ve kılavuz gören Hadramut Kurtuluş Ordusu, ülkenin yarısında kontrolü ele geçirdi. Fakat o yıllarda Umman'da bulunan zengin petrol yatakları, bu alabildiğine yoksul ülkeyi adeta devrimin pençelerinden kurtardı. Eski günlerin anısı, Sultan Kabus'un üzerine bir kabus gibi çöktüğünden olsa gerek, protesto eylemleri karşısında ardı ardına geri adımlar atmaya başladı.

Mübarek rejiminin, toplumsal muhalefeti her düzeyde bastırma girişimine karşı ciddi direnişler gerçekleşti. Özellikle 2000'li yılların başlarından sonra yaygın özelleştirme saldırılarına karşı işçi sınıfı harekete geçti. Sendikaların işbirlikçi tavırlarına, grev yasaklarına ve devletin şiddet politikalarına karşı işçi sınıfı işsizliğe ve açlığa karşı direndi. Bazı özelleştirmeler bu direnişler karşısında durduruldu. 2007 yılı bu anlamda bir moment oldu. 2007'de 600'e yakın direniş, grev ve işgal eylemi gerçekleşti. Bu eylemlerin 350'sine 150 binden fazla işçi katıldı, 35 grev yaşandı. Özellikle Mahalla Tekstil grevi Mısır işçi sınıfının mücadelesinde yeni bir dönemin habercisi oldu. Kapitalist kriz sonrasında işçi eylemleri ve direnişleri yaygınlığını sürdürdü. Bu birikimler bir silkinmenin, ayağa kalkışın işaretleri oldu. Kapitalizmin yapısal kriziyle birleşen toplumsal arayış 30 yıllık bir diktatörlüğü yıkacak olanakları sağladı. Kapitalist kriz ve neoliberalizmin yıkıcı etkileri Arap coğrafyasında olduğu gibi Mısır'da da sınıfsal antagonizmayı keskinleştirdi. Kronik açlığa, yoksulluğa, işsizliğe ve geleceksizliğe karşı Mısır halkı ekmek, eşitlik, özgürlük ve onur mücadelesi için ayağa kalktı. Tunus'ta başlayan isyan dalgasal olarak ve kendi özgünlüğünde Mısır'ı da sardı. Diktatörlüğe karşı kitleler ayaklanarak tarihsel bir eyleme atıldı. Tunus'ta Bin Ali diktatörlüğü devrilirken, Mısır'da Mübarek devriliyor. Tunus'ta ve Mısır'da "devrim" sürüyor.

Olasılıklar ve sonuçlar

Bugün Mısır'da devrimci durum hala sürüyor. Ayaklanmanın gelişim seyri belli değil. Kitle hareketinin muazzam zenginliği ve karmaşıklığı en saf haliyle kendini dışavuruyor. Mısır'da yaşanacak olasılıkları genel başlıklar altında şöyle toparlayabiliriz:

1- Kitle hareketi büyük salınımlarla devam ediyor. Ayaklanmanın ve isyanın kitlelerde yarattığı coşku, arayış, muktedir olma duygusu kendini koruyor. 1 Şubat'ta Tahrir Meydanı'nda 2 milyon kişinin toplanması ve Mısır'ın diğer büyük şehirlerinde yüzbinlerin biraraya gelmesi bunun göstergesi oldu. Kitleler Mübarek'in iktidarı bırakmasına kilitlemiş haldeler. Mübarek iktidarı fiilen çökmüş durumda. Mübarek'in iktidarı bırakmama ısrarı kitleyi yormak, ajitasyonu en üst noktaya çıkarmak, rejime soluk aldırma amacına bağlıdır. Böylece statükoda daha kolay revizyon gerçekleştirilebilir.

Arjantin'de kriz sonrasında başlayan ayaklanma birkaç cumhurbaşkanının feda edilmesiyle yatıştırılmıştı. Benzer taktikler Mısır'da da denebilir. Ama her şeyden önce egemenler açısından kitle hareketinin kontrolü önem taşımaktadır. Çünkü yıkıcı gücün ne yapacağı belli olmaz.

2- AB'nin ve ABD'nin açıklamaları benzerlik taşıdı. Mübarek'e, reformların hayata geçirilmesi tavsiye edildi. Mısır ABD emperyalizmi açısından jeo-stratejik olarak son derece önemli bir ülkedir. Ortadoğu ve Akdeniz Havzası'nı kontrol etmesi ve politikalarını realize etmesinde Mısır'ın belirleyici bir rolü var. Ayrıca Mısır ABD'ye Ortadoğu'da jandarmalık yapıyor. İsrail'in koruma duvarı gibi hareket ediyor. Mısır'da statükoları değiştirecek her gelişme özellikle ABD ve İsrail'i yakından ilgilendiriyor. ABD ve İsrail açısından statükonun devamı büyük önem taşıyor. Anlaşılan, Mübarek sonrası revize edilmiş bir statükoyla süreç aşılıp çalışılıyor. Bu yönde kitle hareketinin kontrolü için CIA ve Pentagon'un devreye girdiğini düşünmek abartılı bir değerlendirme olmayacaktır.

3- Bu gelişmelere paralel olarak ordunun tavrı ilginç bir seyir izledi. Polis, diktatörlük ve Mübarek rejimiyle özdeş tutulurken kitlelerin orduya yaklaşımının son derece ılımlı olması dikkat çekicidir. Ayaklanma başladığı sırada polis kitlelere şiddetle saldırdı. 200'e yakın kişinin ölümüne, binin üzerinde kişinin ise yaralanmasına neden oldu. Polis ayaklanan kitle-

lerin ilk hedefi oldu. Ayaklanmanın üçüncü ve dördüncü gününde sokaklardan çekildi. Kitleler rejimin simgesi olan iktidar partisi binalarına, dışişleri bakanlığına, parlamento binasına, içişleri başkanlığına, devlet televizyonuna saldırdı. Ayrıca polis merkezleri, emniyet müdürlükleri, karakollar ve istihbarat merkezleri öfkeli kitleler tarafından yakıldı. Ordu 29 Ocak'ta sokağa indi. Halka yönelik bir hamlede bulunmadı. Askerle halk arasında sıcak görüntüler ortaya çıktı. "Ordu halk elele!" sloganları atıldı. Bugüne kadar da bu "sıcak" ilişki sürüyor. Mısır'ın siyasal tarihinde ordunun rolü hep belirleyici oldu. Anlaşılan, ABD, AB, İsrail ve Mısır burjuvazileri ordunun bu rolü koruyarak halktan bir reaksiyon almadan yeni dönemin şekillenmesinde aktif olmasını hesaplıyor. Ordunun bir anlamda Mübareksiz dönemin statüko koruyucusu olarak devrede olacağını söylemek olanaklıdır.

2 Şubat'ta Mübarek taraftarları diye yansıtılan (ama içlerinde çok büyük oranda sivil polis ve gizli servis üyelerinin bulunduğunu tahmin etmek zor değildir) (6) yansıtılan geniş kitlenin isyancılara saldırması Mısır'ın biraz da kurgulanan bir tarzda iç savaş sürecine girme olasılığını yükseltmiştir. Bu gelişme karşısında ordu taralara itidal çağrısında bulundu. Böylesi bir ortamda, ordunun "anarşiyi, iç savaşı ve kardeş kavgasını engellemek" söylemleriyle aktif olarak devreye girme olasılığı arttı. Diktatörlük toplum mühendisliği operasyonlarıyla orduya yeni imaj ve misyonlar yüklemeye çalışıyor. Ordu son derece programlı ve politik bir şekilde "tarafsız" ve Mübarek'le mesafeli bir görüntü veriyor. Çatışmaların yaygınlaşması askeri darbe ihtimalini artırıcı bir faktördür.

Her şeye karşın devrim, ayaklanma ve isyan günlerinin neyi getireceği belli olmaz. Bir günde halkla "kaynaşmış" ordu nefret imgesi haline dönüşebilir. Aynı ordunun ekmek ayaklanmalarını bastıran diktatörlüğün uzun yıllar temel dayanağı olduğu kitleler tarafından kavranabilir. Böylesi bir gelişme sistemin temel kurumlarıyla hızla çöküşünün önünü açabilir. Bu süreç bir yanıla politik devrim sürecidir. Sürecin olağanüstülüğü içinde siyasal güçlerin hızla şekillenmesi olasıdır. Bunun yanında aynı süreç bir iç savaş süreci olarak da yaşanabilir. Devrim bir karşıdevrimle, askeri darbeye bertaraf edilebilir.

4- Bugün ayaklanma içinde yer alan burjuva muhalefet etkili bir güç değildir. 6 Nisan Hareketi ve ayaklanma başladığında Mısır'a yollanan M. El Baradei ayaklanmayı şekillendirecek organizasyon ve etkiye sahip değildir. Ayaklanmaya ilk gün mesafeli davranan, ikinci gün vatandaş olarak katıldıklarını açıklayan ancak dördüncü gün bir aktör olarak yer alan Müslüman Kardeşler organize olma kabiliyeti olan tek yapıdır. Ayaklanmada yer alan diğer toplumsal kesimler başta işçi sınıfı, yoksul yığınlar, özellikle gençlik, küçük burjuvazi ve orta sınıfın bir kesimi ise örgütsüzdür. Ya da etkili örgütlenmeleri bulunmamaktadır. Ayaklanmada öne çıkan şiarlar, atılan sloganlar bunun göstergeleridir. Ama yığınların diktatörlüğe karşı büyük bir hıncı, kini ve öfkesi açığa çıkmıştır.

Ayaklanma islamcı, dini bir karakterde gelişmemektedir. Bunda Müslüman Kardeşler'in Mübarek yönetimiyle uzlaşmasının da etkisi vardır. Bu uzlaşma örgütün gücünü azaltmış ve parçalı bir karakter göstermesine yol açmıştır. Yine de mobilizasyon yetenekleri, ayaklanmanın ilerleyen günlerinde Müslüman Kardeşler öne çıkabilir.

Her ne kadar Müslüman Kardeşler radikal bir programa sahip olmasa da bu süreçte inisiyatif alması ABD ve İsrail'in istemediği bir durumdur. Ordunun tek etkili güç olarak devrede olması böylesi bir gelişmeyi kesmeye yöneliktir. İlginçtir, Müslüman Kardeşler de girdikleri ittifaklarda ve önderlerinin açıklamalarında bugün ayaklanmanın genel rotası dışına çıkmaya özen göstermektedir.

LÜBNAN: Hizbullah'tan çok önce, 70'li yıllarda, ülkenin neredeyse üçte ikisini kontrol eden silahlı devrimci cephenin gücü, bölge gericiliğini ve emperyalizmi fena halde ürküttü. Komünist ve devrimci grupların başını çektiği, FKÖ'nün destek sunduğu Devrimci Cephe, başkent Beyrut'a dayanınca, kent ikiye bölündü. Emperyalizm ve bölge temsilciliği hemen harekete geçti. Suriye'nin görevi, cepheyi bölmek oldu; ABD ve Fransa gerici grupları silahlandırdırken, İsrail de ülkeyi doğudan işgale girişti. Nihayet 1984 yılında devrimci cephe dağıldı, FKÖ sürgüne yollandı, ülke devrimin eşliğinden döndü. Hizbullah, bu boşlukta doğdu; dağılmış da olsalar devrimci grupların Lübnan halkı üzerindeki etkisini bilen Hizbullah, bu gruplara şirin görünmekten geri durmadı. Fakat sonuçta bir burjuva güç olan Hizbullah, ülkenin en zengin sermayedarını cumhurbaşkanlığına aday gösterdi, ülkedeki dinsel etnik ayrımları derinleştiren çağdışı anayasayı korudu, Filistinli grupların silahtan arındırılması için gizli anlaşmalar yaptı. Bu nedenle, Lübnan'da toplumsal devrim, Hizbullah'la birlikte değil, ona rağmen yükselecektir.

IRAK: Kral Faruk'u deviren Baasçı subaylar, ilk dönemlerde sosyalist bloka yakın durmaya gayret ettiler. Ortadoğu bölgesinin en kitlesel partisi haline gelen Komünist Parti, uzun süre Baasçıların müttefiki oldu. Bugün dinsel gericiğin merkezleri konumundaki Kerbela, Necef gibi kentler, o yıllarda IKP'nin kontrolündeki kentlerdi. Bu gelişmeden gözü korkan Irak burjuvazisi, İslamcı partileri kanlandırdılar. Zengin petrol yatakları sayesinde hızla sermaye biriktiren büyük burjuvalar, Baas'ın küçük burjuva kadrolarını, tasfiye için gerici Saddam'ı sahneye sürdüler. Sonrası, komünistlerin ve özgürlük isteyen Kürtlerin katliamları ile kırma uğratması oldu. ABD işgal yönetimine destek veren IKP, pek çok parçaya bölündü, fakat Iraklı işçiler, inanılmaz baskı koşullarına rağmen, politik grevler örgütlemeyi sürdürdü. Nihayet, işçi sınıfı mücadeleleri ve örgütlerinin tarihsel ve derin köklere sahip olduğu Irak'ta, devrimin fırtınaları esmeye başlamış bulunuyor.

5- Bütün bu vurgularımız bir yönelim tespit etme ve olasılıklar üzerindedir. Ama devrimler ve isyanlar bize tek bir şey göstermiştir. Son sözü kitleler söyler. Mısır'da da son sözü kitleler söyleyecektir. Her şeyden önce Mısır halkı ayaklanmanın içinde "arınmış", "silkinmiş" ve "yeniden doğmuş"tur. Devrimi tatmıştır. Yapabilme, müktedir olma duygusunu yaşamıştır. Sokakların, eylemin özgürleştiriciliğini yaşayarak görmüştür. Kitle hareketi karşısında koca bir sistemin sarsıldığını hissettirmiştir. Mısır halkı tıpkı Tunus halkı gibi müthiş bir devrim pratiği içindedir. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Mısır ayaklanmasının sonucu ne olursa olsun Mısır halkı devrimin, ayaklanmanın yıkıcı gücünü yaşayarak görmektedir. Bu kitlelerin mücadelesinde müthiş bir deneyimdir. Halkların başlı başına böylesi bir deneyim sahibi olması bile önemlidir. Arap coğrafyasında Mısır'da yeni bir tarihsel momentum girilmiştir. Artık bu coğrafya isyan ve ayaklanmaların coğrafyasıdır. Dalga durmayacaktır. Kavgaya yeni başlamıştır.

Sonuçlar

1- Hobsbawn, "Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılık Çağı" adlı kitabında 20. Yüzyıl'ı büyük sarsıntılarla yaşandığı ama kısa bir yüzyıl olarak tanımladı. Aslında bugün Tunus ve Mısır'ı saran ayaklanma dalgası, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'yu sarsan gelişmeler "uzun 20. Yüzyıl"ın göstergeleri oldu. Bütün bu bölgelerdeki gelişmeler soğuk savaş sürecinde oluşmuş statükolarının parçalanması ve diktatörlüklerin yıkılmasını içeriyor. Sovyetler'in çöküşü ve Doğu Bloku'nun yıkılması (1989-1991) gerçekleşti. Bu dönemde başlayan büyük alt-üst oluşlar, 20 yıl içinde toplumsal fay hatlarındaki enerji birikimleriyle birlikte Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da bugün patlamalar şeklinde kendini dışavuruyor. Bunun en temel nedeni 1970'lerin başında kapitalizmin yaşadığı yapısal krizdir. Bir uzun dalga biçiminde şekillenen kriz Sovyetler'in çöküşü, Doğu Bloku'nun dağılması yaklaşık 1,5 milyar insanın kapitalist sisteme entegre oluşu ve sosyal devletin ilgısıyla uzun süre resesyon döneminden geçti. 2008 krizin depresif aşamasıdır. Bu dönemde (çeyrek asırlık dönemde) finans kapitalin krize karşı geliştirdiği karşıdevrimci neoliberal politikalar tarihin gördüğü en büyük talan ve soygun hareketi oldu. Bu politikalar halklar için açlık, sefalet ve yıkım anlamına geldi.

Kapitalizm doğayı tahrip etti, metalaştırdı, öldürdü. Salt insanlığın değil dünyanın ve bütün canlıların geleceği tehlike altına girdi. Bu katastrof 2008 sonrası bütün coğrafyalarda sınıfsal antagonizmayı keskinleştirdi. Krizin ve neoliberalizmin yıkıcı etkileri küresel düzeyde sınıfsal öfke ve kını açığa çıkardı.

Önce Avrupa'nın Akdeniz Havzası'nı sarsan büyük işçi hareketleri, grevler, genel grevler, direnişler ardından karşı yakada Kuzey Afrika'da ayaklanmalar ve isyanlar şeklinde kendini dışavurdu. Bu ülkelerde 30-40 yıldır "sarsılmaz" statüko, korku imparatorlukları paramparça oldu. Artık Akdeniz gerçek anlamda "bizim denizdir" Yani Mare Nostrum. Yani isyanın, ayaklanmanın, devrimin coğrafyası... Daha yeni 21. Yüzyıl'a giriyoruz.

2- Mısır ve Tunus ayaklanmaları başlı başına müthiş gelişmelerdir. Ayaklanmalar halkların yaratıcı ve yıkıcı gücünü açığa çıkardı. Unutulmuş, unutturulmuş isyan ve ayaklanma ruhu yeryüzünde dolaşmaya başladı. Bu iki ayaklanma da kendiliğindenci karakterdedir. Aslında bu özellik her devrimin ve ayaklanmanın karakteristik özelliğidir. Mısır ve Tunus'ta yaşananlar yakıcı bir şekilde devrimci özne ve program ihtiyacını ortaya

koymaktadır. Bu tanımlama, gelişmelerin olağanüstülüğünü görmeyen “doktriner” bir bakış açısı değildir. Politik devrim potansiyeli taşıyan bu deneyimlerin içeriğine ve olası yönelimine yönelik bir vurgudur. Çünkü İtalyan komünisti Gramsci’nin 1920 İşçi Konseyleri pratiğinden çıkardığı sonuç gibi “kendiliğindenlik alt sınırların tarihinin karakteristik özelliğidir.” Devrimci komünistler kendiliğendenci harekete tepeden bakmazlar ya da başka bir bağlamda kendiliğendenci harekete tapınmazlar. Kendiliğendenci hareketle bilinçli önderlik arasındaki diyalektiği kurarlar. Bu diyalektik üzerinde dururlar.

Çünkü saf bir kendiliğendencilik olmadığını bilirler ve kendiliğendenci hareketin yarattığı muazzam devrimci olanakların altını çizerler. Ancak şu da unutulmamalıdır. Yine Gramsci’nin altını çizdiği gibi her kendiliğendenci hareket aynı zamanda karşıdevrimci güçlerin tepkileriyle içiçe gelişir. Bu durum Tunus ve Mısır için de geçerlidir. Buradaki vurgumuzu, Troçki’nin “Parti ve Kitle Mücadelesi” metaforuyla biraz daha açarsak, kitlesel mücadele buhar gibidir. Devrimci parti de buhar makinasını çalıştıran pistondur. Buharsız bir piston sadece bir metal parçasıdır. Pistonsuz buhar ise dağılır ve sonuca ulaşamaz. Devrimi parti değil kitleler ve işçi sınıfı yapar, parti işçi sınıfının rehberidir.

“Rehber bir örgütlenme olmaksızın kitlelerin enerjisi piston kutusu tarafından çevrilmemiş buhar gibi dağılıp gider. Ancak, şeyleri hareket ettiren piston ya da kutu değil buhardır.” Kısaca Tunus ve Mısır ayaklanmaları ve Avrupa’nın Akdeniz Havzası’ndaki gelişmeler yaşadığımız dönemin altını bir kez daha çiziyor. “21. Yüzyıl sosyalizmin ve devrimin yüzyılı, önümüzdeki binyıl ise komünizmin binyılı olacaktır.”

Dipnot:

1- Joan Baez’in bir şarkı sözü

2- Nasır ve politikaları, Arap sosyalizmi hakkında daha geniş bilgi için bakınız, Volkan Yaraşır, Sokakta Politika, Gendaş Yayınları 2002; Hassaneym Heykel, Kahire Dosyası, Bilgi Yayıncılık, 1974; Peter Mansfield, Mısır İhtilali ve Nasır, Akşam Kitap Kulübü, 1967; Nasır, Arap Devriminin Yöntemleri, Habora Kıpatevi Yay., 1970; Ahmet El Kadsı, Arap Dünyasında Milliyetçilik ve Sınıf Mücadelesi, Köz Yayıncılık, 1975; Adid Davışa, Arap Milliyetçiliği Literatür, 2004

3- Arap Komünist Partileri üzerine dikkat çeken bir çalışma olarak bakınız; Tarık Y. İsmail, Arap Dünyasında Komünist Hareket, Kapı Yayıncılık, 2006; Faruk Pekin, “Ortadoğu’da Sosyalist Mücadele ve Komünist Partiler”, Ant SosyalistTeori ve Eylem Dergisi, Şubat 1971, sayı:10

4- Mısır’da siyasal islamın gelişimi, Müslüman Kardeşler ve Seyit Kutup çizgisi hakkında daha geniş bilgi için bakınız. Volkan Yaraşır, Siyasal İslam ve AKP Tümzamanlar, Yayıncılık, 2002, Salih El Verdani, Mısır’da İslami Akımlar, Fecr Yay., 1986

5- Kutup’un idamından sonra İhvan grubu üyelerinin “cehenneme kadar yolun var” diye bağırması Mısır’daki islamcı ayrışmanın boyutunu göstermesi açısından ilginç bir örnektir.

6- Mısır’da 1,5 milyon polis görev yapıyor. Polis teşkilatının sicili oldukça bozuktur. Şiddet politikaları ve sistematik işkence uygulamalarıyla ün yapan teşkilat, isyan günlerinde büyük bir katliam gerçekleştirdi. Kitlelerin öfkesini üzerine çekti. Mübarek sonrası süreçten en çok etkilenecek kurumlardan birinin polis teşkilatı olduğu ortadadır. Polis ve kontrgerilla güçlerinin karşıdevrimci operasyon girişimleri, isyan bastırma taktikleri sürecektir. Hatta bu taktikler dikkatleri “en kötüye” çekerken ordunun “aklanmasına” hizmet edebilir.

Devrimler birçok gelişmenin, olayın bir noktada birleşmesiyle meydana gelir. Bu açıdan zengin bir içeriğe sahiptir. Mısır ve Tunus’ta gerçekleşen devrimler de görünüşte aniden ortaya çıkan çeşitli sorunların patlak vermesiyle gerçekleşmiştir. Oysa ki, sorunun temelinde, ta kalbine inildiğinde sınıflar ilişkisinin ve çelişkilerinin uzun bir evrimi olduğu görülecektir. Her iki ülkede gerçekleşen devrim, daha önce gerçekleşen devrimler gibi içerik olarak zenginliği ve çeşitliliği barındırır.

Yeni Evre'nin
yeni insanların
devrimler çağına
hoş geldiniz!

Gerçekten “Devrimden Sonra” mı?

Nazım Hikmet Kültür Merkezi tarafından çevrilen yönetmenliğini Mustafa Kenan Aybastı'nın yaptığı “Devrimden Sonra” adlı film, adıyla dahi olsa ilerici, devrimci insanların kafasında belirli bir ilgi yaratmıştı.

“Yaratmıştı” diyoruz; çünkü film izlendikten sonra insanın kafasında ister istemez bu ilgiyi hakedip etmediği sorusu oluşuyor. Filmde önce oluşan merak yerini hayal kırıklığına bırakıyor. İddiası Türkiye’de devrim olsa neler olur diyen bir film merak edilmez mi? Edilir elbette... Koltuğa oturmuş beklerken ilk kareleri, tek tek yok ediyor film kendine olana ilgiyi. Hatta filmde çıkarken insan bu filmi başkalarına önerip önermeme konusunda tereddüde düşüyor. Çünkü daha filmi izlerken “devrimden sonrasını anlatma iddiasında bulunan bir film böyle olmamalı” diye düşünüyor insan.

Politik sinema örneklerini değerlendirirken eleştiri çubuğunu hep emekten yana büküyoruz. İçimiz el vermez sert eleştiri yapmaya. Olumlu yanlarını bulup çıkarmak isteriz. Sınıfsal bir tavır alıştı bu, burjuva sanata karşı işçi emekçilerden yana sanat ürünlerine. Devrimden Sonra'nın genç yönetmeni bizi affetsin ama olmamış, hem de hiç olmamış. Adına hiç yakışmamış. İddiasına hiç uymamış. Kendinin de söylediği gibi ancak devrimden sonrasının karikatürünün de karikatürü bir şey olmuş.

Genç yönetmenimiz bir de çok samimi olarak bir şey söylüyor röportajında, diyor ki: “Bir filmin estetik hatta ideolojik olarak gelebileceği noktayı tek başına yönetmen belirleyemez.” Doğru. Biz de böyle olduğunu düşünmemiştik zaten. İçinde bulunduğu çevrenin estetik açıdan daha ileri bir düzeyi temsil ettiğini sanmıştık, sen bize yanıldığımızı göstermiş oldun. Bu iyi. İdeolojik olarak gelebileceği nokta konusunda ise pek yanılmadığımızı gördük. Seni çevreleyen ideolojik atmosferi biliyor ve seni nereye kadar götürebileceğini tahmin ediyorduk. Devrimi güncel bir sorun olarak görmeyen TKP nasıl devrimden sonrayı kendi canlılığı ve dinamizmi içinde hayal edebilirdi ki?

Filmde başından sonuna kadar bir şeyi göremiyorsunuz: devrimin coşkusu. “Bir devrim ya da devrim sonrası ancak bu kadar ruhsuz anlatılabilir” diye düşünüyorsunuz. Filmde çekenlerin devrime bakışını bu filmde olduğu gibi görebiliyorsunuz. Devrim sanki bir tabaktan diğerine yemek aktarılır gibi yapılmış, öyle ki işçilerin bile devrimden haberi yok; onlar kendi kabuklarında, fabrikalarında yaşayıp gidiyorlar. Duydukları kaygılar değişmemiş. Deyim yerindeyse devrimi yapanlar onlar değil de “devrim” onlara geliyor. “Komünistler”, “örgütleyiciler” fabrika-

Filmde başından sonuna kadar bir şeyi göremiyorsunuz: devrimin coşkusu. “Bir devrim ya da devrim sonrası ancak bu kadar ruhsuz anlatılabilir” diye düşünüyorsunuz.

lara ilk defa işçilerin kaygılarını gidermek için gidiyorlar.

Aynı şey köylülük için de geçerli. Klasik elitist aydın tavrı burada da gözlemleniyor. Köylülük yine kendi derdinde, devrimden çok uçkurunu düşünüyor; ya da devrimle ilgisi sadece bu konularda ne kazanacağı ne kaybedeceği ile ilgili.

Küçük bir not: Ve bu olayın bize, yıllardır severek izlediğimiz Kibar Feyzo'nun Zeyno'suna kavuşamama hikayesinin bir benzeri eşliğinde anlatılması, hayal gücünün yalnızca devrimden sonrası için değil sanatsal yaratıcılık konusunda da eksikliğini göstermiyor mu?

Devam edelim biz: Allahtan (!) "komünist" abileri var da onlara doğru yolu gösteriyor. İlginçtir bu "komünist" abiler sadece yoksul köylülere değil; 70'lerin filmlelerinden ödünç alınmış "ağa" tiplemesine de sosyalizm propagandası yapıyor, ona okuyup bilinçlenmesi için "devrim" gazetesi veriyor! "Sosyalist devrim" in köylere ulaşması böylece gerçekleşiyor. Devrimin dinamizmi, coşkusu hiçbir yerde hissedilemiyor. Hatta devrimi yapmış, "sosyalist iktidarı" kurmuş olanlarda bile.

Carla'nın Şarkısı adlı bir film vardır bilirsiniz. O filmde de devrim sonrası'nın Nikaragu'sı anlatılır. Carla mülteci olarak bulunduğu İngiltere'den Nikaragua'ya döndüğünde bir otobüsün üzerinde yolculuk yapar köyüne doğru. Merak içindedir. Yanında oturan yaşlı köylülerle sohbet başlar. Köylüler kurdukları iktidarın coşkusu ve heyecanını öyle bir anlatırlar ki Carla devrimin yarattığı coşkuyu gözyaşları içinde dinler, bizler de izleriz aynı coşkuyu ta içimizde hissederek. Devrimden Sonra filminin hiçbir yerinde bulunmayan bir coşkidur bu.

Toplumun değişik kesimlerinden seçilen örnekler, söz konusu devrimin ruhsuzluğunu perçinlemekten öte geçmemiş. Öyle ki filmi ilk defa izlemiyor olsanız kimi yerlerinde uyuklamanız bile mümkün. Sanki hiç devrim süreci yaşamamış, devrim tüm toplumu derinden sarsmamış, hiç iç-savaş süreci vb. olmamış, sanki devrim değil de seçimler yapılmış, "komünistler" ezici bir oy çoğunluğuyla iktidarı ele geçirmişler, sessiz sedasız "sosyalist iktidar" kuruyorlar. Kararnameler yayınlıyorlar, herkes harfiyen kararnamelere uyuyor. Öyle ki faşist ordunun dış ülkelerdeki komuta subayları bile bu kararnameleri takdirle karşılıyor! Devrim zaten sokaklardan çekilmiş! Devrimin ruhu hiçbir yerde yaşamıyor. İnsanlar sadece gündelik yaşamdaki iyileştirmelere bakarak

iktidarın el değiştirdiğini nihayet farkedebiliyorlar!

Filmde Kürt Halkına dair hiçbir şey yok. Dahası Kürt halkı yok! Devrimden sonra ulusal sorunun nasıl çözüldüğünü anlayamıyorsunuz! Dış ülkelerde görev yapan askerler, yurda dönüyor! Ama ilhak edilmiş Kürdistan'daki askerlerin ne olduğu anlaşılmıyor. Tek verebildiği şey anadilde eğitim hakkı. Bravo doğrusu. Kürt bir emekçi izlediğinde bu filmi, "Sağol kalsın biz istemiyoruz böyle bir devrimi! Ayrıca bunun için bir devrime gerek yok, biz alıyoruz zaten siz zahmet etmeyin" diyecektir.

Bu kadar teknik imkanın, oyuncunun vb'nin bu filmde heba edilmesine ancak "yazık olmuş" diyebiliyoruz.

Devrimi "bir diş, bir eş"e indirgeyen anlayışa ise "gölge etmeyin başka ihsan istemez" diyoruz.

Hoşça kal koca yürek... Hoşça kal...

Çok soğuktu. Buz gibi bir yağmur atıstırıyordu. Boğaz Köprüsü'nü son kez geçiyordun bir tabut içinde sen. Deniz bulanık, hava puslu... Aşağıda koca bir tanker açmış kollarını, sıyrılmış geliyor denizi yara yara. Şimdi bak-saydın kaldırıp başını, nasıl betimledin acaba bu manzarayı?

"Tek renk yeter" derdin belki tıpkı "odasını boyayan adam" gibi. Hele de her şey böylesine kesmişken pu-sa...

Hava soğuk, çok soğuk. Sen bir tabut içinde... İstanbul'u geçiyoruz bir baştan öbür başa. Oysa ne çok istiyorduk havalardan kalma bir güzellikteyken sahile gitmeyi, dolaşmayı... Sen ne çok istiyordun esnaflarla, insanlarla sohbet edebilmeyi. Rüyalara girecek kadar hem de... Olmadı, ne yazık. Geç kaldık biz.

"Tek renk yeter"... Kafamın içinde dönüp duruyor bu tümce. O resim üzerine süren tartışma... sürrealizm... Tek renk... Tıpkı şimdi şu puslu, şu soğuk, insanın içini ürperten kasvetli hava gibi...

Birazdan buluşacağız dostlarla. Seni sevenler, senin sevdiğilerin... Bizi bekliyorlar şimdi.

Eminim böyle bir havada burada toplanan insanları görseydin... "hadi çocuklar, üşümeyin fazla, gidin bir an evvel" derdin. Üzüldüğün hatta, bu kara kışta burada toplanmalarına vesile oldun diye. Kim bilir belki de kızardın bize, bu havada ille de tören diye tutturduğumuz için!

40 yıl önce, Nurhaklara, gencecik birini almaya gittiğin günleri hatırla o zaman. "Sinan'ın cansız bedenini kucakladığımda bitti her şey. Ben artık eskisi gibi değildim" demiştin. Buradaki genç insanlar için de öyle işte. Bu zemheride, insanın kemiklerine işleyen bu inanılmaz soğukta, tabutun omuzlarında sloganlar ve marşlar haykırıyorlarsa burada... onların hayatlarında bir şeyler değiştirdiğin içindir. Onların içlerinde alev alev yanan o büyük coşkuya yıllara yayılan emeğinle çok şeyler kattığın içindir.

Soğuktan titreyen şu gencecik insanlara bak. Gözlerine... Ne diyordun bir anımı anlatırken: "Devrimci olduğun belli, dosdoğru gözlerinin ta içine bakıyor içi gülen gözleriyle." Buradaki gençler de öyle. Yalansız, çıkarsız bir sevgiyle gelmişler. Gözlerinden belli. Öyleyse, bırak biraz uzun sürsün törenimiz.

"Devrimin delikanlı sanatçıları" da burada. Bilgesu Erenus, Cengiz Gündoğdu, Mehmet Esatoğlu, Berrin Taş, Selah Özakın, Rahime Henden, Ruhan Mavruk, Atilla Oğuz... Ayışığı'ndan, İdil'den, İnsancıl'dan, Devrimci 78'liler'den... 68'liler'den... Son yolculuğunda omuzbaşında hepsi.

Hava soğuk... iliklere işliyor. Rüzgar kırbaçlıyor insanın yüzünü. Eller tutmaz oluyor. Ama bak, bir an olsun bırakmadı Taylan Cemgil senin pankartını. Ellerinde kızıl bayraklar olan genç yoldaşların bir heykel kıpırtısızlığıyla duruyorlar başucunda. Sabırla, bağlılıkla... ve hepsinden öte... SEVGİYLE.

Hoşça kal koca yürek... Hoşça kal...

Orhan İyiler'in Anısına

I

Bir dost gitti
mavi atlası kucaklayarak.
Ve dört mevsim
alev alev yanarak.
Işıtarak düştü göktaşımız
kararan yeryüzüne.
Hasretti gözleri...
Gülen gözlere.

II

Ölüm de gerçek mi
eeyy ustam!
Neden sığamadın göklere?
Dar geldi biliyorum
ateşten çemberi zulmün.
Kalemin ustura ağzı
iki yanı keskin.
Gerçeğin peşi sıra
raflardan indirdin;
kayıp gülün dosyasını...
Aradın...
"İşte gerçek" dedin.

III

Bizim için senin adın
çağlar ötesinden gelen
görkemli bir ses...
Ve hiç yitmeyecek
duyulacak bir nefes.
Bir direniş çadırında
"Bir Gün Bile Yaşamak"
hocam sana has.

IV

Şimdi kalbim dinamit kuyusu...
Yakında patlayacak.
Gözlerim, çocukların gülen gözlerine
senin anılarında bakacak.
Çok zaman kalmadı bilmeliyiz.
Toprakta tohum...
Ağaçta tomurcuk:
- Bil ki küçük çocuğum
yine bahar gelecek.

V

Yaralı geyikler misali ben
hangi çağılıtdan su içmeli...
Hangi çeşmelerde
yumalıyım yüzümü.
Ustamın yüzü...
Yüzlerimiz.
Giden ustamız, yüzakımız.

Rahime Henden/25.02.2011/Çobançeşme

ONSOZ

Selah Özakın | yolcudan on bir

karar verdim
öldüğümde
ne paylaşılacak mal varlığıma dair vasiyetim
olacak geridekilere
-ki zırnık yok zaten cebimde-
ne de törenle gömülecek cesedim
biliyorsun bıkmadan yolumu bekleyenim
dün
iyiler iyisi Orhan İyiler'in gömme törenindeydim
eğer orada olaydı Orhan kardeşim
kendi gömme törenine katılaydı
marşlarla
paylaşılan anılarla
mektuplarla
ardından saygı sunan dostlarına çok kızardı
sert esintili yağın kardan
hava ıslaktı
çamura dönmüştü gömütlüğün toprağı
son görev bu
gençten dostlar
kötü koşullara aldırır mı
iliklerini kurutan soğuğa aldırmadan
gözlerinde tereddütsüz "direnişe devam" ışıltısıyla
Avusturya işçi marşını bağırdılar
sapına
ve son soluğuna kadar
emeğin zaferine inanmış Orhan ağabeyleri
böyle yolculanmak istemişti
yer yarılca
gök delinse
fark etmezdi
verdikleri sözü yerine getireceklerdi
çünkü bu
ölene kadar kavgaya adanmış bir ömre değerdi
ama dedim ya

Yaz '11

dört bir yandan gelmişlerdi işçiler
öğrenciler
iliklerine işleyen ayazda
söyledikleri marşlarla
teslim aldıkları bayrağın kıvrılığını ısıldatıp
daha bir bilenecektiler
sırtım ıslandı
tutmaz oldu parmaklarım soğuktan
yaşardı gözlerim
az Orhan İyiler için
az da soğuktan
gözlerimi tek tek gezdirdim yüzlerinde
bu inatçı çocukların
ve ışıltısını gördüm her birinde
Orhan İyiler'in inandığı davanın
"inadına isyan
inadına devrim" diye
söz vermişlerdi bir kere ağabeylerine
işte yolumu gözleyenim
o güzelim çocukların iliklerine işleyen
kış karasına aldırmadan
verdikleri sözü yemediklerini görünce
karar verdim kendi ölüm halime
eğer hâlâ işe yarayan organım kalmışsa
versinler ihtiyacı olan birilerine
cesedim de
kadavra olsun
bıraksınlar tıplı öğrencilerin kesip biçmelerine
ha eğer çok isterlerse
odanın ortasında gürül gürül yanan bir soba
otursunlar rakı sofrasına
ansınlar beni
ansınlar geride bıraktığım şiirlerimle
tabii eğer isterlerse

75

ONSOZ

“ÖLENE KADAR DEVRİME ADANMIŞ BİR YAŞAMA DEĞER”

Bir Gün Bile Yaşamak, Öldükleriyle Kalmadılar, Generaller Kışında Yaşam Kaynakçalarımız, Devrimci Ado'nun Ölümsüzler Katında Yargılanması, Sana 21. Yüzyıl Raporumu Sunuyorum, Danilov Manastırının Çanları ve Aklın Lirizmi eserleriyle tanıdığımız, sınırsız sömürsüz bir dünyanın özlemine taşıyan ve herkesin yaşamında bir kitabıyla yer etmiş olan Orhan İyiler, 31 Mayıs günü Eczacılar Odası Toplantı Salonu'nda yapılan bir etkinlikle anıldı.

Ayışığı Sanat Merkezi tarafından Nurhakların 40. yıldönümünde yapılan anma, saygı duruşu ve Hakan Tosun'un hazırlamış olduğu Orhan İyiler'i anlatan kısa belgesel ile başladı.

“Bir gün bile sağ kalışımız, yarını belirler belki” diyen komünist aydın yazar Orhan İyiler, 25 Şubat 2011 günü kanser hastalığına yenik düşerek aramızdan ayrılmış; ertesi gün işçilerin, emekçilerin, öğrencilerin omuzları üzerinde bir emekçi mahallesinin mezarlığında toprağa verilmişti. “O karlı soğuk kış gününde birbirimize söyleyemediklerimizi şimdi söyleyelim” diyerek söze başlandı ve ilk söz yoldaşı ve hayat arkadaşı Zeynep İyiler'e verildi.

“Sizleri burada görmekten çok mutluyum, Orhan'la birlikte size hoş geldin diyoruz” diyerek herkesi selamlayan Zeynep İyiler'in ardından sözü alan Güngör Gençay oldu. Güngör Gençay, O'nu çok eskiden, TİP'li yıllardan tanıdığını söylerken, eşinin hastalığı nedeniyle Orhan İyiler'in cenazesine gidemediğini, bu yüzden kendisini borçlu ve eksik hissettiğini söyledi ve “bundan sonra onun eserlerini tanıtıp yaygınlaştırarak bu eksikliğini tamamlayacağım” dedi.

O'nu 27 yıl öncesinden kendisinin kaçak olduğu yıllarda tanıyan Fatma Meral aldı sözü ve Orhan İyilerin kendisinin bakış açısını ne kadar genişlettiğini anlattı. Sırrı Öztürk ise Sinanlar'ı, TİP yıllarını ve Orhan İyiler ile 1962'de tanışmasını anlattı. İdil Kültür Merkezi'nden bir emekçi geldi ve “aynı düşü büyütüyor-

duk” dedi. Ayışığı Sanat Merkezi'nden Songül Yücel de “biz neden en yakınımızdakileri panelden panele, söyleşiden söyleşiye hatırlıyoruz. Kışın bir panele davet etmek için gittik kendisine ve hastalığını öğrendik, ondan sonra son anına kadar birlikte çok güzel bir 3 ay geçirdik. Ve O'na sözümüz var, Öldükleriyle Kalmadılar'ı yeniden basacağız” dedi.

Şair Atilla Oğuz, Tuncay Sümer, Ali Mirzaoğlu, Şair Ruhan Mavruk geldiler ardı ardına. Her biri Orhan İyiler'in farklı bir yönünü anlattı; eserlerinin edebi yönünden İşçi Tiyatroları'na kadar. Mücadele Birliği Platformu adına söz alan Vefa Serdar da onu yıllar önce eserlerinden tanıdığından bahsederek, bir aydın, bir düşünür için en değerli şeyin işçilerin omuzunda defnedilmek olduğunu söyledi. Ve Orhan İyiler'in son sözlerinden birini anımsattı: “Seni Nurhak Dağlarında bütün güzelliğinle görünce ben, şimdiye kadar yaşadığım her şeyin nasıl az değerli olduğunu kavradım. Benim hayatımı değiştirdin. Artık hep senin, yoldaşlarının savaşımındaki gerçekliğe kendi yazım yeteneğini açtım”.

Tiyatro emekçisi Bilgesu Erenus, şair Selah Özakın, tiyatrocusu Mehmet Esadoğlu ve Servet Çolak ard arda kürsüye geldiler. Bilgesu Erenus “Hava kurşun gibi ağır, Hava toprak gibi gebe, Bağır bağır bağırıyorum, Koşun kurşun eritmeye çağırıyorum” derken Selah Özakın da O'nun ölümünün ertesi günü yazdığı şiirini okudu ve O'nun mutlu öldüğünü söyledi. Mehmet Esadoğlu ise “herkesin leninist parti örgütlenme modelini eleştirdiği bir dönemde O'nun Ekim Devrimi'ni anlatan bir kitap yazarak devrime inancının hiç ölmediğini gösterdi” dedi.

Etkinlik gece saat 22.00'e gelirken, “Nurhaklarda yanan devrim ateşinin sıcaklığıyla yaptığımız anma toplantımız sona erdi” denilerek sonlandı.

Orhan İyiler’i Anma Gününde Bizi Yalnız Bırakmayan Değerli Aydınlarımız, Sanatçılarımız Ve Emekçilerimiz Hepiniz Hoşgeldiniz;

Orhan İyiler’in sadece bir günde anmakla bitirilebilecek bir aydınımız olmadığını bilerek buradayız. Karşımızda dev bir aysberg var. Onun tüm çalışmaları sanatçı yaratıcılığı ve düşünceleri yönünden önümüzdeki yıllarda derinlemesine araştırılacaktır. Dünyayı onun gözünden görmeye ve anlamaya dehşetli ihtiyacımız var çünkü.

Bir dostumuz bedenini Boğaz’dan geçirirken ona “Koca Yürek” demişti. Tıpkı Servet Çolak’ın ‘güçlü bir duygunun girdabına girmek, bunu yıllarca (en azından roman süreci boyunca) taşımak yürekli olmak’tır dediği gibi. Bu Koca Yüreğin tüm yörelerini, dağlarını, ovalarını, çöllerini, vahalarını araştırmak Türkiye düşünürleri, genç yazarları ve marksistleri için önemli bir görevdir. Bu yönde büyük bir adım atmış olan Sayın Cengiz Gündoğdu ve Sayın Berrin Taş yönlendiriciliğindeki İnsancıl Atölyesi katılımcılarına ve Sevgili Servet ve eşine teşekkürlerimi iletmem isterim.

Orhan İyiler gerçek avcısıdır. Çünkü gerçeğin Marksist Rönesans’ı yaratmak için zorunlu ilk koşul olduğunu çok iyi bilir. Bunun için “... her şeyi yeniden ele almak, ölüleri canlandırmak, kendilerine göre hala yaşadıklarını sananları gömmek üzere her şeyi yeniden, baştan ele alalım. (...) Böylece pratiğimizin öğretisini kitleleştirelim” der Georgi Vasiliyeviç Butov’un ağzından. Eylemin kaynaktaki bakireliğini yitirmemesi gerekir.

Büyük Rus Bolşevik Devrimi’nin adı sanı hiç bir yerde geçmeyen, devrimin yazgısını oluşturan büyük kitlelerin anısına, onlarda kendini, kendinde toplumu, Rus deneyiminde Türkiye’de ve dünyada yaşananları anlatan bir prizmadan bakmayı başarmıştır. Bu kitabı yazmayı Sevgili Sinan Cemgil’i alma mücadelesi sonrası kendine bir görev olarak koyar. Ölümünden kısa süre önce, yeniden basılmasını Ayışığı Sanat Merkezi’nden özellikle istediği, Öldükleriyle Kalmadılar kitabının 7. baskısına Sinan’a hitaben son bir eki de yazdırmıştır.

Bir başka dostu bir zamanlar O’na “Dünyanın Bekçisi” demişti. Bunun için Ruanda, parçalanmış Yugoslavya, Sovyetler Birliği, Afganistan, Romanya, Afrika, Filistin, Lübnan ve diğer ülkelerde yaşanan insanlık dramlarının diyalektik Marksizmle takip edilmesi O’nun kendisine verdiği görevdir. Bundan zaman zaman şikayet eder; aslında roman yazmak, doya doya edebiyatla uğraşmak isterdim ama dünyanın olayları peşimi bırakmıyor, der. İnsanlığın en büyük ütopyasını, El

Dorado’yu kafasında yazmış ama 11 Eylül’deki Dünya Burjuva Konfederasyonu’nun suç dosyasını yazmaktan ona zaman ayıramamıştır. Tıpkı yalnızlığımın kadim dostu sevgili kedisi Buluşu çok istemesine rağmen yazmaması gibi.

10 yıl süren birlikteliğimizden sizlerle paylaşmak zorunda olduğum çok şey var ama zamana da ihtiyacım var. Orhan İyiler’e, kitaplarının gelecek nesillere en sağlıklı şekilde ve çeşitli dillerde aktarılması sözüm var. Yani Orhan İyiler bana ölüncüye kadar uğraşılacak en anlamlı ve yaşama kaynağı gerekçe bilerek ve isteyerek yaratmıştır.

Türkiye sol hareketinin birliği en büyük özlemi idi. Bağımsız Marksist aydın olarak kitaplarının basılmaması ve yalnız kalma pahasına ölüncüye kadar bunun için savaştı. Kendisinden kitaplarındaki bazı cümleleri, paragrafları çıkartmasını isteyen kesimlere karşı onurluca direndi, asla alttan almadı. Bu tarihi tanıklıklar henüz basılmamış Günceleri aracılığıyla da sizlerle paylaşılacaktır, eğer ilginizi çekerse.

Sevgili Grup Yorum’a ve İdil Kültür Merkezi’ne 13 Ağustos 1992 tarihli güncesi ile seslenmek istiyorum:

“Dilek’in sayırlarevine yatması nedeniyle Grup Yorum’un Konya Devlet Güvenlik Mahkemesi’ndeki duruşmasına katılmamanın sıkıntısını yaşadım. Bir de canımı en az onun kadar sıkı Almanlar’ın duruşmaya gösterdikleri ilgi. Bu ikiyüzlü yabancılardan, özellikle de Almanlar’dan dehşetli tedirgin oluyorum.”

Bu uzun konuşmayı onun Günceleri’nden 30 Haziran 1992’ye ait olanı ile bitirmek istiyorum:

“Bir meziyetimden söz etmeliyim: Kuşkusuz şamatasız bir yazarım ben. Halkım, halklarım için çalışıyorum özveriyle... Daha da çok çalışmalıyım. Düşünce üretmedeki sanatçı sorumluluğuma kanat germişim. Gösteriştikten uzak, yarışmanın anlamsız boğuntularını ve tüm ‘ben’ merkezilikleri arındırdım kendimden. Beklediğim, istediğim tek şeyin şu olduğunu söyleyebilirim: Doğruyu, dialektik gerçeği tüm yalnızlığım karşı yakalayabilmek ve onu başkalarına ulaştırabilmek.”

En derin saygı, sevgi ve burada olmanıza duyduğum minnettarlık duygularıyla...

Sonsuzluğa uğurlanan bir insanın ardından yazmak gerçekten zor iştir.

Orhan İyiler'i 2011'in Şubat ayında dondurucu bir hava eşliğinde son yolculuğuna uğurlamıştık. Ellerimizdeki kızıl bayraklar bile donmuştu, ama yüreklerimiz sımsıcaktı. O sıcaklığı bize veren, Orhan İyiler'in bize bırakmış olduğu insanın insan tarafından ezilmediği ve herkesin bir arada yaşayabileceğine olan inancı ve geleceğin, mutlaka ezilmekte olan yığınlar tarafından kurulacağı gerçeğidir. Orhan İyiler bütün ömrünü inandığı davası uğruna yaşamış, bunu eserlerinden ve yaşamından anlıyoruz.

Ben, eğer hafızam beni yanıltmıyorsa Orhan İyiler'le ilk kez Ayışığı Sanat Merkezi'nin 20. yıl etkinliğinde karşılaşmıştım ve ilk o zaman tanımıştım. Onunla birlikte dünyayı değiştirmeye çıkanların çoğunun nerelerde olduğunu birçoğumuz biliyoruz, ama Orhan İyiler'i orada görmek, onun hala ilk günkü taze inancı ve aşkıyla hareket ettiğini tanımak gerçekten de beni heyecanlandırmıştı.

Bu kuşkusuz küçümsenecek bir şey değil aksine takdir edilecek bir davranış ve yaşam biçimi.

Bin selam olsun.

Orhan İyiler yaşamıyla ve eserleriyle bizimle birlikte yaşamaya devam edecektir kuşkusuz, belki bir gün daha yüksek seslerle sesleneceğiz ve kurtuluş şölenlerinde yine Orhan İyiler ve diğer değerlerimizle birlikte güneşe artık sıkılı yumruk yerine kızıl karanfiller savuracağız.

Bu belki bazılarına göre uzak bir sevdadır. Ama ben bu şöleni yaşamak için imgelerimi seferber ediyorum ve umut ediyorum bende güneşe kızıl karanfiller savurayım, eğer ömrüm yetmezse de bende Orhan İyiler ve diğerleri gibi gelecektekileri beklerim ama bilirim ki mutlaka birilerinin elleri o karanfilleri güneşe savuracaktır.

“ÖLDÜKLERİYLE KALMADILAR”

Orhan İyiler'in bu kitapta komplo teorilerini nasıl çürüttüğünü görüyoruz. Sözde 1970'ler ve sonrası yaşanan kalkışmalar emperyalistlerin ve yerli işbirlikçilerinin tuzaklarıydı. Solcularda bu tuzağa düşmüşlerdi, yani 1980 faşist darbesine zemin hazırlamışlardı. Bu birçoğuna göre böyleydi ve maalesef birçok devrimci gencimiz boşu boşuna ölmüşlerdi onlara göre, oysa gerçeklerin öyle olmadığını ve bugün geline toplumsal noktaya da bakarsak aslında geçmişteki devrimcilere ne kadar da çok şey borçlu olduğumuzu görürüz. Görmemek için ya kör olmak lazım ya da karşı tarafta.

Dünyadaki toplumsal hareketlere de bakarsak aslında Türkiye'den çok farklı bir tablo göremeyiz, bu süreçler her dönem nerede yaşanırsa yaşansın birbirinin benzeridir.

Çünkü taraflar aynı ezen ve ezilen, taleplerde ülkelerin genel ve öznel şartlarına göre değişse de temelde aynıdır. Ya dikta rejimlerinden kurtulmak ya da sınıfsız bir toplum istemektir.

Bugün Arap yarım adasında yaşananlarda dikta rejimlerinden kurtulma kalkışmalarıdır.

Devamında ise sınıfsal çelişkiler derinleşecek ve yaşam koşulları onları yeni mücadelelere taşıyacak. Dün olduğu gibi bugünde kafaları karıştıranlar var, e-fendim bu kalkışmaların arkasında ABD. var evet gerçekten var ama neden ve nasıl var konusu yeterince açıklığa kavuşturulmuyor ya da öyle olması isteniyor.

ABD yıllarca bu diktatörlerle iş birliği yapmış ancak toplumsal gelişme artık böyle bir işleyişi taşıyamıyor ve halk ayaklanmaları kaçınılmaz oluyor. Bu durumda ABD'nin diktatörleri savunmak yerine onların yerine yeni iş birlikçileri iş başına getirmek için süreci kendi lehine işletmeye bakıyor. Şimdi burada diyebilir miyiz Tunus'ta, Mısır'da ayaklanan halk kitleleri ABD ile birlikte hareket etmişler ve ABD'ye zemin hazırlamışlar. Eğer bu soruya evet diyenler varsa onlara diyebileceğim bir şey yok ve onlara göre Türkiye'deki kalkışmalarda ölen devrimcilerde boşu boşuna ölmüşlerdir.

Onlar varsın öyle desinler ama “ÖLDÜRÜLDÜKLERİYLE KALMADILAR” hiçbir ve onların attığı temel üzerinde Türkiye işçi sınıfı kararlı yürüyüşüne devam etmektedir ve sonuna dek devam edecektir bundan kimsenin kuşkusu olmasın.

Orhan İyiler; Sinan Cemgil, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, Mahir Çayan ve adını yazmadığım daha birçok devrim şehitlerinin hiçbir emperyalistlere ve faşist darbecilere zemin hazırlamadılar. Onlar günün koşullarına göre yeni bir dünya yaratmak için yola çıkmışlar ve kısa sürede büyük ilerleme kaydetmişlerdi İşte asıl emperyalistleri ve faşist darbecileri harekete geçiren yükselen halk muhalefeti idi.

Orhan İyiler artık aramızda yok ama yapıtlarıyla her zaman aramızda olacak ve yolumuzu aydınlatmaya devam edecek, iyi ki yazdın Orhan ağabey, iyi ki seni tanımışım.

BİZDEN SONRA

*Masumdu yeryüzü
Bizden önce her şey masumdu
Kutsal devletler icat ettik sonra
Kutsal kitaplar...
Öğlen biber gazı, akşam polis copuyla
doyan hayatlar icat ettik*

*Masumdu yeryüzü
Bizden önce her şey masumdu
Kutsal alanlar icat ettik sonra
Kutsal insanlar...
Cennete vip kapısından
gireceğini sanan adamlar icat ettik*

*Masumdu yeryüzü
Bizden önce her şey masumdu
Zindanlar icat ettik sonra
Ve idamlar
Masumların göğüslerinde patlayan
Kurşunlar icat ettik*

*Masumdu yeryüzü
Bizden önce her şey...
Bizden sonra?
Biz, hala
Masum?*

Hüseyin ŞENEL

ÇOCUK

*Öyle bir yerdeyiz ki çocuk
Baharın hazanla kavgasında
Nehirlerin denizlere akışında
Örste alinteriyle şiirin dövülmesindeyiz
Satır satır,ilmek ilmek aşkın örülmesindeyiz.
Açlığa yatırdığımız ateş bedenlerin direncindeyiz
Ve öyle bir yerdeyiz ki çocuk
Kan revan içinde ufka güneşin taşınmasında...*

*Değil hayal, macera, romantizm
Değil masal, ütopya...
Karanlığa bakan gözlerin kadar,
Bir serçeyi okşayamayan ellerin,
Zifiri asfalt boyu koşamayan bacakların,
Ve bir kırmızı elmayı ısırılmayan dişlerin kadar
Gerçek, saf, yürekten sevdalar avlusundayız...*

*Saldık umutlarımızı gökyüzüne uçurtma niyetine
Sarıl ve koş ardına bakmadan
Gülüşlerin çığlık olsun, rüzgar olsun
Yüreğinde pınarlar doğuran dağ olsun
Büyüyesin serpilesin ırmaklarca...*

*Kararan denizlere ayışığı çaldık
Aç kollarını
Dal derinlerine yakamoz yüzü maviliklerin
Çıplak bedeninin aydınlatsın yosun tutmuş dipleri...*

*Toprağa serptik dişlerimizi
Uzan boylu boyunca yıldız başakların üzerine
Kayıp gitse de niceleri
Yine de bağla yıldızları kuyruk niyetine uçurtmana...*

*Elbet o gün gelecek çocuk
Bahardan yana mevsimler yaşayacağız
Nehirler denizlere dolacak
Dövdüğümüz şiirlerle aşk şarkıları söyleyeceğiz
Ateş bedenlerimiz dönecek çiçeğe
Güneşin doğuşundan usanacağız belki de
Ve sen çocuk
Koşacaksın kıpkızıl asfalt boyu
Ellerinde büyüyecek serçeler
Ve ısırarak dişlerin kırmızı elmaları
Öylesine gerçek, saf yürekten sevdalar avlusunda*

Taylan Efe

Bir Mehmet Esatoğlu Var

Röportaj / Ruhan Mavruk

Mehmet Esatoğlu kırk iki yıldır sanat alanında çaba harcayan bir sanat insanımız ve devrimci aydınlar kavramı altında değerlendirdiğimiz bir dostumuz. Sanatsal ve politik duruşuyla belli bir çizgide üreten ve bunu geniş izleyici yığınlarına taşımaya çalışan, sahnede burjuva estetiğine karşı sürekli yeni arayışlar peşinde olan Esatoğlu'yla sanatsal serüveni üzerine konuştuk.

“Başkanı Burnundan Yakala” oyunundan

Okurlarımız için kendinizi tanıtır mısınız?

Tiyatro oyuncusuyum. 1969'da başladım oynamaya. 1969 nasıl bir yıldır Dünya'da ve ülkede '68' yaşıyordu. Emperyalizm'e, sisteme başkaldırmış gençliğin ve emekçilerin ortasıydım.

Hiçbir şey bilmiyordum. “Allah yok” sözünü duyduğum akşam dünya başıma yıkıldı. O günlerde sevdiğim kız hiç sorgulamadan buna inanmıştı. Bense böyle düşündüğü için onun başına büyük bir felaket gelecek korkusuna kapılmıştım.

O günlerde Beyazıt Meydanı tüm politik eylemlerin merkeziydi. Arkadaşlarının ellerinde taşınan bir gencin ölüsünü anımsıyorum hayal meyal.

Oyun üretmeye nasıl başladınız?

Lisede okuyordum. Tiyatroya çok ilgi duyuyordum. O günlerde İstanbul'da tiyatro geniş bir izleyici kitlesinin ilgi odağıydı. Tiyatro ile tanışma ve buluşma beni düşünsel ve yaşamsal duruş olarak çok etkiledi.

Okulumuzdan bazı arkadaşlarla oyun çalışmaya giriştik. Aziz Nesin'in “Sen Gara Değilsin” adlı oyunu üzerine çalışmaya başladık. Yönetmen ilk provada “kahraman” kavramı üzerine konuştu. Oyunda bir kahraman vardı. Heykeli dikilmiş bir kahraman. Ancak heykelin dikildiği gün öldüğü sanılan kahraman kente dönüyor. Heykeli diken yöneticilere işin aslını anlatıyorlar. Anlattıklarından savaşın ve ordada yapılan “kahraman”lıkların nasıl bir şey olduğu açığa çıkıyor. Yö-

neticiler bu anlatılanlardan hoşlanmıyorlar. Tartışma sonunda “kahraman” ı öldürüp yeniden heykeldeki “kahraman” a tapınmaya devam ediyorlar.

Nesin’in bu oyunu savaşlar ve “kahraman”lıklar konusunda kafamı karıştırdı. Çünkü küçükten beri tam tersi bir biçimde eğitilmişim. Kafamdaki bu karışıklık bir dolu şeye soru sorarak bakmama neden oldu.

Yetmişli yıllarda ülkedeki politik ve sanatsal hareketlilik sizi nasıl etkiledi?

70’li yıllarda bir yanda tiyatro üretmeye çalışıyor öte yanda politik, felsefi konularda sürekli okuyup araştırıyorduk. Çok fazla kaynak yoktu. Kaynaklar yavaş yavaş basılıp çoğalıyordu. Ancak bizim bunları anlayacak alt yapımız yoktu.

Çevremizde çeperimizde 60’lı yılların yetiştirdiği sanat ve politika insanları vardı. Her iki alanda da yoğun tartışmalar vardı. Bir kesim devrimci sanat üretmeye çalışıyordu. Ancak perspektiflerinde burjuva estetiği-işçi sınıfı estetiği ayrımı yoktu. Burjuvazinin duysal özdeşleşmeye dayalı estetiği ile devrimci oyunlar yapılıyordu. Bu oyunlar izleyenleri kışkırtıyordu, duygulandırıyor. Ancak düşünme noktasında bir eylemliliğe sürüklemiyordu. Bu tip yapıtları izleyenler futbol izleyicisi gibi izleyip duygusal bir boşalımla salonları terk ediyorlardı.

Bunu fark eden ve karşı duran sanatçılar var mıydı?

Yazar, düşünür Vasıf Öngören o günlerde “Tiyatroda Sistem” adlı bir yazısında buna karşı görüşler ileri sürdü. Sahnede yeni denemelere girişti.

Ülkemizdeki burjuvaziyi “türedi” bir sınıf olarak gören Öngören türedi bir sınıfın estetiği ile dünyayı değiştirmenin mümkün olamayacağını söyledi.

Bu yaklaşım bizim de sanatsal duruşumuzu, çizgimizi etkiledi.

Yeni bir estetiği algılama yolunda Alman yazar ve düşünür Brecht’in estetik yaklaşımını incelerken sahnede diyalektiği kullanmanın yollarını aramaya koyulduk.

İzleyiciyi sahnedeki olayın büyüüne sokmak yerine onu işin diyalektik işleyişiyle karşı karşıya bırakmanın yollarını inceledik.

Bu çok kolay değildi. Öncelikle bunu başarabilmek için bir ekip olmak ve ekip oyunculuğu gerekiyordu.

Bu ekibi kurabildiniz mi?

Bu ekibi 1970’li ve 80’li yıllarda değişik alanlarda tiyatroyu öğrettiğim gençlerle kurmayı başardım.

İstanbul Sahnesi 80’li yıllarda düşlediğim estetik çizgide oyunlar üreten bir ekip oldu.

Başar Sabuncu’nun “Sıradan Bir Olay” oyunuyla başladığımız tiyatro serüveninde Max Frisch’in “Yine Başladılar Şarkılarına”, kendi derlediğim “Gecekondukların Son Gecesi”, Yılmaz Güney’i konu alan “Şarkımız Güney’e Dair”, Diyarbakır cezaevini anlatan “Ateş Tene Değende” 68 mücadelesini irdeleyen “Bir Gün Deniz”, emek mücadelesini ele alan “Yahu Biz Niye Kovulduk?” ve burjuva hukuk anlayışıyla hesaplaşan “Bir Dreyfus Davası” gibi onlarca oyun ürettik.

Zor koşullarda başladık. İlk oyunumuzu prova alanı bulamadığımızdan Kadıköy’de bir parkta kış koşullarında ürettik. Birkaç yıl sonra “Şarkımız Güney’e Da-

“Öykülerde Türkülerde Anadolu” oyunundan

Can Yücel'in yapıtlarından, anlarından ve ona dair anekdotlardan yola çıkılarak kaleme alınmış “Sözcükler Can Yücel’i Özler” adlı oyunundan

ir” oyunuyla yurt dışında üç ülkede on üç ilde gösteriler yaptık. Seksen sonrası Türkiye’den oralara giden ilk politik tiyatro topluluğuyduk.

Sahnede değişik izleyici kesimleri üzerinde denemeler yaptık. Karl Marks belli bir olgunluğa erişmemiş yapıtların işçi sınıfına götürülmesinin doğru olmadığını söyler. Bizler de gerek sahnedeki estetik düzeyi gerekse oyunculuk düzeyini yükseltmek için yoğun uğraşlara girdik. Bizden bir önceki kuşaktaki ilerici sanat insanlarıyla ortak çalışmalar ürettik. Onların çok yoğun bilgi ve deney birikimleri vardı. Ancak 12 Eylül darbesi ve dünyada sosyalist ülkelerin içinde bulunduğu kaos onları kötü vurmuştu.

Geçmişte kitle örgütleri ve sendikaların desteği ile geniş kitlelerle sanatsal üretimlerini buluşturmışlardı. Ancak darbe sonrası ülkede başka rüzgarlar esiyordu. Kitlelerle buluşmanın olanaksız ve yararsız olduğundan dem vuruyorlardı.

Biz bu yaklaşıma karşı çıkarak “izleyici bize gelmiyorsa biz izleyiciye gideriz” diyerek geniş yığınların olduğu mahallelere alanlara gitmeye başladık.

Sokakta, caddede, kahvede, piknikte, sahnede her yerde perde açtık. Eski kuşak bize “kitlelerle buluşamazsınız” derken biz kendi yöntemimizle yılda yirmi bin izleyiciyle buluşmayı başardık.

Yalnızca kendi tiyatromuzla sınırlı bir dünyada hareket etmek yerine çevremizde çeperimizde yer alan topluluklarla örgütlendik. Amatör Tiyatrolar Çevresi (ATÇ)’yi kurduk. Burada birlikte örgütlendiğimiz topluluklarla bilgi ve deneyimlerimizi paylaştık. Şenlikler, tiyatral eylemlilikler yaptık.

Şu anda yönetmenliğini yaptığımız Tiyatro Simurg’la buluşmanız nasıl oldu?

90’ların sonunda yeni bir topluluk olan Tiyatro Simurg’la buluştuk. Topluluk İstanbul’da amatör tiyatro üreten iki grubun bir araya gelmesiyle oluşmuştu. Kendi metnini yaratma hedefiyle 2000’lerin başında “Sarper Özsan’la Yüzyıl İçinde Yolculuk” oyunuyla başlayan sanatsal serüvenimiz son oyunumuz “Öykülerde Türkülerde Anadolu” ile halen sürüyor.

Düzenin rant sistemine ayak uyduran sanatçılardan çok farklı olarak “devrimci aydın” kimliğini koruyup “şöhret” kavramına önem vermiyorsunuz. Bu inancın ve duruşun kaynağı nedir?

Sistem 90’lı yıllarda sanatçıların önüne bir dolu “kemik” attı. Bizler geçmiş yıllarda sanat üreterek yalnızca karnımızı doyurup barınma, giyinme vb. giderlerimizi karşıladık.

Çok kanallı televizyon dünyada ve ülkede yaygınlaşmaya başlayınca sanatçılara da kimi “olanak”lar sunmaya başladı. Örneğin gazetelerde bugün olduğu gibi şöyle yazılar çıkmaya başladı.

“Amerika’nın finans dergisi Forbes’in yaptığı araştırmaya göre 30 yaşından küçük 20 ünlü yıldız, toplamda 690 milyon dolar kazandı. Ünlü ve genç zenginlerin başında 25 yaşındaki Lady Gaga yerini aldı”.

60’lı yıllarda şarkı söyleyerek ya da bir rol oynayarak bir sanatçının elde etmesi mümkün olmayan rakamları bunlar. Futbol için Avrupa çapında saçılan bütçe onaltı milyar Euro. Bizim ülkemizde ise Üç yüz yetmiş sekiz milyon Euro’dur.

Böylesi bir ortamda bizim ülkemizde de saçılan paralar ve bunun peşinde “sanat” ve “futbol” diye koştan bir grup oluştu.

Bu şöyle bir garabete yol açtı. İki binli yıllarda sanatçıların ve bilim insanların çağrılı olduğu bir toplantıda “Oha oldum, çüş oldum” diyerek televizyonda ünlü olmuş ve ayda seksen bin lira kazanan bir oyuncu bir yanımda, yıllarını ekonomiye vermiş ve devlet üniversitesinde ayda bin dört yüz lira alan bir bilim adamı öte yanımda oturuyordu.

Şimdi bu ortamda kime “oku” “öğren” diyebilirsiniz.

Bir de ortaya “ünlü” olmak diye bir kavram çıktı. Eskiden bir alanda emek harcayan kişiler giderek ülke hatta dünya çapında ünlenirlerdi. Çok kanallı televizyon çağında ise bir dizide rol almak ya da ekran karşısında abuk sabukluk yapmak sizi ülkenin gündemine taşımaya, geniş kitlelerce tanınmanız için yeterli. Bu süreç içinde ülkede önce tanınan ardından da özel yaşamı sürekli gündeme taşınan bir “ünlü”ler grubu oluşturmaya başladı. Yolda sokakta bir kişi yap-

tuğında “aman saçmalama” deyip geçebileceğiniz bir davranış ya da söz ekran karşısında yapılıncı “olay” oldu. Geniş kitleler günlerce aylarca bu abuk sabuklukları birbirlerine aktardılar. Süreç içinde televizyonda biri akli başında bir konuşma yapınca dinlenmemeye, ciddi sanatsal çalışmalar izlenmemeye onun yerine her türden abuk sabukluk “reyting” yapmaya başladı.

Öte yandan yine o günlerde kimi “ilerici” çevreler dik durmuş onurlu sanatçılarla, aydınlarla buluşmak yerine arada bir muhalifcilik oynayan medya maymunlarının peşine düşmüşlerdi. Onlarla yan yana olurlarsa kitlelerin ilgisini çekeceklerini düşünüyorlardı.

İşte böylesi bir ortamda bizler zor olanı seçtik. “Medya maymunu” olmak yerine kendi çizgisinde ilerleyen, dövüşen sanatçı olmayı seçtik. Devrimci bir sanatçı işte böylesi ortamlarda dik durmayı ödün vermemeyi bilmelidir.

Bu arada komik olan şöyle gelişti. TV kanallarında kimi zaman birkaç fatura ödemek üzere yer aldığımız kimi projeler yüzünden, bizi önemsemeyen kimi “muhalif” çevrelerin de gözünde “kıymetli” oluverdik. İşin bu yanı her şeyden çok içimizi yakmıştır.

“Sözcükler Can Yücel’i Özler” oyununuzu bir dolu kentte ve çevrede izleyiciye ulaştırdınız. Bu konudaki gözlemlerinizi aktarır mısınız?

Şair, çevirmen, yazar Can Yücel bilindiği üzere 1999 yılında yaşamını yitirdi. Yücel devrimci bir şairdi. Çeviri alanında çok önemli önermeleri vardı. Yazar olarak çok değişik konularda önemli çalışmaları vardı. Onu yitirdiğimizde yaşarken çok ürküttüğü “şairin postmorten (ölüm sonrası) serüveni” onun da başına geldi.

Can Yücel 90’lı yıllarda devrimci Nazım Hikmet’ten faşist şair Ezra Pound’a, şair ve yazarların öldükten sonra politik kimliklerinden arındırılarak nasıl “zararsız” hale getirildiklerini anlatırdı.

90’ların sonunda Can Yücel de ölünce kimi çevreler onu “sarhoş” ve “küfürbaz” biri olarak anlatmaya koyuldular. Halbuki Can Yücel bir üniversiteydi. Onun sanattan politikaya her yaklaşımı çok özeldi. Düşünmeden tartmadan hiçbir öneriyi ortaya atmazdı. Şiir konusunda çok yaratıcı ve özenliydi.

Ölümünden on yıl geçtikten sonra onu ve ülke tarihini iç içe anlatmak istediğim bir oyun yapmak üzere kolları sıvadım.

2009 yazında başladığımız yolculuk onlarca il, ilçe ve çevreden geçerek sürüyor. Dinleyen oldukça da sürecek.

Masal Ülkesi Çocuklarına

Ciran

“Çocukluğum, hayatımdan düşen ilk yaprak” (Haydar Ergülen)

Ağzının kenarında dururken son yediği şekerin lekesi... Yanına ekledi kocası, kan lekesini... Silindi yediği tüm şekerlerin tadı ağızından. Ağlayamadı bile. Sadece dokundu çocukluğundan kalma lekeye. Ve düştü birer birer yere çocukluğunun hatıraları. Vücudunda çocukluğundan kalma başka izler aradı. Bulamadı. Çünkü iz bırakamayacak kadar kısaydı çocukluğu. Son bir defa daha dokundu ağızındaki lekeye. Bana baktı... Evet bana baktı ya da ben öyle sandım . “Yaz öykümü” dedi. “ Yaz”

Ben böyle duydum ya da duyduğumu sandım. Çocuklara, güle, küle, annelere ve masallara... Sadece bunlar için yazdım bu kadar şeyi.

Dizinden indirirken bezden bebeğini “Anne” diyordu kız. “Anne! Ama masallarda böyle olmuyor. Vaktinden önce büyümüyor çocuklar.” Ve ağlıyor ardından, eski ve yitik bir masaldan kalma annesi. Sadece ağlıyor ve tüm masallar kanıyor. Ve vaktinden önce büyüyen her çocuk küsüyor masallara. “Anne!” diyordu kız “Anne! Ben nasıl evleneyim o adamla? Hangi masalda oluyor böyle bir şey? Prensler, prensesler hep yalan... Hep yalan”

“Anne” diyordu kız “Anne”. Oyunlarımı ve oyuncaklarımı da yüklesene çeyizime. Sakla görmesin kimse. Sakla... Vakit kalırsa çocuk olmaya oynayacağım onlarla. Anne, çocukluğumu da yüklesene çeyizime. Masallarımı, düşlerimi...

“Anne” diyordu kız “Anne” Ve annesi duruyordu karşısında masallardan kalma olanca güzelliğiyle. “Anne” diyordu kız “Anne! Oyunlarından ve oyuncaklarından önce büyürse çocuk ölmüş. Masallara gömülürmüş. Oyunlarından ve oyuncaklarından önce ölürse çocuk, masallarda büyümüş. Al sarmala sar bu masalı anne. Ben senin masalınım.” Ve gidiyordu kız ve masalını yitiriyordu anne.

Ve gitti kız. Ve gittiği her yerde masal oldu adı. Ve gitti kız. “Anne” dedi gittiği her masalda “Anne! Kıyma bana. Kıyma!” Ve gitti. Bütün masal kahramanlarının gözleri kaldı ardında. Kıpırtısız, sessiz ve çaresiz... Kız dönüp dönüp baktı masallara ve ağladı. Susması için bir masal anlattılar tekrardan ona. Çocukluğunun son gününde durdu kız, kulak verdi masala.

Ve masalın ilk gecesinde kanadı kız. Kanadı kadın oldu. Ne de olsa kanamak gerekirdi büyüme için benim ülkemde. Ve kanadı o küçük kız. Küçük bir kadın oldu. Ve düşleri birer birer düştü yere. Bir gülün bütün yaprakları düştü. Sevdası, hayalleri, gitmek istediği uzak şehirler... Düştü birer birer yere. Tut-

*Numune Hastanesi
direniş çadırından
Hatice Su...

mak istedi küçük kız. Tutamadı. Bir çığlık duyuldu masallardan ama tüm kulaklar sağırdı. Ağladı küçük kız, kimse görmedi. Kanadı küçük kız, herkes gördü. Ne de olsa aşk yasak kanatmak serbesti benim ülkemde.

“Anne” diyordu kız. “Anne”... Ve oyunlarından karnına düşünce çocuğu, dizinden indirdi bezden bebeğini... “Anne” diyordu kız son defa. “Anne” Ve sırtında taşıyordu bebeğini. En küçük anne ve zaten her bebek küçük... Birlikte büyüyorlardı. “Anne” diyordu küçük kız ve kimse duymuyordu.

“Anne” diyordu kız “Anne”. Ve kanatamadıkları son yerlerini gösteriyordu diğer çocuklara. Ve parklar boşalmıştı. Oyunlar sahihsiz. Oysa nerede boş kalırsa salıncaklar ve bir ağacın dallarında yoksa çocuklar. Orada çocukluğu kanayan bir şehir vardır. İyi bakın duvarların ardına. Orada bir çocukluk saklıdır. Orada bir şiir saklıdır:

*Çocukluğundan kopartılırsa bir çocuk,
bir gül yaprağına sığınır.
Ve bu yüzden belki her gül anne olur.
Belki her çocukluk yitiminde solar bir gül.
Ve annesine doyamayan herkes güliin dalına özlemidir.
Ve dalına dönemezse çocuk,
göğsünde gülden kalma sıcaklığa sarılır anne,
ta ki kül'e kadar.*

Son bir parça elindeydi... Son bir parça... Düşlerinden bir parça kurtarabilmişti küçük kız. “Al” dedi sadece “Al” ve ben bunu duydum. “Al” dedi küçük kız... Tuttum elini eli yoktu. Düşlerinin son parçasına baktım kanyordu. “Ağlama” dedi küçük kız “Ağlama”. “Yaz” dedi küçük kız sadece yaz. Ve ben yazdım. Sadece yazabildim.

KÜL VE GÜL'E

*Her düşün sahibinden önce ölür
Ve savaş çocuklara yapılan haksızlıktır*

*Kül kokan gecelerde
masal anlatılmaz çocuklara*

*Ve her şehir
önce çocukluğunu kaybeder*

*Her şehir annedir biraz
Her gül çocuk*

*Nerede gül kokarsa şehir
Orada mutlu bir çocuk vardır*

*Nerede kül kokarsa şehir
Orada çocukluğu kanayan bir şehir vardır*

*Annem olan şehir!
Çocukluğum uzaktaysa kül kokarım*

Aydın Orak

Savaş uçakları tiyatro tramvay

Uzun zamandır tiyatro sanatının ülkeler ve toplumlar arası önemini merak etmişimdir. Kimler ne kadar sanata, özelde tiyatroya önem ve değer vermişlerdir! Araf / İki Ülke Arasında oyunuyla yaptığımız turnelerde bu sorunun cevabını arar durmuşumdur. Bazen Avrupa'nın en gelişmiş ülkelerinde sahnelediğimiz oyunu, Türkiye'nin en doğusunda bir kasabada sahnelerken ki zevki alamamışım.

Örneğin Rus ve dünya klasiği Gogol'un Bir Delinin Güncesi oyununu İsveç'in başkenti Stockholm'de oynarken ki seyirci tepkisi ve Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde oynadığım da seyirci tepkisi ve katılımı arasında dağlar kadar entellektüel fark olduğunu yaşayarak gördüm. Çok güzel ve şatafatlı Stockholm salon seyircisinin bir oyunu anlama ve algılama seyrinin Silvan seyircisi düzeyinde olmadığı kanaatine vardım. Bir taraftan sanatın merkezi dediğimiz Avrupa'nın en yaşanılır ülkelerindeki seyircinin aslında savaş ortamında gelişen-büyüyen bir seyirci karşısında algı ve yorum açısından çok geride olduğunu deneyimledim. İşin bu kısmı buraya kadar olsun, diğer kısmı ise işin daha vahim durumunu oluşturuyor.

Kışın İsviçre'nin Basel kentinde yaptığımız tiyatro turnesinde büyük tiyatro salonlarını gezerken rehberimiz olan İsviçreli tiyatrocunun anlattıkları bizde şok etkisi yarattı. Basel Teatre'nin salonunu, kulisini ve dekor atölyelerini gezerken, bize eskiden tramvayın sesinin tiyatro salonuna çok az hissedilen bir gürültünün etki ettiğini ve yanından geçen tramvay yolunu kaldırıp altına yay koyulduğunu ve bundan dolayı artık tiyatronun sestem etkilenmediğini söylediler. Bir an Türkiye'de öyle bir durum olsaydı neler yapılacağını düşünmeye başladım. Düşündüklerim sanırım bir çok insanın düşündükleriyle aynı olması kaçınılmazdı. Yani öyle bir durumda değil yeni bir teknolojik yaratımı gerçekleştiren tüm tramvay yoluna o kadar masraf yapıp yay koyulması, ya ömür billah o tiyatroya o ses gelirdi, ya da, tiyatroyu kaldırırlardı oradan, alışveriş merkezi yaparlardı!

Bir de savaş uçaklarının sesi olmasa...

İsviçre turnesinden sonra Diyarbakır'da sahneledik oyunu. Tiyatroya bu kadar değer veren bir yerden,

tiyatroya daha az değer veren bir yere gidişimizin aslında pek hayırlı olmadığını söyleyebilirim. Tiyatro sakakta da, dağda da, işyerlerinde de pekala oynanabilir. Diyarbakır'daki salon Basel'deki salon kadar olmasa da tiyatroya elverişli çok iyi bir tiyatro salonunda seyirci karşısına çıktık. Tiyatro seyircisine ibret ve saygıdan dolayı Basel örneğini her yerde veriyorum. Peki Diyarbakır'da nasıl bir saygı olduğunu biliyor musunuz? Anlatayım. Oyun başlar başlamaz savaş uçakları Diyarbakır'ın üzerinden talim yapıyor. Bu uçuşlar o kadar çok oldu-oluyor ki, oyun boyunca neredeyse seyirci hiç sesimi duymadı. O kadar sahnede sesimi yükseltmeme rağmen üç dakika da bir uçan savaş uçaklarının sesi oyunun sesini bastırdı. Ve oyun replikleri havalarda uçtu. Uzun zamandır her Diyarbakır'a turneye gidişimizde aynı mevzu devam ettiğini tekrar tekrar gördük. Kimse hava yollarına yaylı sistem yapılmasını istemiyor. İşin özü savaş uçaklarının sesi değil, o her uçan savaş uçağının ertesinde insanların ölü bedenlerinin sesi daha yakıcı geliyor olmasıdır.

Bazen savaş ortamında tiyatro-sanat yapmanın bir lüks olabileceğini düşünmüyorum değilim. Dünyanın geldiği yer ve bizim geldiğimiz yer arasında ne kadar fark olduğunu okuyucuya bırakıyorum. Fakat bazen de savaş ortamında yani bir derdin olduğu yerde sanat eylemini gerçekleştirmenin daha onurlu olduğunu da düşünürüm. Savaşın, ölümün olduğu yerlerde her ne kadar sanat ilgi görmese de, gerekliliğine de bir o kadar inanırım. İşte tam bu noktada sanatın eğlence olmadığına, bir mesele, bir dert edinme olduğu bir gerçekliği önümüzde durur. Bir derdi, bir meselesi olmayan bir oyunun, bir filmin tam da bu noktada çok da önemine inanmıyorum.

Sevgiye
Aysun

“Onlarca yıldır yüzlerce nakkaşın bin bir emekle işlediği bu mozağe o kahramanların ardılı olarak bir parça da olsa katabilme şansını yakaladığım bugün; ifade bile edemeyeceğim gurur ve onur duyuyorum. Bu büyük devinimin bir halkası olabilme, geleceğe değerler bırakabilme güveni ve kararlılığını güneş gülüştü Murat’ımızın verdiği ilham ve güçle kazanıyorum. O tarihi dört güne kattığı öfke, cüret ve uzlaşmaz tavır şimdi bu büyük akışta bana yön veriyor. Ne mutlu ki, başlarında bahar dalı çelenklerle denize koşanların arasındayım, ne mutlu ki ateşin zaptedilmez türküsünü tek solukla söyleyenler arasındayım. Bu sevgiye ve güvene layık olabilmek tek hedefim.”

Bir 26 Haziran’da daha Ayışığımız şahsında tüm ölüm orucu savaşçılarını saygıyla anıyoruz.

S.Sürücü’ye
Karşılaşmadık
Gözlerin değmedi gözlerime
Sesini duyamadığımdan
Senden kalan her fotoğraf sessiz

Göremediğim
Hüzünlü tebessümünün
Boşluğu gözlerimde
Ellerini tutamadığımdan
Hep üşür biraz ellerim
Kendimde taşıyım seni
Hüznünü, umudunu, tebessümünü...

Sen dışarıda kavgada
Ben zindanda
Sen koşarken en önde
İzlerini takip ettim
Yüzünü bilmeden
Begonyalarını sularken sen
Yolunu beklediğin
Ben olamadım
Aramızda demir kapı hep ayrılık

Zaman ve mekân ortaklığımız yoktu
Düş ve umutlarımız ortaktı
Tanırdık bu yüzden birbirimizi
Begonyalara kattığın hasrette
Bir damla da bendim
Bir damla da bizdik
Kapatılırken zindana
Yüreğimdaki umut
Sendin, bizdik

Elif Can / Ciran

Dağların Çocukları

Zülfikar Tunç / H- Tipi cezaevi / Antep

Tan yeri atıyordu Van'da: "Firari güvercinler su başlarında"ydı. Karaca sürüsü uçurumun dilini andıran ince, dar patikasında ağır ağır ilerliyordu. Keklikler bir insan gibi pusmuş şafağın sökmesini bekliyordu. Gökyüzü bir lamba gibi yanıp sönerken, izbe köşeler belli belirsiz aydınlanıyordu. Tan yerinin ışıkları ince ince yılan gibi süzülerek Nemrut Gölü'ne dökülüyordu. Gölün yüreğine saplanan milyonlarca ışık pul pul ışıldıyordu. Başkarlı hafif sisli Nemrut, henüz gözlerini aralamamıştı.

Yüreği ağzında bir ceylan suyun kenarındaydı. Saf gözleriyle ortalığı iyice kolaçan ediyordu. Tenha zamanda usulca suya doğru eğdi. Benekli ceylan iki canlıydı.

Karartılar arasında kuş sürüleri can havliyle kanat çırpıyordu. Çılgınlıklar koparken aşağıda ceylan tedirginleşti. Telaş içinde başını kaldırdı. Ağzının kenarında iplik iplik su, göl suyuna dökülüyordu. İpil ipil siyah gözleri gökyüzüne bakarken görenleri şaşkınlığa çevirecek bir güzellikteydi. Ardı sıra yengeç başını andıran sırtlara, patikaya doğru bakıp, sessizce suya yeniden eğildi. Suda benzerini görünce şaşırıldı. Bir yandan suyunu içiyor, bir yandan da kendi suretine bakıyordu. Susuzluğunu giderirken usulca, dağların bir başka köşesinde vurulmayı bekleyenler sessizlik içindeydi.

Şairinin dediği düşüyor aklına az sonra vurulacak olanlardan birinin; "Haziran'da ölmek zor!" Zor Haziran'da ölmek. Ölmek zor Haziran'da. Ölüm şah damarında gezinen bir hançerden farksızdı. Ölüm, yüreğinin zayıf noktasını yoklayan paslı bir mermiydi aynı zamanda. O an hangi topraklar üzerinde, hangi insanlar, hangi insanların canını almanın telaşı içindeydi acaba? Bunu düşünmeye çalışsa da cevabını asla bilemeyecekti. Vakit giderek daralıyordu...

Başını kaldırıp doğmakta olan güneşe doğru baktı. Gırtlığındaki çaresiz ses öylece dudaklarına akmayı bekliyordu. Sıkışmışlık bir mermi gibi hafif terlemiş ensenin üzerindeydi. Üzerine doğrultulan namlu, kar soğuğundan pek farklı değildi. Gözlerini kıstı. Dağlar hemen karşısındaydı. Yüreği öyle bir yandı, öyle bir yandı ki...

O dağlar ki koyun koyuna yattığı yarı gibiydi. Avuçlarındaki çizgilerin ince hatlarını tanıdığı gibi oraları biliyordu. Her bir yerinde iyi kötü anıları vardı.

Bakarken hele bir atabilseydi kendini o koruyan dağların kollarına, gayri kimseler dokunamazdı ona. Sen o zaman görecektin. O sert bakışlı, kartal burunlu, yoksul, iyi yürekli adamı. Ama dağlar çok uzaktı ona.

Askerin son fırtını çekip yere fırlattığı sigara izmaritinden titrek, ince duman yükseliyordu. Gözlerine baktı askerinin. Anlamsızlık yorgun bir mermi gibi dolanıyordu o gözlerde. "Yorgun, duygusuz, kimsesiz o gözler nasıl oldu da bir can alabilecek kadar kömür karasına döndü." dedi kendi kendine. Biliyordu, o yorgun gözler az sonra vuracaktı onu.

Her bir merminin ayrı hikayesi olacaktı. O hikayelerin, kalemlerin gözlerinden damlayacağını, sözün tanesinde dile geleceğini, taşların, ağaçların ağıtlarında yaşayacağını az da olsa biliyordu.

Düşündü uzun boylu. Payına nasıl bir merminin düşeceğini merak etti. Soğuk mu, deli mi, çılgın mı, ruhsuz mu yoksa? Sonunda bir serçe parmağı kadar o mermi yıllarca hayata çarpan kalbini alıp götürecekti. Bir tek mermi bir ömre nasıl galebe çalıyordu? Halbuki o dağlı bir adamdı. Mermilerle koyun koyuna yatmış biriydi. Bir ömre değil, bin ömre diz çöktürmüştü. O mermilerin en hası ile nice dağlarda atalarının vuruştığını çok iyi biliyordu. Ama o mermi seni alıp gittiğinde geride küllerin kalacak belki... Belki de taşa, toprağa, suya karışacaksın... Kim bilir, kim kirvem?

Vurulacaklarını adları gibi biliyorlardı. O gözler, o yürekler korku nedir bilmiyordu. O yorgun bedenler ne pusuları yarıp geçmişti. O gözler nice sevdalara umut olmuştu. Dağların, zula, izbe köşelerinde bir gece vakti nasıl da tütün sarmışlardı.

Vurulanların canlı hikayeleri vardı. Olmalıydı. Olmayan hikaye yazılmazdı. Ama birileri bu hikayeyi anlatmalıydı. Canı pahasına da olsa, bilse yüreğini, gözlerini alacaklar, son nefesinde bu hikayeyi anlatabilmeliydi. Bu bir tarihi tanıklıktı. Ben mi? Hayır ben olamam, olamazdım. Ben tanık değilim olanlara. Vurulurken Kürtler, ben yoktum orada.

Dağlar, gökyüzü, uçan kuşlar, yaşlı ağaçlar, düğme başı kadar böcekler ve bir de o kör mermi var ya o şahitti olanlara. Bilmiyorsun belki kirvem, yıllarca o kör merminin izini sürdüm. Aç, susuz kaldım. Gecem gündüzüm oldu ama yer yarılmış, sanki o

şom ağızlı mermi içine girmişti. Kim bilir belki de o mermi utancından kendini gizliyordu. Belki yaşlandı bir kayanın dibinde son nefesini verdi sahibi gibi.

Yaralı, hüznü dolu dağlar; binlerce yıl ayaklarının altında boğazlananları, vurulanları, kurşuna dizilenleri izledi. Vurulanların çığlıklarına, çaresizliklerine, yalnızlıklarına ortak oldu. Elleri arkadan, gözleri kirli bezle sıkıca bağlanan nice insanları gördü.

Hayret ederim. Nasıl da dayandı bunca yıl. Yanardağ olsa “pat” diye patlardı. Eyüp’ün sabrı mıydı, neydi? Kaç defa yüreğini dişlediğini o dağlar bir şafak vakti kulağıma fısıldadı. Kuşlar dağların yüreklerini dişlediğini gördüklerinde dallarında pinekleyip ağlaşmışlar.

Onların birini arayıp bulduklarında, geriye bir daha dönemeyeceği içine doğmuştu. Bu ikinci yakalanışıydı. Bu dağlarda iki kere yakalanıyorsa insan ya kaybedilir ya da sürgün...

Sarı saçlı, mavi gözlü kızına baktı. Henüz çocuktu. Bir şeylerin ters gittiğini sezinleyebiliyordu. Ona gülen gözleri, dudaklarıyla “Bir şey olmayacak.” mesajını verince yüzündeki kuşku, korku sisi dağıldı.

Yüreğinin sahibi, sevdalisına baktı. Gözlerindeki çığlıklar yüreğine dokundu.

“Dönecek misin?”

“Gidenler bir gün döner.”

“Ya dönemezsen.”

“Dönemezsem kızımız sana emanet...” Gözlerin bu kısa diyalogu birçok şeyi anlatmaya yetti de arttı bile. Aralarında geçen onlarca yılın aşkı, sevgi bağı, tanıdıkları koku bir daha olmayacaktı. Kadın ağıt yakarken, çırpınırken bir şey yapamamanın acısı, boğazına bir yumru gibi kondu. Sadece yorgun yüzüne titrek eliyle usulca dokundu.

Vurulacak olan, kar soğuğu namlulardan nemli gözlerine gizledi. Götürülürken ardı sıra son kez bakakaldı. O son bakışı yakaladığı vakit içindeki yürek mum gibi eridi.

Ölme vakti gelip çattı. Böylesine zamansız bir ölüm için erkendi. Vurulacağını hele ki “dağların kuytuluk bir boğazında” vurulacağını ve “kanlı, upuzun yatacağını” düşününce “ne biçim bir ölüm bu böyle kirvem?” dedi kendi kendine.

Vuruşmadan ölümün ağır lalesi boynundayken yapılacak bir şeyin olmaması ne zor, ne yamandı onun için. Canını alacaklardı birazdan “şifre buyurmuş bir paşa” vurulacak “hiç sorgusuz, yargısız.”

Kirvesini hatırladı. Dağ gibi yüzü vardı. Gülüşü bir dağ gülüşüydü. Gözünü budaktan esirgemeyen, sevecen, mert, ata iyi binen, iyi kaval çalan yakışıklı kirvesi. Keklik avına çıktıkları günleri şimdi hicran yarası içinde yad ediyordu.

“Kirvem hallarımı aynı böyle yaz

Rivayet sanılır belki

Gül memeler değil

Domdon kurşunu

Paramparça ağızımdaki...”

Ahmet Arif vurulanları, çok sonra dizelere kendi sesiyle böyle dökenecekti.

Tanyeri atmıştı. Gök pırl pırlıdı. Kuşlar kanat çırparak üzerlerinden geçiyordu. Mermiler art arda patladığında panik halinde Nemrut Gölü’ne doğru uçmaya başladı kuşlar. Kanadı, yüreği yaralı, kanlı kuşlar birer ikişer gölün içine düşüyordu.

O halde mermilerin patladığı o ana yeniden dönelim. Ölüm soğuk dudaklarının arasından bir ok gibi fırladığında eller tetiğe usulca dokundu. Kar soğuğu namlulardan art arda mermiler çıktı. Yer gök, dağ, ağaçlar da vuruldu sanki. Kan, onların yorgun, yaşlı bedenlerine de sirayet etti. Güneşin gümüşü, sıcak ışınları, sert yüzlü, ama saf yürekli vurulanların üzerine düşerken onlar; koyun koyunaydı. Onlar çok uzakta yitip giden mermi seslerini dinler gibiydiler. O donmuş gözler sanki, “beni vur ama bunlara teslim etme.” der gibiydi.

Bir yılan, bir kurt gibi vurulanların üzerinde dolaşıyordu. Sefil gözler bir merminin değerinin altına düşürdükleri insanlıklarıyla ganimet avına çıkmışlardı.

“Sonra oracıkta tüfek çattılar

Didik didik ettiler

Kırmanşah dokuması al kuşağımı

Tespihimi tabakamı alıp gittiler

Hepsi armağandı Acem elinden”

Ahmet Arif olanların tanığı gibi haykırırken, yangın yerine dönen şiirlerinde, yüreği hüznü dolmuş olmalıydı.

Adları bela, kaçakçı, hain soyguncuya çıktığında gözleri kapalı sakince upuzun uzanmıştı. Böyle olacağını biliyordu vurulmadan önce. Atalarına da aynı söylemişlerdi. Vuranlar, vurulanları bu toraklarda hep hakir görmüşlerdi...

Ey sevgili kirvem! O upuzun uzandığın yeri ne çok görmeyi istiyorum. Ah, bir bilebilsen. Vurulurken son defa soluk alışverişini duymak, yüreğinin atışlarını hissetmek isterdim.

Sesin son defa düşerken toprağa; toprak seni usulca, anaca kolları arasına aldı.

Hikayeni anlatabilecek miyim kirvem? Yüreğim el verecek mi?

Sabrim yetecek mi? Bilmiyorum, bilmiyorum. Şimdilik sana hoşça kal demeden, sizleri en iyi anlatan Ahmet Arif’e kulak verin;

“Vurun ulan
Vurun
Ben kolay ölmem
Ocakta küllenmiş közüm
Karnımda sözüüm var
Halden bilene
Babam gözlerini verdi urfa önünde
Üç de kardaşını
Üç nazlı selvi
Ömrüne doymamış, tepelerden, minarelerden
Kirve, hısum, dağların çocukları
Fransız kuşatmasında karşı koyanda
Bıyıkları yeni terlemiş daha

Benim küçük dayım Nazif
Yakışıklı
Hafif
İyi süvari
Vurun kardaş, demiş
Namus günüdür.
Ve şaha kaldırmış atını
Kırvem hallarımı aynı böyle yaz
Rivayet sanılır belki
Gül memeler değil
Domdon kurşunu
Paramparça ağzımdaki...”

Adnan Çelebi / H tipi C. Evi / Antep

DİLPENABER

Min kedera xwe ji bîr kir
Grava ku
Qedera xwe min di awira te a dawî de dît
Dilpenaperim ji wê û vir de
Laledil im...
Li ser min hatin girtin hezar derî
Bi geyd û geflên bê kilît
Pişti ku ez getiyam j'ite û kerî
Min edî xwe jî tu carî nedît
Kesî li min nepirsi
Saloxek jî ji te nehat
Di rondikên çavên xwe de li te geriyam
Li ezmanê dilê xwe ber bi te ve firiyam
Lê mixobîn
Para min ma ji her megamî daf û çît
Ax! Xwezî te zanibûya
Min çi dît û çi nedît...

EY AVÊ AV

Ey avê av kani feqî
Tu yî Şerab, ezim saqî
Saqî bîne mey û raqî!
Bila heş bibe terqî
Ey ava ji mislê beynê
Min derbaske ji heftrenyê
Piştire emê lêxin çengê
Dawet bikin dêmxdengê
Ku awîn derket ji kevan
Tîr û xedeng bê wate man
Awirên tûjtîren j'tîran
Guh nadin ne şah ne mîran
Derî li hdê me fe gîran
Me hêsir û lingzincîran
Ey Avê l'feqî digirim
Gorî me bêje ez herîm
Saloxeke ji fqî bîne
Dil û çav xem û girîne

KAR

A. Halim Özdemir

Pencerenin yanındaki ranzada oturmuş, çatıdaki oluğun yere bakan bölümünde donmuş bir buz sarkıtının, güneşin ısısının yarattığı etkiyle damla damla havalandırmaya düşüşünü seyrediyorum. Kristal kadar parlak ama bir o kadar da soğuk buz sarkıtı... Dikenli tellerin altındaki duvarda biriken kar, güneş ışınlarının etkisine fazla dayanamayarak, duvardan aşağıya süzülüyor. Karşı taraftaki çatıda beyaz bir yorganı andıran karın üstünde pike yapan birkaç kuş güneye doğru ilerliyor.

Güneş çıkmasına rağmen hala ellerim üşüyor ve battaniye bile ellerimi ısıtmaya yetmiyor. Son üç günde yaşadıklarımızı aklıma bile getirmek istemiyorum. Kabus gibi geçen üç gün... Kar yağışının durmadığı, elektriklerin kesildiği, kaloriferlerin çalışmadığı, soğuktan dolayı kitap okuyamadığımız üç gün... Bu son üç günde belki de güzel olan tek şey karda toplu çektirdiğimiz resimdi. Bu resim bir nebze de olsa içimizi ısıttı.

Bu sabah uyandıığımızda karın durduğunu gördük. Ancak havalandırmada gezebilmemiz için karı temizlememiz gerekiyordu. Hummalı bir çalışmanın sonunda havalandırmayı pırıl pırıl yaptık.

Buz parçası eridikçe daha çok üşüyorum, üşüdükçe bu kez yüreğim şahlanıyor. Yüreğime söz geçiremiyor aklım. Sıcacık yüreğim... Havalandırmada kar topladığım esnada, parmak uçlarımdaki ince sızıyı duyumsamıyorum artık... Az sonra gözlerim kayıyor.

...

Yüzüme bir sıcaklık yayılıyor, "Dikkat et heval yanacaksın." sözüyle irkiliyorum. Düş mü görüyorum yoksa bir rüyada mıyım? "Dikkat etsene heval yanıyorsun." sözüyle kendime geliyorum. Nerdeyim? Ne işim var burada? Bunlar da kim, soruları kafama üşüşüyor, şaşkınlım. Tam karşımda mavi gözlü bir genç kız, elindeki çubukla ateşi karıştırıyor. Ateşin etrafında oturan diğerleri ısınmaya çalışıyorlar. Naylon bir çadırdayız. Açık kapısından, tane tane yağın kar görünüyor. Ansızın kafasını kaldırarak gözlerini bize diyor. Ve konuşmaya başlıyor, genç kız.

"Nasıl oluyor da kar taneleri birbirine değmeden yağabiliyor?"

Bir süre ortalıkta dolaşıp duran soru, cevabını bulamayınca eriyen kar gibi kayboluyor.

"Ama şu alevlere baksanıza birbirlerine dolanarak, sarılarak ve kucaklaşarak yanıyorlar." diyor sorduğu soruya cevap olarak.

...

Kar hala yağıyor...

"Uyanın heval! Uyanın altınızdan su geçiyor."

"Uykumuz var."

"Kalkın heval! Islanıyorsunuz."

Kimin umrunda ıslanmak... Suyun sesi kulaklarımın bir ninni gibi geliyor. Naylon çadırın üstünde biriken kar taneleri bir düş gibi geliyor gözlerimin önüne. Mangalın içi ıslak. Birkaç kişi uyanmış gecedeki kalan közle ısınmaya çalışıyor.

"Uyanın heval hasta olacaksınız."

"Kimin umrunda hasta olmak, tatlı uyku varken."

"Çok uykumuz var..."

...

Yürüyoruz...

Kar lapa lapa yağıyor. Gövdesi görünmezse çam ağacına çarpacağız. Rüzgarın her ters eşişinde çam ağacının dallarındaki karlar kafamıza, boynumuza ve silahlarımızın üstüne düşüyor.

Sinir bozucu kar...

"Heval, uygun bir yerde mola versek iyi olmaz mı?"

"Tamam biraz daha yürüyelim ondan sonra..."

Yürüyoruz...

Bir domuz sürüsü istifini hiç bozmadan önümüzden geçip meşe ağaçlarının arasına giriyor.

"Kar hızlanıyor, durmayalım mı artık?"

"Şu boğazı geçelim, duracağız."

Yürüyoruz...

Yakınlardaki bir dereden su sesi geliyor.

"Yorulduk, sabaha kadar burada dursak iyi olur."

"Tamam duracağız, uygun bir yer bulalım ondan sonra."

Yürüyoruz...

"Durmayacak mıyız heval?"

"Islanan tilki yağmurdan korkmazmış derler heval, zaten akşam oluyor, sabaha kadar yürüyelim."

...

Saatler sabahın beşini gösteriyor. Hava hala aydınlanmış değil. Kuru soğuk bir rüzgar esiyor. Gökyüzünde tek-tük yıldız var.

Karın bir metre kalınlıkta olduğu bir yoldan yürüyoruz. Kar, sert ve hala ağırlığımızı kaldıracak güçte.

Hava yavaş yavaş aydınlanıyor.

Kar yavaş yavaş çözülüyor.

İlk batan da hep batan da ben oluyorum kara. Diğerleri rahatlıkla yürüyor. Aramızdaki mesafe bir ki-

lometre civarında. Bazen beni beklemek zoruunda kalıyorlar. Ayak parmaklarından başlayıp, tüm vücuduma yayılan ince bir sızı, kafamın zonklamasına sebep oluyor. Elimi silahın demirine dahi dokunduramıyorum.

Mesafeyi kapatmaya çalışıyorum. Hızlandıkça kara daha çok batıyor, battıkça da aramızdaki mesafe daha çok açılıyor.

Yolu kesip bir tepeye çıkmaya çalışıyoruz. Güneş bir hayli yükselmiş durumda. Bu kez hep birlikte batıyoruz kara. Buradaki karın kalınlığı bir metreyi geçiyor. Her adım atışımızda ayakkabılarımız karın içinde kalıyor. Önümdeki genç savaşçı dayanamayarak bağıriyor,

“Heval bu karda ayaklarımız yanacak.”

“Sus! Ne yanması? Bu sulu karda insanın ayakları yanmaz.” diyor beriki, genç savaşçıya cevap olarak.

Sulu karda ayağın yanmadığını ilk burada öğreniyorum. 200 metre aşağıda topraklık alanın başladığını gören genç savaşçı az önce söylediği sözlere pişman oluyor.

...

Çam ağaçlarının arasında dizilmiş bekliyoruz. Yüzüne düşen kar tanelerine aldırmayan Mazlum, ellerini önünde kavuşturmuş, kafasını kaldırmıyor. Kısık bir ses tonuyla;

“Kaçmayacağıma dair söz veriyorum.”

Akşam oluyor.

Kar, yağışını aralıksız sürdürüyor.

“Heval!... Heval, Mazlum kaçmış” sözleri kulaklarımızda çınlıyor.

Çadırdan dışarı çıkıyoruz hep birden. Beride duran gerilla;

“İnsan duyguları kara benzer; yağar ve erir.” diyor.

Tekrar çadıra giriyoruz.

Amanoslar’ın göğünde kar hala yağmaya devam ediyor.

...

“Heval çay, yukardakiler çay.” Sözleriyle kendime geliyorum. Az önce gördüklerim rüya mıydı, yoksa bir düşte miydim? Cevabı belki de son üç gündür yağın karda olsa gerek.

60 yaşındaki İsmail arkadaş tekrardan bizi çağırıyor aşağıya. Tavşankanı çayı içtikten sonra havalandırmaya çıkıp kare şeklinde gördüğümüz gökyüzüne bakıyoruz.

PÊNCKEVİRK

Ahmed Osman

Hevalê min digot:

Ev demekê ez her di xewna xwe de dibinim ku ez bi pênckevirkê dilîzim. Her tim tofana baranekê ye, gurîn ji ewran tê, birûsk agir bi ezman dixin; mîna ku ezman bi ser rûerdê de hilweşe... Ez ji di bin vê xezebê de bi tena serê xwe bi pênckevirkê dilîzim.

Min pirsîbû

- Hema qet kesek li cem te tune? Tu bi tenê dilîzî?
- Erê: Tiştê ecêb û dike ez mitala bim jî ev tenêtiya mine. Tenêtiya miriyan.

Di hevoka dawiyê de dengê xwe wisa nimiz kiribû ku, bi zorkê min gotinên wî bihîstibûn. Min gotibûye:

- Xewn e, dibe...

Lê ew qaîl nebibû.

- Madem xewne, çima ez her tim wê xewne dibînim? Her tim ez û pênc kevir û pênc tiliyan!

Serê sibeheke bi baran a ku bi xurîna ewran, bi şîrqîna birûskan rûyê xwe vekirî xebera ku dostê min di nava nivînan de miriye havt. Di nava destê wi yê kut ilî hişk ketîn hev de pênc kevirkan digot; nizanîn ev çi mesele ye. Hinekan digot, cinan periyên xistine destan; hinekan digot, nişana malê dinê ne...

Erê, rihê dost êmin çûbû; lê ew hêj bi pênckevirkê dilîst. Belkî hêj dilîze. Rostî bû lîsk bû min jî fêm nekîr.

Mektup

Elif Can

Merhabalar;

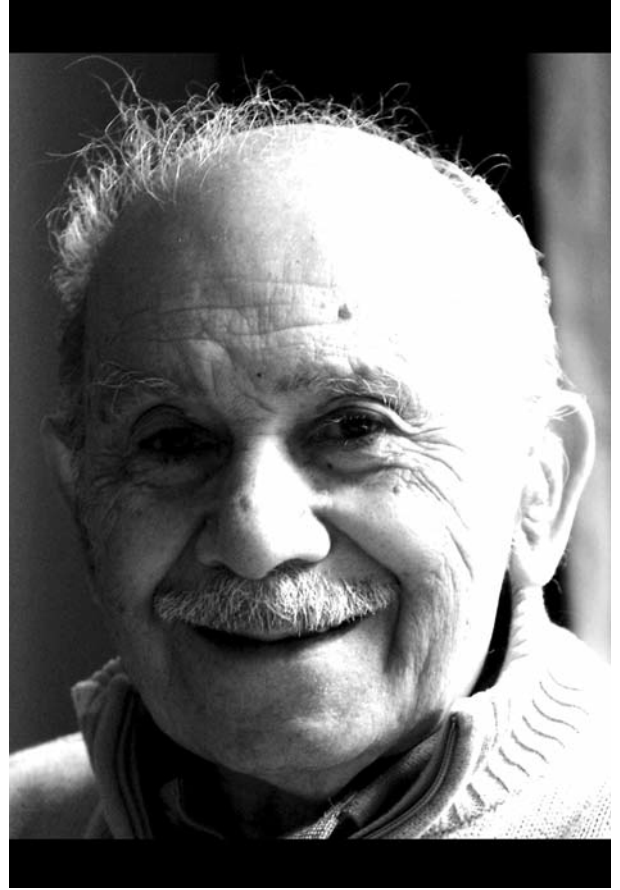
Öncelikle, size olan sevgimi, saygımı ve sağlıklı yaşam dileklerimi ileterek bu mektuba başlamak istiyorum.

Beni tanımazsınız. Sizinle ilk karşılaşmam 1999'un sonlarında "Güven" romanınızla oldu. Yüreğinzin sıcaklığı, yarınlarımıza bağlılığımız ve tarih birikiminiz etkilemişti beni. Turgut ve Seher'in aşkıyla anlatılan Türkiye'nin 40'lı yılları, TKP'nin Mustafa Suphi ve sonrası dönemin belgelerinin aktarımlarının olduğu iki ciltlik "Güven" romanınız elimde yok. 12 yıl önce okuduğum bu roman bana siyasal örgütlenmelerin tarihi, eksikliklerini göstermişti. TKP'yi Mustafa Suphi ve 14 yoldaşının Karadeniz'de hunharca katledilişleri ve tabii ki Nazım Hikmet'in şiirlerinden edindiğim bilgilerle tanıyordum. TKP'nin ideolojik görüşleri noktasında hiçbir şey bilmiyordum. Sizin yazdıklarınızla hem ideolojiyi hem de pratiği konusunda bilgiler edinmiştim. Ve sabırsızlıkla 'Komünist' (anı) kitabınızı beklemeye başlamıştım. (İtiraf etmeliyim halen daha okuyamadım.)

Sonradan öğrendim, meğer ben sizinle daha önce, mücadeleye katıldığım ilk günlerde (90'ların başları) karşılaşmışım. "Bekle Bizi İstanbul" şiirinizin bestelenmiş hali fetihmişti beni. Dizeleriniz ne kadar yalın ve akılda-yürekten kalıcı. "Sen bize layıksın biz de sana İstanbul" dizeleri hangi devrim için atan yürekten çıkabilir ki! Proletaryanın kenti, "Kavgamızın şehri" İstanbul sanki bir tek sizin dizelerinizle anlatılabilirmiş gibi duruyor.

Biliyorum, sizi tanımakta geç kalmışım. İlk romanınız "Bir Gün Tek Başına" 1974'te, siz 55 yaşındayken yayınlanmış, benim de doğduğum yıl... Sizi tanımaktaki gecikmemin ilk nedeni bu. İkinci nedeni ise; Sovyet romanlarını, devrim romanlarını okumayı sevmem ve bundan dolayı Türk edebiyatını araştırmaya öğrenmeye geç başlamış olmam. Üçüncüsü; kitap okumaya mücadeleye katılmaya karar verdiğim zamanlarda başlamış olmamdır.

Önsöz dergisinin önümüzdeki sayısının dosya konusu olarak Türk Edebiyatının belirlendiğini öğrendiğimde, sizin de anlatılmanız gerektiğini düşündüm. Çünkü, siz komünist bir yazar olarak, siyasal/politik romanlar yazmanızla öne çıkıyordunuz. Ancak bu düşünceme rağmen, ben sizi gerektiği gibi anlatamayacaktım, çünkü sizi doğru düzgün tanımiyorum. Okuduğum tek şiiriniz var, diğer şiirlerinizi bilmiyorum bile! Onca senaryo yazmışsınız, ben hiçbirini okumamışım. Senaryolarınız filme aktarılmış, ödüller almış, ben hiçbirini izlememişim! (Hatta senaryolarınızın yönetmenliğini de yaptığımız olmuş...) Sizinle yapılan iki tv röportajımızı izlemişim, sizi anlatan birkaç yazı okumuşum sadece. Romanlarınızdan ise; Güven, Tek Kişilik Ölüm, Kayıp Romanlar ve Yalancı Tanıklar Kahvesi'ni değişik zamanlarda okumuşum. Hakkınızdaki bu kadarcık birikimimle sizi nasıl anlatabilirdim ki? Bu yüzden ben de size Önsöz dergisi aracılığıyla bir mektup yazmaya karar verdim.

Biliyorum, sizi tanımakta geç kalmışım. İlk romanınız "Bir Gün Tek Başına" 1974'te, siz 55 yaşındayken yayınlanmış, benim de doğduğum yıl... Sizi tanımaktaki gecikmemin ilk nedeni bu.

Bilmiyorum yazdıklarım size ulaşabilecek mi?

Sizin hakkınızda araştırma yaparken, senaryo yazarlığınızı öğrendiğimde hiç şaşırmadım. Yazdığınız romanların her birinde farklı bir kurguyla yakalyorsunuz okuyucuyu. Eserinizin kahramanları capcanlı karşımıza çıkıp, bizi olayların akışına sürüklüyor. Yarattığınız tipler yaşamın içinde yer alıyor, öyle mükemmel, eksiksiz, tümünden olumlu “bir kahraman” değil, hataları zaaflarıyla, korkularıyla içimizden biri. “Tek Kişilik Ölüm” romanınızda yazdığınız “... iş kahramanlara kalınca da kötüye gidiyor demektir. Kahramanlardan önce insan vardır çünkü.” (s.196) sözleri düşündürmüştü beni. Sizin bu düşüncelerinizle başka yerlerde de karşılaşmıştım (mesela, Kayıp Romanlar). Sanırım romanlarınızda yarattığınız tip’leri kahramanlaştırmamanız bu düşünceye dayanıyor, yanılıyor muyum?

Romanlarınızdaki ana karakterlerin okuyucular tarafından siz olarak algılanması, olayları tüm ayrıntılarıyla, sanki başımızdan geçmişçesine anlatıyor olmanızdan kaynaklıdır diye düşünüyorum. Bunca ayrıntıyı yakalamanız senaryo ve yönetmenlik deneyimlerinizin, birikimlerinizin ürünüdür sanırım.

“Tek Kişilik Ölüm” üzerine defterime iki yıl önce şöyle not almışım: “80’li yıllar, cezaevi kapısının önü... Anne ve babası ayrılmış Levent (içerde-tutsak) idamla yargılanıyor. İçerde tutsaklara yapılan baskı ve işkenceler artmış, açlık grevleri başlamış... Yazar, bu romanda içeriği değil, 80’li yılları değil, 40’ları, 50’leri, 60’ları anlatmak için yazmış bu romanı. TKP tarihini, kişileri, TKP’nin hatalarını gençliği kavramadaki, içine almaktaki yetersizlikleri ve pek çok silahlı örgütün ortaya çıkışında TKP’nin eksikliklerini sorgulamış. En zor koşullar altında, direnişi devam ettiren, teslim olmayanlara saygısını da ortaya koymuş. Ama romanı okurken yazarın silahlı mücadelenin yanlış olduğu görüşünü savunduğu izlenimi edindim. Bu konuda Vedat Türkali’nin düşüncelerini bir yerlerde okumuş değilim.”

Ezen ulus’ta yer almanıza karşın (söylemesi ayıp gibi” gelse de ben de türküm) ezilen halkların acısını içinizde taşımanız, onların kurtuluş savaşını yüreğinizde duyumsamanız, enternasyonalist düşüncüyü özümseyişinizi ve bu düşüncenin propagandasını yapmanızı (Gerek Güven gerekse Kayıp Romanlar’da ön plana çıkıyor, keza diğer romanlarda da görmek mümkün) oldukça önemli buluyorum.

Stalin’e, Komintern’e, TKP’ye yönelik bir kısım (kişilere dönük) eleştirilerinizde, devrimci hareketleri değerlendirişinizde, insani yön öne çıkıyor. Bu konularda siyasal olarak farklı düşüncelerim olsa da, komünist düşüncelerin savunusunu sürekli dillendirmeniz, insanı geliştirmek, toplumu ileriye taşımaktaki insani duyarlıklarınızın bizleri yakınlaştırdığı kanaatindeyim.

“Toplumu yansıtmak değil yalnızca görevimiz, daha iyiye değişmesi için verilen savaşımımıza katkıda bulunmak sanat yoluyla (...) içinde yaşadığımız toplumun ve dünyanın sorunlarına en doğru çözümü düşündürmekte en etkin yolu tuttuğuma inanıyorum...” (aktaran, Roman Kahramanları dergisi) sözleriniz, sanata bakışınızın ve kendi sanatınızın mütevazî özeti gibi geldi bana.

Romanlarınızda beni en çok saran yaklaşımınızın ise; yaşanan onca çelişki, umutsuzluklara neden olabilecek onca olaya (komünist partilerdeki, sosyalist ülkelerdeki eksikler, hatalar, yanlış politika ve yaklaşımlara) rağmen, sizin anlatımlarınızla okuyucuyu umutsuzluğa değil umuda sürüklemesi, daha iyisi, daha doğrusu için insanı kamçılması. “Yetmiş yıl yaşadı! Koca bir deneyim hazinesi bıraktı tarihe. Sürekli doğuruyor komünizm, batar mı?” (Kayıp Romanlar. S.517) “Gidenler gitsin, doğru-dürüst komünistler kalsın!” (s.519. age) ve okuyucuyu sorgulamaya itiyor. “Doğru dürüst Komünist kime derler?” yarattığınız karakterlerdeki çelişkiler okuyucuyu ilerletiyor.

Yeni bir dünyanın kapısını aralyorsunuz eserlerinizde. Ve bu yeni dünyanın insanlarının farklı bakış açılarını karşı karşıya getirerek daha ileri düşüncelere okuyucuyu ulaştırıyorsunuz.

“Toplumu yansıtmak değil yalnızca görevimiz, daha iyiye değişmesi için verilen savaşımımıza katkıda bulunmak sanat yoluyla (...) içinde yaşadığımız toplumun ve dünyanın sorunlarına en doğru çözümü düşündürmekte en etkin yolu tuttuğuma inanıyorum...”

Önsöz dergisine Kayıp Romanlar eserinizden yola çıkarak sizi anlatmak istemiştim. “Anı” olarak yer almıştı bu kitap. Kitapta, kendi adınızla, roman karakterlerinden biri olarak okuyucu karşısına çıkmışsınız. Ancak romanın kıyısında yer alıyorsunuz, olay örgüsünün kıyısında. Sizin anı’nızdan daha çok Doktor Nahit Katar’ın anıları gibi...

Doktor Nahit ‘Güven’ romanının devamını yazmayı düşünüyor. 40’larda genç olan Turgut ve Seher’in aşklarının devamını, Turgut ve Seher’e şimdi neler olduğunu ne yaptıklarını bulmak istiyor. Buradaki asıl amacın, yurtdışı etkinliklerinden elde edilen yüklü miktardaki “emanet para”yı, kurmayı planladıkları BİRARADA’yı yaşama geçirecek birilerini bulup, onlara vermek olduğunu romanın ilerleyen bölümlerinde dile getiriyor. Dr. Nahit aklına gelen anılarını parça parça yazıyor, yaşamının dökümünü yaparcasına.

Kitapta Dr. Nahit ve Esmeye ile telefonla ve yüz yüze toplam beş görüşmeniz var alıyor ve hepi topu 34 sayfa. Yaklaşık 600 sayfası ise Dr Nahit Katar’ın anıları. Eserinizin roman değil de ‘anı’ olarak tanımlanmasının nedeni sizin gerçek isminizle okuyucunun karşısına çıkmanızdan mı, yoksa Dr. Nahit’in anılarının gerçekliğinden mi?

Dr. Nahit’in sizin gibi gerçek ismiyle, kitapta yer almadığını, ancak olayların genel hatlarıyla doğru olduğunu, yaşanmış olduğunu düşünüyorum. “Anı” şeklinde belirtilmesi de bundandır. Diğer romanlarınızda da böyle idi. Özellikle Tek Kişilik Ölüm de İlyas Tantan’ın anıları fazlaca yer alıyor, buna rağmen roman diye tanınıyor. Anlıyacağınız ‘anı’ denmesinin nedenini anlamış değilim tam olarak.

Kayıp Romanlar kitabınız kafamda soru işaretleri oluşturunca sizi bu romanınızla anlatamayacağıma emin oldum. Ben tam olarak anlamamışken nasıl anlatacaktım ki? Sadece kafamdaki soruları sizinle paylaşabilirdim. Öyle de yaptım.

Romanlarınızdaki ‘cinsel’ anlatımlara ilişkin düşüncelerimi de yazmak isterim size. “Güven’de açık açık yazıyordu her şeyi Vedat Türkali; o da mı böyle yapsaydı. Batıda da ayıbı günahı kalmamıştı bu şeylerin. Herkesin bildiğini yazdım mı diye ayıp oldu? Bu da parçasıydı insanoğlunun.” Elbette ayıp değil, cinsellik de yaşamın bir parçası, iki insanın paylaştığı özel bir şey. Ancak yine de her şeyin böyle “açık-saçık” denilebilecek şekilde dile getirilmesi beni okurken rahatsız ediyor. Argo söylemlerin de romana yansması romana bir şey katmıyor bence. Elbette bazen kişiyi karakterize ederken, yahut olay örgüsünde anlatmasan eksik kalacak zamanlarda anlatılmalı, yazılmalı açık açık. Ancak sürekli günü anlatma derdiyle birbirini tekrar etme şeklinde anlatmanın lüzumu var mı? Ben olmadığını düşünüyorum. Salt sevişmenin detayları değil bahsettiğim, mesela sabah uyandı, tuvalete gitti... gibi şeylerde. Belki günün monotonluğu açısından anlatmak gereklidir ama tekrar tekrar olunca sıkıcı geliyor. Keza, erkeğin kadına bakarken düşündüğü şeyler, deli Hafız’ın erotik tanımları, anlatımları, erkekler arasında anlatılan belden aşağı tanımlar, anlatımlar, tanımlamalar... Bu tür söylemlerin bizim edebiyatımızda yer almaması gerektiğini düşünüyorum. Bu söylemler, çürümüş toplumun, yozlaşmış ilişkilerin yansıması olarak göreceğimiz şeyler, yarının toplumuna taşınmamalı.

Sizin hakkınızda yazmak için araştırırken, askeri liselerde tutuklanana kadar edebiyat öğretmenliği yaptığımızı ve TKP’ye üye olup, komünist örgütlenme faaliyetleriniz nedeniyle 1951’de TKP’ye yönelik operasyon kapsamında tutuklanıp 7 yıl tutsak kaldığınızı öğrendim. Tutsaklığınız hakkında da pek bir bilgim yok, hangi zindanlarda kaldınız mesela... Kimlerle kaldınız? Edebiyatınıza ne gibi katkıları oldu bu sürecin... Bu noktanın ilgimi çekmesi benim bu mektubu size zindanda yazıyor oluşumdur belki de.

Yazdıklarına son vermeden, iki gün önce, aylarca kanser hastalığıyla mücadele eden değerli dostumuz, Marksist aydın, araştırmacı, yazar Orhan İyiler’in kaybindan duyduğumuz üzüntüyü de paylaşmak isterim.

Saygılarımla

Yaz ‘11

95

ÖNSÖZ

Romanlarınızda beni en çok saran yaklaşımınız ise; yaşanan onca çelişki, umutsuzluklara neden olabilecek onca olaya (komünist partilerdeki, sosyalist ülkelerdeki etkiler, hatalar, yanlış politika ve yaklaşımlara) rağmen, sizin anlatımlarınızla okuyucuyu umutsuzluğa değil umuda sürüklemesi, daha iyisi, daha doğrusu için insanı kamçılması. “Yetmiş yıl yaşadı! Koca bir deneyim hazinesi bıraktı tarihe. Sürekli doğuruyor komünizm, batar mı?” (Kayıp Romanlar. S.517) “Gidenler gitsin, doğrudurüst komünistler kalsın!” (s.519. age) ve okuyucuyu sorgulamaya itiyor. “Doğru dürüst Komünist kime derler?” yarattığımız karakterlerdeki çelişkiler okuyucuyu ilerletiyor.

bu dünyadan bir Fahri Yaş geçti

Bu akşam babamı anlatmak istiyorum. Geride kendisini hatırlatacak çok şey bırakmadı. Birkaç resim o kadar.

Bu dünyadan bir Fahri Yaş geçti, gitti. Ama hiç olmazsa bir yerlerde onun hayatına dair yazılmış bir iki şey olsun isterim, o yüzden sana yazacağım, belki on yıllar sonra hala daha bu mektup bir yerlerde duruyor olursa biri açıp okursa o da aynı şeyi söylesin isterim.

Bu dünyadan bir Fahri Yaş geçmiş.

Hayatının bilinmeyeni çok babamın. Nüfus kağıdına bakarsan, 1940 doğumlu. Köydeki ihtiyarlar babamın Erzincan depreminden önce doğduğunu söylüyorlardı. Erbaa'nın belki de en uzak köyünde, eski adı Manas olan köyde doğmuş. Sırtını yüksek bir kayaya dayamış bir dağ başı köyü. Tarih kitaplarına bakarsan, Ermeni cemaatinin ilk tarih sahnesine çıktığı köy olarak bilinir. Çevresinde pek çok mağara, oralarda pek çok Hıristiyanlık işaretleri. Belli ki, eski dönemlerde, yani taa Roma devleti zamanında, Hıristiyanların tapınaklarını gizli mağaralara kurdukları bir döneme aitti. Ya da, katliamlardan kaçmış bir halkın, egemenlerin dininden görünürken, gizlice eski dinsel törenlerini yaptıkları yerler...

Büyük babam ve ninem, geride üç küçük çocuk bırakarak, 40'lı yılların başında salgın bir hastalıkla ölmüşler. Tam da dünya savaşı dönemi, Anadolu'daki binlerce köyde yaşanan açlık ve kıtlık Manas'ı boş geçmemiş. Tam da varlık vergisi döneminde, devlet gelip babamı almış, kimsesizler yurduna koymak için. Oysa babam kimsesiz değil. Köyün neredeyse yarısı akrabalarla dolu. Üstelik bir ablası ve bir abisi var. Dedim ya, karışık bir dönem. Dersim kıyımından kurtulan çocukların da olduğu bir yurda, taa Erzincan'da bir dağ başındaki yetimhaneye koymuşlar babamı. Daha yaşı o ka-

dar küçük ki, nasıl geldiğini bile hatırlamıyor. Ama hatırladığı çok şey var o yurda ilişkin. Yarı aç bir yaşam, sürekli dayak. Karanlık bir ormanın kenarındaki yurda, bazı kış akşamlarında kurtlar saldırırmış. Kapkara ahşap binanın döşemelerinin arasından, alt katta dolaşan kurtları gözlerlermiş. Çoğu kez yatakhane kapısına kadar gelip, kapıyı tırmalar, zorlarmış kurtlar. Bütün çocuklar bir araya gelip ilk günler ağlayıp bağırmışlar ama zamanla, sessizce oturup, korkularını bastırmayı öğrenmişler. Yatakhane dediysem, çocuklar tahta döşemelerin üzerinde yatıyor, üstlerindeyse, üç kişiye bir yırtık pırtık bitli battaniye. Babamın o yıllara dair sevgiyle dolu tek anısı bir çoban köpeği. Yurt yöneticileri, çocukları köpeğe teslim edip gidermiş. Bazen, diyordu babam, hava öyle soğuk olurdu ki, köpek bizi ısıtmak için hepimizin yanında sırayla yatar. Uyuduğumuzu görünce, başka çocukların yanına giderdi. O çocukların hayatlarında gördükleri tek sevgi, insandan değil, bir köpektir geliyor. Öyle iri bir çoban köpeğiymiş ki, tek başına üç tane kurtla kapışır, hepsini yere serermiş. Bir gece, diyor babam, bir kurt tek başına geldi yurda, bizimkini arkasına takıp ormanın derinliklerine daldı. Birkaç dakika sonra, bizim köpeğin korkunç haykırışlarını duyduk. Gündüz alıp getirmişler. Onlarca kurt aynı anda saldırırmış, parçalamış zavallıyı. O andan sonra diyor babam, hepimizin aklında kaçıp kurtulmaktan başka bir şey yoktu. O çoban köpeğiyle birlikte, Erzincan-Tercan'daki o yetimhane son anlamını da yitirmiş. Yine de, böyle bir firara çocuklar içinde sadece üç kişi cesaret ediyor. Biri bir, Karadenizli diğeri Dersim kıyımından kurtulan Kürt ve babam. Kamyon kasalarında, tren vagonlarında gizlenerek yedi günde Ankara'ya varmışlar. Açlıktan neredeyse ölecekler. Milli Eğitim Bakanlığının önüne yatmış üç çocuk. O zamanlar, köy

enstitülerinin kurucusu İsmail Hakkı Tonguç ya da şair Can Yücel'in babası Hasan Ali Yücel, şimdi hangisi hatırlamıyorum, çocukları görüyor, alıyor makamına. Şikâyetlerini dinliyor. Nasıl firar ettiklerini, buraya niçin geldiklerini... O yaşta çocuk için, başka bir yetimhaneye gitmekten başka nasıl bir hedef olabilir ki? Tamam, diyor görüştükleri bakan. Samsun'da yeni bir yetimhane açıldı, sizi oraya gönderiyorum. Üç çocuk, ölene kadar ayrılmadılar Samsun'dan, ölene kadar en yakın dost kalmayı sürdürdüler.

Gerçekten iyiymiş Samsun'daki yurt. Dayak yok, açlık yok, taş bina, şehrin hemen içinde üstelik. O zamanki yetimhane çocukları, 18 yaşına kadar okutulmaz, ilkokuldan sonra çalışmaya gönderilirdi. Babamı da ilk olarak bir terzinin yanına vermişler. Sonra, biraz büyüyünce kadın kuaförlüğüne merak sarmış. Bize anlattığına göre 'bu meslek benim ahlakımı bozar' diyerek, kadın kuaförlüğünü bırakıp erkek berber dükkanına kalfa girmiş. Samsun daha küçük bir şehir. Bir ana cadde, bir meydan, bir çarşı. Ama civar köylerin ticaret merkezi. O yüzden babamın çalıştığı berber dükkanı, dört koltuk sabahtan akşama kadar, kente alışverişe gelen köylüleri traş edip durdu. Babamın ustası bir Balkan göçmeniydi. O zamanlar Samsun, Rumu, Çerkezi, Gürcüsü, Kürdü, Lazı, Boşnak ve diğerleriyle tam bir kozmopolit şehir. Boşnak ustası ölünce dükkanı devralan babam, yanına hemen bir Çerkez kalfa almış. Tanırsın onu; Nihat abi. Babamın ilk kalfasıdır. "Biz demokrasiyi Fahri abiden öğrendik" derdi bazen. Genç berber ustası, kalfalarına hep arkadaş gibi davranmış, üstünlük taslamamış hiçbir zaman, daha askerliğini yapmamış babam askere gitmeden evlenmeyi kafaya koyunca, Nihat abi onu kendi köyüne götürüyor. Fındık toplama zamanı. Toplanan ve patozdan geçip kabuğundan ayrılan fındıklar, hasırdan yapılmış yaygıların üzerine seriliyor, güneşte kurumaları için, akşam olunca çiy'den korunması için üstüne çuvallar atılıyor. Bir taşın üzerine oturmuş babam. Fındıkların üzerine koca çuvalları atan kız kardeşlere bakmış. Bir ara, iki kız kardeş çuvalların içinde kaybolmuş. O anda karar vermiş babam. Çuvalların içinden çıkan ilk kızı alıcam. Demeye kalmadan, annem görünmüş fındık çuvalları arasından. Şanslı adammış babam. Öbür kız kardeş, yani küçük teyzem, yani Gülay'ın annesi olsaydı o çuvaldan çıkan, zehirdi babamın hayatı zehir. Hayatta anlaşılamazlardı. Dörtbeş yıl sonra babam küçük teyzeme de, kendi köyünden bir koca buldu, huyu huyuna suyu suyunu uygun bir eş, o da kendince mutlu oldu yani.

Anne 17 yaşında, baba 19... Birkaç soluk resimde kalmış bir düğün. Yıl 1959. Resimlerde, birbirini hemen hiç tanımayan, iki çocuğun tedirginliğinden başka bir şey yok. Kiralık bir göz ev, bir masa, iki sandalye, birkaç başka eşya, hepsi o kadar. Yani şimdiki gibi, önce elektrikli ev eşyaları alınacak, mutfakta ankastre,

alüminyum doğrama oturma ve misafir odası takımları tamamlanmadan evlenmek yok gibi kalıplar bulunmuyor. Henüz daha tüketim manyağı yapılmamış toplum. Annem ilk çocuğuna hamile, babamsa Edremit'te bahriye çavuşu. Askerlik değil onlarınkisi, sabahtan akşama dek denize girip yüzüyorlar. İyi yüzücüdür babam, orada öğrenmiş. İlk oğlunun doğum haberini de orada almış bahriye çavuşu. Boşuna değil, abimin adı hemen verilmiş; Bahri...

Askerden sonra yine berber dükkanı. Paraya önem vermezdi, o gün kazandığını o gün harcardı. Annem bunu görmüş olacaktı, Tekel tütün işletmesinde işe girdi. Sonra Zeki, sonra ben. Üç çocukla baş edemeyince, anneannem gelip eve kurulmuş. Pardon, dört çocuk. Küçük teyzem de benden on gün sonra doğan Gülay'ı bize bırakıp Almanya'ya gitmiş. Almanya vaadler ülkesi, babam da cazibesine kapılmış. Berber dükkanını adil abiye bırakıp, çalışmaya gitmiş. Ama hayatı berber dükkanında geçmiş biri için, fabrikada ölümüne çalışmak zordur. Bir o işe, bir bu işe, iki yıl kaldı orada.

Haym denilen, göçmen işçilerin kaldığı, kutu gibi yerlerde, ranzalarda, sefalet içinde. Ama, o yıllarda Almanya'ya giden her baba gibi en temiz giysilerle, en güzel mekanlarda çekilmiş fotoğraflar gönderdi, Haym'da yaşanan sefalet bilinmesin diye. İş bulmak için gittiği yerlerde, kapılarda Türkçe "iş yok" yazısını çok görmüş. Bu Almanlar ırkçı diye düşünmüş. Almanya macerası kısa sürdü. Ona sorarsan, gelmesinin asıl nedeni benim. Bir iki haftalık iznini kullanmak için Samsun'a geldiğinde, beni kucağına almış, kim senin baban diye sormuş. O'na bakmışım uzun uzun ve 'benim babam Almanya'da' demişim. Yıkılmış, geri dönmeye karar vermiş. Bana sorarsan, tüm hikaye bu değil. Kendisini bekleyen dört koltuklu bir berber dükkanı varken, ağır fabrika koşullarına dayanmak daha zor. Bir ev var, çalışan ve para kazanan bir kadın var. Almanya'nın zehirli havasını, hasretini çekmek için onu zorlayan hiçbir ekonomik gerekçe yok. Ben sadece son kazmayı vurmuşumdur.

70'li yıllar, klasik berber zanaatının darbe yediği yıllardı. Permatik çıktı, işler üçte bir oranında azaldı. Babam da dükkanı tek koltuğa düşürüp, ayda bir saç tıraşına gelecek memurları beklemeye başladı. Bu arada devrim de bizim kapımıza geldi dayandı. Annem sendikalı, grevlere giriyor çıkıyor. Liseye giden abim parka giyip zincir taşıyor. Her gün devrimci gazeteler dükkana bırakılıyor. Babam da onları, gazete yığınının altına saklıyor. Bir yanda dükkanın azalan işleri, öbür yanda aile huzurunu tehdit eden devrimci kargaşa. Babamın dine yönelmesi bu yüzden. Ona göre, anlayamadığı bir uğursuzluk etrafını çevirmekte. İçkiyi bırakıyor, kendini ibadete veriyor. O'nu en son içerken gördüğüm yıl, 1977 yılbaşı. Devrimin kargaşası evimizin kapısında, her gece silahlı çatışma oluyor. Evimizin önünde bir

metre yükseklikte beton bir set vardı. Çatışmak için en uygun yer. Bu yüzden her akşam duvar dibinde yatıyorduz. Ve abim, her akşam neredeyse ev hapsinde. Ve bir gece evimiz taranıyor. İlk kez o zaman babamın da bir silahı olduğunu görüyorum. Minik bir altı otuzbeş. Öyle öfkeli ki, sürüp mermiyi dışarı çıkmaya, evi tarayanlara gününü göstermeye kalkıyor. Annem asılıyor bacaklarına, hergün yüzlerce kiloluk tütün balyalarını taşıyan kadının kolları bir de korkuyla sarılırsa, bir kerpetene döner. Hırsından ağlıyor babam. Ve o gece karar verilmiştir. Bahri Almanya'ya gönderilecek. 1979'un Aralık ayında hüznü bir ayrılık, ne zaman dönecek, üstelik orada okusun diye para da gönderilecek. Ama olsun, onun hayatı kurtuluyordu ya...

Sadece kendi çocuklarını düşünmezdi, sadece onları sevmezdi babam. Gülay'ı kendi kızı gibi sevdi. O gitti, bu sefer Kübra ablam geldi eve. Onu evlendirdiler. Gelin geldi eve. Hiçbir gün, onları bizden ayrı görmedi, tek bir acı söz, tek bir ima bile çıkmadı ağzından. Çalıştılar, para kazandılar, "o sizindir, biriktirin, kendinize harcayın" dedi. Birileri onu buna zorladığı için değil, doğallığında yapardı bunu. "Allah bana üç kız evladı, üç de erkek verdi, daha ne isterim" derdi. Bahri Almanya'ya gidince hayatta ilk kez paranın hesabını yapmak gerektiğini gördü, onu da anneme bıraktı.

12 Eylül darbesi olduğunda, nihayet aileye tehdit oluşturan kargaşa bitti diye sevindi, işlerim açılır diye sevindi, Bahri'ye daha rahat para gönderirim diye sevindi. Ama korktu. Gözaltına alınanları görür, hemen yan komşusu, oğlu delik deşik edilmiş bir babaydı. Öyle korktu ki, evdeki kasetleri, kitapları yaktı, sadece ansiklopedileri bıraktı. Öyle korktu ki bize gazete okumayı bile yasakladı; öyle korktu ki, elimizde bir roman, hikaye kitabı görse, tedirgin olurdu. 12 Eylül'ün nasıl bir bela olduğunu, nasıl bir felaket olduğunu anladı, daha da çok korktu. Ama kendisi için değil, bizim içindi korkusu. Ortaokulda atletizm takımına girdim, korktu: bir yere koşarak dahi gitme, olaylara karıştın, bir şeylerden kaçırıyorsun zannederler diyordu.

İlkokuldan itibaren babamla çalışmaya başladım. Okul çıkışında ve cumartesi günleri. Pazar tatildi. Onu orada daha iyi tanıdım. Paraya asla önem vermediğini, ama birine üç kuruş borcu olsa, neredeyse panik atak hale geldiğini. Paraların durduğu çekmece, kapının hemen yanındaydı. Komşu esnaf, istediği kadarını alır "Fahri abi akşama öderim." derdi. O paraların hesabını hiç tutmadı, kim ne kadar aldı. Kontrol bile etmedi. Akşam kepenkleri kapatırken, o kilidi olmayan çekmecedeki paraları hiç saymadan cebine atardı. Ama evin elektrik faturası, Bağ-Kur primi, daha ilk gün ödenirdi, ikinci güne asla kalmazdı.

Ben her türlü inancın, yalnızca bir vicdan sorunu olduğunu ondan öğrendim. Başka esnaf arkadaşlarının dini, ibadeti, bir gösteriş ve reklam için kullandığını gö-

rürdü. Ama O, içerde bir odada kılardı namazını. Bana da "gelen olursa beş dakika beklemesini söyle" derdi. Namaz kıldığını söylememi istemezdi. Müşterileri arasında birçok tarikat mensubu vardı. Gel diyorlardı, köşeyi dönersin. Hiç yüz vermedi onlara. Beni de hiç zorlamadı. Eğer kuran okuduğumu görürse, yüzü sevinçle ışıldar, harçlığını arttırırdı, hepsi bu. Sadece ve sadece bayram namazları için ısrarcı olurdu. "Herkes orada olacak, kimse size farklı gözle bakmasın" derdi. Ama bilirdi, oğullarının yürekleri soldan atıyor, ne yapsa kar etmeyecek. Üniversite sınav sonuçları, bir Pazar günü açıklandı. Babam evdeydi yani, ODTÜ ismini duyunca, yüzüme bile bakmadı. Akşama kadar inşaat işleriyle uğraştı. Kan ter içinde kaldı. Çok bozulmuştum. Yanına gittim; "baba nereyi kazandığımı sormadın?" dediğimde neredeyse ağlamaklı yüzüme baktı. "O komünist üniversiteye gideceksin ve sonunda seni de delik deşik edecekler" dedi. O akşam hastalandı, üç gün yatı. Ama yıllar sonra, Çanakkale'ye ziyarete geldiğinde bana ne dedi biliyor musun: "Deniz Gezmiş'ten bu yana otuz yıldır bir şeyler yaparsınız sanyordum, ama yapamadınız" Devrimden, kargaşadan hep korktu, ama korku ruhunu kemirememiştii işte.

.....

Babamın hikayesine devam edecektim ama, son yirmi yılda babama dair anılar hep silik, bölük pörçük. Zindana girince, annem aldı tüm ebebeyn görevini üzerine. Babam evde oturdu. En küçük oğlunun bir gün hatasını anlayıp geri döneceğine umut bağlamış ve dünyayla ilişkisini giderek kesen bir ihtiyar olarak geçirdi bu yılları. 2003 yılında, bizim Samsun'a gitmemizle birlikte, biraz canlandı. Bizi peşine takıp, yıllardır hiç uğramadığı dükkanlara bir bahaneyle giriyor ve her seferinde "Bu benim oğlum, içerden yeni çıktı" diye gururla taktim ediyordu. İlginç gelmişti bana, neredeyse devrimci olduğumdan bu yana bu işten vazgeçirmeye çalışan, cezaevindeyken pek gelip gitmeyen adam, neden şimdi bu durumla gurur duyuyor olabilirdi? Sonradan anladım. Bana bir gün "Seni umduğumdan daha canlı gördüm" demişti. On yıllık hapiste, herhalde belimizin büküleceğini, yürüyen hayaletler gibi amaçsız, umutsuz, heyecansız kalacağımızı sanıyordu. Öyle olmadığımı görünce sevindi, gururu herhalde bu yüzden. Zeki çıktığında, üzerinde bir ürkeklik, bakışlarında bir gariplik, davranışlarında bir dengesizlik varmış. O eski toprak babama göre biz "aslanlar gibi yatanlardan"dık herhalde.

Her neyse, hikaye burada bitiyor şimdilik. Çünkü, babamın dört yaşındayken zorla yetimhaneye alınmasının bir sebebi vardı, ve ben onu açığa çıkartacağım. Bunun için Agos'a gitmem gerekecek. Çıkarsam, ilk işim bu olacak.

Otuz Bir Yıldır

Bir Defa Bile Kilitlenmeyen Kapı Berfo Ananın İyileşmeyen Yarası.

Soreş Ağır

Bir insan dokuz ayda doğar, on beş, yirmi yılda büyür. Peki kaç günde ölür ya da ne kadar zamanda. Ölümün süresi nedir? Beş dakika, iki saat, bir ay, otuz yıl... Peki ya ölümün acısı... hani gidenin geride sağ kalanlara bıraktığı, bıraktıkları... o hep belli olan yeri; suya, ekmeğe, ışığa sinen sesi; teni, kokusu ne kadar kanatır geride kalanları... Bir kalp böyle bir acıya ne kadar dayanabilir? Beş ay, üç yıl, otuz bir sene...

En iyisi bu soruyu bugün yüz üç yaşında olan Berfo anaya sormak ya da hiç sormadan bu sorunun cevabını sesinden, bakışlarından, yüzünden okumak. Bu yüz, bu ses, bu bakışlar öyle çok şey anlatıyor ki...

Bir ana düşünün, ellerinden zorla koparılıp götürülen oğlunu bekliyor ve arıyor. Hem de öyle bir ay ya da iki yıl falan değil, tam otuz bir yıldır!...

“Otuz bir yıldır kapıma kilit vurmam” diyor “döner bir yerlerden çıkar gelir de, oğlum Cemil, evde olmazsam kapıda kalmam.”... Otuz bir yıldır arıyor Berfo ana oğlunu, taş kesilmiş kalplerden, katil bakan gözlerden, düşman ulularından korkmadan. Her kentin her sokağında, her kaldırım taşının üstünde oğlunun katillerinin gözlerinin içine baka baka “oğlumu istiyorum” diyor.

Berfo ana ve Berfo analar, nerede sahipsiz bir mezar bulunsa, nerede bir insana ait bir kaç kemik çıksa ortaya, onlar, hemen oraya koşuyorlar. Ki büyük bir kararlılık onlarınki, ya ölüsünü bulacaklar evlatlarının ya da dirisini.

Şimdi, otuz bir sene sonra, devlet adına konuşan bir kaç yetkili diyor ki, Berfo ana, Berfo analar evlatlarınızı devlet öldürdü... Kiminin belini kırdı, kiminin gözlerini oydu... kiminin de kafasına vura vura beyin kanamasından hepsini öldürdü. Çocuklarınızı devlet öldürdü... Mezarlarını bilen yok bulamadık... Eğer bilen varsa bekliyoruz, insanıyet namına gelip bize söylesin...

Kimden ne bekleniyor? İşkencecilerden insanlık namına bir yardım mı? İnsanlık namına!... İnsanlığa karşı bir suç olan işkence suçunu işlemiş olanlardan!... Bu çağrıyı yapanların iyi niyeti ya da çocukça saflığı mıdır? Aksi halde, bilinçli olarak evladı katledilmiş bir annenin, o ağır, o acı yarasını bir kez daha deşmek midir?...

Bugün bir defa daha milyonlarca insanın bilincinde bir yanlış yaratılmaya çalışılıyor. Halka karşı işlenmiş tüm suçlardan, işkencelerden ve katliamlardan sadece 12 Eylül darbecilerini suçlayarak burjuva sistemi, sistemin sahiplerini milyonların gözünde temize çıkarmak istiyor. Evet, bu cuntacı faşist generaller elbette suçludurlar ve elbet darbe dönemindeki tüm işkencelerden, cinayetlerden ve diğer tüm suçlardan birinci dereceden sorumludurlar. Bununla birlikte tıpkı bu generaller gibi tüm bu suçlardan kurulu düzen ve sahipleri de sorumludurlar. Zaten

En iyisi bu soruyu bugün yüz üç yaşında olan Berfo anaya sormak ya da hiç sormadan bu sorunun cevabını sesinden, bakışlarından, yüzünden okumak. Bu yüz, bu ses, bu bakışlar öyle çok şey anlatıyor ki...

Zamanı geldi, Berfo analar hesap sormaya geliyorlar. Ve arkalarında halkın devrimci öfkesiyle. Atılan her tokadın, kanatılan her beden,, katledilen her insanın hesabını bir bir soracak. Halk unutmaz... Analar ise asla affetmez...

cunta görevi parlamentoya “devrettikten” sonra da işkence ve katliamlar durmamış, bilakis daha da artmış ve hız kazanmıştır. Burjuvazi devrimci katliamlarına sivil iktidarlar döneminde de devam etmiştir. Bilindiği gibi katliam ve kayıpların en yoğun yaşandığı dönem 90’lı yıllardır. Köy yakmalar, faili meçhuller daha neler neler... Hatta 19 Aralık cezaevi katliamları 12 Eylül cuntasından yirmi sene sonra yapıldı!... Yirmi cezaevinde birden devrimci tutsaklar kurşunlanırken, diri diri yakılırken başta yine seçilmiş bir hükümet vardı!... Tüm bu örnekler sistemin bir bütün olarak karşı devrimci, halk düşmanı olduğunun açık kanıtlarıdır.

Bugün, toplumun büyük çoğunluğu gibi, kayıp anneleri, Berfo analar da biliyor ki; bu insanlar yani bu devrimciler, devrimci oldukları için, resmi görevlilerce, resmi planlar doğrultusunda işkencelerden geçirildiler. Zindanlara atıldılar ve katledildiler. Sistemi korumak için yapılan darbeler, sistemi korumak için işkencelerden geçirilen devrimciler.... ve sistemi korumak için katledilen nice nice Cemil Kırbayırlar. Tüm bunlar faşist darbecilerin; neyi, kimleri ve neden korumaya çalıştığını, devrimcileri ne için, kimler için katlettiklerini göstermeye yeter.

Yani, kısacası artık “bir dönem maalesef bunlar yaşandı” diye başlayan o süslü laflar da bir işe yaramıyor, inandırıcılıkları yok. Çünkü; ilk önce evet bunlar yaşandı ama bitmedi hala yaşatılıyor. İkincisi; bu sözde edilgen bir yapı var. Öncelikle bütün bunlar kendi kendine olmadı, yaşanmadı, oluşturuldu yani yaşatıldı. Yapılan her şey kadar, işlenen her suç kadar işleyenler de önemlidir. Bu topraklarda, insanlara yaşatılan onca acı var, onca işkence var, onca katliam var, bütün bunlar kendi kendine yaşanmadı, yaşatıldı ve bu toprakların yetiştirdiği en güzel insanlarda hunharca katledildiler.

Bütün bunları biliyor Berfo analar. Biliyorlar ve bu yüzden onları asla aldatamayacaksınız!...

Asla size inanmayacak bizim analarımız ve onurlu emekçiler!.... Meclis kürsülerinde döktüğünüz o sahte gözyaşlarınız da sanıyor musunuz ki bir işe yarıyor. Katledilen devrimcilerin ne anaları ne de anıları, hiç bir partiye seçim malzemesi olamayacak kadar değerlidir. Bu öyle bir değerdir ki sizin gibileri çoktan ezip geçmiştir.

Aldatamayacaksınız!

Çünkü, yaşadığınız bunca acı insanlara hiç bir kitabın veremeyeceği bir bilinci, bir gerçeği öyle iyi kavratmıştır ki kimse sizin timsah gözyaşlarınıza ve iki yüzlüce söylediğiniz yalanlarınıza kanmıyor, inanmıyor!...

Berfo analar biliyor ve unutuyorlar!

Evlatlarını ellerinden zorla koparıp götüren, onlara işkence eden ve onları öldüren, üstelik ölü bedenlerini bile vermeyen, mezarlarının yerini dahi söylemeyen devletti!... bunu hiç bir zaman unutmazlar, unutmayacaklarda. Onlar, her şeyi su gibi biliyor.

Biliyorlar ve asla unutmayacaklar

Onlara otuz yıl boyunca “terörist anası” dediniz. Sokaklarda defalarca ve defalarca, askerlerin, polislerin saldırısına uğradılar. O yaşlı o narin bedenlerine kaç defa sopalar, tekmeler, yumruklar indi. Sayısız kereler hakaretlere, tacizlere uğradılar!... Galatasaray meydanında daha düne kadar saçlarından sürükleniyorlardı. Berfo analar, onlar, tüm bunları unuttur mu hiç? Unutmaz... Ne onlar, ne biz ne de hiç bir insan unutmadı. İki bir kollarımızdan tutup attığınız o zindan duvarları bile unutmadı, üstlerinde linç ettiğiniz sokakların kaldırım taşları da unutmadı....

Biliyorlar, haberleri var!

Nevala Gasaba’daki yüzlerce insan bedenini ve diğer tüm toplu mezarları da!... Topraklardan taşan insan kemiklerinden de haberleri var!... Dağlarda diri diri yakılan, kimyasal silahlarla öldürülenleri de biliyorlar, hepsinden tek tek haberleri var!...

Ceylan Önkol’u, Uğur Kaymaz’ı ve katledilen onlarca, yüzlerce körpecik bebeleri de biliyorlar, tek tek, her birinden haberleri var!...

Öldürmeyip, ölene kadar zindanlarda tutmak istediğiniz yedi bin devrimci tutsaktan, yedi bin evlatlarından da haberleri var! Sizler meclis kürsülerinden, drama oyuncularına taş çıkartacak kadar usta olan oyunculuk yeteneğinizle birlikte söylediğiniz: “Niçin öldürüyorlar, suçları varsa, ağırlaştırılmış müebbetle (ölene kadar hapis) cezalandıralım.” demenizin anlamını da biliyorlar. O anlam da şudur; öldürmeyelim ama ölene kadar zindanda tutalım, böylece hiç bitmeyen bu işkenecenin acısını çeksinler!... İşte söylenenin tam anlamı budur. Bunu Berfo analarda böyle anlamıştır. Zaten bunun başka bir anlamı da yoktur.

Unutmayacaklar!

“Kadında olsa çocuk da olsa gereğini yapacağız” dediğini ve gereğinin yapıldığını... içlerinde 6 yaşında bir çocuğun da bulunduğunu insanların özel timler ve keskin nişancılarla daha dün, dünyanın gözleri önünde, Amed’de öldürüldüklerini, gereğini yapmanın ne anlama geldiğini asla unutmayacaklar.

Şimdi kalkıp da “analar ağlamasın” dediğinizde Berfo anaların cevabı şu oluyor: Bizi ağlatan sizsiniz. Siz kadın da olsa, çocuk da olsa “gereğini yapın” emri verenlersiniz.

Berfo ana tam otuz bir yıldır oğlunu arıyor. Onun oğlunu katledenler her halde geride sadece gözü yaşlı bir ana kalacağını sanmıştı. Ama yanıldılar. O gözü yaşlı kadın acılarından ve gözyaşlarından ve oğlu için beslediği ana sevgisinden yüce bir dağ yarattı. Şimdi, o dağ, devletin en üst düzey yetkilisinin karşısına dikilerek, “Ben Cemil Kırbayır’ın anasıyım, oğlumu istiyorum, oğlumu verin bana, cenazemi istiyorum” diyor... O, “oğlumu verin” diyor. Çünkü oğlunun ölü ya da diri sizde olduğunu biliyor. Boşuna lafi eveleyip geveleyip 12 Eylül’den “derin devletten” dem vurmayın, bakın ne diyor Berfo analar; “oğlumu, kızımı verin” yani her şeyi biliyor, görüyor ve açıkça söylüyorlar.

Berfo anadan bir evlat alanlar, onu aldıkları anda Berfo anaya, binlerce yeni evlat vermiş oldular. Onu evlatsız bırakacağını sananlar yanıldı. Bugün Berfo anenin, sadece zindanlarda yedi bin oğlu ve kızı var!... İstanbul’da, Amed’de, Gever’de, İzmir’de yüzbinlerce evladı var!... O, bizim, hepimizin annesidir. Biz, otuz yıl önce onun otuz yıldır kilitlenmediği evinin o kapısından bir girdik ve bir daha da çıkmadık, evlat olduk Berfo anamıza...

Otuz bir yıldır, hiç kilitlenmeyen o kapı açık kaldıkça biz büyüdük, yüz binlerce Cemil olduk ve o kapı açık kaldıkça, siz her yeni günde bir kez daha lanetlendiniz, bir kez daha insanlık suçlusu damgasını yediniz!... Ama elbette hepsi bu kadar değil.

Zamanı geldi, Berfo analar hesap sormaya geliyorlar. Ve arkalarında halkın devrimci öfkesiyle. Atılan her tokadın, kanatılan her beden, katledilen her insanın hesabını bir bir soracak. Halk unutmaz... Analar ise asla affetmez...

Bukentay özenle hazırladığı hediye paketi ile metro istasyonundan çıktı. Biraz yürüdüktan sonra Tonguç'un evinin kapısına geldi ve zili çaldı. Kapı açılınca elindeki paketi uzatarak "30. yaşın kutlu olsun" dedi.

Bu sürprize hazırlıksız yakalanan Tonguç'un yüzünde kocaman bir gülümseme oluştu. İş arkadaşının yaptığı bu jest çok hoşuna gitmişti.

Evde biraz vakit geçirdikten sonra çalışmalarını yaptıkları laboratuara gitmek için birlikte yola çıktılar. Özel olarak imal edilmiş kapsüller o gün yapacakları deney için kendilerini bekliyordu.

İki kapsül arasındaki mesafe 10 metreydi ve aralarındaki bağlantı fiber – optik kablo ile sağlanmıştı. Mesafe kısa olsa da en küçük bir enerji kaybı bile olmaması gerektiğinden aradaki enerji naklini sağlaması için bu kabloyu kullandılar.

Görünüş, yapı ve çalışma sistemi itibarıyla birbirinin aynısı olan iki kapsülden birine iki adet demir çivi yerleştirildi. Yaklaşık olarak bir valiz büyüklüğündeki kapsüllere göre küçük objeleri ama ilk kez yapılacak bir deneme için bu çiviler uygun ebatlardaydılar. Kapsüllerin kapakları kapatıldı ve son adımı atmak için Tonguç kumanda masasına geçti. İşlemi başlatmak için paneldeki şalteri kaldırması gerekiyordu.

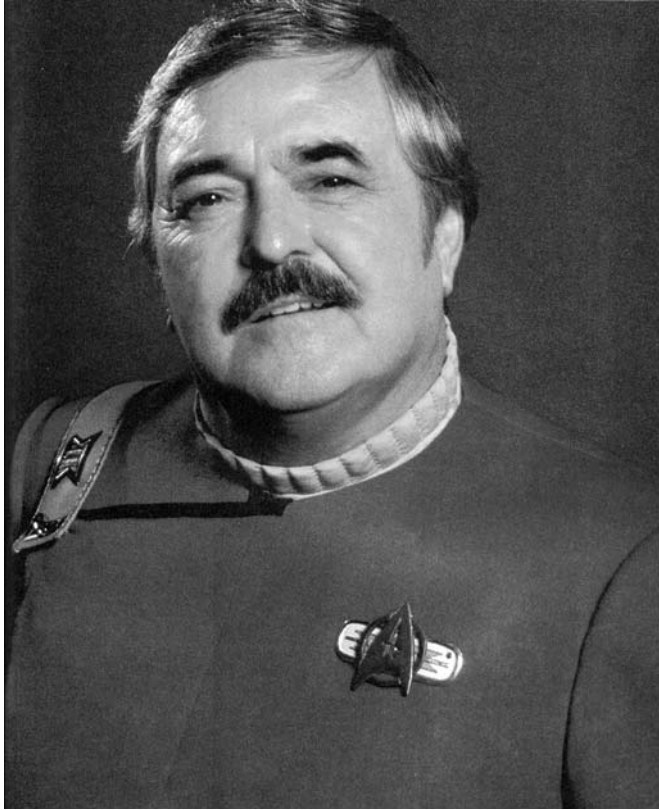
Deney sırasında oluşabilecek yüksek enerji yoğunluğu ve radyasyondan zarar görülmemesi için denemeyi gerçekleştiren bilim insanları kapsülleri laboratuvar içerisinde ayrı bir odada bırakarak yan taraftaki başka bir bölüme geçtiler. Aradaki pencere sayesinde kapsülleri görebiliyorlardı.

Tonguç şalteri kaldırdığında paneldeki göstergelerin ibreleri harekete geçti. Ekranlardaki hareketlilik arttı ve sesli uyarı sinyalleri duyulmaya başlandı. Bütün bunlar işlemin başlamış olduğunu gösteriyordu.

Yaklaşık 30 saniye geçtikten sonra ekranda işlemin bittiği mesajı belirdi. Tonguç panel üzerindeki başka bir düğmeye bastığında kapsüllerin kapakları açıldı. Sonucu gördüklerinde tüm ekip sevince boğuldu. Herkesin dilinde bir zafer nidası vardı: Oley! Harika! İşte bu!..

1 numaralı kapsül içerisine bırakılan çiviler şimdi 2. kapsüldeydi ve 1. kapsül içine yerleştirildikleri şekilde birbirlerine dik vaziyette duruyorlardı.

Tonguç, deneyin sonucunu diğer bilim insanlarına duyuracak olan ilk özet raporu yazmak için bilgisayarının başına geçti:

“İşinleme çalışmalarının ilk pratik denemesi sonuçlandı. 1 numaralı kapsülde bulunan demir ve manganez alaşımımlı 2 adet çivi ve kapsül içerisindeki atmosfere dahil gazların, 2. kapsülün içeriği olan atmosfer gazları ile yer değiştirdiği, bu gerçekleşirken işinleme işleminin başladığı anda her bir molekülün konumu nasıl ise işlem sonunda diğer kapsül içindeki konumlanışının da öyle olduğu tespit edilmiştir. Konuyla ilgili daha detaylı bir rapor bilahare sunulacaktır.”

O gün laboratuardan çıktuktan sonra Tonguç ve Bukentay birlikte yürüyor ve çalışmanın sıradaki aşamasında neler yapabileceklerini konuşuyorlardı. Tonguç söze girdi: “Aslında bundan sonraki aşama için biraz kaygılıyım. Bir canlıyı işinlemek cansızlarınkı kadar kolay olur mu bilmiyorum.”

“Bence biraz rahat ol.” dedi Bukentay. “Yarınkı denemeye kadar sabret. Sonucu hep birlikte göreceğiz.”

Ertesi gün laboratuara geldiklerinde tüm ekip heyecan içindeydi. Şu ana kadarki aşamalar olumlu sonuçlanmış ve ciddi bir ilerleme kat edilmiş olduğu için sonraki aşamaları bekleyen herkes sabırsızlanıyordu.

İşinleme denemesi bu kez bir deney faresi ile gerçekleştirilecekti. Fare 1. kapsüle bırakıldı ve kapsüllerin bulunduğu oda boşaltılarak yan bölme geçildi. Tonguç yine kontrol panelinin önündeydi. Son hazırlıkların tamamlanmasından sonra şalteri kaldırdı ve işlem başladı. Göstergeler ve ekranlarda hareketlilik oluştu.

Birkaç saniye sonra işlem bittiğinde tüm gözler açılacak olan kapsül kapaklarındaydı. Sonucu görünce bütün ekip şaşkınlığa düştü. Bukentay elini yüzüne koymuş, gözleri ekranda düşünüyordu: “Acaba bu başarı mı, yoksa başarısızlık mı?”

İşlem sonunda 1. kapsüle bırakılan fare 2. kapsüle geçmişti ancak hareketsiz şekilde yatıyordu. Fare kapsülden alındı tıbbi kontrolleri yapıldı; artık yaşamıyordu. Veteriner hekimlerden gelen raporları inceledikten sonra Tonguç bilgisayarına özet raporu yazmaya başladı:

“İşinleme çalışmasının 2. aşamasında işlem ilk kez canlı bir denek ile gerçekleştirildi. Sonuç moleküler düzeyde başarılı oldu. İşlem sonrasında deney hayvanının vücut bütünlüğünde herhangi bir anormallik saptanmamış olmasına karşın yaşamsal fonksiyonları tamamen durmuştu. Transfer işleminin detaylı incelemesi ve deney hayvanı üzerinde yapılacak otopsi sonucunda gelişmeler yeniden değerlendirilerek rapor halinde sunulacaktır.”

Deney sonrasında durum değerlendirmeleri bitirilince tüm insanları bilgilendirebilmek için bir basın toplantısı düzenlendi. Tonguç söz alarak başladı:

“Anlaşılan o ki bugüne dek hesaplamadığımız bir gerçeklikle karşılaştık. İşinleme deneyini, şimdiye kadar hep cansız nesnelere üzerine planlayıp gerçekleştirdik. Canlılar konusunda ise işin çok daha ciddi bir tarafı karşımıza çıkıyor. İşinleme işlemine başlarken 1 numaralı kapsüle yerleştirilen nesnelere nükleer teknoloji kullanılarak enerjiye dönüştürülüyor ve bu enerji 2. kapsüle yönlendiriliyor. Bu kapsülde ise ilk işlemin tersi gerçekleştirilip kapsüle gelen enerji yeniden madde haline dönüştürülüyor. Elbette bu noktada dikkat edilecek önemli bir detay daha var. Maddenin yeniden oluşturulması sırasında, enerjiye dönüşmeden önceki molekül yapısını ve biçimini alması sağlanıyor.”

Dinleyen muhabirlerden birisi söz alarak “Bu konuyu biraz açıklar mısınız?” dedi.

Tonguç “Elbette.” diyerek devam etti: “1. kapsüle yerleştirilen cisim enerji haline gelmeden önce

kapsüldeki alıcılar tarafından analiz edilir ve molekül yapısı, içerdiği element türleri, molekül ve atomların durumları gibi pek çok bilgi kaydedilir. İkinci işlem olarak analizi tamamlanan cisim veya cisimlerin ışık enerjisine dönüşmesi sağlanır ve elde edilen bu enerji 2 numaralı kapsüle nakledilir. Bu kapsüle enerjinin yanı sıra işlemlerin en başında yapılan analizlerin bir raporu da gelir. Bu rapora göre kapsülde depolanmış durumdaki enerji aynı çevrim yöntemleri kullanılarak bu kez maddeye dönüştürülür. İşlemin en başında molekül ve atomların içerikleri ve konumları ne şekilde ise yeniden aynı hale gelmeleri sağlanır. Tüm bu işlemler birkaç saniye içerisinde gerçekleşir ve 1-sınlama işlemi bu şekilde tamamlanmış olur.”

Aynı muhabir yeniden söze girdi: “Gelen son aşamada bir canlı ile yapılan deneme ile ilgili tespitleriniz nelerdir? Muhtemelen yapılan bu çalışmaların sonuçları ulaşım alanında kullanılacak ve öyle görünüyor ki tüm seyahatler birkaç saniyede tamamlanabilecek. Bu yüzden canlıların ışınlanabilmesi bu çalışmaların en önemli kısmı diye düşünüyorum. Sizce de öyle mi?”

“Evet; bizler de aynı kanıdayız. Bu çalışmayı başarı ile sonuçlandırırızsa yeni bir seyahat olanağı yaratmış olacağız. Bu yüzden asıl önemli olan gelmiş olduğumuz bugünkü aşamadan sonrası, yani canlıların ışınlanması.” Biraz durakladıktan sonra devam etti:

“Ekip arkadaşlarımla yaptığımız değerlendirmenin neticesinde bir şeyi bugüne kadar hep gözden kaçırdığımızı fark ettik. Işınlama işlemi ile bir kapsülden diğerine taşınan cisim bu işlem sırasında moleküllerine ayrılıyor; yani diyebiliriz ki paramparça oluyor. Bunu bir canlıya yaparsanız, yani onu paramparça ederseniz elbette ki olacak şey bellidir: O canlı ölür. Deney hayvanına olan da buydu. Önce moleküllerine ayrıştı – ki bu kobayın yaşamını yitirdiği an oldu – sonra da enerjiye dönüştü.”

Masasında duran meyve suyundan bir yudum aldıktan sonra heyecanla anlatmayı sürdürdü: “İşin bundan sonraki kısmında ise ışınlanan cisim 2. kapsül içerisinde yeniden eski biçimini alıyor, ancak işlemin en başında canlı zaten yaşamını yitirmiş olduğu için burada molekülleri yeniden birleşmiş olsa bile artık cansız bir kütle olarak 2. kapsüle taşınmış oluyor.”

Bu kez başka bir muhabir söz aldı: “Peki, canlıların ışınlanması ile ilgili çalışmalar devam edecek mi? Bundan sonrası için planlarınız neler?”

“Evet; bu çalışmayı daha da geliştirmek istiyoruz. Bundan sonraki çalışmalarımız daha geniş bir ekiple devam edecek. Bunun için ekibimizde bulunan tıp alanında uzman kişilerin sayısını artırmamız gerektiğine karar verdik.”

2 gün sonra ekip yeni üyeleriyle birlikte toplandı. Yeni üyelerden birisi ve aynı zamanda bir veteriner hekim olan Ayça söz alarak konuşmaya başladı: “Günümüz teknolojisi açısından hayatını yitiren bir canlıya yeniden yaşam aktivitesi kazandırmak imkansız değil. Buna karşın, yapacağımız çalışmalarda karşılaştığımız zorluk şu olacak: Yaşamını yitirmiş bir canlının geri getirilmesi için uygulanan elektro – şok tedavisinin vücut fonksiyonları durduktan sonra mümkün olan en kısa sürede yapılması gerekiyor ki bu süre 3 dakikadan fazla değildir.” Konuşurken elinde tutmakta olduğu kalemi masaya bırakıp devam etti:

“Çalışmalarımızın şu andan sonraki ilk aşamalarında bu tedavi ışınlama işleminin hemen sonrasında, canlı, kapsülden çıkarılarak hızlı bir şekilde yapılmak zorunda.”

2 gün sonra laboratuvar yeni deneme için hazırlandı. Deney faresi 1. kapsül içine bırakıldı ve ışınlama işlemi gerçekleştirildikten sonra yine beklenen sonuç ortaya çıktı. Fare 2. kapsüldeydi ama cansız yatıyordu. Derhal kapsülden alınarak önceden hazırlanmış olan tedavi masasına yatırıldı ve elektro – şok uygulandı. İlk denemeden sonra yaşama döndürülemedi. Ayça bir kere daha denedi. Bu kez sonuç başarılıydı. Farenin kalbi atmaya başladı, birkaç dakika sonra ise tüm fonksiyonları normale döndü ve yaşamını sürdürmeye başladı.

Tonguç bu kez sevinç içinde bilgisayarına koştı ve özet raporu yazmaya başladı:

“Canlı denek ile yapılan 2. denemenin sonunda ilkinde olduğu gibi deney hayvanı 2. kapsüle ışınlandığında cansız olarak tespit edildi. Bu aşamadan sonra ise veteriner hekimlerin müdahalesi ile deney hayvanı yaşama döndürüldü ve birkaç dakika sonra normal yaşantısına devam edebilecek duruma geldiği gözlemlendi.

Deneyin bundan sonraki aşamaları için ise kapsüllerin geliştirilmesi ve bugünkü şartlar itibarıyla kapsül dışındaki bir ortamda gerçekleştirilebilen yaşama döndürme işleminin kapsüller içerisinde yapılabilir hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu sağlanabildiği takdirde, işlem bittikten sonra, ışınlanmış olan canlı hiçbir tıbbi müdahaleye gerek olmaksızın kapsülden çıkıp gidebilecektir.”

Bukentay evinden çıkıp biraz yürüdüktan sonra ışınlanma kulübesine girdi. Kulübe içindeki panelde gideceği bölgenin kodlarını tuşladı. Birkaç saniye sonra kodlarını yazdığı kulübeden çıktı ve Tonguç’un kapısını çaldı. Tonguç kapıyı açtığı anda, Bukentay elindeki hediye paketini uzatarak “70. yaşın kutlu olsun” dedi.

Dünya Tiyatrolar Günü için Sokaklardaydık

Önce düş kurmayı öğrendik... Ve düşlerimizin peşi sıra yol almayı... Tek bir adımla başladı, düşlerimizin arkasından gitmek için çıkılan yolculuk... Kimisi ilk adımda elendi... Kimisi “bu adım son adımım” dedi. Kimisi tutkuyla bağlandı düşlerine, inatla yürüdüler... Ceplerine, geçtikleri her yolun manzarasını, suyunu, kayasını, acısını, sevincini, kadını, erkeğini, çoluğunu., çocuğunu koyarak ilerlediler... Düş kurmak yetmedi... Düşlerin peşi sıra koşmak da yetmeyecekti elbette... “düşleri paylaşmalı” dedi biri tarihin sahnesinden fırlayarak... diğeri “bu yolculuk sürmeli”, “çok karanlık, karanlıkları aydınlatmalı, gerçeklerle yüzleşmeli”... Adımlar, bakışlar birleşti... Tek tek yalpalayarak yolunu bulmaya çalışanlar birleşti... Eller birleşti... yürekler birleşti... bakmakla yetinemeyeceklerdi... Ve bakmakla yetinemeyenler, görmeyi göstermek için sırtladılar ceplerindeki malzemeleri... düşlere ruh kattılar... Neden mi? Yolculuk sürebilsin diye...

Tutkulu, fedakar insanlarla başladı yolculuk ve aşkla kutsandı... olanaksızlıklara rağmen... ezenler-ezilenler hep vardı, isimleri farklıydı sadece, yöntemler ise; aynı! Ezenlerin “sanatçıları” vardı. Ezilenlerin ise; arkadaşları, dostları, yoldaşları... ve hep bir elden güneşe dokunmak için çıktılar yola... Düşler! Bir eylemlilik halini aldı... milyonların aynı anda düşleyebileceğini gördük ilkin... bir trenin gara girişini ekranda ilk gördüğümüz andaki kadar heyecanlanarak, çılgınlık atarak sevinçten yahut korkarak...

Birileri sustu... susanlar konuşmayı unuttu, ayağa kalkışındaki ilhamdan uzaklaşarak... ve bazıları konuştu... konuşanlara konuşmak yetmedi... dinletmek istediler... dinletmek de yetmedi göstermeliydiler...

Ve illaki paylaşabilmek, kitlelere ulaşabilmek; gösterebilmek için gerçekleri! Devnim Tiyatro Atölyesi olarak bu gerçekleri gösterebilmek için çıktık yola... Bir Dünya Tiyatrolar gününde daha sizlerle. Sokaktayız... İnadına şarkı... İnadına şiir... İnadına tiyatro... İnadına resim... İnadına sinema... Sokaklar bizim sanatımız için birer sahne... Bu sahnede sizlere bugün Yaşamın Mimarları adlı oyunumuzu sunacağız. Oyunumuzu her gün yaşanan iş cinayetlerinde kaybettiklerimize ve göçük altında kalanlarımıza adıyoruz.

İyi seyirler...

İzmir Ayışığı Konak İşçileriyle Dayanışma Gecesi

*İşler atom reaktörleri işler
Yapma aylar geçer güneş doğarken
Ve güneş doğarken hiç umut yok mu?
Umut, umut, umut,
Umut insanda...*

Umudu yürekte besleyip büyüttüğümüz taze bir Nisan akşamından merhaba...

Bugün kaygılarımızı, özlemlerimizi savdık diğer günlere, saatlere... Belki de şimdi en yoğun hissediyoruz onları. Slogan sesleri dört duvar arasından göğe doğru yükselirken, umutlarımızı da taşıyordu yanında... Her haykırış kurulacak güzel günlerin ezgilerini yüklenmiş, kulaktan kulağa, yürekte yüreğe fısıldıyor. Bugün nasıl farklıysa diğer günlerden farklı olacak yarınımız bugünden...

Merhaba... Biz Konak Belediyesi Temizlik Taşeron İşçileri'yiz... Kaldırımları süpürüp anılarımızı dökeriz sokaklara... Gözyaşlarımızla sulayıp tırnaklarımızla eşelediğimiz bu yaşamın içinden emeğimizle doğruluruz...

Merhaba... Biz Ayışığı sanat merkezi emekçileriyiz... Anı toplayıcılarıyız biraz da, kimileri eskici der ya bakmayız ona... Nerede bir ezgi duyarsak emeğe, yaşama, yöneliriz sesin geldiği yere... Enstrüman olur, ezgiye kızıl rengini verir, taşarız varoşlara, gecekondu-lara... Toplarken çöp konteynırlarından kartonları işçi Kadir mırıldanır yüreğinde emeğin dinmeyen ezgisini, evinde bebeğini emziren ana ninnisine katar ezgiyi, düşünürken sevdalısını işçi Serap sarılır ezgiye... Bizler yürek işçileriyiz biraz da... Bir işçi titizliğiyle hazırlanıp gerçekleştirdiğimiz etkinliğimizden haberdar etmek isteriz sizleri...

Bugün 16 Nisan 2011... Konak belediyesi temizlik

taşeron işçileriyle ilgili bir dayanışma gecesi düzenledik. Bir arkadaşın "düğün" diye nitelendirdiği etkinliğimiz bir zamanlar burjuvaziye kan kusturan Gültepe semtinin Çınartepe mahallesindeki Çınar düğün salonunda gerçekleşti. Açılış konuşmasının ardından, Ayışığı'ndan bir arkadaşımız işçileri selamlayıp kısa bir konuşma gerçekleştirdi.

Etkinliği gerçekleştirmemize vesile olan Konak Belediyesi temizlik taşeron işçileri konuşma yapmak üzere sahneye çıktı. Dedik ya emeğin ezgisi diye. Bu gece farklı tonlarda çalındı kulağımıza bu ezgi. Eylemlerinin 51. gününde olan konak taşeron işçileri bizlere mücadelelerini en yalın en anlaşılır şekilde anlattılar sahnede. Bir insanı tanımak istiyorsan onu kendi yaşam alanında görmelisin derler. Bizler de işçi sınıfının bir bölümünü oluşturan taşeron işçilerini gittik kendi yaşam alanlarında bir etkinlik düzenleyerek tanıdık. Konak işçilerinin ardından önce Buca belediyesi önünde altı arkadaşıyla birlikte 56 gün eylemde olan ve şimdi ise CHP il binası önünde eylemini devam ettiren Batıgöl Tunç da sahnede yer aldı. Bugün sahne işçilerindi. Her zaman dinleyen konumunda olan işçilerin artık konuşup atağa geçme zamanıydı. Bu gelecekte yaşanacak olanların provasıydı birazda. Daha sonra yine İzmir'in bağrında büyüyen ve sendikal hakları için 6 ay boyunca eylemde olan UPS Kargo işçileri sahneye çıktı. Mücadele Birliği Platformu adına Vefa Serdar bir konuşma gerçekleştirdi.

Şair dostumuz Ruhan Mavruk'un "İzmir'in Çavbellası" diye nitelendirdiği Necla Anamız okuduğu şiirle bizleri coşturarak işçileri selamladı. Sloganların bolca atılıp coşkunun dorukta olduğu etkinliğimiz işçilerin eylemlerinin ilk gününden itibaren çekilen fotoğraflardan ve video görüntülerinden olan slayt gösterimiyle devam etti. Mademki etkinliğimize sebep işçiler,

o halde anlatmak lazım diğer işçileri, yalnız olmadıklarını... Sahneyi Ayışığı Tiyatro İşçilerine bıraktık. İzmir’de bolca sergilediğimiz “Tersane” adlı tiyatromuz burada da büyük bir ilgiyle karşılandı. Oyunun bir bölümünde gözyaşlarını tutamayan işçi aileleri yine oyuna bağlı slogan bölümünde “Öl-mek İs-te-mi-yo-ruz” u kendi yaşamlarını da hesaba katarak haykırdılar durmaksızın...

Bu yaşam herkesin omuzlarına farklı görevler, sorumluluklar yükler. Kimi şairdir döker gördüklerini mısralara, kimi ressamdır çizer iç savaşı tablolarına, kimi bilim adamıdır yüzünü bile görmediği insanlar için ömür geçirir laboratuvarda, kimileri devrimcidir koyar ömrünü orta yere savurmak için kan emicileri, kimileri de emeğe ezgileri haykırır dilden dile, ilden ile, yürekte yüreğe... Ontex, PTT ve Çel-Mer işçilerinin selamını Konak taşeron işçilerine “kavgamızın başkenti İstanbul”dan taşıyan Grup Emeğe Ezgi marşlarla, halaylarla salonu coşturdu. Emeğe Ezgi son parçasıyla hepimizden kurulacak güzel günler için “söz” olarak etkinliğimize son noktayı koydu.

İzmir Ayışığı

İzmir Ayışığı 2. Kazım Koyuncu Çevre ve Müzik Festivali'nde

“İnsanın en paha biçilmez varlığı hayatıdır. Hayat bir kez verilir insana ve bu hayatı öyle yaşamalı ki hiçbir amacı anlamı olmadan yaşayan yıllar için insan utanç duymasın. Miskin, pis heveslerle geçen günler için insanın yüzü kızarmasın. Ve hiç değilse ölürlen kendi kendine diyebilsin ki “ben ölümümü, bütün gücümü dünyada en mükemmel olan şeye, insanlığın özgürlüğe kavuşabilmesi için mücadeleye adayarak yaşadım.”

Nikolay Ostrovski’nin on yıllar öncesinden söylediği bu söz bizlere şimdilerde yaşamın anlamını sorgulatmaktadır. Biz kimiz, ne için yaşıyoruz? Yaşamımızın anlamı nedir ve insan ömrünü neye vermeli? Bu soruların cevabını aramış, bulmuş ve bizlere kendi yaşamının pratiğiyle bu cevabı verebilmiş birçok şair, sanatçı ve insan tanıyoruz. Kazım Koyuncu da bunlardan bir tanesi. Bizlere nasıl yaşanması gerektiğini, kaybolmakta olan bir kültürün yeniden nasıl şekillendirileceğini, müziğiyle, devrimci kişiliğiyle en iyi şekilde anlatabilmiştir.

Bu yıl ikincisi düzenlenen Kazım Koyuncu Çevre ve Müzik Festivalinde biz de Ayışığı olarak yerimizi aldık. İki gün süren festivalde ilk gün Nazım Hikmet’in “Onlar ki” adlı şiir dramatisasyonu ile Ayışığı Tiyatro İşçileri Atölyesi’nden bir arkadaş sahnede yer aldı. İkinci gün ise “Tersane” adlı oyunla sahnede yeniden bizler vardık. Saat 10.00’den gece saat 23.00’a kadar süren festivalde özellikle akşam saatlerinde, kalabalığın en yoğun olduğu saatlerde standımıza ilgi yordu.

Adana Ayışığı'ndan Etkinlikler

17 Nisan Pazar günü birlikte ürettiğimiz, birlikte güzellikleri yarattığımız bir piknik gerçekleştirdik.

Pazar günü sabah saatlerinde hazırlıklarımız başladı. Saat 11.00'e doğru dostlarımız evlerinden bizlerle paylaşmak adına getirdikleri sanat merkezine gelmeye başladı. Saat 12.00'ye doğru piknik alanımız olan Dilberler Sekisi'ne vardık. Oturup yerleştikten sonra yemek hazırlıklarımız başladı.

Sofralar kurulup sohbetler edildikten sonra piknik için hazırladığımız programı başlattık. Devrimci Öğrenci Birliği'nden arkadaşlarımız bizlere şiirler okudular. Daha sonra Antakya Ayışığı Sanat Merkezi müzik grubu Güneşe Ezgi'nin hazırladığı parçaları dinledik. Hep birlikte türküler, marşlar söyledik, halaylar çektik..

Etkinliğimiz işçi bir arkadaşımızın 1 Mayıs üzerine bir konuşma yapması ile devam etti. Son olarak gerçekleştirdiğimiz pikniği gelenek-selleştireceğimizi söyleyerek etkinliğimizi bitirdik.

Güzel bir günü yol boyu söylenen türküler ve marşlarla bitirdik...

Nazım Hikmet, Ahmed Arif ve Orhan Kemal'i ölüm yıldönümleri dolayısıyla, Adana Ayışığı olarak "Üç Ölümsüz Yürek" etkinliğiyle andık.

4 Haziran Cumartesi günü yapılan etkinliğimize gelenleri Adana Ayışığı Resim Atölyesinin yaptığı "Nazım Hikmet" resmi karşıladı. Ve "Haziran'da Ölmek Zor" sergimizde Haziran ayında yitirdiğimiz sanatçı, şair, yazar ve devrimcilerin fotoğrafları yer aldı. Nazım Hikmet, Ahmed Arif, Orhan Kemal, Maksim Gorki, Kazım Koyuncu, Aysun Bozdoğan ve Zehra Kulaksız'ın fotoğraflarının yer aldığı "Haziranda Ölmek Zor" sergisi ilgiyle incelendi. Ayrıca Nazım Hikmet ve Ahmed Arif şiirlerinin yer aldığı bir pano oluşturuldu. Panodaki şiirleri okuyan dostlarımızla şiirler üzerine sohbet ettik.

Cemal Süreyya'nın Ahmed Arif için yazdığı bir yazıdan derlenen sunum yapıldı ve Ahmed Arif'in hayatına, sanat anlayışına değinildi, Ahmed Arif şiirleri okundu. Ahmed Arif sunumunun ardından Nazım Hikmet'in hayatını anlatan ve şiirlerinin dramatize edildiği oyuna geçildi. Nazım Hikmet'in hayatı anlatıldı. Mahpuslukları, aşkları ve mücadelesi anlatıldı. Nazım Hikmet'in "Bir Ayrılış Hikayesi" ve "Orada Tanıdıklarım" şiiri dramatize edildi. Nazım Hikmet şiirlerinden bestelenmiş olan şarkı ve türküler izleyicilerle birlikte söylendi. Ve etkinliğimiz büyük bir beğeni topladı.

Bêrîvan filmi bakanlık tarafından sansürlendi

Yönetmen Aydın Orak'ın "Bêrîvan, Bir Başkaldırı Destanı" adlı filmi T.C Kültür Bakanlığı tarafından yasaklandı. Gerekçe ise, hiç kurmaca olmayan tamamen gerçek görüntüler ve gerçek tanıklarla yapılmasına rağmen "tarihi olayları çarpıtma, Türk Milletinin birlik ve beraberliğini bozucu..." diye devam eden nedenlerle vizyona girmesi engellendi. Film 30. Uluslararası İstanbul Film Festivali'nde de gösterilmişti.

Nisan ayı içinde gösterime sunulması planlanan film, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yasaklandı. Bu durumda uzun zamandır ilk kez bir sinema filmi yasaklanmış oldu.

DİSK'e bağlı Sine-Sen Genel Merkezi'nde sinemaya yönelik sansürü, sinema sanatçıları yönetmenlerle birlikte protesto etti. Basın toplantısına "Bir başkaldırı destanı; Berivan" adlı belgesel filmin yönetmeni Aydın Orak, Ax (Toprak) filminin yönetmeni Kazım Öz, sansüre uğrayan "Dersim 38" belgeselinin Yönetmeni Çayan Demirel, Sine-Sen Genel Başkanı Zafer Ayden ile sinema sanatçıları katıldı. Bêrîvan filminin yönetmeni Aydın Orak'ın konuyla ilgili görüşü ise şöyle; 21. yüzyılda bile hala bir filmin sansüre uğruyor olması tam bir rezalet ve çağdışıdır."

Devlet Cizre'de bir katliam tarihi yazdı

Orak, Kültür Bakanlığı'nın sansür kararına gerekçe olarak 'Tarihi olayları çarpıtmak', 'toplumda kin ve nefreti körüklemek', 'Türk milletinin birlik ve beraberliğini bozmak' ve 'PKK propagandası yapan unsurlar içermesi'nin gösterildiğini, bu nedenle anayasaya aykırı unsurlar bulunduğu iddia edildiğini söyledi.

Belgeselin vizyona girmesi için izin verilmediğini ifade eden Aydın Orak şöyle konuştu: "Sormak istiyorum bir sanat eserini icra etmek için önce anayasanın temel ilkelerini okumak mı gerekiyor? Ona göre mi sanat yapılmalı bu ülkede? İkincisi tarihi olaylar çarpıtılı-

yormuş... Burada söz konusu tarihi olaylar 1992'de Cizre'de devletin güvenlik güçleri tarafından katledilen halkın mücadelesinin anlatıldığı bir belgesel... Direkt panzerden ateş açmalar, insanların kafalarını panzerle ezmeler gerçek görüntülerle belgeselde yer alıyor. Kurmaca bir diyalog, bir görüntü bile yok. Tanıkların hepsi gerçek. Burada tarihi çarpıtacak bir kare dahi yok. Evet, devlet Cizre'de bir tarih yazdı. O tarih de bir katliam tarihidir. PKK propagandası yapıldığı söyleniyor, bu katliama uğrayanlar onlardı. Yıllarca hep dış gözden onlar anlatıldı. Ben onların gözüyle onları anlattım. Yani kendileri her şeyi anlatıyor ve tabii gerçek görüntüler her şeyi anlatıyor. Yine Roj Tv destekli deniliyor. Eğer devlet de arşivini bana açsaydı jenerikte ona da teşekkür ederdim. Roj Tv arşivini açtı. Bu sinema izleyicisinin film izleme özgürlüğünü elinden almıyor mu? Bırakalım filmi seyirci izledikten sonra mahkum etsin. Burada karar vermesi gereken bir merci varsa o da seyirci olmalı."

OĞLUMA MASALLAR

"Şekerci Dede"

Kasabada yalnız yaşayan yaşlı bir adam varmış. Yaşlı adamın evi kasabanın kenar bir mahallesindeymiş. Orada tek başına yaşayan yaşlı adamın bir kaç tavuğu, bir keçisi ve bir eşeği varmış. Yaşlı adam, tavukların yumurtalarını, keçinin sütünü, evinin önündeki küçük bahçede yetiştirdiği sebzeleri eşeğe yükleyerek kasabanın pazana götürür, orada satar ve geçimini böylece sağlamış.

Yaşlı adam, mahallenin küçük çocuklarını çok sevmiş. Onun için her pazar dönüşünde mutlaka bir bakkala uğrar, oradan şeker satın alır ve aldığı şekerleri çocuklara dağıtmış. Çocukları mutlu etmek onu da çok mutlu ediyordu. Çocuklar ise yaşlı adamın şeker dağıtmasına alışmışlardı. Bu yüzden yaşlı adamın

çocuklar arasındaki adı "şekerci dede" olup çıkmıştı. Pazar dönüşü saatinde kendiliklerinden toplanır, "şekerci dede"nin eşek sırtında dönüşünü beklermiş. Onu ilk gören çocuk hemen bağınmış,

"Geliyor, geliyor."

Bu sesle birlikte çocuklar arasında bir heyecan dalgası yayılır, ondan ilk şekeri kapmak için çocuklar arasında bir yarış başlamış. Ama "şekerci dede", bütün çocuklar etrafında toplanmadan şekerleri dağıtmaya başlamamış. Arkadaşlarından daha küçük, daha zayıf çocukların da şeker alabilmeleri için özel dikkat göstermiş. Şeker alamayan çocuk olursa onun kalbinin kırılacağını biliyordu. Onun için şekerleri mutlaka bütün çocukların alabileceği şekilde dağıtmış.

Yaşlı adam, havalann güzel olduğu günlerde, çocukların kendi evine gelmelerine, orada eşek ve keçiyle oynamalarına izin vermiş. Kimisi eşeğe biner, kimisi keçiyi otlatır, onunla oynar, kimisi de bahçede ekili sebzeleri merak eder, onları incelemiştir. Hele de tavukları kovalamak çocukların çok hoşlarına gidirmiş. Böyle günlerde çocuklar geç saatlere kadar "şekerci dede"nin evinde kalır, oradan bir türlü ayrılmak istemezlermiş. Ancak hava karamaya başlayınca yaşlı adam,

"Hadi çocuklar artık evinize dönün, anneniz-babanız merak eder şimdi" diyerek çocukları evlerine göndermiş. Çocukları evlerine döndükten sonra yaşlı adamın evine bir sessizlik çökmüş. O cıvılcıvılcı ortam yerini birden büyük bir sessizliğe bırakmış. Eşeği, keçisi ve tavuklarıyla başbaşa kalan yaşlı adam bütün neşesini kaybedermiş.

"Demek ki, dermiş kendi kendine, çocuklar bana büyük bir mutluluk ve yaşama gücü veriyorlarmış"

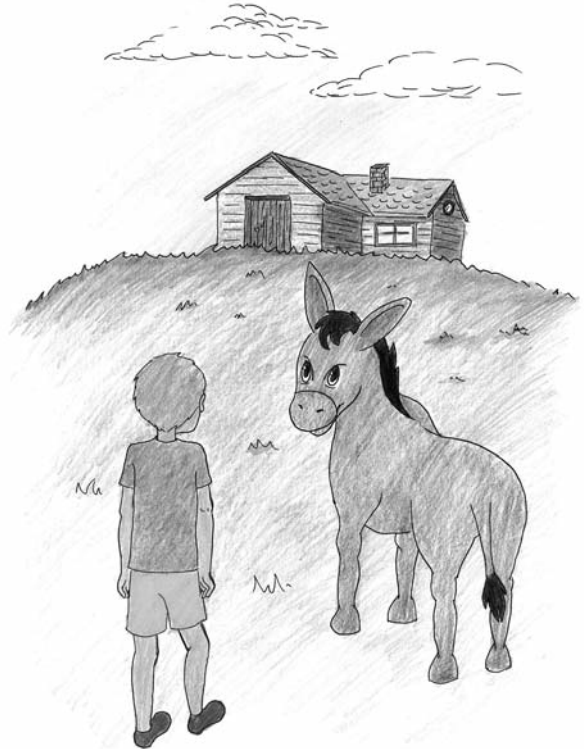
Ertesi gün, yaşlı adam kasabaya gitmek üzere hazırlıklarına başladı. Keçisine ve tavuklarına yemlerini verdikten sonra pazarda satacağı malları eşeğe yükledi. Hazırlıklarını tamamladıktan sonra eşeğe bineyim dedi. Fakat o da ne! Eşeğe bineyim derken ayağı kaydı ve yere düştü. Yaşlı adam ayağa kalkmayı denedi ama kalkamadı. Sahibinin yerden kalkamadığını gören tavuklar, keçi ve eşek sahiplerinin başına toplandılar. Hepsi de çok üzülmüşlerdi ama ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Eşek ve keçinin gözyaşları akıyor, tavuklar gıdıklayarak sağa sola koşturup duruyorlardı. Zavallı yaşlı adam ise yerde kımıldanmıyordu. Sonunda, eşek, sırtında yüküyle kasabanın yolunu tuttu. Belli ki, eve gelen çocuklardan birine rastlamayı umuyordu.

liştığını farketti. Eşek ikide bir evin yoluna doğru gidiyor, sonra kendisinin onu takip edip etmediğini anlamaya çalışır gibi geriye bakıyordu. Sonra tekrar çocuğun yanına geliyor ve yine aynı hareketi yapıyordu.

Sonunda çocuk eve doğru yönelen eşeğin arkasından yürümeye başladı. Çocuğun arkasından geldiğini gören eşek bir daha geri dönmeyen eve doğru yürüdü. Eşek giderek hızlanıyordu. "Belli ki, acelesi var" diye düşündü çocuk ve o da hızlandı. Eve yaklaştıkça çocuktaki merak artıyordu. Eve çok yaklaştıklarında çocuk evin bahçesinde birinin yerde yattığını farketti. Koşarak yanına vardığında yerde yatanın "Şekerci dede" olduğunu gördü. Hemen "ne yapabilirim" diye düşündü ve ilk iş olarak eşeğin sırtındaki yükü indirdi. Sonra eşeğin sırtına atladığı gibi kasabaya doğru sürmeye başladı. Eşek, küçük çocuğun ne yapmaya çalıştığını anlamış gibi dörtlüce koşturmaya başladı. Bir an evvel kasabadakilere haber vermeliydiler. Çok geçmeden kasabaya varmışlardı bile. Küçük çocuk babasını buldu ve olan biteni anlattı.

Gerçekten de düşündüğü gibi oldu. Uzaktan, bir gün önce eve gelen çocuklardan birini gördü. Bu onun sırtına binip eğlenen çocuktur. Hemen onun yanına koştu ve önünü kesti. Çocuk eşeği tek başına görünce şaşırıldı. "Şekerci dede neden yanında yok" diye düşündü. Böyle düşünürken eşeğin garip hareketler yaptığını ve sanki "beni takip et" demeye ça-

Çocuğun babası, hemen ilk yardıma haber verip durumu bildirdi. Çok kısa bir zamanda bir ambulans yaşlı adamın evine doğru yola çıkmıştı bile. Ambulans sirenlerini çala çala eve vardığında yaşlı adamın acıları dayanılmaz bir hal almıştı. Ambulanstaki doktorlar ilk müdahaleyi orada yaptılar ve yaşlı adamın kendine gelmesini sağladılar. Ayağı kınlan yaşlı adam, doktorlar yanına vardıklarında kan kaybından bayılmak üzereymiş. Ambulans yine sirenlerini çalarak yaşlı adamı hastaneye getirdi.

"Şekerci dede"nin başına gelenler kasabanın küçük çocukları arasında kulaktan kulağa yayıldı. "Şekerci dede"nin hastaneye getirildiğini öğrenen çocukları onu ziyaret etmek için toplanmışlardı bile. Aralarında para toplayıp çiçek almışlardı. Çocukları, kucaklarında çiçeklerle gören "Şekerci dede" çok duygulanmıştı. Sevinçten ayağa kalkmak istedi ama yapamadı. Doktorlar, onun uzun süre daha ayağa kalkamayacağını hesaplıyorlardı. Fakat "Şekerci dede" onları yanılttı. Bir hafta sonra ayakta idi. Çocukların sevgisi bir kez daha ona büyük bir güç vermişti.

"Şekerci dede" hastaneden çıkarken onu bir sürpriz bekliyordu: Bütün çocukları, onu karşılamaya gelmişlerdi. Fakat o da bir sürpriz hazırlamıştı: Kucagında tuttuğu kutuyu açtı ve içindeki şekerleri dağıtmaya başladı. Çocukları şekerleri kapmak için birbirleriyle yarışıyorlardı. Bazı çocukları birden fazla şeker alabilmişlerdi. Kutudaki şekerler bittiğinde "Şekerci dede" bir çocuğun kaldırım kenarına oturduğunu ve sessiz sessiz ağladığını gördü. Hemen onun yanına gitti ve neden ağladığını sordu. Çocuk, küçük ve zayıf olduğu için o itiş kâğıda şeker alamamıştı. O zaman "Şekerci dede" çocukları seslendi ve fazla şeker olan varsa bu arkadaşlarına verip veremeyeceğini sordu. Fazla şeker alan çocukları, bu sefer arkadaşlarına şeker vermek için birbirleriyle yarışıyorlardı: "Bende var ben vereyim" diye bağışıyorlardı. "Şekerci dede" bir kaç şeker toplayıp küçük çocuğa verdi. Artık bütün çocukları mutlu oldu.

Hava karamak üzereydi. "Şekerci dede" birden kendisini evde bekleyenlerin olduğunu hatırladı. Günlerdir görmediği eşeğine, keçisine, tavuklarına, bahçedeki sebzelerine kavuşmak için sabırsızlıkla yola koyuldu.

Denizlerin avukatı Halit Çelenk'i kaybettik. Yaşamı boyunca onların avukatlığını devam ettiren Halit Çelenk uzun zamandır boğuştuğu hastalığına yenik düştü. Ailesinden öğrendiğimize göre son isteği Denizlerin yanına gömülmek ve Enternasyonal ile son yolculuğuna uğurlanmak olmuş. Anısı önünde saygıyla eğiliyor ve 2005 yılında Ayışığı Sanat Merkezi'nin Harbiye Açık Hava Tiyatrosunda düzenlediği Denizleri Anma Konserine gönderdiği mesajını sizinle paylaşıyoruz.

Değerli Dostlar,

Yine bir 6 Mayıs. Sanki Denizlerin idamının 33 yılını anımsatmak ister gibi takvim yaprakları Mayıs'ın 6'sını gösteriyor. Unutmak mümkün mü? Denizler, Yusuf, Hüseyinler unutulmuyorlar. Ama Yusuf'un dediği gibi Türkiye halkları tarafından mahkum edilen cellatları ve infazcılarını her gün ölüyorlar. Soralım kendimize, ölümlerinin üzerinden geçen bu 33 yıl boyunca onların bağımsızlık ve sosyalizm bayrağını kimler sahiplendi. Bu ülkenin sahipsiz olmadığını, hele satılık hiç olmadığını, dost düşmana kimler anımsattı. Denizlerin bayrağını yükselten onların yerini doldurmaya çalışan, vatanı sahiplenen sömürünün yok edildiği bir toplumun öncüsü, demokratik ve bağımsız Türkiye'nin mücadelesini veren ülkemizin kafa ve kol emekçileridir. Denizler hep onlarla beraber. Dünya halkları ve emekçi sınıflarının ABD emperyalizmi ve ortaklarının azgın saldırılarına hedef oldukları bir dönemden geçiyoruz. Türkiye'de kısa ya da uzun vadede bu saldırıdan payına düşeni alacak gibi görünmekte. Bununla birlikte benim ve Denizlerin içimiz rahat. Çünkü dünya halkları emperyalizme direniyor. Çünkü Türkiye emekçileri aydınıyla ve işçisiyle Denizlerin ve bu mücadelede kaybettiğimiz tüm devrimcilerin bayrağına sahip çıkacak tarihsel görevini yerine getirmekte kararlı görünüyor.

Denizler Yusuf, Hüseyinler Yaşıyor Yaşayacak.

Halit Çelenk

halkın denizi denizleşen halkla

